

T. C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**ULUSLARARASI GÖÇ BAĞLAMINDA,
SURIYELİ SIĞINMACILARIN
EMEK ve YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI AÇISINDAN
TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ
(GAZİANTEP VE ŞANLIURFA ÖRNEĞİ)**

DOKTORA TEZİ

AZİZ İLGAZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Arif ÖZAYDIN

GAZİANTEP
MAYIS 2019

AZİZ İLGAZİ DOKTORA TEZİ GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT ABD 2019

T. C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**ULUSLARARASI GÖÇ BAĞLAMINDA,
SURİYELİ SİĞİNMACILARIN
EMEK ve YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI AÇISINDAN
TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ
(GAZİANTEP VE ŞANLIURFA ÖRNEĞİ)**

DOKTORA TEZİ

AZİZ İLGAZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Arif ÖZAYDIN

GAZİANTEP
MAYIS 2019

T. C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**ULUSLARARASI GÖÇ BAĞLAMINDA,
SURIYELİ SIĞINMACILARIN
EMEK ve YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI AÇISINDAN
TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ
(GAZİANTEP VE ŞANLIURFA ÖRNEĞİ)**

Aziz İLGAZİ

Tez Savunma Tarihi: 27 MAYIS 2017

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU

SBE Müdürü

Bu tezin Doktora tezi olarak gerekli şartları sağladığımı onaylarım.

Prof. Dr. İbrahim ARSLAN

Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımca okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Arif ÖZAYDIN

Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

İmza

Prof. Dr. Arif ÖZAYDIN

Prof. Dr. İbrahim ARSLAN

Prof. Dr. Sadettin PAKSOY

Doç. Dr. Gülşah ESER

Doç. Dr. Harun ŞAHİN

ÖZET

ULUSLARARASI GÖÇ BAĞLAMINDA, SURIYELİ SİĞINMACILARIN EMEK ve YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI AÇISINDAN TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ: GAZİANTEP VE ŞANLIURFA ÖRNEĞİ

İLGAZİ, Aziz

Doktora Tezi, İktisat ABD

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Arif ÖZAYDIN

Mayıs, 2019, 153 Sayfa

Etnik çatışmalar, savaşlar, terör olayları, işsizlik, adil olmayan gelir dağılımı, yoksulluk, iklim ve çevre koşulları gibi birçok olumsuzluk, insanların gönüllü/zorunlu olarak yaşadıkları bölgelerden ayrılmasına neden olmaktadır. Dünyada milyonlarca insanın göç etmesinde etkili olan bu sebepler ülkeden ülkeye farklılık göstermiş olsa da, ekonomik ve politik nedenler her iki yüzyılda göç hareketlerinde temel hareket noktasını oluşturmaktadır. İnsanlık tarihinin en düzensiz ve dramatik nüfus hareketi olarak bilinen göç, sonuçları ile bir insanlık sorunu haline gelmiştir. Arap Baharı sürecinde Türkiye'ye göç eden 3 milyon 642 bin 738 (Mart 2019) Suriyeli sığınmacının göç etme sebepleri diğer kitlesel göçlerin sebepleri ile benzerlik göstermektedir. Bu çalışma, Suriyeli sığınmacıların emek piyasası ve yabancı sermaye yatırımları yolu ile Türkiye ekonomisine etkilerini, Gaziantep ve Şanlıurfa'da yaşayan (15-64) yaş grubu Suriyeli sığınmacılara yönelik bir alan araştırması ile elde edilen bulgularla analiz etmiştir. Araştırmada, anket, yüz yüze görüşme ve gözlem yolu ile 418 Suriyeli yatırımcı ve 453 Suriyeli iş gücüne ulaşılmıştır. Bulgular ışığında, Suriyeli sığınmacıların Türkiye emek piyasası ve yabancı sermaye yatırımları üzerine etkilerine bakıldığında, genel olarak kayıtlı istihdamda önemli bir olumsuz etkiye sahip olmadıkları, ancak kayıt dışı istihdam oranları ve ücretler üzerinde olumsuz etkileri olduğu gözlenmiştir. Sığınmacı yoğunluğunun yüksek olduğu bölgelerde, artan toplam talep ve düşen işgücü maliyetlerinin kayıtlı sektörde istihdam artışına yol açtığı da görülmüştür. Sığınmacıların kamu maliyesi ve enflasyon üzerinde olumsuz etkileri de gözlenmektedir. İşsizlik oranları ve kayıtlı istihdamda düşük oranda bir artışa yol açan sığınmacılar, ayrıca işgücüne katılım, kayıt dışı istihdam ve iş bulma oranlarının bir miktar gerilemesine neden olmuştur. Suriyeli sığınmacılar göç yolu getirdikleri sermayeleri ile Türkiye'de farklı sektörlerde işletmeler kurarak ekonomiye önemli katkılar sağlamıştır. Çalışma, Suriyeli sığınmacılara “tüketen ve yük olan insanlar” bakış açısı yerine, “tüketen sığınmacıdan, üreten sığınmacıya” yaklaşımı ile bir bakış açısı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Mülteci, Sığınmacı, Göçmen, Suriyeli Sığınmacılar, Göç Ekonomisi, Suriyeli Yatırımcılar, Yabancı Yatırım

ABSTRACT

IN THE SCOPE OF INTERNATIONAL IMMIGRATION, THE EFFECTS OF SYRIAN REFUGEES UPON TURKISH ECONOMY IN TERMS OF LABOR AND FOREIGN INVESTMENTS: GAZİANTEP AND ŞANLIURFA SAMPLE

İLGAZİ, Aziz

PhD Thesis, Department of Economics

Thesis Advisor: Prof. Dr. Arif ÖZAYDIN

May, 2019, 153 Pages

Many unpleasant conditions such as ethnic conflicts, wars, terrorist incidents, unemployment, unfair distribution of income, poverty, climate and environmental conditions force people to move different places from which they have already been living whether voluntarily or enforcedly. Although these reasons, causing millions of immigrants, refugees and asylums to migrate, may vary from country to country, economic and politic reasons come to the fore as driving and underlying forces in both centuries. Migration, known as the most random and dramatic population mobility in human history, has turned out to be a kind of humanity problem with its results. The migration reasons of 3 million 642.738 (March, 2019) Syrian refugees, migrating to Turkey during Arab Spring period, also show similarities with other reasons of migration occurring in the world. This study analyzes the impact of Syrian refugees to Turkey's economy through labor market and foreign investment by using data obtained from a field study of 15-64 age group Syrian refugees living in Gaziantep and Şanlıurfa. In the scope of study, 418 Syrian investors and 453 Syrian labor force have been reached with the help of the questionnaire, face to face interviews and observations. In the light of findings, when considering the effects of Syrian asylum seekers on Turkey's labor force and foreign investment, it has been observed that they are not of a significant negative effect on registered employment; however they are of adverse effects on unregistered employment rates and wages in general. It has been observed that increased total demand and falling labor force costs have led to employment increase in registered sector in regions with high asylum seekers density. It has been observed that asylum seekers have negative effects on public finance and inflation, as well. Asylum seekers, leading to a low rate of unemployment rate and registered employment, have also led to recession in labor force participation, unregistered employment and employment opportunities to a slight extent. Syrian asylum seekers have made significant contributions in economy by establishing businesses in different sectors with the capital they have brought via migration. This study offers a view "from consuming seekers to producing seekers" rather than a view as "consuming and creating a burden" for Syrian asylum seekers.

Key Words: Migration, Refugee, Asylum Seeker, Immigrant, Syrian Asylum Seekers, Migration Economy, Syrian Investors, Foreign Investment

ÖNSÖZ

Bu çalışma, uluslararası göç bağlamında Suriyeli sığınmacıların emek piyasası ve yabancı sermaye yatırımları ile Türkiye ekonomisine etkilerini, Gaziantep ve Şanlıurfa’da yapılan bir alan araştırması ile analiz etmiştir. Suriyeli sığınmacılar Türkiye’de emek arzı ile işgücü piyasasına olumlu/olumsuz etkiler yaparken, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile on bin dolayında kurdukları işletmelerle ekonomiye önemli katkı sağlamaktadır.

Avrupa Kıtası’na yönelik yoğun iltica hareketleri ve mülteci akımlarının geçiş yollarından biri olan Türkiye, birçok coğrafyadan gelen kitlesel göç hareketlerine ev sahipliği de yapmaktadır. Türkiye göçün yoğunluğuna, mülteci, göçmen ve sığınmacıların durumuna bağlı olarak birçok ekonomik, sosyal ve politik sorun yaşamaktadır. Göçler iyi yönetildiği takdirde, ev sahibi ülkeler için tehdit ve yük olmaktan çok fayda sağlayacaktır. Türkiye, tarihsel süreçte meydana gelmiş birçok kitlesel göç hareketini yönetme tecrübesine sahip olduğu için Suriye’den kaynaklanan kitlesel göçü de iyi yönetmektedir. Suriyeli sığınmacıların Türkiye ekonomisine etkilerini Gaziantep ve Şanlıurfa’da araştırma konusu yapan bu çalışmaya bilimsel araştırma sürecinde destek veren tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Arif ÖZAYDIN’a, Sayın Prof. Dr. İbrahim ARSLAN’a, Sayın Prof. Dr. Sadettin Paksoy’a, Sayın Doç. Dr. Gülşah ESER’e, Sayın Doç. Dr. Harun ŞAHİN’e, Gaziantep ve Şanlıurfa’da yaptığım saha çalışmasında desteklerini esirgemeyen Suriyeli İş Adamları Derneği (SİAD)’a, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne, Şanlıurfa Valisi Sayın Abdullah ERİN’e, Gaziantep Sanayi Odası’na, Gaziantep Ticaret Odası’na, Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası’na, Karacadağ Kalkınma Ajansı’na, Gaziantep Valiliği’ne ve doktora eğitimim sürecinde sabırla desteklerini sürdüren ve her koşulda yanımda olan eşime ve aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mayıs 2019

Aziz İLGAZİ

ÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLO LİSTESİ.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	iiix
KISALTMALAR	x

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. KONU VE ÖNEM	3
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI	5
1.3. ÇALIŞMA PLANI.....	6
1.4. LİTERATÜR.....	6

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. GÖÇ VE GÖÇMEN KAVRAMI.....	9
2.2. MÜLTECİ KAVRAMI.....	13
2.3. SİĞİNMACI KAVRAMI.....	20
2.4. GÖÇ KURAMLARI	24
2.4.1. Ravenstein’ın Göç Kuramları.....	26
2.4.2. İtme-Çekme Kuramı.....	29
2.4.3. Petersen’ın Göç Modelleri.....	31
2.4.4. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı.....	32
2.4.5. Göç Sistemleri Kuramı.....	34
2.4.6. İkili İşgücü Piyasaları Kuramı.....	36
2.5. MÜLTECİ VE SİĞİNMALARA YÖNELİK MEVZUATI.....	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SURİYELİ SIĞINMACILAR ÖZELİNDEN GÖÇÜN EKONOMİK ANALİZİ

3.1. GÖÇ VE EKONOMİ	45
3.2. SURİYELİ SIĞINMACILARIN TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ..	49
3.2.1. Ekonomik Büyüme.....	50
3.2.2. İstihdam	51
3.2.3. Kamu Maliyesi	52
3.2.4. Enflasyon.....	54

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SURİYELİ SIĞINMACILARIN EMEK PİYASASI VE YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI AÇISINDAN TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ (GAZİANTEP VE ŞANLIURFA ÖRNEĞİ)

4.1. SURİYELİ SIĞINMACILARIN EMEK PİYASASINA ETKİLERİ	58
4.1.1. Türk Emek Piyasasında Suriyeli Sığınmacıların Durumu	62
4.1.2. Emek Piyasası Parametreleri	64
4.1.3. Suriyeli Sığınmacıların Türkiye Emek Piyasasında Oluşturduğu Fırsatlar ve Tehditler	69
4.2. SURİYELİ SIĞINMACILARIN SERMAYE PİYASASINA ETKİLERİ	74
4.3. SURİYELİ SIĞINMACILARIN EMEK VE YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI AÇISINDAN TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİNE YÖNELİK BİR SAHA ÇALIŞMASI GAZİANTEP VE ŞANLIURFA ÖRNEĞİ.....	85
4.3.1. Araştırma Yöntemi.....	85
4.3.2. Araştırmanın Önemi.....	86
4.3.3. Araştırmada Cevap Aranacak Sorular	88
4.3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi	88
4.3.5. Araştırmanın Kullanılan Analiz Teknikleri	90
4.4. SURİYELİ SIĞINMACILARIN EMEK PİYASASINA ETKİLERİNE YÖNELİK ALAN ARAŞTIRMASI: BULGULAR VE YORUMLAR.....	91
4.5. SURİYELİ SIĞINMACILARIN SERMAYE PİYASASINA ETKİLERİNE YÖNELİK ALAN ARAŞTIRMASI: BULGULAR VE YORUMLAR.....	117
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	137
KAYNAKLAR	145
ÖZGEÇMİŞ.....	146

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 4.1. Suriyeli Sığınmacıların Nüfus Yapısı, Mart 2019 (GİGM).	59
Tablo 4.2. Suriyeli Sığınmacıların Nüfus Yapısı ile Türkiye Nüfus Yapısının Karşılaştırılması 2017.....	61
Tablo 4.3. TR63, TRC1, TRC2 ve TRC3 Bölgelerinde Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların, Kentlerin Nüfusuna Oranları (TUIK, 2018 ve Göç İdaresi, 2019).....	63
Tablo 4.4. Seçilmiş Bölgelerde Emek Piyasası Parametreleri (2010-2017) (TUIK).....	66
Tablo 4.5. Suriyeli Şirketlerin En çok Faaliyet Gösterdiği Sektörler (TOBB ve TEPAV)	80
Tablo 4.6. Suriyeli İş Gücünün Demografik Yapısı	91
Tablo 4.7. Suriyeli İş Gücünün Türkçe Konuşma Düzeylerine Göre Dağılımları	92
Tablo 4.8. Suriyeli Çalışanların Bildikleri Yabancı Dillere Göre Dağılımları	92
Tablo 4.9. Suriyeli İş Gücünün Türkiye'ye Göç Etmeden Önceki Mesleklerine Göre Dağılımları.	93
Tablo 4.10. Suriyeli İş Gücünün Türkiye'de Sahip Oldukları Mesleklere Göre Dağılımları.....	93
Tablo 4.11. Suriyeli İş Gücünün Türkiye Mesleğinde Çalışma Sürelerine Göre Dağılımları	93
Tablo 4.12. Suriyeli İş Gücünün Aktif Çalışma Durumuna Göre Dağılımları	94
Tablo 4.13. Suriyeli İş Gücünün Çalışmama Sebebine Göre Dağılımları	94
Tablo 4.14. Suriyeli İş Gücünün Gelir Durumuna Göre Dağılımları	95
Tablo 4.15. Suriyeli İş Gücünün Gaziantep ve Şanlıurfa'da Çalışmak İçin Mesleki Eğitim AlmaDurumuna Göre Dağılımları	95
Tablo 4.16. Suriyeli İş Gücünün Türkiye'de Yaşadıkları Kentlere Göre Dağılımları.....	96
Tablo 4.17. Suriyeli İş Gücünün Gaziantep ve Şanlıurfa'da Alınan Eğitime Göre Dağılımları	96
Tablo 4.18. Suriyeli İş Gücünün, İç Savaş Bittikten Sonra Tekrar Suriye'ye Dönme İsteğine Göre Dağılımları	97
Tablo 4.19. Suriyeli İş Gücünün Türkiye'ye Giriş Tarihine Göre Dağılımları	97
Tablo 4.20. Suriyeli İş Gücünün Türkiye'de Yaşadıkları Kent İle İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'yeDönme İsteği Arasındaki İlişki	98
Tablo 4.21. Cinsiyete Göre İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği Arasındaki İlişki	99
Tablo 4.22. Suriyeli İş Gücünün Yaşları İle İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İstekleri Arasındaki İlişki	100
Tablo 4.23. Suriyeli İş Gücünün Medeni Durumu İle İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği Arasındaki İlişki	101
Tablo 4.24. Suriyeli İş Gücünün Eğitim Durumu İle İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönmeİsteği Arasındaki İlişki.....	101
Tablo 4.25. Suriyeli İş Gücünün Bildiği Yabancı Dil İle İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği Arasındaki İlişki.....	102
Tablo 4.26. Suriyeli İş Gücünün Suriye'deki Mesleği İle İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği Arasındaki İlişki.....	102
Tablo 4.27. Suriyeli İş Gücünün Türkiye'de Çalışma Süresi İle İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği Arasındaki İlişki.....	103
Tablo 4.28. Suriyeli İş Gücünün Çalışma Durumu İle İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği Arasındaki İlişki.....	104
Tablo 4.29. Suriyeli İş Gücünün Çalışmama Sebebi İle İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği Arasındaki İlişki.....	104
Tablo 4.30. Suriyeli İş Gücünün Gelir Durumu İle İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği Arasındaki İlişki.....	105
Tablo 4.31. Suriyeli İş Gücünün Türkiye'de Meslek Eğitimi Alma Durumu İle İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği Arasındaki İlişki.....	106

Tablo 4.32. Suriyeli İş Gücünün Çalışma Durumu, Çalışmama Sebebi ve Türkiye’de Mesleki Eğitim Alma Durumu İle Yaş Arasındaki İlişki	106
Tablo 4.33. Suriyeli İş Gücünün Türkiye’de Mesleki Eğitim Alma Durumu ve Türkiye’de Eğitim Alınan Alan İle Cinsiyet Arasındaki İlişki	108
Tablo 4.34. Suriyeli İş Gücünün Çalışma Durumu ve Suriye’deki Meslekleri İle Türkiye’de Eğitim Durumu Arasındaki İlişki	109
Tablo 4.35. Suriyeli İş Gücünün Çalışma Durumu ve Türkiye’de Mesleki Eğitim Alma Durumu İle Suriye’deki Meslekleri Arasındaki İlişki	110
Tablo 4.36. Suriyeli İş Gücünün Türkiye’deki Meslekleri İle Eğitim Durumu Arasındaki İlişki	110
Tablo 4.37. Suriyeli İş Gücünün Çalışma Durumu ve Türkiye’de Mesleki Eğitim Alma İle Türkiye’deki Meslekleri Arasındaki İlişki	111
Tablo 4.38. Suriyeli İş Gücünün İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye’ye Dönme İsteği İle Türkiye’deki Meslek Grupları Arasındaki İlişki	112
Tablo 4.39. Suriyeli İş Gücünün Türkiye’ye Giriş Yapılan Tarih İle Çalışma Durumu Arasındaki İlişki.....	112
Tablo 4.40. Suriyeli İş Gücünün Türkiye’de Yaşanan Kent ve Türkiye’de Mesleki Eğitim Alma Durumu İle Çalışma Durumu Arasındaki İlişki	113
Tablo 4.41. Suriyeli İş Gücünün İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye’ye Dönme İsteği İle Çalışma Durumu Arasındaki İlişki	113
Tablo 4.42. Suriyeli İş Gücünün Türkiye’de Mesleki Eğitim Alma Durumu ve Türkiye’de Yaşanan Kent İle Aylık Gelir Arasındaki İlişki	114
Tablo 4.43. Suriyeli İş Gücünün İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye’ye Dönme İsteği İle Aylık Gelir Arasındaki İlişki	115
Tablo 4.44. Suriyeli İş Gücünün Türkiye’de Yaşanan Kent ve İç Savaşa Sonrası Tekrar Suriye’ye Dönme İsteği İle Türkiye’de Mesleki Eğitim Alma Durumu Arasındaki İlişki	116
Tablo 4.45. Suriyeli Yatırımcıların Demografik Yapısına Göre Dağılımları	117
Tablo 4.46. Suriyeli Yatırımcıların Türkiye’de Yatırım Yaptığı İle Göre Dağılımları	118
Tablo 4.47. Suriyeli Yatırımcıların Şirketinin Hukuki Statüsüne Göre Dağılımları	118
Tablo 4.48. Suriyeli Yatırımcıların Şirketin Ortağı Olmasına Göre Dağılımları	118
Tablo 4.49. Suriyeli Yatırımcıların Ortak Sayısına Göre Dağılımları.....	118
Tablo 4.50. Suriyeli Yatırımcıların Ortaklarının Milliyetlerine Göre Dağılımları	119
Tablo 4.51. Suriyeli Yatırımcıların Şirketlerinin Kuruluş Tarihine Göre Dağılımları	119
Tablo 4.52. Suriyeli Yatırımcıların Kuruluş Sermayesine Göre Dağılımları	119
Tablo 4.53. Suriyeli Yatırımcıların Faaliyet Alanına Göre Dağılımları	120
Tablo 4.54. Suriyeli Yatırımcıların Çalışan Sayısına Göre Dağılımları	120
Tablo 4.55. Suriyeli İşverenlerin Çalışanların Milliyetine Göre Dağılımları	120
Tablo 4.56. Suriyeli Yatırımcıların Çalışanlarının Milliyeti Suriye Arap Cumhuriyeti Olanların Sayısına Göre Dağılımları	121
Tablo 4.57. Suriyeli Yatırımcıların Çalışanlarının Milliyeti Türkiye Cumhuriyeti Olan Sayısına Göre Dağılımları	121
Tablo 4.58. Suriyeli Yatırımcıların İhracat Yapma Durumlarına Göre Dağılımları	121
Tablo 4.59. Suriyeli Yatırımcıların 2017’de Toplam İhracat Miktarı Göre Dağılımları	121
Tablo 4.60. Suriyeli Yatırımcıların 2018’de Toplam İhracat Miktarı Göre Dağılımları	122
Tablo 4.61. Suriyeli Yatırımcıların İhracat Yaptığı Ülkelere Göre Dağılımları.....	122
Tablo 4.62. Suriyeli Yatırımcıların 2017’de Türkiye Cumhuriyeti Devletine Ödediği Gelir Ve Kurumlar Vergisi Toplam Tutarına Göre Dağılımları.....	122
Tablo 4.63. Suriyeli Yatırımcıların KOBİ’lere Verilen Devlet Teşviklerinden Yararlanma Durumuna Göre Dağılımları	122
Tablo 4.64. Suriyeli Yatırımcıların Türkiye’den Önce Suriye’de İşletme Olmasına Göre Dağılımları	123
Tablo 4.65. Suriyeli Yatırımcıların Şirketlerinin Ortağı Olması ve Ortakların Milliyetleri İle Yatırım Yapılan Kent Arasındaki İlişki.....	123
Tablo 4.66. Suriyeli Yatırımcıların Şirketlerinin Kuruluş Sermayesi İle Yatırım Yapılan İl Arasındaki İlişki	124
Tablo 4.67. Suriyeli Yatırımcıların Şirketlerinin Kuruluş Sermayesi İle Ortak Olması Arasındaki İlişki.....	124
Tablo 4.68. Suriyeli Yatırımcıların Şirketlerinin Faaliyet Alanı İle Şirkette Çalışanların Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşı Sayısı Arasındaki İlişki.....	125
Tablo 4.69. Suriyeli Yatırımcıların Şirketlerinin Şirketin Faaliyet Alanı İle Şirkette Çalışanların Türk Cumhuriyeti Vatandaşı Sayısı Arasındaki İlişki	126

Tablo 4.70. Suriyeli Yatırımcıların Ortaklarının Milliyetleri İle Şirkette Çalışanların Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Sayısı Arasındaki İlişki.....	127
Tablo 4.71. Suriyeli Yatırımcıların İhracat Yapma Durumu İle 2017’de Devlete Ödenen Gelir Ve Kurumlar Vergisi Toplamı Arasındaki İlişki.....	127
Tablo 4.72. Suriyeli Yatırımcıların İhracat Yapma Durumu İle Türkiye’den Önce Suriye’de İşletme Olması Arasındaki İlişki	128
Tablo 4.73. Suriyeli Yatırımcıların Yatırım Yaptıkları Kent ve Şirketlerinin Kurulduğu Tarih İle. 2017 Yılı Toplam İhracat Miktarı Arasındaki İlişki	128
Tablo 4.74. Suriyeli Yatırımcıların Yatırım Yaptıkları Kent ve Şirketlerinin Kurulduğu Tarih İle 2018 Yılı Toplam İhracat Miktarı Arasındaki İlişki	129
Tablo 4.75. Suriyeli Yatırımcıların Şirketinin Ortak Sayısı ve Şirketlerinin Kuruluş Sermayesi İle Yatırım Yapılan Kent Arasındaki İlişki.....	130
Tablo 4.76. Suriyeli Yatırımcıların İhracat Yapma Durumu ve Türkiye’den Önce Suriye’de İşletme Olması İle Şirketin Kuruluş Sermayesi Arasındaki İlişki	131
Tablo 4.77. Suriyeli Yatırımcıların 2017’de Devlete Ödediği Gelir ve Kurumlar Vergisi Toplam Tutarı İle İhracat Yapma Durumu Arasındaki İlişki.....	132
Tablo 4.78. Suriyeli Yatırımcıların İhracat Yaptıkları Ülkeler İle 2017 Yılı Toplam İhracat Miktarı Arasındaki İlişki	132
Tablo 4.79. Suriyeli Yatırımcıların Türkiye’den Önce Suriye’de İşletmelerinin Olması Durumu İle 2017 Yılı Toplam İhracat Miktarı Arasındaki İlişki	133
Tablo 4.80. Suriyeli Yatırımcıların Türkiye’den Önce Suriye’de İşletmelerinin Olması İle 2018’de Toplam İhracat Miktarı Arasındaki İlişki.....	133

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 3.1.Türkiye’de Enflasyon Oranları 2010-2018 (TÜİK; 2019)	56
Şekil 4.2.Türkiye’de Kurulan Suriye Sermaye Şirket Sayısı ve Sermaye Miktarı (Milyon TL) (TEPAV, Suriye Sermayeli Şirketler Bülteni, 2011-2019)	77

KISALTMALAR

AÇSHB	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
AR-GE	Araştırma ve Geliştirme
BMMYK	Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği
DYY	Doğrudan Yabancı Yatırım
DYSY	Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
İSO	İstanbul Sanayi Odası
İŞKUR	Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü
KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
MÜSİAD	Müstakil Sanayici İşadamları Derneği
OAU	Organization of African Unity (Afrika Birliği Örgütü)
OECD	Organization of Economic Cooperation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı)
ORSAM	Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
SİAD	Suriyeli İş Adamları Derneği
TEPAV	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TİM	Türkiye İhracatçıları Meclisi
TCMB	Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
UTESAV	Uluslararası Teknoloji Ekonomi ve Sosyal Araştırma Vakfı
WEF	World Economic Forum (Dünya Ekonomik Forumu)

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Göç konusu, insanlığın başlangıcından günümüze kadar insanları ekonomik, sosyal ve siyasal sonuçları ile etkileyen bir sorundur. Göçler, “isteğe bağlı göç” ve “zorunlu göç” şeklinde sınıflandırılmaktadır. İsteğe bağlı göç; göç eden birey ve toplulukların kendi rızaları ile daha iyi hayat standartları talebiyle şekillenen ve genel anlamda ekonomik temellere dayandırılan göçlerdir. İş bulmak, eğitim almak, daha sağlıklı bir ortamda yaşamak gibi gerekçeler isteğe bağlı göçün belirgin nedenlerini teşkil etmektedir. İsteğe bağlı göçün bir diğer özelliği hedef ülkenin yani göç kabul eden ülkenin de ekonomik saiklerle bu göçü teşvik etmesi, göçmenleri davet etmesi ve göçmenlerin emek ya da katkılarından yararlanmayı amaçlamasıdır. Zorunlu göçlerde, göçmenleri rızaları dışında göçe zorlayan etkenler söz konusudur. Doğal afetler, savaş, iç karışıklıklar bu etkenlerin başında gelmektedir. İsteğe bağlı göçten farklı olarak zorunlu göç edenler, göç kabul eden ülke yönetiminin ve toplumunun sergileyeceği tutum, davranış ve politikalara çok daha bağımlı bir pozisyondadır.

Ulusal ve evrensel hukukun çizdiği çerçevede göç kabul eden ülkenin zorunlu göçle kabul edilen göçmenlerin üzerindeki yönlendirici etkisi isteğe bağlı göç edenlere göre çok daha fazladır. Bu durum bir yandan hayati tehlike nedeni ile sığınan göçmenlerin çaresizliği, diğer yandan da göç kabul eden ülke toplumlarının bu süreci hazmetme ve kamu hizmetlerinin paylaşımı ile ilgili hoşgörü düzeyi ile ilgilidir. Sebebi ne olursa olsun, bir yandan göç veren toplumda, diğer yandan da göç alan toplumda ama en önemlisi göç eden kişi ve ailelerde derin izler bırakan göç olgusunun anlaşılması, birey ve toplumlar bakımından olumsuz etkilerinin azaltılması hatta bu etkilerin mümkün olabilecek en olumlu pozisyona dönüştürülmesi çabaları, başta sosyal politika olmak üzere birçok akademik disiplinin ilgi odağı olmuştur. Göç alan toplumun yöneticileri bakımından

göçmenlerin topluma entegre edilmesi, toplumsal kabulün sağlanması ve sürdürülmesi, söz konusu göç olayının toplum yararına ya da zorunluluktan kaynaklandığının izahı zorlayıcı konuların başında gelmektedir. Bu yönüyle de göç, merkezi veya yerel olsun kamu otoritelerinin hassaslaşan toplumsal dengeyi dikkatle gözeterek yönetmesi gereken bir süreç olarak değerlendirilmektedir.

2010 yılında Ortadoğu ülkelerinde başlayan ve kısa sürede kitlesel eylemlerle bütünleşen ve aşırı şiddet kullanılarak bastırılmaya çalışılan demokrasi talepleri Ortadoğu’da yüzbinlerce insanın hayatını kaybetmesine yol açmıştır. En çok etkilenen ülke Suriye olmuştur. Ülkedeki savaş ortamı, milyonlarca Suriye vatandaşını zorunlu göçe mecbur etmiştir. Başta insani gerekçeler olmak üzere, coğrafi yakınlık, inanç ve kültür yakınlığı gibi sebeplerle Türk hükümetinin uyguladığı “açık sınır politikası” Türkiye’yi Suriyeli vatandaşlar bakımından hedef ülke haline getirmiştir. Türkiye’ye gelen sığınmacıların oluşturduğu kitlesel nüfus hareketleri, dünyada son dönemlerde yaşanan en geniş kapsamlı göç hareketi olarak değerlendirilmektedir. Suriyeli sığınmacıların siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlar başta olmak üzere Türkiye’ye her alanda etkilerinin olduğu muhakkaktır.

Bu çalışmada, Suriyeli sığınmacıların Türk emek piyasası ile yabancı sermaye yatırımları üzerindeki etkileri tartışılmaktadır. İlk bakışta emek piyasası üzerine olumsuz etkileri öne çıksa da, yapılan saha araştırmaları, analizler, gözlem ve mülakatlar ile karşılaştırmalı istatistiklerle, Suriyeli sığınmacıların Türk emek piyasası üzerinde olumlu etkilerinin de olduğu yönünde bulgulara ulaşılmıştır. Diğer yandan belli bölgelerde ortaya çıkan olumsuzlukların bir başka bölgede etkilerinin hissedilmediği yönünde sonuçlarla karşılaşılmıştır. Suriyeli sığınmacıların yabancı sermaye yatırımları üzerine olumlu etkileri gözlenmiştir.

3 milyon 642 bin 738 Suriyeli sığınmacının emek ve sermaye piyasasına etkilerini, sığınmacıların yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde tespit etmek çok daha gerçekçi sonuçlara ulaşılmasını kolaylaştıracaktır. Bu nedenle, Gaziantep ve Şanlıurfa illeri örnek alınarak emek piyasası ve yabancı sermaye yatırımları açısından analiz edilmiştir. Emek piyasasının temel tanımlayıcıları olarak kabul edilen nüfus, nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı, çalışma çağındaki nüfus oranı, işgücüne katılma, istihdam ve işsizlik oranı gibi temel parametrelerin Suriyeli sığınmacıların en yoğun olarak yaşadığı bölgelerdeki değişimi dikkate alınarak sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

1.1. KONU VE ÖNEM

Arap Baharı'nın etkisiyle Suriye'de ortaya çıkan iç isyanlar iç savaşa dönüşmüş ve Suriye nüfusunun yaklaşık yarısı ülke içinde veya başka ülkelere sığınmak suretiyle göç etmek zorunda kalmıştır. Suriye'deki iç savaştan dolayı göç edenlerin önemli bir bölümü Türkiye'ye sığınmıştır. Suriyeli sığınmacılar Türkiye'de bazı sorunlara neden olmakla birlikte, bir taraftan beşeri sermaye olarak diğer taraftan da doğrudan yabancı sermaye yatırımları olarak Türkiye ekonomisine olumlu katkıları da yaptığı gözlenmektedir. Bu çalışma, Suriye sığınmacıların Türkiye ekonomisine katkılarını tespit ve analiz etmek açısından araştırmaya değer bir konudur.

Göç, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel boyutu ile bir ülkenin toplumsal yapısı ve makroekonomik değişkenleri üzerinde önemli etkiler yapan bir nüfus hareketidir. Göç olgusunu sadece neden olduğu sorunlar açısından ele almak bir araştırma konusu olabilirse de, göçün pozitif katkıları daha çok bu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

2011 yılında Suriye'ye sığınarak Arap Baharı büyük göç hareketlerine neden olmuştur. Suriye nüfusunun (yaklaşık 22.000.000 kişi) yaklaşık yarısı iç ve dış göç nedeniyle yerlerinden olmuştur. Ortaya çıkan göç hareketi, göç edilen ülkelerde; önemli sorunlara neden olmakla birlikte, beşeri sermaye ve tam anlamıyla olmasa da doğrudan yabancı sermaye yatırımları akımlarını sağlamıştır.

Bu tez kapsamında, Suriye'deki iç savaştan kaçarak Türkiye'ye sığınan Suriyelilerin yoğun yaşadığı Gaziantep ve Şanlıurfa'da beşeri sermaye ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile Türkiye ekonomisine katkılarını ortaya çıkarmak öncelikli amaç olarak belirlenmiştir.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün yaptığı açıklamaya göre, 7 Mart 2019 tarihi itibarı ile Türkiye'de biyometrik verileriyle kayıt altına alınan Suriyeli sığınmacı sayısı toplamı 3 milyon 642 bin 738'dir. Toplam nüfus içinde kadın sayısı 1.976.055, erkek nüfusu ise 1.666.683 olarak açıklanmıştır. Suriyeli sığınmacıların yaklaşık 427 bin 859'u Gaziantep'te, 451 bin 751'i ise Şanlıurfa'da yaşamaktadır.

Vatandaşlardan alınan vergilerin, yoksullara ayrılması gereken sosyal koruma ödeneklerinin ve emeklilere ayrılması gereken kaynakların sığınmacılara verildiği, sığınmacıların çocuklarının istedikleri okulda bedava okuduğu ve sığınmacıların Türkiye'ye yük oldukları yönünde birçok ön yargı ile toplum yanlış bilgilendirilmektedir. Özellikle sığınmacıların yoğun yaşadığı kentlerde vatandaşlar sığınmacılara karşı iktisadi argümanlar kullanılarak olumsuz yaklaşıma ve davranmaya ikna edilmeye çalışılmaktadır. Bu söylemlerin biriktirdiği olumsuz duygular, dünyanın en kırılgan gruplarından olan sığınmacıları ihlaller karşısında daha savunmasız duruma getirmektedir.

Böyle bir ortamda, sığınmacılara yönelik önyargıyı kırmak, gündelik tartışmaların ötesine geçerek, konuyu temel insani değerler çerçevesinde ele almayı ve yanlış anlamalarla olumsuz propagandaların giderilmeye çalışılmasını zaruri kılmaktadır. Suriye'den Türkiye'ye göç olgusuna pozitif yaklaşarak göçmenlerin ülke ekonomisine katkıları tespit etmek bu çalışmanın özünü oluşturmaktadır. Onları basitçe “ekonomiye yük” olarak algılayan yaklaşımların aksine, ekonomik dinamizmi artıran, üretici ve tüketici olarak ekonomiye katkı yapan ve özellikle nüfusun yaşlandığı ülkelerde, sosyal güvenlik başta olmak üzere, sistemin çarklarını döndüren taze bir güç olarak bakmak mümkündür.

Bu çerçevede Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacılar da emekleri, meslekleri, sahip oldukları maddi değerler ve diğer nitelikleriyle ekonomiye çok boyutlu katkı yapmaktadırlar. Bazı sektörlerde kısa vadede yaşanan iş kayıpları, makro ölçekte bu katkının değerini azaltmaz. Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde gözle görülür bir ekonomik canlanma vardır ve bu canlanmanın ölçülebilir olduğu durumlar vardır. Suriyeli sığınmacıların Türkiye ekonomisine entegrasyonunu sağlayabilmenin bir ayağı, Suriyeli sığınmacılarla ilgili sağlıklı verilerin olmasıdır. Bu nedenle, bu çalışma ile Gaziantep ve Şanlıurfa kentleri özelinde veri toplama çalışması yapılmıştır.

Arap Baharı sürecinde, Suriye'de meydana gelen iç savaş, siyasi baskı, terör ve etnik ayrımcılık gibi nedenlerden dolayı zorunlu olarak Türkiye'ye göç eden Suriyeli sığınmacıların Türkiye'nin toplumsal yapısı ve makroekonomik değişkenleri üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır.

Türkiye’de 3 milyon 642 bin 738 Suriyeli sığınmacı yaşamaktadır. Suriyeli sığınmacıların Türkiye genel nüfusuna oranı yaklaşık %4,44 Gaziantep nüfusuna oranı %21,02, Şanlıurfa nüfusuna oranı ise %22,23 dolayındadır. En fazla sığınmacının yaşadıkları iller arasında Şanlıurfa (451 bin 751 kişi) ikinci, Gaziantep ise (427 bin 859) üçüncü sırada yer almaktadır (Göç İdaresi, Mart 2019).

Suriyeli sığınmacılar, Türkiye’de ekonomik büyümeyi, dış ticareti, kamu maliyesini, enflasyonu ve istihdam yapısını farklı şekilde etkilemektedir. Ekonomik büyüme, dış ticaret ve sanayi üretimi açısından olumlu etkileri görülen sığınmacıların, kamu maliyesi, istihdam ve enflasyon üzerinde ise olumsuz etkileri gözlenmektedir.

2011-2018 yılları arasında Dünya ve Türkiye ekonomisinde yaşanan geçici ekonomik durgunluklar, bölgesel politik sorunlar ve kısa süreli siyasi istikrarsızlıklar nedeni ile Türkiye ekonomisinin büyüme potansiyelinde bir düşüş meydana gelmiştir. Suriyeli sığınmacıların bu süreç içinde talep yönlü etkileri Türkiye ekonomisinde dinamik bir hareketlilik yaratmış ve ana sektörlerde üretimde artış olmuştur. Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadıkları kentlerde, temel tüketime konu olan mal ve hizmetlerde yoğun talep artışından kaynaklanan fiyat artışlarının diğer sınır kentlerinde olduğu gibi Gaziantep ve Şanlıurfa’da da enflasyon üzerinde belirgin etkileri görülmektedir. Gaziantep ve Şanlıurfa, 2011 yılından sonra Suriyeli sığınmacıların etkisinde önemli ekonomik değişimler yaşamaktadır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI

Bu çalışmanın birkaç amacı bulunmaktadır. Birinci amaç Suriyeli Sığınmacıların Türk emek piyasasına etkilerini analiz etmek, ikinci amaç Suriyeli sığınmacıların yabancı sermaye yatırımlarına etkisini ölçmektir. Üçüncü amaç ise, Suriyeli sığınmacılara yönelik oluşan “tüketen ve yük olan sığınmacılar” düşüncesini en aza indirgeyerek, yerine “üreten sığınmacılar” düşüncesini etkili kılmak için neler yapılması gerektiğini ortaya çıkarmaktır.

Çalışmanın alan araştırmasında Gaziantep ve Şanlıurfa örneklem alınmıştır. Bu iki kentin seçilmesinin nedeni sınır kentleri olarak ilk göç dalgalarına ev sahipliği yapmalarıdır. Ayrıca, Gaziantep bir sanayi kenti olarak yatırımcılar için bir cazibe merkezidir, iş gücü için önemli bir emek piyasası özelliklerini taşımaktadır. Şanlıurfa, sanayi sektöründe gelişmeye ve yeni yatırımlara açık, tarım sektöründe ise,

emek talebi yüksek olan bir özelliğe sahiptir. En fazla sığınmacının yaşadıkları kentler arasında İstanbul(559 bin 033) kişi ile ilk sırada, Şanlıurfa (451 bin 751 kişi) ikinci, Hatay (439 bin 673) kişi ile üçüncü, Gaziantep ise (427 bin 859) kişi ile dördüncü sırada yer almaktadır (Göç İdaresi, Mart 2019). Nüfus yoğunluğu açısından her iki kentin çalışmanın örneklem seçiminde en doğru verilere sahip olması, her iki kentin araştırma alanı olarak seçilmesinde diğer bir gerekçedir.

1.3. ÇALIŞMA PLANI

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, giriş başlığı altında çalışmanın konusu, önemi, amacı ve kapsamı ortaya konulmuştur. İkinci bölümde, uluslararası göçün kavramsal ve kuramsal çerçevesi başlığı altında göç, göçmen, sığınmacı ve mülteci kavramaları açıklanmıştır. Bu bölümde ayrıca, göç kuramları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, ekonomik açıdan göç ve etkileri ele alınmıştır. Bu kapsamda göçün bir ülke ekonomisine olumlu ve olumsuz etkilerinin neler olduğu incelenmiştir. Dördüncü ve son bölümde ise, Gaziantep ve Şanlıurfa’da yapılan saha çalışmasında elde edilen bulgular doğrultusunda, Suriyeli sığınmacıların Türkiye emek piyasası ve yabancı sermaye yatırımları açısından etkileri, anketlerle, yüz yüze görüşmelerle ve gözlemle elde edilen veriler ışığında değerlendirilmiştir.

1.4. LİTERATÜR

Suriyeli sığınmacıların Türkiye’ye akışına uzun süre geçici gözle bakılması nedeniyle ilk dönemlerde bu konu üzerinde durulmamıştır. Ancak, ilerleyen dönemlerde geçiciliğin kalıcılığa dönüşmesi, sığınmacı sayısının hızlı artışı ve etkilerinin her alanda hissedilmesi birçok disiplinden akademisyen ve değişik kurumlardaki araştırmacıların ilgisini çekmeye başlamıştır.

Paksoy ve Karadeniz (2016) “Kilis’te Çalışan Suriyeli Sığınmacıların Sosyo-Ekonomik Yapısı Üzerine Bir Araştırma” ’da, Kilis’te yaşayan sığınmacıların önemli bir kısmı yaşamını sürdürebilmek için çeşitli işlerde çalıştığı ve Suriye’deki iç savaşın bitmesi ile %79 oranında sığınmacının ülkesine geri dönmeye istekli olduğu ve %68’inin devletten yardım almadığı gözlenmiştir.

Karadeniz (2016), “Kilis’te Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların İl Ekonomisine Etkisi” konulu Yüksek Lisans Tezi ile Kilis’e yerleşen Suriyeli sığınmacıların kent için ne gibi avantajlar ve dezavantajlar sağladığı yönünde yaptığı çalışmada, Suriyeli

sığınmacıların Kilis ekonomisine tüketici ve üretici olarak olumlu katkılar yaptığı tespit edilmiştir.

Ceritoğlu, vd. (2017), “The Impact of Syrian Refugees on Natives’ Labor Market Outcomes in Turkey: Evidence from a Quasi-Experimental Design” (Suriyeli Mültecilerin Türkiye’de Yerel Halkın İşgücü Piyasası Sonuçlarına Etkisi: Yarı-Deneysel Bir Tasarımdan Bulgular) başlıklı çalışmalarında, Suriyeli sığınmacıların oluşturduğu doğal deney ortamını kullanarak Suriyeli sığınmacıların emek piyasası üzerindeki etkilerini tahmin etmeyi amaçlamışlardır. Farkların farkı yöntemi kullanılarak sığınmacı akımının emek piyasası üzerinde sınırlı da olsa bazı etkilerinin olduğu, ancak ücretler üzerinde anlamlı bir etki oluşturmadığını, sığınmacı akımının sonucunda kayıt dışı çalışan yerel halkta sınırlı istihdam kayıpları gözlemlendiğini tespit etmişlerdir. Kayıtlı istihdamda ise bölgede sosyal hizmetlerin yaygınlaşmasının olası bir sonucu olarak bir miktar artış kaydedildiğini, kayıt dışı işlerini kaybedenlerin işsiz kaldıkları ya da işgücü dışına çıktıklarını ifade etmişlerdir. Çalışmanın bulgularına göre işsizlik oranları ve kayıtlı istihdamda hafif de olsa artış yaşanırken, işgücüne katılım, kayıt dışı istihdam ve iş bulma oranları bir miktar gerilemiştir. İşgücü piyasasında genel olarak dezavantajlı gruplar olarak adlandırılan kadınlar, gençler ve eğitim düzeyi düşük olanlar etkiyi biraz daha fazla hissetmişlerdir. Türkiye’de kayıt dışı istihdamın yaygın olması Suriyeli sığınmacıların bölgedeki işgücü piyasaları üzerindeki olumsuz etkisini arttırmıştır. Araştırma sonuçları Suriyeli sığınmacıların Türkiye’deki işgücü piyasaları üzerindeki etkilerinin sınırlı olduğu görülmektedir ve bu sınırlı etki mülteci akımından etkilenmesi öngörülen Avrupa ülkeleri ve diğer ülkelerde mültecilerin işgücü piyasası etkileri konusundaki endişelerin yersiz olabileceğini ima etmektedir (Ceritoğlu, vd., 2017:1).

Balkan ve Tumen (2016) “Immigration and Prices: Quasi-Experimental Evidence from Syrian Refugees in Turkey” (Göç ve Fiyatlar: Türkiye’de Suriyeli Sığınmacıların Yarı Deneysel Bulguları) başlıklı çalışmada, Suriyeli sığınmacıların emek piyasasına etkileri analiz edilmiştir. Suriyeli sığınmacıların, ucuz ve kayıt dışı emek arz ettiklerini, bu şekilde kayıt dışı yerli işçileri kayıt dışı sektörlerde emek piyasasının dışına attıkları tespit edilmiştir. Çalışmada, Suriyeli sığınmacıların kayıt dışı sektörlerde yerli çalışanları işsizlik riski ile karşı karşıya bıraktıkları, kayıtlı sektörlerde ise dikkate değer bir değişime sebebiyet vermedikleri ifade edilmektedir. (Balkan ve Tumen, 2016:2).

Binatlı ve Esen (2016), bölgesel düzeydeki işgücü piyasası verilerini kullanarak Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak bulundukları bölgelerde işgücü piyasası üzerinde ne düzeyde etkili olduklarını kapsamlı bir şekilde araştırmışlardır. Araştırmada işsizlik oranı, istihdam oranı, tarım istihdamı, hizmetler sektöründeki istihdam, sanayi istihdamı, kayıtlı ve kayıt dışı istihdam oranları 2004-2015 bölgesel verileri kullanarak panel veri yöntemleriyle tahmin edilmiştir. Yaptıkları analizde Suriyeli sığınmacıların istihdam oranını düşürdüğünü bu etkinin hizmetler ve sanayide görülmediğini, sığınmacı yoğunluğunun yüksek olduğu bölgelerde, artan toplam talep ve düşen işgücü maliyetlerinin kayıtlı sektörde istihdam artışına yol açtığını bulgulamışlardır.

Akgündüz, Berg ve Hassink (2015) Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadıkları 10 kentteki gıda, konut fiyatları, iç göç hareketleri ve istihdama olan etkilerini incelemiş, geri kalan 71 kenti kontrol değişkeni olarak kullanmışlardır. Çalışma sonucunda, gıda fiyatlarında anlamlı bir değişme olmadığı, konut fiyatlarının arttığı, bölgeye iç göç hareketlerinin azaldığı, çıkışın değişmediği ve istihdam üzerinde anlamlı bir etkisinin gözlenmediği gibi tespitlere ulaşılmıştır.

ORSAM (2015), Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadıkları Güneydoğu ve Güney Anadolu Bölgesindeki kentlerde net iç göç, dış ticaret, işsizlik, ücret düzeyi, gıda ve kira enflasyonu, eğitim ve sağlık hizmetlerindeki etkilerini araştırmıştır. Çalışmada, Suriyeli sığınmacıların bazı kentlerde dış ticaret hacminin arttığı, eğitim hizmetlerinin olumsuz etkilendiği, kayıt dışı sektörde işsizlik oranının yükseldiği, gıda ve kira enflasyonuna yol açtığı yönünde sonuçlara ulaşılmıştır.

Caprio ve Wagner (2015), Suriyeli Sığınmacıların emek piyasasında istihdamın yapısını değiştirdiğini, kayıt dışı istihdamda kadın iş gücü ve yarı zamanlı vasıfsız Türk işçilerinin istihdamı azalırken, kayıtlı ve erkek istihdamı arttığını, kayıt dışı sektörde ücretleri düşürdüğünü, kayıt dışı sektörde her 10 sığınmacının 6-7 Türk işçisini işinden ettiğini, bu durumun özellikle kadınlar ve eğitim düzeyi düşük olanları daha fazla etkilediğini, kayıtlı sektörde dolaylı etkiye sahip olduklarını ve kayıt dışındaki her 10 sığınmacının kayıtlı sektörde 3-4 yeni istihdam yarattığını tespit etmişlerdir

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. GÖÇ VE GÖÇMEN KAVRAMI

Fransızcada "ev" "chezsoi", Hollandaca "thuis", Arapça da ise “Hicret” kelimesi ile ifade edilen göç (Zaim, 2006: 32), belirli bir hedef doğrultusunda veya hedef olmaksızın herhangi bir başka yere yönelen coğrafi insan hareketleri olarak tanımlanır (Çağlayan, 2013:85). Dünya göç tarihinde insanların toplu veya bireysel olarak yer değiştirmesine neden olan temel faktörler arasında kaynakların eşitsiz dağılımı, nüfus artış hızı, ekonomik yetersizlikler ve kültürel gelişmeler bu bağlamda dikkat çekmektedir. Uluslararası göçü açıklamak için kullanılan bilimsel kavramlar daha çok Sanayi Devrimi’nde ortaya çıkmıştır ve içeriğinde dönemin ekonomik, sosyal ve siyasi yaklaşımlarını taşımaktadır. Göç tanımlarının çoğunda iki temel sebep, “hızlı nüfus artışı” ve “kaynakların adaletsiz dağılımı” dikkat çekmektedir. Ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasında, kültür ve medeniyetlerin zenginleşmesinde etkili olan göç, tarihsel süreçte birçok farklı coğrafyada yaşayan toplumlar arasında bağların oluşmasına katkı sağlaması yönünde önem arz etmektedir (Amarendu, 2009:1-2). Göç; ekonomik, sosyal, politik ve çevresel faktörlerden kaynaklanan sorunlara karşı gösterilen direncin tükenmesi noktasında verilen karar ile gerçekleşen bir nüfus hareketi olarak da tanımlanabilir.

İnsanlık tarihinin değişmez ekonomik, sosyal ve siyasal dinamiklerinden biri olan göç, ilk olarak insanların bireysel ve gruplar şeklinde yer değiştirmesi şeklinde gerçekleşirken, günümüzde daha çok kitleler tarafından gerçekleştirilmektedir. Tarihin ilk dönemlerinde insanların yalnız yaşama becerisinin (yalnız başına hayatta kalmayı sağlayacak bilgi ve becerinin) sınırlı olması ile ilişkili olması göçün bir “topluluk hareketi” olarak düşünülmesi yerinde olacaktır (Şahin, 2008:85).

Göç; etnik, kültürel ve dinsel farklılıklar arasında iletişim kurmaya yardımcı olan dinamik bir süreçtir. Bir özelliği ile çatışma, rekabet ve paylaşım alanları yaratırken diğer özelliği ile ortaya çıkan sorunlara çözüm üretmektedir. Göç, diğer bir özelliği ile toplumsal barışın tesisinde kalıcı bir rol üstlenerek, “ayrışma” yerine “birleşmeyi” gerçekleştirmektedir (Kaya ve Erdoğan, 2015: 5).

Göç, sosyolojiden coğrafyaya, tarihten iktisada kadar birçok farklı bilim dalının ilgi alanında farklı tanımlarla açıklanmaktadır. Göç bir yönüyle, bireylerin ya da toplulukların içinde yaşadıkları coğrafi mekân ve sosyal ve kültürel çevreden ayrılarak başka bir coğrafi alana ve sosyal-kültürel çevreye girmesi olarak tanımlanabilir (Kurt, 2006: 149-150).

Göç, ulusal sınırlar içinde, insanların bulundukları yerden ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel nedenlerden dolayı başka bir yere hareket etmeleri veya uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği hareketler olarak tanımlanmıştır (Erol ve Ersever, 2014: 49). Bu tanımlarda ekonomik, sosyal, politik ve çevresel birçok faktörün göç hareketinin nedenlerini teşkil ettiği görülmektedir. İnsanların bir amaç uğruna bulundukları mekânı terk etmeleri sadece coğrafi olmakla sınır değildir (Tutar ve Özyakışır, 2013:32). Göç, dünyanın belirli bir bölgesinden diğerine milyonlarca insanın farklı kültürleri, inançları, dinleri, politik tercihleri, dilleri ve yetenekleri ile bir arada yaşamasında önemli rol oynamaktadır.

Göç ortaya çıkış şekline göre “zorunlu ve gönüllü” olabilir. Göç, şekil ve amaç yönü ile farklı olsa da, göç bir nüfus hareketinin amaçlı olarak (ekonomik, sosyal ve siyasal) yer değiştirmesidir (Akan ve Arslan, 2008:3; Adıgüzel, 2016:3; Özyakışır, 2013:5). Zorunlu göç, insanların yaşadıkları yerlerden kendi iradeleri dışında zorunlu olarak ayrılmaları, gönüllü göç ise insanların kendi iradeleri ile yaşadıkları yerlerden ayrılmaları olarak tanımlanabilir. Zorunlu göçte zorlama eylemi bulunmaktadır, gönüllü göçte ise zorlama söz konusu değildir. Göçü, iç ve dış göç şeklinde bir ayrıma tabi tutmak mümkündür. İç göç ülke içinde, bir bölgeden (il ve ilçe) diğerine geçiş, dış göç ise bireyin kendi ülkesi dışında herhangi bir ülkeye göç etmesi olarak açıklanabilir.

Ekonomik göçler “misafir işçilik” ve “gurbetçilik” şeklinde, geçici veya kalıcı olabilmektedir (Adıgüzel, 2016: 20). Üretim faktörlerinden emeğin, coğrafi olarak bir yerden başka bir yere çalışma amacı ile hareketi de bir ekonomik göç olarak tanım bulmaktadır (Çelik, 2005:167). Politik göçler terör, etnik ayrımcılık, baskılar ve savaşlar sonucu insanların zorunlu olarak bir başka ülkeye göç etmesi olarak tanımlanmaktadır.

Göç kavramlarında ekonomik, sosyal ve politik sebeplerin varlığı dikkat çekmektedir. Dünya göç tarihinde meydana gelen göçler daha çok ekonomik ve politik sebeplerden kaynaklanmaktadır. Göç yazınında farklı disiplinlerde tanımlanan göç olgusu, ekonomik sebepleri daha çok gönüllü göçmen kavramına, politik sebepleri ile daha çok mülteci kavramına dikkat çekmektedir.

Göçler iyi yönetildiği takdirde göçmenler, ülkeler için tehdit ve yük olmaktan çok fayda sağlayacaktır (WEF,2017:5). Bu bağlamda, büyük sanayi kentleri göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılayan teşvik araçları ile göz doldurmaktadır. İyi yönetilecek göçler cazibe merkezi haline gelmiş sanayi kentlerine olumlu etkiler de yapabilmektedir.

Göçün uzun vadede olumlu katkılarının gerçekleşmesi amacı ile BM Genel Kurulu 19 Eylül 2016’da, 2018 yılına kadar güvenli ve düzenli göçü kolaylaştırmayı amaçlayan bir düzenleme yapmak için New York Mülteci ve Göçmenler Bildirgesi’ni kabul etmiştir (WEF, 2017:5). Bu uluslararası düzenlemelere rağmen, başta batılı ülkeler olmak üzere çok sayıda ülkede göçmenlere karşı düşmanlık sergilendiği bilinmektedir.

Göç alan ülkelerde yerel halk kendileri ile tarihi, kültürel, dini ve etnik bağları olmasına rağmen göçmen kimliğine karşı tepki gösterebilmektedir. Filistinlilere Lübnan halkının tepkisi gibi Türkiye’de de Suriyeli sığınmacılara karşı gösterilen tepkiler birbirine benzemektedir.

Yerel halkın tepkileri kimlik yâda inançlara karşı olan bir tepki değildir, daha çok adil olmadıklarını düşündükleri ekonomik ve sosyal paylaşımına karşı bir tepkidir. Göçün yarattığı sosyal ve ekonomik değişimler hükümetleri iç politikalarında bir değişime zorlamaktadır. Bu politik değişimler yerel halk tarafından zamanla tepki görebilmekte ve geniş toplumsal tartışmalara yol açabilmektedir.

Göçmen (migrant, immigrant), ekonomik nedenlerden dolayı gönüllü olarak ülkesini terk eden ve diğer bir ülkeye yasal yollardan giriş yapmış, o ülkenin yasalarının verdiği hakları kullanarak o ülkede yaşayan kişidir (Deniz, 2014:178).

Göç literatüründe kabul görmüş ortak bir göçmen tanımı bulunmamakla beraber; maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek amacı ile göç etme kararını kendi özgür iradesi ile vererek başka bir bölge veya bir ülkeye yerleşen birey göçmen olarak tanımlanmıştır (Adıgüzel, 2016:4-5). Göçmenin kararına dışarıdan herhangi bir baskı unsuru söz konusu değildir ve karar kişisel rahatlık amacı taşımaktadır (Çam, 2014:12). Göçmen, ekonomik ve sosyal yaşamında kaybedeceği bir değer olmadığını düşünerek ülkesinden veya yaşadığı bölgeden ayrılmaya gönüllü olarak karar veren kişidir, bu tanımda yer alan göçmen, göç yolunda kendisine yol göstermek isteyen illegal kişi ve gruplarla iş birliği yapabilmektedir. Göçmen, göç ile ilgili en ağır şartlarda her türlü yasadışı yola başvurabilecek kadar riski de üstlenebilmektedir (Özer, 2016: 17-18).

Ekonomik ve sosyal koşullarını iyileştirmek ve geliştirmek amacı ile başka bir ülkeye veya bölgeye taşınan kişiler göçmen olarak tanımlanmaktadır. Göçmen kendi ülkesi tarafından kendisini kabul edilmiş hissetmeye devam ediyorsa eğer, iki kültürlü bir deneyim yaşayabilmektedir (Volkan, 2017:3). Göç kararı vermek birey ve gruplar için çok kolay değildir. Çünkü göç, maliyetleri yüksek olan bir yer değiştirmedir, zor koşulların baskısı, can ve mal güvenliğinin yetersiz olması ve gelecek endişesi gibi mücbir koşullar insanların göç kararını etkileyebilmektedir.

Göçmenlerin uzun yıllar geçmişi ile bağlı oldukları bölgeleri, kültürleri ve ailelerini terk etmelerinin sıradan nedenlerden kaynaklanmadığı göç tarihinde açıkça görülmektedir. Temel ihtiyaçların karşılanması, gelecek endişesi, yaşamı tehdit eden riskler, bağlı oldukları devletin kendilerine temel yaşam konularında yeterince ekonomik ve sosyal açıdan koruma sağlayamaması gibi birçok önemli konu birey ve grupların göç etme kararlarını etkilemektedir. Göçün itici sebepleri olarak, her göç hareketinde etkili olan bu faktörlerin karar baskısı her coğrafyada farklı olabilmekle birlikte temelde mantık yoğun olarak bu faktörlerin çevresinde yer almaktadır. İşsizlik, teknolojiden yoksun kalmak, alt yapı sorunları, adil olmayan bir gelir dağılımı ve yoksulluk bugün birçok az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede göçün itici faktörleri arasında dikkat çekmektedir.

Göçmen, ekonomik ve sosyal nedenlerden kaynaklanan yoksunluklar için kendi ülkesinden gönüllü olarak ayrılan ve başka bir ülkeye yasal/yasadışı yollarla yerleşen, o ülkede yaşayan kişi olarak tanımlanırken; mülteci ise zorunlu sebeplerle yaşama hakkına gelebilecek bir zarar korkusu ile mal varlıklarını bırakarak güvenli bir ülkeye iltica eden kişi olarak tanımlanır. Ekonomik refahı yüksek ve sosyal koşulları daha cazip olan bir ülkede yaşamak amacı ile “gönüllü olarak ülkeden ayrılmak” veya “zorunlu olarak ülkeden ayrılmak” gibi bir ayrımda açıklanan göçmen ve mülteci ayrımı, ayrıca “gönüllü” veya “baskı” gibi iki eylemin sonunda ortaya çıkan yer değiştirme olarak tanımlanabilir.

Göçmen kavramı hem sığınmacıyı hem de mülteciyi barındırmaktadır, ancak her göçmen mülteci ve sığınmacı değildir (Olçay,2012:232-234). Bu kavramları karıştırmamak için Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi’nde yer alan hukuki tanımlar çerçevesinde mülteci kavramına yaklaşmak gerekmektedir. 1951 Sözleşmesi’nde göçmen ve mülteci kavramları “gönüllülük” ve “zorunluluk” esasları ile birbirinden ayrılmaktadır. Daha çok ekonomik ve sosyal gelişmelerini güvence altına almak amacı ile gönüllü olarak yaşadıkları ülkelere ayrılan insanlar daha iyi bir iş ve gelir, daha iyi bir eğitim ve sağlıklı bir yaşam hedeflemektedir.

Göçmenler, mülteci statüsü için gerekli olan haklara sahip olmadıkları için, 1951 Sözleşmesi ile tanınan haklardan ve uluslararası korumadan yararlanamazlar. Göçmenler ve mülteciler arasındaki farka bakıldığında bir fark söz konusu olmakla birlikte bu ayrım bazen kolay olmamaktadır.

2.2. MÜLTECİ KAVRAMI

Mülteci (refugee); ırk, din, milliyet, siyasi düşünce veya belli bir sosyal gruba mensubiyetinden dolayı, baskı ve zulümden kurtulmak için bir başka ülkeye sığınmak zorunda kalan ve ülkesine bir daha dönüş yapmak istemeyen kişidir (Shacknove, 1985:274-275). Mülteci, bir zaruret nedeni ile ülkesinden ayrılmak zorunda kalmaktadır. Bu nedenle mültecinin vatandaşlığını yitirip yitirmediği konusunda bilgi alınmasında zorluklar yaşanmaktadır. Mülteci, ülkesinin diplomatik korumasından yararlanamamaktadır. Bundan dolayı mültecinin vatandaşlığa sahip olması resmi bir durum olmakla beraber, aslında mülteci vatansızlara benzer bir statüye sahiptir (Ekşi, 2012:11). Sığınmacı ve mülteci durumuna düşen milyonlarca savaş mağdurunun korunması amacı ile uluslararası koruyucu yasalar çıkarılmıştır.

Bu yasalar mültecilerin haklarını ve yükümlülüklerini düzenlemektedir. Bu yasalar, mültecileri uluslararası hukukun koruması altına alırken, sığınmacıları egemen ülkelerin inisiyatifine bıraktığı için ülkeler kendilerine yapılan sığınma başvurularını kabul etmek veya reddetmek kararında serbest hareket etmektedir. Sığınma başvurusu kabul edilen mültecilerin statülerini değerlendirme uluslararası alanda kabul edilmiş sözleşmelere bağlıdır (Saraçlı, 2010: 61-62). Mülteci statüsü ayrıcalıklı bir haktır. Diğer yoksul insanlara zıt olarak mülteci, maddi yardım, iltica ve daimi yeniden yerleşim dâhil olmak üzere birçok uluslararası yardım almaya hak kazanan kişidir.

Mülteci olgusu yasal olarak bazı şartların oluşmasına bağlıdır. Vatandaşı olduğu ülkede tehdit oluşturan faktörlerden dolayı o ülkenin devleti tarafından sağlanacak korunmadan faydalanmak istememesi ile beraber bazı hususların da oluşması gereklidir. Vatandaş ve devlet arasında güven, sadakat, koruma ve yardımdan oluşan bağ toplumun normal olarak temelini oluşturur. Bu bağın fiziksel tezahürlerden oluşan zulüm ve yabancılaşıma sonucunda kopması sonucu kişi, vatandaşı olduğu ülkenin korunmasından faydalanmak istemez. Bu somut durumlar mülteci kavramının oluşması için yeterlidir. Toplumun tüm dışa vurumlarındaki olumsuzluğunu görebilmek için öncelikle vatandaş ile devlet arasındaki normal pozitif ilişki tanımlanmalıdır. Siyasi bir ortaklık, insanların toplumun koruyucu sınırları dışında genel bir güvensizlik durumu yaşadıkları gerekçesiyle oluşmaktadır (UNHCR, 1975).

Mültecilerin göç kararında haklı korkuların rolü çok etkili iken, göçmenlerin göç kararında ise korkunun etkisi azdır ve ekonomik sebeplerin etkisi baskın görülmektedir. Göçmenler, kendi ülkelerindeki korunmadan yararlanan kişiler olmakla birlikte korumanın ekonomik ve sosyal açıdan yetersiz olduğuna dair düşünceleri bulunmaktadır. Vatandaş-devlet arasında oluşan güven, sadakat, koruma ve yardım bağları toplumun temelini oluşturur, ancak mültecilik durumu ortaya çıktığında bu bağlar kesilir. Bu kopan bağların fiziksel belirtileri “zulüm” ve “yabancılaşıma”dır. Her iki durum mülteci kavramını açıklamak için yeterli oluşumlardır (Shacknove, 1985: 274-277).

BM (United Nations: Birleşmiş Milletler) ve OAU (Afrika Birliği Örgütü: African Union Organization) farklı zamanlarda hazırladıkları raporlarda, açıkça mültecilerin kendi ülkelerinde maruz kaldıkları şiddet ve diğer gayri insani

yaklaşımları açıklamaktadır. Mültecilerin, örgütlü baskı ve şiddet yanlısı devletlerin kurbanları olduğu aşikârdır. Zulüm ve silahlı çatışmadan kaçarak kısa ve uzun mesafeli göçler yolu ile sınır ötesine taşınan mültecilerin uzun vadeli misafir oldukları ülkelerde daha çok kalıcı oldukları, çok az bir nüfusun ise geldikleri coğrafyaya dönüş yaptıkları görülmektedir. Şunu da belirlemek gerekir ki, mülteciler göçmenler gibi göç eden kişilerdir, mülteciler göçlerini kolaylaştıran resmi belgelere sahip olma avantajı taşımaktadır (Olcay, 2012:232-234).

Mülteci kavramı ile ilgili çok sayıda sosyolojik tanım bulunmaktadır. Bu tanımları belirleyen ve olgunlaştıran uluslararası hukuktur. Uluslararası hukukta mülteci kavramı bazı koşulların oluşmasına bağlı olarak tanımlanmıştır. Bu tanımların en net açıklaması 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'dir. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Konferansı'nda 28 Temmuz 1951 tarihinde kabul edilmesine rağmen, Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir (UNHCR, 2011). Mülteciliğin uluslararası anayasası olarak kabul edilen, 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nde mülteci kavramı şu şekilde tanımlanmıştır:

“1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelen olaylar sonunda; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti ve siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan; bu ülkenin korumasından yararlanamayan veya söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen, tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi”

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Tarihli Sözleşme, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, mülteciler sorununun hala çözülmemiş olmasından dolayı “mültecilerin hukuki statüsünün belirlenmesi” amacıyla yeni bir uluslararası belgeye olan ihtiyaçtan dolayı ortaya çıkmıştır.

Mülteci haklarının ana kaynağını oluşturan “uluslararası bir yasa” statüsünde olan 1951 Cenevre Sözleşmesi, “kendi ülkesi içinde zorunlu sebeplerden dolayı yer değiştiren tüm insanların mülteci olarak kabul edilmeyeceğini” ayrıca

vurgulamaktadır. 1951 Sözleşmesi'nin mektubu ve ruhu, mülteci koruma rejiminin temel ilkelerini şu şekilde ortaya koymaktadır (UNHCR, 1975):

- *Geri göndermeme ilkesi*; mülteciler zulüm ve zulüm tehdidi altında geldikleri ülkelere iade edilememelidir.
- *Ayrımcılık yapılmaması ilkesi*; koruma, hiçbir ayırım yapmaksızın tüm mültecilere uygulanmalıdır.
- *Mülteci sorunu insancıl ve toplumsaldır*; mülteci sorunu ülkeler arasında bir gerginliğe yol açmamalıdır.
- *Uluslararası işbirliği*; sığınma hakkı verilmesi bazı ülkelerde ağır yük oluşturabilir, bu nedenle mülteciler sorunu tatmin edici bir çözüme ancak uluslararası işbirliği yoluyla ulaşılabilir.
- *Yasadışı göç cezalandırılmaz*; zulümden kaçan kişilerin ülkesini terk etmeleri ve düzenli bir şekilde başka bir ülkeye girmeleri beklenemez ve bu nedenle sığınma talebinde bulunan ülkeye yasadışı yollarla girmiş veya yasadışı oldukları için cezalandırılmamalıdır. Mültecilerin sınır dışı edilmesinin çok ciddi sonuçları göz önüne alındığında, bu tedbirler ancak ulusal güvenlik veya kamu düzenini doğrudan etkileyen istisnai durumlarda kabul edilmelidir.
- *Mülteciler Yüksek Komiserliği-Devletlerin işbirliği*; mülteci sorunuyla başa çıkmak için alınan önlemlerin etkin bir şekilde koordinasyonunun sağlanması açısından bu uluslararası işbirliği zorunludur.

1951 Sözleşmesi ile tanımlanan mülteci kavramı, uygulamada daha geniş bir kitleyi kapsamaktadır. Sözleşmede mülteci statüsü sadece “baskı ve zulüm” ile sınırlıdır. Bu durumda ekonomik ve sosyal yetersizlikle baş başa bırakılan bireyler göç karar verirken gönüllü olarak kabul edildikleri için mülteci olarak kabul edilmez. Ekonomik ve sosyal baskıya uzun süre maruz bırakılan bireyler, mülteci için oluşan baskı ve tehditler kadar hayati riskler taşımamış olsa da, göç etmek için zorunlu ve itici sebepler içermektedir. Bundan dolayı mülteci statüsünün temel içeriğini oluşturan gerekçeler ve zorunluluklar yeniden gözden geçirilmelidir.

Mültecilerin korunması ile ilgili bir başka düzenleme Afrika Birliği Örgütü'nün 1969'da kabul ettiği Mülteci Sözleşmesi'dir. Bu sözleşmeye göre; “*dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği veya vatandaşı olduğu kendi ülkesinin bir bölümünde ya da bütününde kamu düzenini ciddi bir biçimde tehdit eden olaylar*

yüzünden, ülkesi dışında başka bir yere sığınmak için yaşadığı yerden ayrılmak zorunda kalan her birey” mülteci olarak tanımlanmıştır.

Mültecilerin uluslararası hakları ile mülteci kavramına yönelik bir başka açıklama 1984 Tarihli Cartagena Bildirisi’nde de yer almaktadır. *1984 Tarihli Cartagena Bildirisi*, 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ile Mültecilerin Hukuki Statüsüne Yönelik 1967 Protokolü kapsamına giren mültecilere tanınan haklarla birlikte mülteci; “*yaygın şiddet hareketleri, dış saldırı, iç çatışmalardan kaynaklanan olaylar, yaygın insan hakları ihlalleri, kamu düzenini ciddi şekilde bozan olaylardan dolayı yaşamı, can ve mal güvenliği, özgürlüğü tehdit altında olan ve bu nedenlerle ülkesini terk eden kişiler*” olarak tanımlanmıştır (Barkın, 2014: 330-333).

Avrupa Konseyi’nin, *1977 Tarihli Ülkesel Sığınma Bildirisi*’nde, 1951 Cenevre Sözleşmesi’nin temel aldığı “*ırk, dil, din, milliyet, belli bir toplumsal gruba mensubiyet veya siyasal düşünce baskı ve zulüm altında bulunma ölçütü yanında*” insani nedenlerle de sığınma hakkı tanınması öngörülmektedir.

1951 Sözleşmesi ile Mültecilerin Hukuki Statüsüne Yönelik 1967 Protokolü’nün önemi, 1993’te Viyana’da yapılan Dünya İnsan Hakları Konferansı tarafından bir kez daha vurgulanmıştır. 1951 Sözleşmesi, BM Genel Kurulu tarafından defalarca onaylanan mültecilerin korunmasına yönelik en esaslı uluslararası düzenlemedir, ayrıca mültecilik kavramının da temel taşı olarak kabul edilmektedir. Mültecilerin Statüsü ile İlgili 1951 Sözleşmesi, 1967 Protokolünün tamamlayıcısı niteliğinde olup, mültecilerin “MagnaCarta”sı olarak da tanımlanır.

BM ve Afrika Birliği Örgütü tanımlarında, kişinin mülteci olarak kabul edilmesi için, “*vatandaş ile devlet arasındaki normal bağların çeşitli şekillerde kopması gerekiyor.*” Zulüm, bu bağların kopmasını sağlayan en temel sebep olarak kabul edilmektedir.

Devlet ve vatandaş arasındaki bağların koparılmasına sebebiyet veren zulüm temeline oturtulan davranışlar ve insanlık dışı uygulamalar sonuç olarak görünürde mülteci lehine oluşturulmuştur. Bu bağlamda mülteci kavramı; “*dış saldırganlık, işgal, yabancı hâkimiyeti veya tabi olduğu ülke ya da uyrukluğunun bir bölümünde ya da tamamında kamu düzenini ciddi şekilde rahatsız eden olaylardan dolayı yaşadığı veya vatandaşı olduğu ülkeyi terk etmek zorunda bırakılan kişi ve kişiler*”

olarak açıklanabilir. Mülteciler bu sebeplerden dolayı kendi ülkelerinin dışında başka bir ülkeye sığınmak zorunda kalmaktadır. Afrika Birliği Örgütü: African Union Organization (OAU)’de yer alan, “zulüm, mülteci statüsü için en önemli belirleyici sorundur” yönündeki ifade, mülteci kavramının temel felsefesini oluşturmaktadır.

Mülteci statüsü, “dış saldırganlık, işgal, yabancı tahakkümü, köken ya da menşei ne olursa olsun” kamu düzenini rahatsız eden olayların mağduru olan herkese uygulanacaktır. Mülteci olmada tek şart, bir kişinin menşei olduğu ülke dışında başka bir ülkeye sığınma durumunun olmasıdır.

UNHCR, (1974), bireyin uluslararası hukukta mülteci olarak kabul görmesi için gerekli olan koşulların yanında, kişinin mülteci olmasını sınırlayan bazı koşullar da bulunmaktadır. Bu koşullar;

- *Menşei olduğu ülkenin korunmasından kendi isteği ile yeniden yararlanması,*
- *Kaybettiği vatandaşlığı gönüllü olarak tekrar elde etmesi,*
- *Kazandığı yeni milliyeti ülkesinin desteğinde olması,*
- *Zulüm korkusu ile kaldığı ülkede kendi isteğiyle ayrılması,*
- *Sığındığı ülkeye mülteci olarak kabul edilmesinden sonra, kendi ülkesinde ciddi bir siyasi suç işlemediği anlaşılırsa,*
- *Mülteci statüsü kişinin barışa karşı işlenmiş savaş suçlarına, insanlığa karşı işlenmiş suçlara karşı bir duruş sergilediği için verilmektedir, kendi ülkesinin bu tutum ve davranışına karşı işlediği suçtan dolayı kişi başka ülkelere sığınmak ister. Eğer bu durumlar söz konusu değilse mülteci statüsü tanınmayacaktır.*
- *Afrika Birliği Örgütü amaçlarına uymayan davranışlar içinde bulunmak.*

Ekonomik ve politik amaçla başka ülkelere göç eden kişilere verilen mülteci hakkı, çevresel koşullardan kaynaklanan göçlerden dolayı göç eden insanlara da verilmektedir. Mevcut olan durumlarında, çevresel faktörlerden kaynaklanan bozulmalardan dolayı zorunlu olarak göç eden kişiler, “yaşamı tehdit eden koşullardan zorunlu olarak kaçan kişiler” olarak tanımlanmaktadır.

Çevresel felaketlerden dolayı yer değiştirme (displacement) olarak tanımlanan “İklim Mültecileri” (Climate Refugees), 1980’li yıllardan bugüne kadar önemli bir tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Sel baskınları, deprem ve kuraklık benzeri doğal afetlerden dolayı yaşamları ciddi şekilde risk altında olan

insanların zorunlu olarak yer değiştirmeleri iklim mültecileri (climate refugees) veya “çevre mültecileri”(environmental refugees) kavramlarını ortaya çıkarmıştır. Bu tür mülteciler genelde kendi ülkeleri içinde yer değiştirirler, uluslararası yer değişimi çok nadir görölmektedir (Ekşi, 2012: 20-21; Ekşi, 2016: 10-11).

Çevresel bozulmalar ve doğal afetler göç eden insanların sayısında her geçen gün hızlı bir artışa yol açarken, bu çeşit göç akımları göç literatürüne “çevresel mülteciler” veya “iklim mültecileri” gibi iki yeni kavram getirmiştir. “İklim mültecileri” kavramıyla eş anlamlı olarak kullanılan, “çevresel mülteciler” depremler, volkanlar gibi doğal afetler nedeniyle yerinden olan insanları da kapsamaktadır (Castles ve Miller, 2008: 146).

Çevresel felaketler en çok gelişmekte olan ülkelerin sorunudur. Kuraklık, toprak erozyonu, çölleşme, ormansızlaşma ve diğer çevresel sorunlardan dolayı, nüfus baskısı ve derin yoksulluk ile ilgili sorunların da ortaya çıkmasıyla birlikte kendi topraklarında güvenli bir geçim sağlayamayan insanlar çaresizlik içinde ve başka alternatifleri olmadığı için başka yerlere göç etmektedir (Myers, 2005:1-5).

İklim değişikliğinin bir sonucu olarak insanların yer değiştirmesi şeklinde tanımlanan çevresel mülteciler kavramı, ırk, din, milliyet veya belirli bir sosyal ya da siyasi gruba üyeliğinden dolayı zulüm gören mültecilerle ilgili daha geleneksel fikirlere kıyasla nispeten yeni bir kavramdır (Ekşi,2012:20-21). 1960 yılından sonra ABD, eski sömürge ülkelerinde yaşanan bağımsızlık mücadelelerini kullanarak, çevreleme siyaseti ile Ortadoğu, Uzakdoęu ve Güney Asya ülkelerini müdahale alanına almıştır. Uyguladığı politikalarla Ortadoğu, Uzakdoęu ve Güney Asya ülkelerinde kitlesel göçe zemin hazırlamıştır. Küresel göçün çıkış noktası haline gelen bu coğrafyalarda başarısız demokrasi çalışmaları sonucu ülkelerde kaçmak zorunda kalan göçmenler yeni bir kavram olan “tekne mültecileri” kavramını ortaya çıkarmıştır (Özgür, 2012:201). Son yıllarda gazete ve televizyon haberciliğinde geniş yer bulan ve bir insanlık dramını net bir şekilde açıklayan tekne mültecilerini, Güney Çin Denizi’nde, Akdeniz’de, bazen Ege’de sahile vurmuş insanlarla tanımlamak mümkündür.

2.3. SİĞINMACI KAVRAMI

Göçmen, mülteci ve sığınmacı uluslararası hukukta birbirinden farklı üç kavram olarak yer almaktadır. Mülteci, göçmen ve sığınmacı kavramları birbirinden ayrılması gereken farklı kavramlardır. Göçmen, kendi isteği ile ülkesinden sürekli ya da geçici olarak ayrılan kişidir ve göçmen kavramında daha çok ekonomik koşullar dikkat çekmektedir. Göçmen, menşei olduğu ülkedeki ekonomik yetersizlikler nedeni ile daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak için ülkesinden ayrılmayı tercih ederken, mülteci ise gönüllü veya kişisel tercihleri sonucu değil mutlak zorunluluktan dolayı ülkelerinden ayrılmak zorunda bırakılan ve başka bir ülkede daha güvenli bir yaşam ve özgürlük arayışında olan kişilerdir.

Bir başka açıklamaya, göçmen ekonomik nedenlerle göç kararı alırken, sığınmacı ise siyasi nedenlerden dolayı bir zorlama ve baskı sonucu karar almaya zorlanmıştır. Sığınmacı, vatandaşı olduğu ülkeden ayrılmış ve ülkelerinin korumasından yararlanamayan kişiler olarak ifade edilmektedir. Kaybedecek bir şeyi olmadığına inandığı için evinden, vatanından ayrılan kişiler, bir başka ülkeye gitmek için ağır şartlara katlanarak sonu ölüm ile bitebilen riskleri kabullenmiştir (Özer, 2016: 18).

Mültecilik, sonuçları ile zorunlu göç ile benzer özellikler taşımakla birlikte, her iki kavramın ortaya çıkış sebepleri ve uluslararası hukuk çerçevesi değerlendirildiğinde çok farklı iki kavram oldukları görülmektedir. Mültecilik kavramında kişinin “...ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğraması...” düşüncesi ve eylemi yer almaktadır.

Zulüm ve silahlı çatışmadan kaçarak kısa ve uzun mesafeli göç yolu ile sınır ötesine taşınan mültecilerin uzun vadeli misafir oldukları ülkelerde daha çok kalıcı oldukları, çok az bir nüfusun geldikleri coğrafyaya dönüş yaptıkları görülmektedir.

Sığınmacı, menşei oldukları ülkelerde maruz kaldıkları zulüm ve şiddetten doğan korku ve can güvenliği nedenleri ile ülkelerini zorunlu olarak terk eden ve başka bir ülkeye sığınmak zorunda kalan ancak henüz mülteci statüsü kabul görmemiş ve kabul görmeyi bekleyen kişilerdir. Sığınmacı “ulusal ve uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilme talebinde bulunan, mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvuru sonucunu bekleyen kişi” şeklinde de tanımlanır (Adıgüzel, 2016: 6).

Bir başka tanımda en geniş anlamıyla sığınmacı, “*uyruğunda bulunduğu ya da ikamet ettiği devletin ülkesini çeşitli nedenlerle terk eden ve serbestçe geriye dönme olanağı kalmayan ve bu nedenle bir başka devletin, ilke olarak, geçici koruması altına giren birey*” olarak tanımlanmıştır (Pazarcı, 1989: 167).

Vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve korumasından yararlanamayan ayrıca ülkesine dönmek istemeyen kişiler mülteci olarak tanımlanırken, mülteci olduğu iddiasıyla bir başka ülkeye sığınan, ancak henüz mülteci olup olmadığı hakkında yetkili merciler tarafından karar verilmemiş kimseler sığınmacı olarak tanımlanmıştır. Bir mültecinin veya sığınmacının ülkesi dışında, başka bir ülkeye yasal/yasa dışı yollar ile giriş yapması ise iltica (sığınma) olarak tanımlanmıştır (Deniz, 2014:177).

Sığınmacılar, sığınma eyleminin sebeplerine ve gerçekleştirme şekline göre iki farklı grupta tasnif edilebilir. Ülkelerinde ayrımcılığın olduğu bazı olaylardan, savaşlardan ve iç çatışmalardan kaçarak başka ülkelere sığınan insanlar, ilk grup sığınmacılardır. Hitler’in zulmünden kaçarak başka ülkelere sığınan Museviler ve diğer ideolojik gruplar bu gruba örnek olarak gösterilebilir. İkinci grup sığınmacılar ise, kişi olarak kendilerine karşı girişilen ayrımcılık ve diğer baskıcı yaklaşımlardan dolayı bireysel sığınma talebinde bulunan insanlardır. Bu grupta yer alan sığınmacılar için, siyasi kovuşturmalara nedeni ile başka ülkelere sığınmak zorunda kalan insanları örnek göstermek mümkündür. Devletlerin kişilere sığınma hakkı tanınması durumu, genellikle siyasal olaylara bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nin 14. Maddesinde, “*herkesin zulüm karşısında başka ülkelere sığınma hakkı bulunduğunu*” işaret etmesi, adi suçlular için sığınmacı statüsünün uygulanamayacağını bir ifadesidir (Pazarcı, 1989: 167-170). Sığındıkları ülkede mülteci talepleri kabul edilmeyen sığınmacılar sınır dışı edilebilir (Çiçekli, 2009:49).

Sığınma olayı fiili biri ülkesel sığınma, diğeri ise diplomatik sığınma olarak iki şekilde mümkün olmaktadır(Pazarcı, 1989: 171-173). Sığınmacı statüsünün tanınmasında genel olarak kabul gören gerekçe, bir suçluyu adaletin uygulanmasından kaçırmak değil, adalet örtüsü altında yasanın egemenliğinin yerini keyfiliğin almasına engel olunması düşüncesidir.

Devletler birtakım koşulları yerine getirdiği halde, kişilere sığınmacı statüsü tanıyacağı yolunda hükümler içeren herhangi bir antlaşmaya taraf değilse, uluslararası hukukun bu konuda kabul ettiği genel bir uygulama bulunmamaktadır. Uygulamada, devletlerin kişilere sığınma hakkı tanınması durumu, çok büyük ölçüde, yalnızca siyasal olaylara bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. 1948 Tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin madde 14.maddesindeki “*herkesin zulüm karşısında başka ülkelere sığınma hakkı bulunmaktadır*” açıklaması ile adi suçlular için bu hakkın verilmeyeceği öngörülmektedir.

Pazarcı, (1989: 173)’e göre, sığınmacıların yararlanacakları haklarda üçlü bir koruma öngörülmektedir. İlki, sığınmacıların kendileri ve çocukları için dinsel ibadet ve eğitimi, mülkiyet hakkı, yargı önünde taraf olma, ilköğretim hakkı, sosyal yardımlar, çalışma koşulları ve sosyal güvenlik konularını içermektedir. İkinci koruma ise, ücretli bir meslekte çalışma, sendika üyeliği ve dernek kurma ve üyelik hakkı, en çok gözetilen ulus ilkesinden yararlanma hakkı ve üçüncü korumada, sığınmacılar, meslek sahibi olmak, mesken edinmek, orta ve yükseköğrenimden yararlanmak, gezi serbestliği, mali yükümlülükler, taşınır ve taşınmaz mülkiyeti gibi haklara en az öteki yabancılara tanınan haklar kadar yararlanma hakkı tanınmasını ön görmektedir.

Son yıllarda dünyada meydana gelen çatışmalarda yaşanan insanlık dramından dolayı ülkelerinden kaçmak zorunda kalan mülteci ve sığınmacı sayısında rekor bir artış meydana gelmiştir (Kalaycı, 2014: 5-7; Peker ve Sancar, 2005:7-8). 2017 yılı sonu itibarıyla dünyada, 68,5 milyon zorla yerinden edilmiş insan bulunmaktadır (UNHCR, 2017).

1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, 28 Temmuz 1951 tarihinde kabul edilmiştir. Ancak, sözleşme 1953 yılında altı Avrupa devletinin onaylamasıyla yürürlüğe girebilmiştir. Bu sözleşme, daha sonra geliştirilerek “1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statülerine İlişkin Protokol” olarak mültecilerin hukuki statüsünü belirleyen uluslararası bir düzenleme olarak kabul edilmiştir. Türkiye, bu sözleşmeyi hazırlayan ve ilk imzalayan ülkeler arasında yer almıştır.

1951 Cenevre Sözleşmesinden önce insan hakları alanında düzenlemelere yer veren en güçlü hukuki belge olan 1948 tarihli BM İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’dir ve bu bildiri herhangi bir mülteci tanımına yer vermemiştir. Ancak,

bildirgenin 14. maddesindeki “*Herkes zulüm karşısında başka ülkelerde sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkına sahiptir*” (BM, İHEB, Md./14) ifadesi yer almaktadır. Sığınmacı statüsü kazanmak için de bazı koşulların gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu koşullar şunlardır;

- *Sığınma talebinde bulunan kişiler, menşei olduğu ülkenin dışında bir ülkeye sığınmış olmalıdır.*
- *Sığınmacı, zorunlu olarak kendi ülkesinden kaçmasına neden olan siyasi ve diğer mücbir sebeplerden kaynaklanan zulüm ve işkence korkusu taşımalıdır, ayrıca bu durumu ispat etmek zorundadır. Sığınma talebinin gerekçelerini de bunlardan birine ya da hepsine dayandırmak zorundadır.*
- *Mültecilik için başvuru yapan kişi kendi ülkesinden koruma istemesi imkânsız olmalı veya isteksiz olması gerekir.*
- *Mücbir sebepler; ırk, din, milliyet, belli bir sosyal gruba ya da siyasi düşünceye sahip olmak ve bunlardan dolayı zulüm görmek, işkenceye uğramak ve dışlanmak olarak kabul görülmüştür.*

1951 Sığınmacılar Statüsüne İlişkin Sözleşmede, sığınmacı statüsü verilen kişilerin korunmasında gözetilmesi gereken en temel ilkeler arasında “*ırk ve din*” görülmektedir. Mültecinin geldiği ülke bakımından her hangi bir ayırım gözetilmemesi temel prensiptir. 1951 Cenevre Sözleşmesi, yaşadığı ülkede savaş, etnik çatışma, siyasi baskı veya ihlal edilen insan haklarını gerekçe göstererek kendi ülkesinden bir başka ülkeye sığınan kişileri mülteci olarak tanımlar. Mülteciler, uluslararası hukukta koruma altına alınmıştır, ancak sığınmacılar bu haktan yararlanamazlar.

Bir kişinin yabancı bir ülkeden sığınma talebinde bulunması durumunda, o ülke sığınma talebini kabul veya ret etmek yönünde özgürdür. Diplomatik sığınmada, sığınmacının suç işlediği ülke üzerinde bulunan bir yabancı diplomasi temsilciliğine başvurması söz konusudur. Ülke olarak, sığınma talebinde bulunan kişinin menşei olduğu ülkenin egemenliğine karşı bir aykırılık oluşturduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle devletlerin diplomatik sığınma tanımama yükümü altında bulunduğu görüşü yaygındır. Sığınma talebinde bulunulan ülke kendi diplomasi temsilciliğine sığınan bir kişiyi ilke olarak karşı ülke devletine teslim etme yükümlülüğü taşımaz. Sığınmacı statüsünün tanınmasının kesin olabilmesi için iki tarafın da kabulü en sorunsuz durumdur (Pazarcı, 1989: 170-171).

2.4. GÖÇ KURAMLARI

Göç ekonomik, sosyal ve politik sebepleri ve sonuçları ile yakın çağda uluslararası önemli bir konu olarak, hem karmaşık hem de çok tartışmalı bir konu olmaya başladı. Bu kadar çok yönlü, çok sebepli politik ve tartışmalı bir kavramı sadece bir tanım ve bir kuramla açıklamak mümkün değildir.

Göçün, ortaya çıkış sebepleri ve sonuçları ile doğru analiz edilmesi için, farklı göç kuramlarına olan ihtiyaç, insanlık tarihi boyunca göç alanında çalışmalar yapan çok sayıda bilim insanı tarafından fark edilmiştir. Göçü açıklayan çok fazla teori ve kuram bulunmaktadır, ancak göç ile ilgili yapılan bu çalışmaların yetersiz olduğu yönünde sürekli eleştiriler yapılmaktadır. Ekonomik yeniden yapılanmanın yol açtığı sosyal bozulma gün geçtikçe daha fazla insanın yaşadığı ülkelerden kopmasına ve göç etmesine yol açmaktadır (Stalker, 2000).

Birey, başarılı bir göç yapabilmek için, önce göç etme kararı verecek ve göç varış noktalarındaki fırsatlardan birini seçecektir. Göç eden kişi emek arz ederken diğer göçmenlerle rekabet etmek zorunda kalacaktır, başarılı göç ancak rekabet üstünlüğünde gerçekleşecek göçtür (Tekeli, 1975:163).

İnsanların yer değiştirmesi olarak tanımlanan göç, yer değiştirme sebeplerinin katılığı ve esnekliği ile ilişkili olarak kalıcı ve geçici gibi sonuçlar doğurmaktadır. İnsanlık tarihinin kültür, inanç ve mesleki değerlerini de bir bölgeden diğerine taşıyarak medeniyetlerin kalıcı olmasını sağlayan göç, günümüze ışık tutacak ekonomik, sosyal ve siyasal birçok bilgiyi barındırmaktadır. Ravenstein (1888)'a göre baskıcı yasalar, ağır vergiler, zor iklim koşulları, yetersiz sosyal çevre, politik baskı, köle ticareti ve nakil gibi nedenler göç hareketlerinin artışına neden olmuştur, ayrıca bu artış bugün hızla devam etmektedir (Arango, 2000:284). Kötü ve baskıcı yasalar, ağır vergiler, istikrarsız iklim koşulları, cazip olmayan sosyal çevreler, şiddet ve zorlama, göç akımlarına neden olan etkili faktörlerdir, bu faktörler günümüzde etkili olmaktadır (Lee, 1996: 48).

Göç kararında, kapitalizm iş gücü talebini belirleyici etkiye sahiptir, ancak göç kararında bireylerin ve ailelerinin kararlarının da ciddi etkileri bulunmaktadır. Karmaşık yapısı, aşırı yaygın ve çok yönlü bir olgu olması nedeni ile tanımlanması ve ölçülmesi zor olan göçü bir bütünlük içinde açıklayan bir teori bulunmamaktadır. Buna rağmen, üretilen çok sayıda göç teorisi bireylerin ve

ailelerin davranışı gibi değişkenlerle beraber sosyal, ekonomik ve politik etkileri de dikkate almaktadır. Her göç kuramı, göçü detayları ile açıklamaya çalışır ve birbirini tamamlayıcı özellikler taşır (Toksöz, 2006:16).

Göç kavramının bu kadar zor açıklanmasının nedenleri, göçün çok karışık ve çok çeşitli olması, ayrıca göç kavramının açıklanmasında sosyal, ekonomik ve politik etkilerin de yeterince dikkate alınmaması gösterilebilir. Makro ve mikro düzeyde göç teorilerini birleştirmek güç olmuştur (de Haas,2007:9). Geçerliliği kabul olabilecek göç teorisi oluşturma zorluğuna rağmen, günümüze kadar çok sayıda göç kuramı oluşturulmuştur. Uluslararası göç hareketleri, son yarım yüzyılda dünyayı etkisi altına almış ve demografik yapısı ile milyonlarca insanı kapsayan bir dünya sorunu olmaya devam etmektedir. Göçün ortaya çıkışı ve yayılması ile ulus kavramı da sorgulanmaktadır. Sosyal bilimler disiplini içinde ve her ülkede üzerinde önemli çalışmalar yapılan göç, çok sayıda bilim insanı tarafından kuramsal açıdan da irdelenmiştir.

Göç, insanlık tarihi kadar bir geçmişe sahip olmasına rağmen, ancak 19. yüzyılda bilimsel çalışmalarda yerini almıştır. Göç kavramı, ilk kez Londra’da George Ravenstein tarafından 1885 ve 1889’da sunulan “*Göç Yasaları*” adlı bir tebliğ çalışmasında gündeme gelmiştir (Unat, 2006:52). Göç ile ilgili ilk kuram, Ravenstein tarafından 1885 yılında Royal Association of Statistics’e sunduğu, 1881 İngiliz nüfus sayımlarına dayanan “TheRoyal of Migration” makalesinde gündeme gelmiştir.

Ravenstein’in göç çalışmalarından sonra birçok sosyal bilimci (Lee 1966; Massey vd. 1993-1998; Zelinsky 1971; Grigg, 1997; de Haas, 2007) Ravenstein’in göç çalışmalarından esinlenerek birçok göç çalışmaları yapmıştır. Göç teorisine yönelik arayışlar sosyoloji, iktisat ve coğrafya alanlarına ancak 1960’da konu olmuştur (Baklacioğlu, 2010:9). 1980 yılından önce post modernizmin etkisinde yapılan göç tartışmalarında kutuplaşma düzeyi çok zayıf kalmasına rağmen, klasik ve tarihsel yapıcı görüşler (Neo, Marksist, Bağımlılık ve Dünya sistemleri) çerçevesinde kutuplaşmıştır (de Haas,2007:10).

2.4.1. Ravenstein'in Göç Kuramları

Göç, kuramsal açıdan ilk kez Ernst George Ravenstein(öl. 1913) tarafından analiz edilmiştir. 19. yüzyılın son dönemlerinde meydana gelen ekonomik ve sosyal gelişmelerin Ravenstein'in göç ile ilgili teorik çalışmalarının alt yapısını oluşturduğu söylenebilir. Ravenstein, günümüzden ortalama yüz elli yıl kadar önce yayınlanan üç makalesinde, göçle ilgili en modern araştırmanın temelini oluşturduğu ve 1876 tarihli bir makalesinde, göç ile yaş arasında bir ilişkiden söz etmektedir. 1889'da göç ile ilgili yasaların temel teorilerini açıklayan Ravenstein, büyük şehirler ve kasabaların doğal olarak büyümesinin mümkün olamayacağını, bu büyümeyi göçün sağlayacağını ifade etmektedir (Grigg, 1997:42-43).

Ravenstein'a göre göçün nedeni, ekonomik anlamda daha iyi bir yaşama sahip olmaktır. Göçe sebep olan diğer koşullar, ekonomik olarak daha iyi bir yaşam isteğinin yarattığı göç dalgalarıdır (Çağlayan, 2006:71). Göçün, kent ve kasabaların büyümesinde olumlu etkileri yaklaşık yüz elli yıl önce kısmen ispatlanmış olması, bu gün göçün benzer faydalarını sağlamak için göçü iyi yönetmek gerekiyor.

Ravenstein'a göre göç, adım adım ilerlemektedir ve göçmenler daha çok kısa mesafeyi tercih etmektedir. Uzun mesafeleri tercih eden göçmenler büyük sanayi ve ticaret merkezlerini seçer. Sanayi ve ticaret geliştikçe göç hacminde artış olmaktadır. Göçün ana yönü tarım bölgelerinden, sanayi merkezlerine doğru akış içindedir. Her göç mutlaka dengeleyici karşı akım üretmektedir. Kasaba yerlileri kırsal alanlarda oturanlardan daha az göç ederler. Ravenstein ayrıca kadın nüfusunun göç içinde önemli bir yere sahip olduğunu ve göç edenlerin çoğunun yetişkinlerden oluştuğunu dile getirmektedir (Grigg, 1997: 42-43).

Kısa mesafeyi seçen göçmenler göç veren ülkenin sınırlarına yakın en güvenli bölgeyi tercih edecektir. Ravenstein göç teorisi yüz elli yıl sonra Suriye göçünde tekrar doğrulanmıştır. Suriyeli sığınmacıların Suriye sınırına yakın kentlerde yoğunlaşması bu teorinin doğruluğunu ispatlamaktadır.

Ravenstein'in kuramında dikkat çeken hususlardan biri göç ile mesafe arasındaki ilişkidir. Ravenstein'a göre, göçmenlerin büyük çoğunluğu kısa mesafe göçü tercih etmektedir. Uzun mesafeli göçü tercih eden göçmenlerin tercih sebebi büyük endüstri merkezleridir (Lee, 1966: 48). Kısa mesafeli göç, gidilen yerde göç

dalgaları yaratan bir etkiye sahip olması nedeni ile daha fazla göçmeni içine alabilecek olan büyük sanayi ve ticaret merkezlerine doğru yönelme eğilimindedir.

Ravenstein'e göre, göç edilen merkezlerdeki iş imkânlarının çokluğu o kentte yaşayan nüfusun yoğunluğu ve sanayisi ile ilişkilidir (Çağlayan, 2006:69).

Ravenstein'in savunduğu kısa mesafeli göç bazı bilim insanları tarafından sorgulanmakla birlikte, 19. yüzyılda İngiltere'de hâkim olan Ravenstein'in göç teorisi günümüzde bile güncelliğini korumaktadır (Grigg, 1997: 45-46). Ravenstein döneminde doğum verileri üzerine yapılan tespitlerin güvenli olmadığı yönündeki eleştirilere rağmen, 1851 yılından günümüze kadar meydana gelen göç ile 2011 yılında meydana gelen Suriye kaynaklı göç, Ravenstein'in "*göçmenler kısa mesafeli göçü tercih ederler*" düşüncesini de doğrulamaktadır.

Ravenstein'in kuramında kısa mesafeli göçün yanı sıra kademeli göç kavramı ile kent olgusu da vurgulanmaktadır. Kent endüstrisinde meydana gelen gelişmelere bağlı hızlı ekonomik büyüme, o kentin yakın yerleşim bölgelerinde, özellikle kırsal alanlarında yaşayanları bu bölgeye çekecek ve kırsal bölgede azalan nüfusun yerine, uzak bölgelerden gelen göçmenler yerleştirilecektir. Kırsal nüfusta meydana gelen azalmalar hızlı kentleşmenin ortaya çıkardığı bir çekimden kaynaklanmaktadır. Kentin çekici gücünün etkisi ortaya çıkınca bu durum yakın bölgelerde yaşayan insanlar tarafından fark edilecek ve göç başlayacaktır. Uzak bölgelerden gelen göçmenler ilk adım olarak kırsal alanlarda meydana gelen boşluklarda istihdam edilecektir. Kentin cazip değerleri göçmenler tarafından fark edildikçe göç artacak ve dalga dalga yayılacaktır (Özyakışır, 2013: 46 ve Grigg, 1997: 47).

Arthur Redford, 19. yüzyılın başlarında yaptığı göç incelemesinde, kentsel göç için, "*geniş bir nüfuz alanına sahip herhangi bir cazibe merkezi içine göç etmek, insanların bir çevrenin ortasından merkezine doğru basit bir şekilde aktarılması değil, son derece karmaşık bir dalgalı hareket*" ifadesini kullanmıştır (Grigg,1997:47). Redford'un bu düşüncesi Ravenstein'ı göç kuramını desteklemektedir.

Ravenstein'in kuramında dikkat çeken bir başka husus, yayılma ve emme sürecine ilişkin düşünceleridir. Buna göre, büyük sanayi ve ticaret merkezleri göç akımlarının yolunda yer alan cazibe merkezleridir, bu merkezler göçün son varış

noktalarıdır ve emici özelliği ile büyük göç kitlelerini merkezlerinde uzun süre barındırırlar (Lee, 1966:48).

Göç sürecinde yayılma ve emme süreci birbirini destekler, her iki eylemin de benzer ortak noktası amaç birliğidir. Ravenstein'a göre, göç kendi başına amaç olmaz. Bireyler göç etmek istedikleri için yer değiştirmezler. Kentte gelişen ekonomik ve ticari faaliyetlerden pay almak ve refah içinde yaşamak isteğinde olan göçmenlerin bu amaçları yayılma sürecine destek vermektedir(Adıgüzel, 2016: 24).

Hızlı gelişmekte olan sanayinin ihtiyaç duyduğu işgücü, göç ile karşılanmakta ve gelen göç, kentsel sanayi merkezlerince emilmektedir (Çağlayan, 2006:70). Ravenstein'ın ortaya koymuş olduğu bu süreçten anlaşıldığı üzere, her iki süreç göç ile ihtiyacını karşılamaktadır ve amaç bakımından bir birliktelik söz konusudur (Adıgüzel, 2016: 24). Bir diğer husus ise göç zincirleridir. Göç, her ana akımı dengeleyici bir karşı akım üretir (Lee, 1966:48).

Göçün zamanla zincirleme olarak gelişeceğini ve göç alan yerleşim yerlerinin zaman içinde göç kaynağı ülke durumuna geleceğini öne süren Ravenstein; her bir göç dalgasının tetikleyici etki göstererek, bir diğer göç dalgası yaratacağını ifade etmiştir. Çok net bir şekilde görülmektedir ki, Ravenstein için göç, bir bölümüyle zincirleme ve bir kez başladığında ardı ardına devam eden bir süreçtir (Çağlayan, 2006:70).

Her göç dalgası bir başka göçü teşvik eder ve başka bir ifadeyle yeni bir göçün ortaya çıkmasına zemin hazırlar (Adıgüzel,2016: 24). Her göç akımı kendisine rakip olan yeni bir göç akımı üretir (Özyakışır, 2013:46).

Ravenstein'ın kuramında göç zincirlerinin yanı sıra doğrudan ve uzun mesafeli göçe ilişkin de tanımlamalar ön plana çıkmaktadır. Bu göç türü, doğrudan, basamaksız ve uzun mesafeli göç türüdür. Göç eden insanlar büyük ticaret ve endüstri merkezlerine basamaksız ve doğrudan yönelmektedir. Ravenstein tarafından kısa mesafeli göçlerin tercih edildiği yönündeki düşüncelere rağmen sanayi ve ticaretin hızla geliştiği merkezlere doğrudan uzun mesafeli göçler gerçekleşmektedir (Adıgüzel,2016: 24 ve (Çağlayan, 2006:70).

Ravenstein bir başka yaklaşımında, kır ve kent yerleşimcileri arasında çeşitli farklar görülmektedir. Ravensteine göre, kırsal kesimde yaşayanlar kentsel yaşamda yerleşik olanlardan daha fazla göç etmektedir. Ancak, kırsal kesimden kırsala doğru

yapılan göçler, kentte yaşayan yerel halkın göç etmesinde etkili değildir (Çağlayan, 2006:70 ve Adıgüzel, 2016:25).

Yerleşimciler arasındaki cinsiyet farkı da Ravenstein'in teorisinde önemli bir yer tutmaktadır. Göç kanuna göre, kadınların erkeklere oranla daha fazla göç etme eğiliminde olduğunu ifade eden Ravenstein, 1889 yılında yayınladığı ikinci makalesinde, kadınların iç göçler ile kısa mesafeli göçlerde erkeklerden daha fazla göç eğiliminde olduğu yönünde görüş bildirmektedir (Adıgüzel, 2016: 24).

Son yıllarda göç teorilerinde, kadınlar aile içinde üstlendikleri rolleri dışında göçmen işçi kadın statüsü ile anılmaktadır. 1980 yılından sonra feminizm hareketlerinin etkisi ile toplumsal cinsiyet kavramı olgunluk kazanmıştır. Kadın kimliği, üstlendiği roller ile bireysel değil toplumsal statüde değerlendirilmiştir. Uluslararası emek piyasalarında kadın emeğinin önemine olan talep artışı, kadının göç hareketleri içinde önemini artırmıştır. Kısa mesafeli göçlerde kadın göçmen oranlarında artış gözlenmektedir, erkek nüfusuna göre sayıları artan kadın göçmenler daha çok kısa mesafeli göçleri tercih etmektedir.

2.4.2.İtme-Çekme Kuramı

Everett S. Lee, 1966'da yazdığı "*A Theory of Migration*" makalesinde göç kararını ve göç sürecini başlatan faktörlerin temel ortak özelliklerini belirleyerek, göçe ait itici ve çekici faktörleri saptamıştır. Everett S. Lee tarafından ortaya atılan kurama göre, göç kaynağı olan ülkede itici (push) faktörler, göç alan ülkede çekici (pull) faktörler kuramın çıkış noktalarıdır. İtici ve çekici faktörler her bölgede farklı olabilmektedir. İnsanları göç veren ülkede tutan ve göç alan ülkeye çeken sayısız faktör vardır. Bu faktörler iyi yaşam ve çalışma koşulları, iyi bir okul ve eğitim sistemi, zor iklim koşulları, vergi yükünün ağırlığı, siyasi sebepler ve can güvenliği dikkat çeken sebeplerdir. Bununla birlikte, insanları çeken ve iten faktörler hem insanlar hem de sosyal bilimciler tarafından da yeterince bilinmemektedir (Lee, 1966:50).

İtme-Çekme Kuramında, göçün itici faktörleri bireyin belirli bir ulustan ayrılmasının nedenlerini, çekme unsurları ise bireyin ülkeye girmesi için çekici nedenleri içermektedir (Castles ve Miller, 2003:2).

Bentham'ın zevk ve acı hesaplaması gibi, başlangıç noktası ve varış noktası hesabı daima tam değildir. Göç kaynağı ülke ve göç alan ülke arasında mesafeler farklıdır. Göç alan ülke ve uzun mesafe göç hakkında her zaman bilgi eksikliği ve belirsizlik bulunmaktadır (Lee, 1966: 50).

Son yılların en büyük göç hareketine kaynak oluşturan Ortadoğu coğrafyasını örnek verelim, bu bölgenin itici faktörleri; savaş, terör olayları, darbeler, iç çatışmalar, yoksulluk, işsizlik, hızlı nüfusu artışı, sağlıksız yaşam koşulları gibi ağır ekonomik, sosyal ve politik dezavantajlar içermektedir.

Göç kaynağı ülkenin ekonomik dezavantajları milli gelirden kişi başına düşen oranın dünya standartlarının çok altında olması, yüksek işsizlik oranı, uzun süren durgunluk, yetersiz yatırımlar, ülkenin ithalat bağımlısı olması, aşırı ve uzun süren yoksulluk gibi olumsuzlukları içermektedir. Sosyal dezavantajları ise, yetersiz eğitim, sağlık ve iyi işlemeyen bir adalet sistemi, yüksek doğurganlık oranları, siyasi dezavantajlar olarak insan hakları ihlali, etnik ayrımcılık, terör, savaş ve iç çatışmalardır.

Ravenstein'ın göç kuramında gelişmiş ticari ve sanayi bölgelerinin birer cazibe merkezi olması çekici, göç kaynağı ülkede ortaya çıkan ekonomik, sosyal ve siyasal sorunların insanları zorunlu ya da kendi arzuları ile göç etmesine yol açan sorunlar itici faktörler olarak öne çıkmaktadır. Lee'nin itme (push) ve çekme (pull) kuramı genelde Ravenstein'ın göç ile ilgili kuramına dayanmaktadır (Özyakışır, 2013:50).

Lee'nin göç kuramına göre bazı insanlara itici gelen faktörler, diğer insanlara çekici gelebilir. Yüksek gelir ve ücret düzeyi, iyi bir eğitim ve sağlık sistemi, yüksek yaşam standartları gibi çekici faktörler insanları göç için teşvik ederken; düşük gelir ve düşük yaşam standartları, yetersiz eğitim ve sağlık hizmetleri, alt yapı sorunları gibi itici faktörler ülkeden göç etme isteğini teşvik ettiği gibi bu sorunlu ülkelere yönelik göç akımlarını da engelleyebilir (Lee, 1966: 50 ve Özyakışır, 2013:51).

İtme ve çekme kuramına göre, göç kaynağı ülkede ve göç alan ülkede itici ve çekici faktörler vardır ve bu faktörlerin varlığı bir bütünlük oluşturmaktadır. Birçok göçmen için kendi ülkesinin ekonomik ve sosyal değerlerinin olumsuz durumlar arz etmemesi, gelecekte ülkesinde sahip olduğu varlıklarının değer kazanması düşüncesi, göç alan ülkenin çekici faktörlerine karşı tercih edilebilir olması göçü engelleyen

karşılaştırmalı faktörlerin etkisi olarak görülebilir. Olumlu faktörler, göçe yönelik çekmeyi temsil ederken, olumsuz faktörler ise itmeye karşılık gelmektedir. Bu birlikteliğin ortaya koymuş olduğu bütünlük göç kaynağı ülkenin ve göç alan ülkenin kendi içinde, olumlu ve olumsuz faktörleri yani “itme ve çekme” faktörleri vardır (Çağlayan, 2006:73 ; Lee, 1966:51). Yaşam döngüsünün aşamaları, göç kaynağı ülke ve göç alan ülkenin göçle ilişkili faktörleri arasındaki önemli farkı ortaya koymaktadır.

Göç noktaları arasında bir dizi engel vardır. Bu engellerin bir kısmı basit olabileceği gibi bazıları da aşılmaz zor engellerdir. Bunlar arasında uzak mesafe önemli bir engeldir ve göçmen yasaları da göç hareketlerini engellemektedir. Örneğin, fiziksel olarak Berlin Duvarı’nın iki ülke arasına yerleştirilmesi göç hareketini kısıtlayan farklı bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmıştır. Ev eşyalarının taşınma maliyeti bazı göçmenler için önemsiz olacağı gibi bazı göçmenler için önemli bir göç engeli olacaktır (Lee, 1966:51).

Göç kuramında itme ve çekme faktörleri kişisel ve görelidir. Yaş, cinsiyet, eğitim, ırk ve meslek gibi demografik faktörler kişisel olarak göç için avantaj ve dezavantajları belirler. Kişisel avantaj ve dezavantajların hangi sosyal bağlamlar ve süreçler çerçevesinde hesaplanıp ortaya konulacağı göç için önem arz etmektedir.

Çocuklu bir aile için göç alan ülkenin eğitim sistemi ve bu sistemin sunduğu olanaklar çekicidir, ancak çocukları olmayan bir aile için pek önemli değildir, ayrıca çekici bir durumda da söz konusu olmayacaktır. Bu nedenle Lee, ayrıntılı içerik çerçevesinde, itme ve çekme faktörlerinin farklı sınıflar için doğru tanımlanması, bu faktörlerin içeriğinin de doğru bir şekilde oluşturulması gerektiğini ifade etmektedir.

Bireysel tercihleri etkileyen, göçü kolaylaştıran veya geciktiren birçok kişisel faktör vardır. Bunlardan bazıları, bireyin yaşamı boyunca az çok sabitken, diğerleri yaşam döngüsündeki aşamalardan ve özellikle bir aşamadan diğerine geçişi gösteren keskin kopmalarla ilişkilidir (Lee, 1966:51).

2.4.3. Petersen’in Göç Modelleri

Göç etme kararı tamamen rasyonel değildir. Geçici duygular, zihinsel bozukluklar ve tesadüfi gerçekleştirmeler toplam göçlerin önemli bir bölümünü oluşturur, ancak göç eden herkes bu karara varamaz. Yaşam döngüsünde, kökeni

oluşturan olumlu öğeler göçün sınırlandırılmasında büyük önem taşır. Bunlar, eğitimin sona ermesi, işgücüne giriş veya emekliliktir (Lee, 1966: 51).

Petersen, “Bütün insanlar doğası gereği göçmen ise, neden bazıları göçmen iken diğerleri göçmen değildir” sorusuna yönelik olarak göçü, “muhafazakâr ve yenilikçi” şeklinde ayrıma tabi tutmaktadır (Çağlayan, 2006:75). Yenilikçi göçte, insanlar göç kararı alarak mevcut durumlarını değiştirmek isterken, muhafazakâr göçte ise, coğrafi olarak yer değiştirmek istemektedir (Özyakışır, 2013:46).

Bir ülkenin ekonomik yapısı göç için önem arz etmektedir. İstikrarsız makroekonomik değerlere sahip ekonomilerde göç, genel olarak coğrafi değişim ve yenilik arayışları için tercih edilebilir. Petersen, ekonomiden kaynaklanan göçleri sınıflandırmanın yararlarına vurgu yaparken, ayrıca göçü (serbest göç, zorunlu göç, kitlesel göç, yönlendirilmiş göç ve ilkel göç) beş grupta sınıflandırmaktadır (Çağlayan, 2006:75 ve Özyakışır, 2013:48-50).

Petersen beş grupta tasnif ettiği göçleri şu şekilde analiz etmektedir:

Serbest göç, bireyin hiçbir kurum ve ideolojinin baskısı altında kalmadan verdiği karar ile yaşadığı ülkeden göç etmesi şeklinde gerçekleşirken, zorunlu göç; devletin veya kurumların baskıcı mevcut politik kararları ve uygulamaları sonucu insanların kendi istekleri dışında yaşadıkları ülkelerden ayrılmak zorunda kalmaları olarak tanımlanır. Kitlesel göç, küreselleşme ile beraber bilim ve teknolojiye meydana gelen gelişmeler sonucu ulaşım ve iletişim kanalları üzerinden yapılan göçtür. Petersen (1954), yönlendirilmiş göçü, bir ülkede mevcut politik ve sosyal düzenin yarattığı baskılar nedeniyle bireylerin kendi kararları doğrultusunda hareket ederek göç etmek şeklinde tanımlarken, ilkel göçü ise; çevreyle ilgili faktörlerin etkisi ile ortaya çıkan ve göçebe topluluklar tarafından daha çok tercih edilen bir nüfus hareketi olarak ifade etmektedir (Çağlayan, 2006:75; Özyakışır, 2013:48-50).

2.4.4. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

Sosyal ağlar, göçmenlere farklı kültürleri tanıma olanağı sunarken, gelişmiş ülkelerde cazip emek piyasalarını keşfetme ve bu piyasalara giriş için kolaylıklar da sağlar. Emek piyasaları arasında bilgi paylaşımında etkin rol oynayan sosyal ağların etkisi bilim ve teknoloji ilerledikçe artmaktadır (Castless ve Miller,2003:29.30).

Göçmen gruplar arasında sosyal ağların gelişmesini kolaylaştıran teknoloji, uluslararası emek göçünü hızlandırmaktadır. Bu güçlü ağlar yeni istihdam olanakları sağlayarak uluslararası göçü hızlandırmaktadır (Castless ve Miller,2003:29.30).

İlişkiler Ağı (Network) Kuramı, göçmenlerin göç kaynağı ülke ile göç alan ülkeler arasında kurulan sosyal ağlarla gerçekleştirdiği göç hareketlerini açıklamaktadır. Yakın tarihli çalışmalarda, “zincir göç” olarak da tanımlanan bu kuram (de Haas, 2007:30) her tür sosyal temele ve değişkene bağlı olarak kurulmuş, güçlü ve zayıf ağlar olabilir. Göçmen ilişkiler ağı geldikleri ülke ile yeni yerleştikleri ülkelerde eski akrabalık ve dostluk bağları olan insanlar arasında kurulmaktadır.

Küresel ağlarda meydana gelen gelişme ve genişleme, telefon, uydu, çanak anten, video, dijital yayınlar, televizyon kanalları, akıllı telefonlar gibi bilgi toplumunun temel girdileri olan teknolojilerin kullanılmasını yaygın hale getirmiştir. Dünyanın bir köy haline gelmesi ile gelişmekte olan toplumların dünyaya açılması daha kolay olmuştur, küreselleşme bir nevi ekonomik göçü hem teşvik etmekte hem de kolaylaştırmaktadır (BMMYK, 1995). Küreselleşme ve bilgi teknolojileri, göç kararı vermek isteyen göçmenler için iş gücü piyasalarında iş ve ücret bilgilerine kolay erişimi sağlamaktadır. Sosyal ağlar vasıtası ile göçmenler emek piyasalarını, farklı kültürleri ve cazip ülkeleri daha kolay tanıma imkânı bulmaktadır. Bireylerin göç etme kararları daha çok ekonomik sebeplerle ilişkilendirilmelidir.

Göçü teşvik eden bu sosyal ağlar, insanların ihtiyaç duyduğunda yardım almak ve iş bulmak için başvurduğu bir tür toplumsal sermayedir (Unat, 2006: 64; Massey vd. 1993: 28). Göçmen gruplar arasında sosyal ağların gelişmesini kolaylaştıran göç, uluslararası emek göçünü hızlandıran bir etki yapmaktadır. Bu güçlü ağlar yeni istihdam olanakları sağlamaktadır (Castless ve Miller,2003:29.30).

Ağ bağlantıları sayesinde göç veren ülkede güçlükle karşılaşmadan her isteyen kişi göç edebilir, göç önce hızla yayılır ve zaman içinde yavaşlamaktadır. Göç kaynağı ülke ile göç alan ülke arasında göçmen akışının büyüklüğü ücret farklılıkları ve istihdam oranları ile çok fazla ilişkili değildir. Bunun temel nedeni, göçü teşvik eden bu iki faktörün başlangıçta etkisi ne olursa olsun zaman içinde göç ağlarının gelişmesi ile göç-maliyet ilişkili risklerin düşmesinden dolayı, ücret-istihdam-göç akım büyüklüğünü ikinci planda bırakacaktır(Massey vd.,1993: 29-30).

Bu kuram, uluslararası göçü bireysel veya hane halkı tarafından verilen bir karar süreci olarak kabul etmektedir. Ayrıca göç edilen ortam, göç kararını sistematik olarak değiştirebilmektedir. Kuram ayrıca, gelecek zamanda insanların göç etme yönündeki karar verme olasılıklarını büyük ölçüde arttıracaklarını ileri sürmektedir. Göç, kendi kendini idame ettirebilen bir yayılma sürecidir, göç çalışmalarında tipik olarak başvuru genel denge analizlerinden çıkan önermelerden oldukça farklı sonuçlara vardığı da görülmektedir (Massey vd.,1993: 29-30). Göç, sonraki yerleşik göçmenlerin geçişini kolaylaştırdığı gibi, varış yerinden kökenine geri bilgi akışını da kolaylaştırmaktadır (Lee, 1966: 54-55).

Uluslararası göç, sosyal ağların oluşumu ve güçlenmesi ile bir kez kurumsallaştıktan sonra, başlangıçta göçe neden olan yapısal ve bireysel nedenlerden uzaklaşarak bağımsız hale gelir. Ağların genişlemesi, göç etmenin maliyetlerini ve risklerini azaltacaktır ve bu durumda göç akışlarının sosyal ve ekonomik seçiciliği de azalacaktır. Uluslararası göç akımlarının başladıktan sonra kontrol edilmesi kolay olmadığı için hükümetler bu konuda zorlanabilmektedir. Göç ağlarının oluşumu kontrol dışında kalan bir sosyal gelişmedir. Ancak, aile birleşimini teşvik eden bazı göç politikaları göçü kontrol etme amacına hizmet ettiği için belli ilişkiler ağına dâhil olan üyelere ülkeye girişte kolaylık tanımlanabilmektedir (Massey vd.,1993: 29-30).

2.4.5. Göç Sistemleri Kuramı

Uluslararası ilişkiler düzeyinde göç olgusuna ekonomik, sosyal ve politik açıdan yaklaşan göç sistemleri kuramı, iki veya daha fazla ülke yakın/ uzak mesafede karşılıklı göçmen değişimi ile göç sistemi kurulabileceğini ifade etmektedir. Göç sistemleri kuramına göre göç hareketleri, göç veren ve göç alan ülke arasında sömürgecilik, siyasal etkileşim, ticaret, yatırım ve kültürel bağlara dayanan, daha önce mevcut olan bağlar üzerinden gerçekleşmektedir (Güllüpcinar,2011:110-111).

Teorinin temel varsayımına göre, göç her iki ülkede sosyal, kültürel, ekonomik ve kurumsal koşulları değiştirmektedir. Kuram, göçmen ve göçmen olmayan kişiler arasındaki ilişkilerin yaşamsal rolü üzerine odaklanmaktadır. Toplumsal sermaye göç süreçlerini kolaylaştırdığı gibi devam etmesine katkı da sağlamaktadır.

Göç sistemleri kuramı, göçün yalnızca göçmenlerin doğrudan sosyal çevresi tarafından etkilenip etkilenmediğine bakmaz, ayrıca göçün gerçekleştiği somut alanların toplumsal “gelişimsel” bağlamını yeniden yapılandırıldığını vurgulamak için bu noktanın ötesine geçmektedir. Göç sistemleri kuramının sahibi coğrafyacı Mabogunje (1970) göç sistemini; insanların, malların, hizmetlerin ve bilginin akışı ve karşı akışlarıyla bağlantılı olarak, göç dâhil olmak üzere daha fazla değişimi kolaylaştırdığını savunur. Kuram ayrıca, göçmenlerin kabulü ve varış yerindeki ilerlemeleri hakkında bilgi vererek geri bildirim mekanizmalarının da önemini vurgulamaktadır (de Haas, 2007:32-34).

Gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş dünyadaki belirli bölgelere göç etmeleri konusunda uzmanlaştıklarını çeşitli uluslararası göç sistemlerinde makro küresel düzeyde saptamak mümkündür. Meksika ve Orta Amerika ülkelerini, ABD ve Kanada’ya bağlayan Kuzey Amerika göç sistemi ile Kuzey Afrika ülkelerini ve Türkiye’yi Avrupa Birliği’ne bağlayan Avrupa Akdeniz göç sistemi örnek olarak verilebilir (de Haas 2007: 37).

Mikro düzeyde göç sistemleri göçmenlerin inanç, davranış ve kendi aralarındaki iletişim ağlarını temsil ederken, makro yapılar kurumsal faktörleri temsil etmektedir. Mikro yapılar, sosyal ağlar ve makro yapılar göç kaynağı ülke ile göç alan ülke arasında göç denetimini ve göçmenlerin yerleştirilmesini temsil etmektedir (Unat, 2006).

Göç sistemleri kuramının bazı ilginç varsayımlar içerdiği de bilinmektedir. Göç sistemi içinde yer alan ülkeler coğrafi açıdan yakın olmak zorunda değildir. Bunun nedeni fiziki yakınlıktan çok siyasal ve ekonomik ilişkilerin varlığıdır. Yakın mesafe göç hareketlerini artırmaz, uzak mesafe ise engel değildir. Çok kutuplu sistemler kabul görebilir, dağınık merkez ülkeler birbiri ile örtüşen göç kaynağı ülkelerin göçmenleri kabul ederler. Bazı ülkeler, birden fazla göç sistemine tabi olabilir ancak uygulamada çoğulcu üyelik daha fazla göç kaynağı ülkede görülmektedir. Toplumsal değişim, ekonomik dalgalanma ve siyasal nedenlerle ülkeler sistemden çıkabilir veya sisteme katılabilir (Unat, 2006: 67).

2.4.6. İkili İşgücü Piyasaları Kuramı

Michael J. Piore, (1972) işsizlik teşhisi konulmuş kentsel alanlarda dezavantajlı özellikle (siyah) işçilerin sorunlarını açıklamak için tasarladığı “*Notes For A Theory Of Labor Market Stratification*” çalışmasında, ikili iş gücü piyasasının temel hipotezinde, iş gücü piyasalarının birincil ve ikincil iş piyasaları olarak iki bölüme ayırmaktadır. Bu piyasalardan ilki, nispeten yüksek ücret, iyi çalışma koşulları, kariyer olanakları, eşitlik, adil ve istikrarlı bir yaklaşım sunarken, ikincil iş piyasalarında ise fazla vasıf ve yetenek gerektirmeyen işler, kötü çalışma koşulları ve düşük ücret gibi özellikler görülmektedir. İkincil iş piyasalarında işçilerle işverenler ve deneticiler arasında aşırı bir mesafe söz konusudur. Kaprisli ve sert bir iş disiplini üzerine kurulmuş ayrıca son derece istikrarsız ve bireyselleştirilmiş bir ilişkisi mevcuttur (Piore, 1972:1-4).

Bu kurama göre, uluslararası emek göçünü talep eden en önemli faktör sanayi toplumunda mevcut istihdam açığıdır. Modern toplumlarda iş gücü piyasasında iki durum söz konusudur. İlki sermayesi yoğun işler, diğeri ise yerli işçilerin pek rağbet etmediği, emek açığının göçmen işçiler tarafından doldurulduğu iş piyasasıdır (Adıgüzel; 2016:29).

Kurama göre göçmen işçi talebi ekonominin gereksinimlerinden doğar, ücret teklifleri ve uluslararası ücret farklılıkları emek göçünün oluşması için zorunlu değildir. Göç alan ülkelerde göçmen işçilerin sayısında bir artışın meydana gelmesi, düşük olan ücretlerin düzeyinde bir artışa yol açmaz. Ücretler, politikalar oluşturularak sabit tutulmaya çalışılır. Göçmen işçilerin arzında meydana gelen artışa göre düşük ücretlerde düşüşler meydana gelebilir, ancak hükümet politikaları düşük ücretin daha da düşmesini engelleyici tedbirler almayacaktır. Hükümetler, istihdam ve ücretlerde küçük değişimler yapan politikaları ile göç hareketlerini engellemesi zor olacaktır (Güllüpınar, 2013:108-110).

Lewis (1954) “*Sınırsız Emek Arzı ile Ekonomik Kalkınma*” başlıklı makalesinde, klasiklerin sınırsız emek arzının açık ve kapalı ekonomilerin iş gücü piyasalarında geçim ücretlerinde mevcut olduğunu savunmaktadır. Lewis’e göre sınırsız emek arzı, kapalı ekonomilerde tüm bölgeler için geçerli değildir. Fiyat ve gelir dağılımında faiz, Neo-klasik çağa kadar varlığını sürdürmüş ancak emek arzında sınırsız kalmıştır. Nüfus, sermayeye ve doğal kaynaklara oranla çok

büyüktür, emeğin marjinal üretkenliği önemsizdir, gelişmiş ekonomilerde olduğu gibi sınırsız emek arzının varlığından söz edilmektedir. Kapalı ekonomilerde emek fiyatı geçim düzeyinde bir ücrettir. Emek arzı bu fiyatla talep edildiği sürece emeğin temini sınırsızdır. Bu durumda yeni endüstriler yaratılabilir ya da eski endüstriler mevcut ücretin sınırı olmaksızın genişler. Mevcut ücreti sınırlamakla emek sıkıntısı doğmaz ve yeni kaynakların yaratılması için bir engel oluşturmaz (Lewis, 1954:1-3).

Açık ekonomilerde sermaye birikimi emek arzını yakaladığı zaman ücretler geçim düzeyinin üzerine çıkacaktır ve bu durumda kapitalist artı olumsuz etkilenecektir. Diğer ülkelerde emek fazlalığı varsa, sermayelerini geçimlik ücretle çalışan bol emeğin bulunduğu ülkelere ihraç ederek göçü teşvik ederler. Vasıflı işçilerin göç etmesinin vasıfsız işçilerin hizmetlerine olan talebi azaltabileceği düşünülmektedir. Bu olasılık çok düşüktür, mümkün olmayan yeni yatırımları ve endüstrileri mümkün hale getirerek her türlü emeğe olan talep arttırılabilir. Göç kaynağı ülkelerin geçimlik ücret sunan sektörlerinde serbest kalan vasıfsız işçiler yoğun şekilde yeni yatırımların yapıldığı ekonomilere doğru göç edecektir. Sermaye ihracatı, kapitalistler için daha kolay bir yoldur, çünkü sendikalar göçü kısıtlar ancak sermaye ihracatını kontrol altına alınmakta fazla etkili değildir (Lewis, 1954: 22).

Piore (1979)'e göre uluslararası göç gelişmiş ülkelerin ekonomik yapısından kaynaklanan içsel ve sürekli bir işgücü ihtiyacından doğmuştur. Bu kuramsal bakışın en güçlü ve seçkin savunucularından biri olan Piore, uluslararası göçün göç veren ülkelerde itme etkilerinden (düşük ücretler veya yüksek işsizlik) kaynaklanmadığını, göç alan ülkelerdeki çekme etkilerinden (kronik ve kaçınılmaz bir yabancı işçi gereksinimi) kaynaklandığını ileri sürmektedir. Kuram ayrıca, sistemli göçmen işgücü talebinin, gelişmiş sanayi toplumlarının ve ekonomilerinin dört temel niteliğinden (Yapısal enflasyon, Motivasyon sorunları, Ekonomik düalizm ve Emek arzının demografisi) kaynaklandığını ileri sürmektedir (Massey vd. 1993: 20).

İşgücü piyasasına dayalı göç teorilerinin zayıf olmasının temel sebepleri, göç kaynağı ülkenin işgücü piyasasının yapısı, gelir düzeyi, eşitsizlikler, sosyal güvenlik sistemi, çatışma, kamu politikaları gibi makroekonomik faktörlerin göz ardı edilmesinden kaynaklanmaktadır. İşgücü piyasasına odaklı göç teorileri, gelişmekte olan ülkelerde yüksek nüfus artışı, yoksulluk ve savaşın göçmenleri terk etmeye zorladığı görüşüne dayanarak nitelik yönünden düşük olan işgücünün sınırsız bir kaynak oluşturacağını ifade etmektedir (de Haas, 2011:13).

2.5. MÜLTECİ VE SIĞINMALARA YÖNELİK MEVZUAT

Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesine taraf olmadan önce mülteci, göçmen ve sığınmacıların ülkeye girişleri, kabul edilmeleri, vatandaşlığa alınmaları, iskân ve ikamet etmeleri, çalışmaları ve sınır dışı edilmelerine yönelik yeterli hukuki düzenlemelere sahip değildi (BMMYK, 2005: 12), ancak bazı mevzuatlarla mülteci, göçmen ve sığınmacılara yönelik çözüm arayışlarına gitmiştir. Türkiye’de mülteci, göçmen ve sığınmacılara yönelik ilk hukuki düzenleme, “14 Haziran 1934 tarih ve 2510 Sayılı İskân Kanunu”dur. İskânla ilgili bu kanun, sosyal ve politik nitelik taşıyan bir hukuki düzenlemedir. Kanun mülteciyi, Türkiye’ye yerleşmek amacı ile değil, zorunluluk neticesinde geçici olarak oturmak için sığınanlar olarak tanımlanmıştır(RG 14.6.1934/2733) ve BMMYK, 2005: 12). Bir başka hukuki düzenleme, “5682 sayılı Pasaport Kanunu”dur. İlgili kanunun 4/4’de “*Umumiyetle mültecilerin ve iskân hakkındaki mevzuat dışında olarak yurt tutmak amacı ile gelen yabancıların, pasaportları olsun veya olmasın, Türkiye’ye kabulleri İçişleri Bakanlığı’nın kararına bağlıdır*” hükmü yer almaktadır (RG, 24.7.1950 /7564).

1950 tarih ve 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunu’nun 17. Maddesinde “*Siyasi sebeplerle Türkiye’ye sığınan yabancılar ancak İçişleri Bakanlığınca müsaade olunacak yerlerde ikamet edebilirler*” ifadesi yer almaktadır (RG, 24.07.1950) .

29 Ağustos 1961 tarihinde, 359 sayılı Kanunla TBMM’nde onaylayarak kabul edilen, 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi birinci maddesinde; “*1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonunda ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeni ile zulüm göreceği gerekçesi ile, haklı sebeplerden dolayı korktuğu için, vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen, tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıslar*” mülteci olarak tanımlanmıştır.

1951 tarihli Sözleşmenin 42. Maddesi; “*her devlet imza, tasdik veya katılım esnasında sözleşmenin (1.2.4.6.33.36.46) maddeleri dışındaki maddeler hakkında, sınırlayıcı kayıtlar beyan edebilir*” hükmü dâhilinde kendi bölgesini dikkate alarak, mülteciliğin belirlenmesi yönünde ön görülen seçme ve seçilme hakkını kullanarak

(coğrafi kısıtlama ile) sadece Avrupa'dan Türkiye'ye gelerek iltica etmek isteyen yabancıları sözleşme kapsamında mülteci olarak kabul edeceğini 359 sayılı Kanun ile yayınladığı bildirge ile ifade etmiştir (BMMYK, 2005: 12).

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 tarihli Protokolü, 1 Temmuz 1968 tarih ve 6/10266 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kararlaştırılmıştır. Bakanlar Kurulu kararı 5 Ağustos 1968 tarih ve 12968 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Ayrıca, 25 Eylül 1968 tarih ve 6/10733 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla, Protokol'ün Türkiye bakımından 31 Temmuz 1968 tarihinden itibaren geçerli olmasına karar verilmiştir. Türkiye Protokol'ü onaylarken, Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmeye konulan coğrafi sınırlamanın geçerli olmaya devam edeceğini beyan etmiştir (Resmi Gazete; 5 Ağustos 1968).

1967 Protokolü ile *“1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar”* ve *“söz konusu olaylar sonucunda”* ifadeleri Sözleşme metninden çıkarılmıştır. “New York Protokolü” olarak da adlandırılan 1967 Protokolü'nün yürürlüğe girmesinden sonra zaman sınırlaması olmadan, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin hükümleri, mülteci tanımının kapsamına giren bütün kişilere uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye'nin, 1951 Cenevre Sözleşmesi'yle ilgili diğer beyanı ise, sözleşmenin hiçbir hükmünün Türkiye'de Türk vatandaşlarına verilen haklardan daha fazlasını mültecilere verdiği şeklinde yorumlanamayacağına ilişkindir (Ekşi,2012:7-8).

Türkiye, 1 Temmuz 1968 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilen 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Protokolde *“coğrafi sınırlılık”* koşulunu muhafaza etmektedir. 1967 tarihli Protokol, 1951 öncesi olaylara ilişkin olarak sığınmacı statüsü tanınması sınırını kaldırmıştır. Protokole taraf devletler, ayrıca 1951'den sonraki sığınma olaylarına ilişkin olarak da sığınmacı statüsünü tanıma yükümlülüğünü kabul etmiştir. Türkiye, bu protokolü onaylayan bir ülke olarak, 1951'den önceki olaylarla ilgili olma koşulunu kendi açısından kaldırmıştır. Ancak, Türkiye'nin koyduğu yalnızca Avrupa'daki olaylara ilişkin sığınmalar koşulu geçerliliğini sürdürmektedir (Resmi Gazete; 5 Ağustos 1968). Türkiye, Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Protokolünü onaylamıştır, ancak coğrafi sınırlamayı ve 1951 Cenevre Konvansiyonu ile mültecilere tanınan hakların Türk vatandaşlarına tanına haklardan daha fazla olamayacağına dair beyanını saklı tutmuştur. 1967 Protokolü zaman sınırlamasını kaldırdığı için 1967 Protokolü'nün Türkiye açısından bağlayıcılık kazandığı andan itibaren zaman kısıtlaması ortadan kalkmıştır(Ekşi,

2012: 70). Coğrafi konumu ve stratejik yapısı nedeni ile büyük göç hareketlerine tanık olan Türkiye, sığınmacılara ve mültecilere yoğun olarak hem ev sahipliği hem de Avrupa ülkelerine geçişleri için önemli bir köprü görevi üstlenmiştir.

Türkiye 1951 Tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Tarihli Protokol'e göre "*sadece Avrupa'dan gelenler*" şeklinde çekince koyan bir ülke olması nedeni ile Türkiye'ye diğer yerlerden gelen insanlar "mülteci" olarak kabul edilmemektedir. Buna rağmen, BM Yüksek Komiserliği ve diğer uluslararası kuruluşlar, Türkiye'de kayıt altına alınmış sığınmacıları coğrafi çekinceye rağmen mülteci olarak kabul etmektedir (Altun ve Görel, 2016:13).

Türkiye, şartlı mülteci olarak tanımladığı kişilere ve gruplara üçüncü bir ülkeye yerleşmelerine kadar uluslararası koruma sağlamaktadır. Sözleşmenin imzalandığı tarihten günümüze kadar uygulanan coğrafi kısıtlama ile Türkiye, göç veren fakir ülkelerle göç alan zengin ülkeler arasında bir köprü görevi üstlenmesi ile yoğun göç hareketlerine maruz kalmaktadır. Coğrafi sınırlama, Türkiye'nin iltica talebinde bulunanlara yönelik hukuki sorumluluğunun belirlenmesinde önem taşımaktadır. Türkiye yoğun göç dalgasına maruz kalan bir ülke olarak büyük bir yük taşımaktadır, bu nedenle coğrafi sınırlamanın kaldırılması yönündeki tartışmalara karşı çekingen kalmaktadır (Kaya ve Eren; 2015: 19-20).

Ayrıca, 1982 Anayasası'nın 16 maddesinde yabancıların "temel hak ve hürriyetler" ile ilgili olarak "*yabancılar için milletler arası hukuka uygun olarak kanunla sınırlandırılabilir*" şeklinde bir düzenlemeye yer vermiştir. 1982 Anayasası'nda sığınmacı ve mülteciler için yabancı kavramı kullanılmasına rağmen, sığınmacılara yönelik sığınma hakkı konusunda herhangi bir hükme hüküm yer verilmemiştir (Akad ve Dinçkol, 2007:156).

Türkiye iç hukukunda, mülteci ve sığınmacılar için çıkarılan bir başka düzenleme, 30 Kasım 1994'te Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren, "*Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar Ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*" tir. Çok uzun bir ismi olduğu için kısaca "1994 Yönetmeliği" olarak tanımlanır. Mevzuattaki boşluğu doldurmak, idari ve yasal çözümler üretmeyi amaçlamaktadır (RG 30.11.1994/22127).

Bu yönetmelik, 1951 Cenevre Sözleşmesi ile 1967 Protokolü referans alınarak düzenlenmiştir. Bu yönetmelik ile göç olgusuna daha geniş bir çerçeve ile yaklaşan Türkiye, mültecilere, sığınmacılara ve nüfus hareketlerine yönelik hükümlere de yer vermektedir (Ekşi, 2012:71).

1994 Yönetmeliği, doğrudan sığınma olaylarına ilişkin ilk genel düzenleyici belge niteliğinde olup hem bireysel sığınma hem de toplu sığınma olayları karşısında devletin takınacağı tutum ve sığınmacılara sağlanacak hakları düzenlemektedir (SETA; 2015: 22).

Türkiye’ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye’den ikamet izni talep eden yabancılardan, Türkiye’ye yasal yollardan gelenler bulundukları yer valiliklerine, yasal olmayan yollardan gelenler ise, giriş yaptıkları yer valiliklerine en geç 10 gün içinde müracaat etmek zorundadır (RG 30.11.1994/22127).

Türkiye Avrupa dışında gelen yabancıların sığınma isteklerini Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine (BMMYK) bildirmek zorundadır. Başvurular hakkında verilen bilgiler doğrultusunda, başvuru yapan kişi yâda kişilerin durumu ile ilgili verilecek kararda BMMYK ile Türkiye’nin kararı benzerlik taşımaktadır.

Türkiye coğrafi kısıtlama seçeneğini uygulasa da, Avrupa dışında kalan diğer ülkelerden gelen mülteciler/sığınmacılar, 1967 Protokolünde yer alan “mülteci” tanımına uyan sığınmacılara da 1994 İltica Yönetmeliği ile üçüncü bir ülke tarafından mülteci olarak kabul edildiği tarihe kadar makul bir süre içinde Türkiye’de ikamet etmelerine geçici süre sığınma hakkı verilmektedir.

Türkiye’den sığınma talebinde bulunmamasına rağmen BMMYK tarafından mülteci statüsü tanınmış yabancıların durumları değerlendirmektedir, bu durumdaki kişilere üçüncü ülkelere çıkış için izin verilmektedir. Bu kişilere doğrudan üçüncü ülkeler tarafından mülteci statüsü verilmektedir(BMMYK, 2005: 12-4).

1994 Yönetmeliği, 1951 Cenevre Konvansiyonu ile 1967 Protokolü referans alınarak hazırlanmıştır. Uygulama alanı yönü ile 1994 Yönetmeliği, 1951 Cenevre Konvansiyonuna göre daha geniştir. 1994 Yönetmeliği sadece mültecilerle sınırlı değil, sığınmacılara ve nüfus hareketlerine yönelik hükümler getirmektedir. 1994 Yönetmeliği, Türkiye’ye bireysel olarak iltica eden veya başka ülkelere iltica etmek

için Türkiye’den sığınma talebinde bulunan yabancılarla, toplu olarak iltica veya sığınma amacı ile Türkiye sınırlarına gelen yabancılara ve nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esasları içermektedir (1994 Yönetmeliği /1). Türkiye, 1994 Yönetmeliği ile sadece Avrupa’dan gelenleri mülteci olarak kabul ederken, Avrupa dışında gelenleri de sığınmacı olarak kabul etmektedir. 1994 Yönetmeliği, Türkiye’ye iltica eden ayrıca başka ülkelere iltica etmek için Türkiye’den ikamet izni talep eden yabancılar ile toplu iltica veya sığınma amacıyla Türkiye sınırlarına gelen yabancılara, ayrıca olabilecek nüfus hareketlerine uygulanacak usul ve esasların tespiti ile görevli kuruluşları belirlenmeyi amaçlamaktadır (Ekşi, 2006: 57).

Türkiye coğrafi konumu ile tarih boyunca meydana gelen çok sayıda göç hareketine ev sahipliği yapmıştır, ayrıca Avrupa ülkelerine yönelik yapılan göçlere de köprü görevi üstlenmiştir. Bu iki konumu ile Türkiye, 1990 yılında yakın komşularında meydana gelen çatışmalardan kaynaklanan kitlesel ve bireysel göç hareketlerinin yarattığı tehdit ve taşıdığı risklerden dolayı göçlerle ilgili yeni bir düzenleme yapmıştır.

AB uyum sürecinde Türkiye coğrafi kısıtlamayı kaldırma yönünde ılımlı bir düşünce sergilemektedir. Ancak, sürekli yoğun nüfus hareketlerine maruz kaldığı için uluslararası düzensiz göç, iltica ve sığınma hareketleri karşısında tek başına bırakılmıştır. Tarihsel süreçte meydana gelen göçler Türkiye’nin haklı olduğunu ispatlamıştır. İran devrimi, İran-Irak savaşı, 1973 Petrol Krizi, Yugoslavya’nın bölünmesi, Kosova’daki etnik çatışmalar, Bulgaristan’dan sınır dışı edilen göçmenler ve Ahıska Türklerinin sürgün edilmesi gibi çok sayıda gelişmenin sebep olduğu kitlesel göç hareketleri ile milyonlarca insan yaşadıkları ülkelerden Türkiye’ye zorunlu olarak göç etmiştir (Kaya ve Eren; 2015: 20). Bu göçlerin bütün maddi ve manevi yükünü Türkiye tek başına üstlenmiştir. Son olarak, 2010 yılında başlayan Arap Baharı Ortadoğu’da birçok ülkeyi iç savaşa sürüklemiştir. Bu süreçte Suriye’den Türkiye ve diğer komşu ülkelere milyonlarca kişi zorunlu olarak sığınma talebinde bulunmuştur. Göç kapsamında 3 milyon 642 bin 738 kişi (Göç İdaresi, Mart 2019) Türkiye’ye sığınmıştır. Avrupa’nın Suriyeli sığınmacılar için Türkiye’ye verdiği destek sözünü yerine getirmemiştir, Türkiye bu asrın en büyük göçü karşısında da tek başına bırakılmıştır.

Uluslararası göçler doğru yönetildiği takdirde ekonomik ve sosyal gelişmeye katkıda bulunmaktadır. Farklı kültürler, inançlar ve diller, yeni düşünceler göç yolu ile alıcı ülkeye taşınarak sanat, edebiyat, resim, sinema, moda gibi sosyal yaşamın dinamiklerine zenginlikler katabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SURİYELİ SIĞINMACILAR ÖZELİNDEN GÖÇÜN EKONOMİK ANALİZİ

3.1. GÖÇ VE EKONOMİ

Kişi başına düşen milli gelir, yüksek dış ticaret açıkları, yüksek enflasyon, işsizlik oranı, ücretlerin genel düzeyinin enflasyon oranları altında seyretmesi gibi makroekonomik değişkenlerin dünya standartlarının çok altında seyretmesi göç olgusunu teşvik edecek temel ekonomik nedenler olarak görülebilir. Ravenstein'a göre ekonomik anlamda daha iyi bir yaşama sahip olmak isteği bir göç sebebi olabilir (Çağlayan, 2006:71).

Göçe yönelik bir kısıtlama olmadıkça emek göçü, ev sahibi ve kaynak ülkeler arasında ücret yaklaşmasına yol açma eğiliminde olacaktır. Göç, ev sahibi ülkede ücretlerde düşüş, sermaye getirilerinde de bir artış yaratacaktır. Bu durumda, ulusal gelir artarken, kişi başına düşen gelir düşecektir. Ücretliler, sermayeye sermayeden (emekli maaşları, paylar veya konutlar gibi) bir miktar kazanç elde ederse, göç öncesi nüfusun kişi başına düşen gelirlerinin artan sermaye getirisi ile artması mümkündür. Göçmenlerin kişi başına düşen geliri de kendi ülkelerinden daha yüksek olacaktır. Sonuç olarak, ev sahibi ülke kötü de olsa bile bireyler daha iyi olabilir. Sermayenin eşzamanlı olarak göç etmesi durumunda (finansal veya insan sermayesi şeklinde), öngörülen etkiler sermayenin niteliği, değeri ve mülkiyeti hakkında kesin bilgi olmadan daha az belirgindir (Moody; 2006:9)

Uluslararası göçün gelişmekte olan 71 ülkede gelir ve yoksulluk üzerindeki etkilerine yönelik yaptıkları çalışmada, göçmenlerin/sığınmacıların ülke nüfusu içinde ortalama % 10'luk bir nüfus artışa neden oldukları, bu durumun ise yoksulluk düzeyini önemli ölçüde azalttığı ifade edilmektedir (Alam vd., 2011:22).

Nüfusun artışı ve çeşitliliği ile ilişkili olan göç, hedef ülke üzerinde ekonomik, sosyal, siyasal ve demografik etkiler yapmaktadır. Farklı sonuçlarla artarak/genişleyerek devam etmekte olan göç hareketlerinin etkileri, sadece dünyanın

oksul coğrafyalarla sınırlı değildir. Gelişmekte olan ülkeler üzerinde de önemli etkileri görülmektedir (ILO, 2000:30-31). Ticaret, bilim, sanayi ve teknoloji alanında meydana gelen hızlı gelişmeler endüstri devriminin gerçekleşmesini kolaylaştırmıştır. Endüstri devrimi ile beraber ortaya çıkan yeni sanayi ve ticaret kentleri ekonomik ve sosyal çekim merkezleri haline gelerek, iş gücü açığına sebep olmuştur. İş gücü arayışında olan çoğu sanayileşmiş ülkenin, emek göçünü desteklediği görülmektedir (Şahin, 2008:86). Göç zengin ve yoksul ayrımı yapmadan bütün ülkeleri etkileyen bir güç olarak kabul görmektedir.

Göç veren ülkelerin ekonomik ve sosyal yaşam düzeyleri, siyasi istikrarsızlık, para değerinde düşme, adaletsiz gelir dağılımı, işsizlik ve gelecek endişesi gibi durumlar itici etki yapmaktadır. Düşük enflasyon, yüksek gelir düzeyi, iyi tesis edilmiş bir sağlık sistemi, eğitim ve adalet sisteminin varlığı, siyasi istikrar, doğru hükümet politikaları gibi değerler göç alan ülkelerde çekici etki yapmaktadır. İtici ve çekici (pull-push) göçün temel dinamiklerini harekete geçiren tüm faktörleri içermektedir (Castles ve Miller, 2003:2). Göçün, çekici (pull) ve itici (push) özellikleri, milyonlarca insanı yaşam standartlarını yükseltmek ve daha iyi gelecek için yaşadıkları bölgelerden ayrılmasını teşvik etmektedir. Göç hareketleri daha çok emek arzı yüksek olan ekonomilerden, emek arzının yetersiz olduğu ekonomilere doğru gerçekleşmektedir.

Göç yerel çalışanlar (vasıfsız ve az vasıflı) üzerinde negatif etkiler yapmaktadır. Yerel çalışanlar göçmenlerle çalışma ücretleri ve çalışma koşulları üzerinde rekabet etmek zorundadır. Beceri ve eğitim konusunda yerel çalışanlardan daha avantajlı olan göçmenler her türlü işlerde kendilerine sunulan her koşul ve ücretlerle çalışma konusunda gönüllü olmaktadır. Yerel emek piyasasında çok sayıda iş arayan Suriyeli sığınmacının istihdamı kayıt dışı ekonomide işsizliği artırmaktadır. Göç, sığınmacıları düşük ücretli ve kötü koşullu işlerde çalışmaya zorlamaktadır.

İtme ve çekme göçün önemli iki unsurudur. İtici faktörler bireyin belirli bir ulustan ayrılmasının nedenlerini, çekme unsurları ise bireyin ülkeye girmesi için çekici nedenleri içermektedir (Castles ve Miller, 2003:2). Ekonomik nedenlerle ilişkili teoriler incelendiğinde göçün ortaya çıkışını en iyi açıklayan teoriler itme ve çekme (pull-push) etkisi altında serbest piyasanın işleyişi olan arz ve talebin göç olgusuna uyarlanmış şeklidir (Akalin, 2016: 91).

Az gelişmiş ülkelerde nüfus artışı, etnik çatışmalar, politik ayrımcılık, iklim koşulları, yoksulluk ve savaşların olumsuz etkiler(itici), gelişmiş ülkelerin kişi başına düşen milli gelirinin büyüklüğü, cazip yaşam koşulları, insan hakları gelişmişliğinin sunduğu refah ortamı gibi olumlu etkiler (çekici), az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde göçü daha da artıracaktır. Kalkınma göçü azaltmayacağı için, daha az eşitsizlik (ve dolayısıyla daha az yoksulluk ve insan güvensizliği) olsaydı daha az göç olmayacaktı, ancak çok farklı koşullar altında gerçekleşecekti (de Haas: 2006).

Göç veren ülkenin potansiyel iş gücünün tükenmesi hiçbir ülkenin arzu ettiği bir durum değildir. Göç sadece ülkenin beyin gücünü tüketmekle kalmaz, nüfusun barındırdığı diğer dinamikleri de tüketebilen kronik bir hastalıktır (UNDESA,2012).

2014 yılında Public Choice Dergisi'nde, J.R. Clark, Roberts Lawson, Alex Nowrasteh, Benjamin Powell ve Ryan Murphy tarafından 130 ülkede, 20 yıl boyunca göçmenlerin ülkeye girişleri ile ekonomik verimlilik arasındaki ilişkinin, piyasa ekonomisi kurumlarına ve göç alan ülkelerin üretimine nasıl bir katkı sağladıklarını araştıran bir çalışma yapılmıştır. Araştırmada, güçlü piyasa kurumlarına sahip ülkelerde, göçmenlerin ülkeye girişlerinin bu kurumların yozlaşmasına sebep olmadığı, ayrıca gelişmekte olan ülkelerde kurumsal yapının göçmenlerin ülkeye girişleri ile süreç içinde daha fazla iyileştiği tespit edilmiştir (Kalkan, 2018:16).

Göç karmaşık ve zor yapıya sahiptir, bu yapısı ile göç hareketlerinin kalkınma üzerindeki kesin etkilerini ölçmek kolay değildir (Sriskandarajah, 2005). Gelişmenin en popüler ve en yaygın kullanılan ölçümlerinden biri olan ekonomik büyüme; eşitsizlik, zayıf demokrasi, doğal kaynakların fazla tüketilmesi ve fakir ülkelerde özgül yüksek işsizlik gibi hususları içermemektedir. Bu ölçülerden dolayı göçün büyümeye katkısı tartışılmış olsa da ekonomik büyümenin ülkeler arasındaki kalkınmayı ölçmenin ve karşılaştırmanın etkili bir yolu olduğu kabul görmektedir. Göçün büyümenin ayrılmaz bir parçası olduğunu açıklayan çalışmalarda, gelecek yıllarda da göç ve büyüme ilişkisinin devam edeceği yönünde net bulgular görülmektedir (Skeldon; 2008:1-6).

Kriz dönemlerinde dahi göçmenlerin ekonomik etkilerinden söz etmek mümkündür, göçmenler 70 Milyar Euro ile toplam kayıtlı işletme sayısının % 7,8'ine sahipliği ile İtalya ekonomisi için önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Göçmen yatırımcılar, İtalya ekonomisinin kalkınma aktörleri olarak kabul görmektedir

(Sergio; 2014:1-3). Göç, alıcı ülke açısından birçok avantajlar sunmaktadır. Bunlar, yeni yeteneklerin ve becerilerin kazanılması, işsizliğin azalması, havale, ticaret olanakları ve çocuk işçiliğinin azalmasıdır. Göç ayrıca bazı dezavantajlar da içermektedir. Bunlar, beşeri sermaye kaybı, sosyal ve toplumsal sorunlar, hastalıklar, şiddet olarak görülebilir (Sayes, 2014: 1). Göç, ev sahibi ülkenin yatırım ve emek piyasaları üzerinde önemli rol oynamaktadır. Tarihte meydana gelen göçler analiz edildiğinde göçün etkileri ülkeden ülkeye farklılık gösterse de, her ülkenin çalışma hayatı ve ekonomisi üzerinde etkilerinden söz etmek mümkündür.

Sanayileşme sürecinde iç göçler, küresel şirketlerin emek arayışları ile dış göçlere doğru eğilim göstermektedir. Yabancı sermaye, teknoloji, uluslararası ticaret, serbest dolaşım gibi kavramların ortaya çıkmasına neden olan küreselleşme, uluslararası şirketlerin emek talebi yönünde göçü kolaylaştırmaktadır. Çok uluslu şirketlerin doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile göç kaynağı ülkelerde yeni istihdam yaratmaları uluslararası sermayenin akışını hızlandırmaktadır.

Küreselleşmenin etkileri ile çok uluslu şirketler doğrudan yabancı sermaye yatırımı ile gittikleri ülkelere iletişim teknolojileri, uzmanlık, bilgi ve üretim tekniklerini de transfer ederek daralan ekonomilere hareketlilik kazandırarak göçü azaltan etkiler yapmaktadır. Ancak, dünyada ekonomik olarak yeniden yapılanmanın yol açtığı sosyal bozulma gün geçtikçe daha fazla insanın yaşadığı ülkelerden kopmasına ve göç etmesine yol açmaktadır (Stalker, 2000).

Küreselleşmenin göç üzerinde etkileri çok farklıdır, emek göçü için hem itici hem de çekici faktörlere sahiptir. Çekici ve itici faktörler, göçmenlerin kültürel ve inanç değerlerine sıkı bağlı olmalarına rağmen, düşük gelirle yaşamak zorunda oldukları ülkelerinden ayrılarak ekonomik ve sosyal yapısı güçlü ülkelere göç etmelerine neden olmaktadır. Küreselleşmenin göçü azaltan bir etkisi de bulunmaktadır, çok uluslu şirketlerin yabancı yatırımları ile büyüyen ekonomilerde yeni istihdam olanakları yaratmaktadır (Wickramasekera, 2000:11).

Göç ile teknoloji arasında bir ilişki bulunmaktadır. Teknoloji, göçü artırıcı bir etki yapmaktadır. Teknolojik gelişme imalat, ticaret, ulaşım ve iletişimde devrim niteliğinde yenilikler yaparken, gelişmiş ülkelerde yeni istihdam alanları ve yeni iş türleri ortaya çıkarmaktadır. Teknoloji ve bilim odaklı bu gelişmeler ekonomik amaçlı göçü teşvik etmektedir. Sanayileşme sürecinde meydana gelen teknolojik ve bilimsel ilerlemeler uluslararası taşımacılık ve iletişim araçlarında hızla gelişmeye

yol açmıştır. Bilim ve teknoloji alanında değişimler fabrikaların kitlesel üretime geçişini kolaylaştırmıştır. Uzmanlaşma ve iş bölümü gibi yeni kavramlar, yeni üretim sistemleri ve seri üretim yaygın hale gelince ucuz iş gücü talebinde yüksek artışlar ortaya çıkmıştır. Göç, yeni iş fikirleri, yeni yatırımcıları, iş gücünü ve yeni teknolojiyi alıcı ülkeye taşıyarak ihracatın artışına, istihdama, iş gücü verimliliğine, diplomatik ilişkilerin gelişmesine, yeni yetenek ve becerilerin gelişmesini kolaylaştıracaktır. İyi yönetilmeyen bir göç, hem göçmen/sığınmacı emeğinin sömürüne katkı sağlayacak, hem de göçmen sermayesinin ekonomik katkılarının verimli olmasına engel olacaktır.

Uluslararası göç hareketleri göç alan ülkede enflasyonu farklı yollardan etkilemektedir. Sığınmacılar göç alan ülkede mal ve hizmetlere olan toplam talebin artmasına neden olmaktadır, bu yönü ile enflasyon artışına neden olmaktadır. Bir başka etkileri piyasada ucuz ürün arayışları için çok fazla zamanları bulunmaktadır. Bu yaklaşımla sığınmacılar piyasada mal ve hizmetlerin fiyatlarında yeterince bir düşüş beklemektedir. Sığınmacıların piyasada fiyatların düşmesini beklemeleri enflasyonda düşüş etkisi yaratabilir (Gür ve Tatlıyer, 2018).

Sığınmacılar arasında yer alan ve büyük çoğunluğunu oluşturan yoksullar, alıcı ülkede vergi, sağlık, eğitim ve sosyal güvenlik gibi ulusal hizmetler ve diğer yerel hizmetler için katılım paylarından muaf tutulmaktadır. Yerel yoksul halktan alınan katılım paylarının sığınmacılardan talep edilmemesi yaklaşımı toplumsal ön yargılara yol açmaktadır.

Uluslararası zorunlu göçün kamu maliyesi üzerine önemli yük getirdiği yönündeki algıların doğruluğu kısmen inkâr edilemez, ancak bilimsel çalışmalar göç konusunu iyi yöneten ülkelerin tecrübeleri gösteriyor ki, uluslararası göçün kamu maliyesine çok ciddi bir yük getirdiği yönünde kesin bir kanıya varmak kabul görülemez. Nüfusu hızla yaşlanan ülkelerde çalışma hayatında aktif olan iş gücünün vergi yükü artış göstermektedir. Göçmen/sığınmacı/mülteciler yatırımları ve emekleri ile yaşadıkları ev sahibi ülkenin kamu maliyesi ve sosyal güvenlik sisteminin sürekliliğine katkıda bulunabilirler (Gür ve Tatlıyer, 2018).

Zachariadis, M. (2012)'ye göre, göçmen/sığınmacı/mülteci göç alan ülkede mal ve hizmetlere olan toplam talebin artmasına neden olarak enflasyonu yükseltebilir. Yerel halka göre ucuz ürün arama zamanı daha çok fazla olduğu için, piyasadaki en ucuz ürünleri arama eğilimleri yüksek olmasından dolayı enflasyon

oranını aşağıya çekme olasılıkları da bulunmaktadır. Enflasyon üzerine diğer bir etkileri, ev sahibi ülkenin emek yoğun sektörlerinde düşük ücretlerle istihdamı üretim maliyetlerinin düşmesini sağlayacak ve enflasyon düşüşü yaşanacaktır. Farklı ülkeler üzerine yapılan çalışmalarda göçmen/sığınmacı/mültecilerin göç alan ülkede enflasyonu negatif etkiledikleri görülmektedir (Gür ve Tatlıyer; 2018).

Göçmen grupların ev sahibi bir ülkeye maliyeti ve faydaları açısından büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bu etkiler, göçmenlerin yaşına, eğitimine ve ülkede kalış süresine bağlıdır. Göçmenlerin ev sahibi ülkeler için küçük bir pozitif net ölçek etkisi olduğu görülmektedir. Kalıcı veri kısıtlamalara ve ekonometrik zorluklara rağmen, işgücü piyasası sonuçlarına ve kamu kaynaklarına yönelik kısa vadeli etkilerin birçoğu makul derecede iyi yönde etki yapmaktadır (Kerr, P, ve Ker, R.; 2011).

Uluslararası göç, gelişmekte olan ülkelere yoksulluğu azaltmada güçlü ve önemli bir etkiye sahiptir. Uluslararası göçün yoksulluk üzerindeki olumlu etkisi, “kalkınma yönetimi” politikasının, toplumların uluslararası kalkınmasında daha fazla önem kazanmaktadır. Uluslararası toplum geçmişte uluslararası mal, hizmet ve finans hareketlerine büyük önem vermesine rağmen, halkın uluslararası hareketlerine daha az dikkat edilmiştir (Alam vd., 2011:20).

Göçün kişisel gelirlerde artış meydana getirdiğine dair bir başka yorum (Moody; 2006) tarafından yapılmıştır. Göçün makroekonomik etkileri çok karmaşıktır ve kişi başına düşen gelirlerin göçün bir sonucu olarak artıp artmayacağı açık değildir, GSYİH üzerinde muhtemelen küçük bir olumlu etkiye sahip olduğuna dair ortak bir görüş bulunmaktadır. Suriyeli sığınmacıların Türkiye ekonomisi üzerine etkilerini, MÜSİAD’ın bir yan kuruluşu olan UTESAV’ın yaptığı Suriyeli Sığınmacılar ve Türkiye Ekonomisi Evrensel Tecrübe Işığında Bir etkiyi Konuşmak” (2018) adlı çalışmasında ortaya konulmuştur.

3.2. SURİYELİ SİĞINMACILARIN TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ

Türkiye’de yaklaşık 3 milyon 642 bin 738 Suriyeli sığınmacı ikamet etmektedir. Sığınmacıların 80 milyonluk Türkiye nüfusuna oranı yüzde %4,44 dolayındadır (Göç İdaresi, Mart 2019). “Geçici koruma” statüsü altında bulunan sığınmacıların çok az bir kısmı kamplarda yaşamaktadır, çoğunluk olarak kamp dışında farklı kentlerde yaşamaktadır. Bulundukları kentlerin ekonomilerine entegre

olmaya çalışan sığınmacıların çok büyük bölümü kayıt dışı bir şekilde vasıf gerektirmeyen işlerde ve düşük bir ücret karşılığında çalışmaktadır.

Suriyeli sığınmacılar ekonomik büyüme, istihdam, kamu maliyesi, enflasyon işsizlik ve dış ticarete etkileri ile Türkiye ekonomisi için önem arz etmektedir. Türkiye genel olarak ekonomik ve sosyal açıdan Suriyeli sığınmacılardan etkilenmiştir. Suriyeli sığınmacılar yoğun olarak yaşadıkları Gaziantep ve Şanlıurfa gibi sınır kentlerde kent ekonomilerini daha çok etkilemektedir. Suriyeli sığınmacılar yoğun olarak bulundukları bölgelerde ekonomik yapı, istihdam dokusu ve enflasyon oranı üzerinde belirli düzeyde bir etkiye sahiptir. Bu etkileri genel olarak Türkiye ekonomisinde kendisini göstermiştir. Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılar için bugüne kadar 100 milyar TL düzeyinde yaptığı harcama Türkiye ekonomisini belirli ölçüde etkilemiştir (Gür ve Tatlıyer, 2018: 9-12).

3.2.1. Ekonomik Büyüme

Suriyeli sığınmacıların ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini net olarak ölçmek güç olacaktır, ancak bu etkiyi genel anlamda ortaya koyabiliriz. Sığınmacılar, ekonomik büyümeyi dolaylı veya dolaysız bir şekilde çeşitli kanallarla etkileyebilmektedir. Bunlar, talep kanalı, arz kanalı, istihdam kanalı ve kamu maliyesi kanalıdır. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye göçü, ekonomide mal ve hizmetlerde toplam talebi artırmıştır. Sığınmacıların ortalama gelir seviyesi Türkiye ortalamasının çok altında olduğu için toplam talepteki artış lüks mallardan ziyade zorunlu mallarda yaşanmıştır. Bu etki en çok Suriyeli mültecilerin yoğunlaştığı sınır kentlerinde ve büyük kentlerin bazı semtlerinde hissedilir boyutlara ulaşmaktadır (Gür ve Tatlıyer, 2018: 9-12).

Küresel ölçekte yaşanan ekonomik durgunluk ve Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafyada devam eden iç savaşlar, çatışmalar ve terör örgütleri tarafından ortaya çıkarılan siyasi istikrarsızlıktan dolayı Türkiye ekonomisi 2012'den 2016 yılı sonuna kadar yılda ortalama yüzde 3,3 büyüme ile potansiyelinin altında bir büyüme performansına sahip olmuştur. Türkiye ekonomisinde sığınmacılardan kaynaklanan talep artışı ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönlü bir etkiye sahip olmuş ve Türkiye ekonomisini dinamik tutmuştur. Talep kanallarının bu süreçte Türkiye ekonomisinin canlı tuttuğu söylenebilir. Talep artışının ekonomik büyüme

üzerindeki etkileri genel olarak bir ekonomide mal ve hizmet üretimi tam kapasitede gerçekleşiyorsa mümkün olmaktadır, ekstra talep artışı üretimi ve dolayısıyla ekonomik büyümeyi artıramayacaktır. Ekstra talep artışı ancak durgun ekonomilerde belirli ölçüde canlandırma potansiyeline sahip olabilir (Gür ve Tatlıyer, 2018: 9-12).

Diğer bir kanal ise arz kanalıdır. Suriyeli sığınmacıların Ortadoğu'da komşuları (Suriye ve Irak) ile olan organik bağlarının güçlü olmasından dolayı, Gaziantep ve Şanlıurfa gibi sınır kentlerde işletme kurmaları, mevcut işletmelerde çalışmaya başlamaları bu kentlerin Suriye ve Irak ile olan ticaretlerinde çok büyük ekonomik hareketliliğe yol açmıştır. Üçüncü kanal istihdam kanalıdır. Suriyeli sığınmacılar, Türkiye'de işgücü arzı açığı bulunan vasıfsız işlerde daha düşük ücretlere çalışarak üretim maliyetini düşürmektedir, Türkiye'nin ekonomik büyümesi üzerinde pozitif yönlü bir etkiye sahip olmaktadır. Dördüncü kanal ise, konjonktür karşıtı maliye politikası anlayışına göre, ekonomik durgunluk sürecinde devletin uygulayacağı genişlemeci maliye politikası, ekonomik aktiviteyi canlandırarak, ekonominin durgunluktan çıkmasında etkili olabilir. Türkiye'de ve özellikle dünyada yaşanan küresel ekonomik durgunluk sürecinde Türkiye'nin sığınmacılar için yaptığı kamu harcamalarının, Suriyeli sığınmacılara olan faydasından bağımsız bir şekilde, çarpan etkisiyle Türkiye ekonomisi üzerinde olumlu yönde bir etkiye sahip olduğu ve ekonomik büyümeyi önemli ölçüde desteklediği tespit edilebilmektedir (Gür ve Tatlıyer, 2018: 9-12).

3.2.2. İstihdam

3 milyon 642 bin 738 Suriyeli sığınmacının yaklaşık 2 milyonu (GİGM, Mart 2019) işgücü olarak çalışma çağında yer almaktadır. İstihdam piyasası üzerinde önemli düzeyde etkileri olan bu grup emek piyasası için önemli bir potansiyele sahiptir. İşsizlik oranının yüzde 9-14 bandında olduğu Türkiye'de mültecilerin istihdam piyasası üzerindeki etkisi kabul görmelidir. Türkiye'deki istihdam piyasasının yapısı, Suriyeli mültecilerin vasıf düzeyi ve Türkiye'nin ortalama gelir düzeyi hesaba katıldığında, ortaya daha farklı sonuçlar çıkmaktadır (Gür ve Tatlıyer, 2018: 9-12).

Suriyeli sığınmacıların çoğunluğunun eğitim seviyesi düşüktür ve bu kişiler vasıfsız işlerde kayıt dışı olarak çalışmaktadır. Suriyeli mülteciler bu işlerde kayıt dışı olarak çalıştıkları için Türk vatandaşlarından önemli ölçüde daha az ücret almaktadır. Ücret seviyesi sınır kentlerde vasıfsız işlerde kısmen düşmektedir. Sığınmacıların etkisi daha çok sınır kentlerde vasıfsız işlerde işsizlik oranının artışı şeklinde görülmektedir. Suriyeli sığınmacılar, Türkiye’de beceri gerektirmeyen inşaat, sanayi ve mevsimlik tarım işlerinde ciddi bir sorun haline gelen işgücü açığını önemli ölçüde kapatmaktadır. Suriyeli sığınmacıların yaşadığı sınır kentlerinde göç sürecinde bir ekonomik hareketlilik görülmektedir. Dış ticaretin, üretimin ve talebin artmasında etkili olan sığınmacıların kayıtlı sektörlerde düşük oranda işsizlik oranını azaltıcı etkileri de görülmektedir (Gür ve Tatlıyer, 2018: 9-12).

Suriyeli sığınmacılar dolaylı olarak işsizlik oranının azalması yönünde bir etkiye sahiptir. Çoğunlukla vasıfsız işgücü piyasası üzerinde etkili olan sığınmacılar, Türkiye’nin 2000’li yıllarda ortaya koyduğu performansla orta gelirli ülkeler arasına katıldığı bu süreçte vasıfsız işlerde önemli bir sorun haline gelmeye başlayan çalışacak işçi bulamama sorunu Suriyeli sığınmacılarla önemli ölçüde azalmaktadır. Suriyeli sığınmacılar, vasıfsız işlerde işgücü maliyetini düşürerek verimlilik artışına neden olmuşlardır(Gür ve Tatlıyer, 2018: 9-12).

3.2.3. Kamu Maliyesi

Uluslararası zorunlu göçün, kamu maliyesine ciddi bir yük getirdiğine dair düşünceler göç alan ülkede sürekli bir tartışma konusu olmaktadır. Özellikle mültecilere ve sığınmacılara karşı tepki gösteren halkı desteklemek amaçlı medya ve siyasetçiler taraf tutan yayınlar ve açıklamalarla bu düşüncenin yerleşmesini ve negatif algının pekişmesini kolaylaştırmaktadır. Her ülkede olduğu gibi Türkiye’de de benzer yayınlar ve siyasi söylemler yapılmaktadır. Yerel düzeyde bazı kentlerde yönetimin değişmesini izleyen ilk günlerde Suriyeli sığınmacılara karşı oluşan tepkilere destek vermek amacı ile sığınmacılara yapılan sosyal yardımların iptal edildiği görülmektedir. Kamu maliyesine sığınmacıların yük olduğu düşüncesine yönelik yapılan çalışmalar ve farklı ülke deneyimleri, uluslararası göçün kamu maliyesine ciddi bir yük getirdiğine dair bir kanıya varmak mümkün değildir. Nüfusun hızla yaşlanmasından dolayı çalışan kesimin vergi yükünün arttığı ülkelerde, göçmenler ve sığınmacılar, kamu maliyesinin ve sosyal güvenlik

sisteminin sürekliliğine katkıda bulunabilir. Sığınmacı ve mültecilere göç ettikleri ülkelerde kendilerine verilen sosyal yardımların, o ülkede bütçe giderlerini arttırdığına dair genel bir söylem her zaman vardır. Ancak, sığınmacıların göç ettikleri ülkede ekonomiye etkileri sadece tek boyutlu değildir. Sığınmacıların ekonomiye etkileri çok yönlüdür. Emek piyasasına katılmak, şirket kurmak, mal ve hizmet talep etmek, vergi gelirlerini artırmak gibi çok yönlü ekonomik katkıları bulunmaktadır (Gür ve Tatlıyer, 2018: 9-12).

Ülkelerinden zorunlu olarak ayrılan sığınmacılar/mülteciler göç ettikleri ülkelerde belli süre destek alarak yaşamak zorundadır. Bu desteği sağlamak insani bir görevdir. Uluslararası ekonomik ve sosyal kuruluşlar, ülke içindeki sivil toplum kuruluşları bu desteklerin bir kısmının temin edilmesine katkı sağlamaktadır, ancak bu katkılar yeterli değildir. Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar örneğinde de mali kaynakların önemli bir kısmını ilgili devlet kurumları karşılamaktadırlar. Bu kaynakların finansmanında önemli miktarda doğrudan veya dolaylı biçimde aktarılmış olan uluslararası kaynaklar da bulunmaktadır. Türkiye, sığınmacıların geçiş dönemi süresince insani şartlarda yaşamalarını sağlamak için barınmadan gıdaya, sağlıktan eğitime kadar çeşitli alanlara harcamalar yapmaktadır (Gür ve Tatlıyer, 2018: 9-12). Sığınmacılar için uluslararası destek alamayan Türkiye, 2011 yılında başlayan ve günümüze kadar azalarak devam eden göç sürecinde en büyük yükü tek başına taşıyan ülke olmuştur. İstanbul'da düzenlenen İslam İşbirliği Teşkilatı Bölgesindeki Kızılay ve Kızıllaç Ulusal Dernekleri İşbirliği Ağı Kuruluş Toplantısı'nda konuşan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, şimdiye kadar 4 milyonu Suriyeli olmak üzere bütün mültecilere BM hesaplarına göre 35 milyar dolar kaynak aktardığını açıklamıştır (<https://tr.euronews.com>)

Cali ve Sekkarie (2015), Avrupa ülkelerinin sığınmacılara reva gördükleri kampların koşulları ile Türkiye'deki sığınmacı kampları arasında derin bir uçurumun varlığından söz etmektedir. Türkiye, sığınmacıların insan onuruna yakışır koşullarda yaşamalarını sağlamak için her türlü çabayı gösterdiğini ve Dünya kamuoyunda takdir edildiğini ifade etmektedir. Dünya Bankası ekonomistlerinin kaleme aldığı bir makale, Türkiye'nin başarılı yaklaşımını örnek gösterirken, aynı zamanda Avrupa ülkelerinin Suriyeli sığınmacıların kamu maliyesini bozacağına dair endişelerin yersiz olduğunun altını çizmiştir. Sığınmacılar resmi olarak çalışmaya başlamaları, kendi şirketlerini kurmaları hukuki mevzuattan dolayı uzun zaman alabilir,

Sığınmacıların resmi yollarla ekonomiye entegrasyonunu kolaylaştıracak adımların hızla atılması, kamu maliyesini rahatlatma açısından kritik öne sahiptir(Gür ve Tatlıyer, 2018: 9-12).

3.2.4. Enflasyon

Marios (2012)'un "Immigration and international prices," çalışmasında, uluslararası göç hareketlerinin göç alan ülkelerde enflasyonu farklı kanallarla etkilediği ifade edilmektedir. Bu durumda, sığınmacılar toplam talep artışına neden olarak enflasyonu yükseltmektedir. Bir başka etkisi, yerli halka göre zaman sorunu olmayan sığınmacılar piyasada en ucuz ürünleri arama çabası içinde olacak ve şirketlerin ürün fiyatlarını düşürmelerine etki yapacaktır. Fiyatların düşmesi enflasyon oranını azaltacaktır. Diğer bir etkileri, sığınmacılar göç alan ülkenin emek yoğun sektörlerinde düşük ücretlerle çalışmaktadır. Düşük emek üretim maliyetlerinin düşürecek ve bu durum enflasyon oranının düşmesini sağlayacaktır. Farklı ülkeler üzerine yapılan çalışmalar, genel olarak göçmenlerin, sığınmacıların ve mültecilerin ev sahibi ülkede enflasyonu negatif etkilediklerini göstermektedir (Gür ve Tatlıyer, 2018: 9-12).

Farklı ülkelerde yapılan çalışmalarda göçmenlerin/sığınmacıların/mültecilerin ev sahibi ülkede enflasyonu negatif etkiledikleri görülmektedir. Suriyeli sığınmacıların fiyatlar üzerindeki negatif etkisi kayıt dışı istihdamın yüksek olduğu sektörlerde daha çok görülmektedir. Yapılan çalışmalar, Suriyeli sığınmacıların kayıt dışı istihdamın yüksek olduğu sektörlerde çalışmaya başlamaları ile ücretleri aşağıya çekerek maliyetleri düşürdüklerini desteklemektedir. Suriyeli sığınmacıların fiyatlar üzerindeki negatif etkisi, kayıt içi istihdamın yüksek olduğu sektörlerde görülmemektedir. Suriyeli sığınmacılara yönelik bir başka çalışmada, sığınmacıların artan talep sonrasında konut fiyatlarının yükselmesine neden olduğu ortaya çıkmıştır. Sığınmacıların konut fiyatları üzerine etkisi özellikle düşük gelirli semtlerde kiralık konutlarda görülmektedir (Gür ve Tatlıyer, 2018: 9-12).

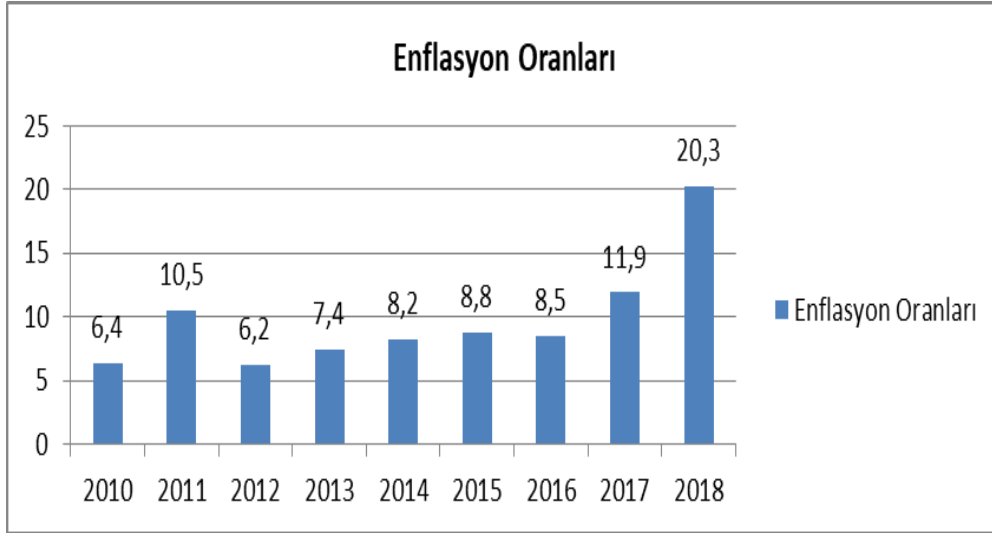
Türkiye’de yaşanan büyük demografik değişimin ekonomik etkileri sermaye, emek piyasası ve diğer sektörlerde net olarak görülmektedir. Suriyeli sığınmacıların ekonomik etkileri hem olumlu hem de olumsuz şeklinde devam etmektedir. Suriyeli sığınmacıların gıda, kira ve konut fiyatlarının artışına önemli etkileri olduğu açıktır. Bu artışların etkisi ile özellikle sığınmacıların yoğun olarak yaşadıkları kentler başta

olmak üzere diğer kentlerde de enflasyon artışı gözlenmektedir. Türkiye'nin yıllık enflasyonu sığınmacıların Türkiye'ye girişleri ile beraber yükselişe geçmiştir. Enflasyonun daha çok, sığınmacıların yoğun olarak yaşadıkları sınır illerinde yükselişi dikkat çekmektedir(ORSAM – TESEV; 2015).

Suriyeli sığınmacıların kira ve gıda harcamaları kentlere göre farklılık göstermektedir. Kentleşme ve sanayileşmenin yüksek olduğu kentlerde kira ve gıda harcamalarının payı yüksek olurken, düşük kentleşme ve sanayileşmenin olduğu illerde kira ve gıda harcamaları sığınmacılar daha az yük getirmektedir. Türkiye enflasyon verilerinde Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadıkları illerde enflasyon oranı Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmektedir. Enflasyon yerelde daha çok temel tüketim malları ve kira fiyatlarında dolayı artış göstermektedir (ORSAM – TESEV; 2015).

Türkiye'de son yıllarda ortaya çıkan enflasyon daha çok talep yönlü bir enflasyondur. Yüksek düzeyde tüketim ve nüfus artışının enflasyon üzerindeki negatif etkileri sadece sığınmacı nüfusu ile ilişki değildir, son dönemde Türk Lirası'nın değer kaybı, ithalat artışı, döviz piyasasında meydana gelen bozulma gibi birçok faktör enflasyon üzerinde negatif etki yapmaktadır (ORSAM – TESEV; 2015). Sonuç olarak Suriyeli sığınmacıların Türkiye ekonomisine etkilerini şu şekilde sıralamak mümkündür (ORSAM – TESEV; 2015:8).

- Risk ve fırsatların iç içe olduğu bir tablo gözlenmektedir.
- Kiralarda artış gözlenmektedir
- Sınır kentlerinde enflasyon artışı ortaya çıkmıştır.
- Küçük işletmelerde kaçak işçi çalıştırma yaygın bir durumdadır
- Kayıt dışı Suriyeli çalıştıran ve çalıştırmayan firmalar arasında haksız rekabet ortaya çıkmaktadır.
- Yerel halk iş fırsatlarının ellerinden alındığına inanmaktadır, ancak iş dünyası bakışı ile bu durumun söz konusu olmadığı ifade edilmektedir.
- Sığınmacılar genelde yerel halkın çalışmayı tercih etmediği işlerde çalışmaktadır, bu durum vasıfsız işgücü gerektiren iş kollarında işgücü açığı kapanmaktadır.
- Ücret düzeyinde önemli düşüşler gözlenmektedir.

Şekil 3.1. Türkiye’de Enflasyon Oranları 2010-2018 (TÜİK; 2019)

2010 yılında %6,4 olan enflasyon, sığınmacıların göçü ile beraber 2011 yılında %10,5’e yükselmiştir. 2012 yılında %6,2 oranında seyreden yıllık enflasyon, 2013 yılında, %7,4, ve 2014 yılında %8,2 olarak gerçekleşmiştir. Enflasyon 2017 yılına kadar ortalama %8,5 dolayında durağan kalmıştır, ancak 2017 yılında %11,9’a kadar yükselmiştir. 2018 yılında artarak devam eden enflasyon, Aralık 2018 itibari ile % 20,3 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, Yıllık Enflasyon Verileri, 2010-2018).

Suriyeli sığınmacıların enflasyon üzerine etkileri sadece artırıcı yönde değil, enflasyon üzerinde azaltıcı etkileri de bulunmaktadır. Ancak, azaltıcı etkileri çok fazla değildir. Zachariadis, M. (2012), Lach, S. (2007) ve Cortes, P. (2008)’e göre, Suriyeli sığınmacılar kayıt dışı istihdamın yüksek olduğu sektörlerde düşük ücretle çalışarak iş gücü maliyetlerini aşağıya çekmektedir, mal ve hizmet fiyatlarının düşmesi ile enflasyona olumlu etki yapmaktadır. Bazı ülkelerde yapılan araştırmalarda göçmenlerin, mültecilerin ve sığınmacıların göç ettikleri ülkede enflasyon üzerinde negatif etkileri olduğu ifade edilmektedir (Gür ve Tatlıyer, 2018:9-12). Suriyeli sığınmacıların Türkiye ekonomisine etkileri genel ve yerel olarak birbirine benzemektedir, ancak yerelde ortaya çıkan etkiler daha fazla ağır veya belirgin etkiler yapmaktadır. Temel tüketim malları ve hizmetlerin fiyatları yerelde daha düşük olması gerekir, ancak sığınmacıların Türkiye’ye göç etmesi ile beraber fiyatlarda önemli bir artış gözlenmektedir. Fiyatların artışına etki eden diğer makroekonomik faktörler kabul görmek üzere, sığınmacıların talep yönlü temel tüketim mal ve hizmetlerinin fiyatlarına etkileri hem gözlem hem de bilimsel yönü ile bir gerçektir.

2013 yılında yıllık enflasyon %7,40 iken, sığınmacıların yoğun olarak yaşadıkları sınır ve sınıra yakın illerde, TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) enflasyon %8,89 olarak gerçekleşmiştir. Yerel düzeyde enflasyon, Türkiye'nin yıllık genel enflasyonundan %1,49 oranında daha fazladır. Gaziantep ve Kilis gibi illerde enflasyon oranı Türkiye ortalamasının üzerinden seyretmektedir (TÜİK; 2018).

2018 yılı Türkiye genel enflasyonu %20,30 olarak gerçekleşirken, 2018 yılı Mart ayı itibari ile bölgesel düzeyde TRC1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis) enflasyon oranı % 23.25 ve TRC2 (Şanlıurfa, Diyarbakır) bölgesi enflasyonu %25,28 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, Mart 2019).

TRC1 bölgesel enflasyonu Türkiye genel enflasyonundan %2,95 daha yüksektir. TRC2 bölgesel enflasyon oranına göre %4,98 daha fazla gerçekleşti. Gaziantep, Şanlıurfa ve Kilis başta olmak üzere sınır illerinde yaşayan Suriyeli sığınmacılar, temel tüketim mal ve hizmetlerin fiyatlarında artışa neden olmaktadır. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye giriş yaptıkları yıl itibari ile ulusal enflasyon oranlarında sürekli bir artış gözlenmektedir. Göçün başladığı 2011 yılında % 10,5 oranındaki enflasyon, 2012 yılında önemli düşüş yaşamıştır, ancak diğer yıllarda artarak devam etmiştir.

2010 yılında başlayan ekonomik iyileşme hızı, 2011 yılı ve sonrası korunamamıştır. 2012 yılında küresel ekonomi, yeni sorunlar ve belirsiz durumlar nedeniyle durgun bir süreç yaşamıştır. Euro Bölgesi'nde kaynaklanan finansal sorunlar diğer dünya ülkelerini de etkilemiştir. ABD ekonomisi bankacılık sisteminde yaşanan krizin etkilerine çözüm üretemediği için bütçe açıkları ciddi boyutlarda artış göstermiştir. 2012 yılı gelişmekte olan ülkeler açısından da büyümede gerilemelerin ve duraklamaların yaşandığı bir yıl olmuştur (TOBB, Ekonomik Rapor 2012).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SURİYELİ SIĞINMACILARIN EMEK PİYASASI VE YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI AÇISINDAN TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİ (GAZİANTEP VE ŞANLIURFA ÖRNEĞİ)

4.1. SURİYELİ SIĞINMACILARIN EMEK PİYASASINA ETKİLERİ

Suriyeli sığınmacıların emek piyasası üzerindeki etkilerini değerlendirmek için mevcut durumda Türkiye’deki Suriyeli sığınmacı varlığına bakmak yararlı olacaktır. Göç İdaresi verilerine göre 2012 yılında 14 bin 237 kişiyle başlayan Suriyeli Sığınmacı serüveni yıllar içerisinde sürekli artış göstermiş ve 2017 Haziran ayında 3 milyon 049 bin 879 kişiye, Mart 2019 yılı itibari ile 3 milyon 642 bin 738 kişiye ulaşmıştır (Göç İdaresi, Mart 2019).

Sığınmacıların 246 bin 720’si 10 kentte kurulan 23 barınma merkezinde; geriye kalan 3 milyon 396 bin 018’i ise Türkiye’nin her kentinde farklı sayılarda ikamet etmektedirler. Suriyeli sığınmacıların Türkiye nüfusuna oranı % 4.44 dolayındadır(Göç İdaresi, Mart 2019). Göç İdaresi tarafından geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyelilerin sayısının 7 Mart 2019 tarihi itibarıyla 141 bin 627 kişiye kadar düşüş gösterdiği görülmektedir. Bu sayı geçen ay (Şubat 2019) 142 bin 676 kişi, 2017 Aralık ayı sonunda ise 228 bin 251 kişiydi. Buna göre kamplarda yaşayan Suriyeli sayısı 2018’in başından bu yana 86 bin 624 kişinin azaldığı görülmektedir (Göç İdaresi, Mart 2019).

Emek arzını etkileyen en önemli faktörlerden biri şüphesiz nüfustur. Ancak salt sayısal özellikler emek piyasasına etkinlik bakımından yeterli düzeyde belirleyici olamamaktadır. Bu noktada önem arz eden diğer bir faktör nüfusun niteliğidir. Başta yaş ve cinsiyet olmak üzere nüfusun eğitim düzeyi, emek piyasasında rekabet yaratabilecek bilgi, beceri ve yetenekleri gibi nitelikler asıl belirleyici unsurlar olarak gündeme gelmektedir.

Tablo 4.1. Suriyeli Sığınmacıların Nüfus Yapısı, Mart 2019 (GİGM).

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.976.055	1.666.683	3.642.738
0-4	256.742	239.824	496.566
5-9	259.950	244.374	504.324
10-14	202.394	187.474	389.868
15-18	149.316	123.561	272.877
19-24	320.825	229.744	550.569
25-29	208.850	147.831	356.681
30-34	172.913	126.184	299.097
35-39	122.496	96.051	218.547
40-44	80.969	71.112	152.081
45-49	59.996	57.039	117.035
50-54	48.696	46.321	95.017
55-59	33.963	34.071	68.034
60-64	23.853	24.392	48.245
65-74	24.815	25.872	50.687
75+	10.277	12.833	23.110

Suriyeli sığınmacıların cinsiyet dağılımı analiz edildiğinde, 3 milyon 642 bin 738 kişiden, 1 milyon 976 bin 055'i erkek, 1 milyon 666 bin 683'ü kadındır. Suriyeli erkeklerin sayısı Suriyeli kadınlardan 309 bin 372 kişi fazladır. Erkek-kadın sayısı arasındaki en büyük fark 91 bin 81 kişi ile 19-24 yaş aralığında görülmektedir. Suriyeli sığınmacıların yaşı artıkça, kadın erkek arasındaki yaş farkı azalmaktadır. 55 üzeri yaş aralıklarında kadınların sayısının erkeklerden fazla olduğu görülmüyor (Göç İdaresi, 2019). Suriyeli sığınmacıların yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde ilginç sonuçlarla karşılaşmaktadır. Dikkat çeken ilk nokta Suriyeli sığınmacıların Türkiye geneli ile karşılaştırıldığında çok genç nüfus yapısına sahip olduklarıdır. Suriye gibi muhafazakâr toplumlarda kadınların emek piyasasına girişi ile ilgili ciddi engellemelerin olduğu bilinmektedir. Sığınmacılarla yapılan mülakatlarda iç savaş öncesinde Suriye'de kadınların sınırlı sayıda ve daha ziyade beyaz yakalı işlerde istihdama katıldığı ifade edilmektedir. Eğitim ve sağlık, Suriyeli kadınların istihdam için en çok tercih ettikleri hizmet sektörleri olarak öne çıkmaktadır. Diğer yandan ciddi bir kayıt ve istatistik sistemi olmasa da eğitim düzeyi görece düşük olan kadınların Suriye'de tarımda ve mevsimlik işlerde ücretsiz aile işçisi olarak çalıştıkları sıklıkla ifade edilmektedir. Suriyeli sığınmacı kadınların hem kültürel etkenler hem de sahip olunan nitelikleri bakımından Türk emek piyasasına son derece sınırlı sayıda katılım sağladıkları ve ciddi bir rekabet oluşturma imkânlarının olmadığı kanaati hâsıl olmaktadır.

Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacıların vasıfsız oldukları, vasıflı olanlarının genellikle Avrupa, ABD gibi gelişmiş ülkelere iltica ettikleri ya da kendilerinin bu ülkeleri tercih ettikleri konusunda yaygın ve kabul gören bir kanaat yerleşmiştir. İstanbul'da gerçekleştirilen bir saha araştırması bu kanaati doğrular nitelikte sonuçlar ortaya koymuştur. Bezmi Alem Üniversitesi tarafından 3689 kişi ile yapılan anket çalışması ile Suriyeli sığınmacıların mesleki durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmaya dâhil edilen Suriyeli sığınmacılarının %49.9'nun mesleksiz, %9.7'sinin zanaatkar, %7.2'sinin el işçiliği, %6.4'ünün devlet memuru, %3.7'sinin tarım ve hayvancılık, %3'ünün operatör, %2.2'sinin ofis çalışanı, %1.56'sının mimar – mühendis, geriye kalanların ise %1'lerin altında değişik meslek dallarında olduğu belirlenmiştir (Bezmi Alem Üniversitesi, 2015:7).

Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin emek piyasasına entegrasyonu sosyal uyum konusunda riskler barındırmaktadır. Benzer eğitim setine sahip yerli ve sığınmacı nüfusun emek piyasasında rekabet etmesi olasılığı vardır. Bu yüzden Suriyelilerin topluma entegrasyonu tartışılırken; emek piyasasında doğacak rekabet ve bunun yaratabileceği sosyal çatışmalara dikkat edilmelidir (Özpınar vd. 2016: 1).

Suriyeli sığınmacıların eğitim yapısına bakıldığında çok büyük bir kesiminin düşük eğitim seviyesine sahip olduğu görülecektir. Merkez Bankasının 2017 yılı başlarında yayınladığı bir çalışmaya göre Suriyeli sığınmacıların %18.8'i okur-yazar değil, %9.5'i okur-yazar ama herhangi bir okulu bitirmemiş, %33'ü ilköğretim mezunu, %19.4'ü orta öğretim mezunu, %9,6'sı ön lisans ve lisans, %9.7'si ise lisansüstü eğitime seviyesindedir (Ceritoğlu vd.,2017:12). Özetlemek gerekirse sığınmacıların %61,3'ü ilköğretim ve daha düşük eğitim düzeyindedir. Emek piyasası bakımından nitelik gerektirmeyen işlere talip olacak sığınmacıların iki noktada etkili olması öngörülebilir.

Birincisi yerli işgücünün yapmak istemediği işler, sığınmacılar eliyle görülecektir. İkinci nokta düşük vasıflı yerli işçiler aleyhine rekabeti artırmaları ve ilerleyen süreçte ücretlerin düşmesine neden olmalarıdır. Nitekim gerçekleştirilen saha çalışmaları her iki etkinin varlığını doğrulamaktadır.

Tablo 4.2. Suriyeli Sığınmacıların Nüfus Yapısı ile Türkiye Nüfus Yapısının Karşılaştırılması 2017

Yaş grubu	Suriyeli Sığınmacılar		Türkiye	
	Nüfus	Nüfus %	Nüfus	Nüfus %
0-4	374.847	12,29	6.481.849	7.90
5-9	434.016	14,23	6.340.769	7.73
10-14	326.453	10.70	6.210.870	7.57
15-19	260.129	8.53	6.526.587	7.96
20-24	450.378	14.77	6.456.510	7.87
25-29	295.128	9.68	6.231.542	7.60
30-34	248.806	8.16	6.296.924	7.68
35-39	180.225	5.91	6.560.696	8.00
40-44	134.043	4.40	5.740.819	7.00
45-49	102.760	3.37	5.055.154	6.16
50-54	83.858	2.75	4.675.455	5.70
55-59	57.632	1.89	3.966.727	4.84
60-64	40.541	1.33	3.371.238	4.11
65-69	27.020	0.89	2.511.904	3.06
70-74	14.986	0.49	1.737.267	2.12
75-79	9.698	0.32	1.249.185	1.52
80-84	5.231	0.17	801.676	0.98
85-89	2.807	0.09	434.833	0.53
90+	1.321	0.04	160.520	0.20
0-14	1.135.316	37.22	19.033.488	23.60
15-64	1.853.500	60.77	54.237.586	67.90
65+	61.063	2.0	6.651.503	8.50

(Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve TÜİK, 2017)

Tabloda 4,2’de görüldüğü gibi 0-14 yaş grubundaki sığınmacıların oranı %37.22’dir. Zorunlu eğitim yaşı olan 18 yaş ve altı grup değerlendirildiğinde rakam %45.75 olmaktadır. Yani Suriyeli sığınmacıların yarısı eğitim çağında ve okulda olması gereken insanlardan oluşmaktadır. Türkiye’de bu oran %30’lar civarındadır.

Çalışma çağı olarak kabul edilen 15 – 64 yaş grubundaki Suriyelilerin oranı %60.77 iken, Türkiye’de nüfusun %67.90’ı bu gruba girmektedir. 65 ve üstü yaş grubundaki Suriyeli sığınmacıların oranı %2,0 iken, Türkiye’de bu oran %8.50 olarak verilmiştir. 31 Aralık 2018 tarihi itibarıyla 82 milyon 3 bin 882 kişinin yaşadığı Türkiye’de, 3 milyon 642 bin 738 Suriyeli sığınmacının Türkiye nüfusuna oranı yaklaşık olarak %4.44 dolayındadır. İstatistiklerden hareketle yaş grupları itibarıyla Suriyeli sığınmacıların emek piyasasında bugün için ciddi bir rekabet oluşturma potansiyelleri olmadığı düşünülebilir ancak sığınmacıların yaklaşık yarısının çocuk yaşı olduğu dikkate alınırsa ilerleyen yıllar için hazırlıklı olunması gerektiği açıktır.

Bu kitlenin eğitim ve becerilerinin geliştirilmesi ve bu doğrultuda kontrollü olarak emek piyasasına dâhil edilmeleri durumunda ciddi katkı sağlayacakları aşikârdır. Tersî durumda ise toplumsal risklerin artacağı, ekonomik sorunların yanı sıra sosyal ve güvenlik konusunda yeni tehditlerin ortaya çıkması muhtemeldir.

4.1.1. Türk Emek Piyasasında Suriyeli Sığınmacıların Durumu

Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de kentlere göre dağılımı ve kentlerdeki nüfusa oranları araştırıldığında, sınıra komşu kentlerde yoğun oldukları gözlenmektedir. Bu yoğunluk, emek piyasasını en çok sınır kentlerde etkilemektedir.

Tablo 4.3’de görüldüğü gibi, nüfusuna oranla en yoğun Suriyeli sığınmacı varlığı Kilis’te görülmektedir. Kilis, nüfusunun % 82,24 kadar Suriyeli sığınmacı barındırmaktadır. İkinci sırada Hatay yer almaktadır. Hatay’da Suriyelilerin mevcut nüfusa oranı % 27.31’dir. Nüfusunun %10’ndan fazla Suriyeli barındıran diğer kentler ise Şanlıurfa %22.19, Gaziantep %21.09 ve Mardin (% 10.50 olarak sıralanmaktadır. Diğer kentlerin barındırdığı Suriyeli sayısı mevcut nüfuslarının %10’nun altındadır.

Suriyeli sığınmacıların emek piyasalarına etkilerini değerlendirmede bu istatistikler son derece önem arz etmektedir. Giriş bölümünde de belirtildiği gibi, bu çalışmada nüfusunun %10’undan fazla Suriyeli barındıran kentler ve etki alanlarındaki komşu kentlerde işgücü parametreleri dikkate alınarak değerlendirme yapılacaktır. Bu iller, Türkiye İstatistik Kurumunun sınıflamasına göre TR 63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye), TR C1 (Gaziantep, Adıyaman, Kilis), TR C2 (Şanlıurfa, Diyarbakır) ve TR C3 (Mardin, Batman, Şırnak, Siirt) şeklinde sıralanmaktadır.

Tablo 4.3. TR63, TRC1, TRC2 ve TRC3 Bölgelerinde Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların, Kentlerin Nüfusuna Oranları (TÜİK, 2018 ve Göç İdaresi, 2019)

Bölgeler	Kent Nüfusu (1000 Kişi) 2108	Suriyeli Nüfusu (1000 Kişi) 2019	Sığınmacıların Nüfusa Oranı %
Hatay	1 609 856	439.673	27,31
Kahramanmaraş	1 144 851	87.045	7.60
Osmaniye	534 415	48.573	9.09
TR 63	3.289.122	575.291	17.49
Gaziantep	2 028 563	427.859	21,09
Adıyaman	624 513	24.391	3.91
Kilis	142 541	117.232	82,24
TR C1	2.795.617	569.482	20.37
Şanlıurfa	2 035 809	451.751	22,19
Diyarbakır	1 732 396	33.514	1.93
TR C2	3.768.025	485.265	12.88
Mardin	829 195	87.079	10.50
Batman	599 103	20.045	3.35
Şırnak	524 190	14.959	2.85
Siirt	331 670	3.426	1.03
TR C3	2.284.158	125.509	6.14

Tablo 4.3 incelendiğinde istatistiklere dâhil edilen 12 kentin toplam nüfusu 12.136.822'dir. Bu rakam Türkiye nüfusunun %14.80'ine tekabül etmektedir. Bu 12 kentte yaşayan Suriyeli sığınmacı sayısı ise 1.755.548'dir. Bu Türkiye'deki toplam Suriyeli sığınmacının % 48.20' sine tekabül etmektedir. Bir başka ifade ile çalışmada yer alan 12 kent toplam Suriyeli sığınmacıların % 48.20'sine ev sahipliği yapmaktadır.

12 kentte yaşayan Suriyeli sığınmacıların aynı kentlerde yaşayan Türk nüfusuna oranı yaklaşık %14.80, Türkiye geneli için % 2.14' üne tekabül etmektedir. Suriyelilerin sadece emek piyasasına olan tesirleri değil, Türkiye'deki ekonomik, toplumsal, kültürel alanlardaki etkileri de değerlendirilirken bu istatistiklerin dikkate alınması çok daha isabetli tespitler ve sağlıklı kararlar alınması bakımından son derece önemlidir.

Bu araştırmada, göçün büyüklüğü ile ev sahibi ülkenin emek piyasası arasındaki ilişki analiz edilmiştir, analizin temel amacı ise, emek piyasasındaki gelişmelerin sığınmacıların yaşadığı bölgelerde refah düzeyi ile ilişkili olmasıdır. Bu yaklaşımı daha önce yapılan araştırmalar da desteklemektedir. Balkan ve Tümen, (2016)'nın "Immigration and Prices: Quasi-Experimental Evidence from Syrian Refugees in Turkey" konulu çalışmasında, işgücü piyasası sonuçlarının doğrudan satın alma gücünü barındıran bölgelerde yaşayan yerlilerin refah seviyeleri ile

doğrudan ilişkili olduğu ifade edilmektedir. Çalışmada ayrıca göçün, sığınmacıların yaşadığı bölgelerde tüketici fiyatları seviyesinin çeşitli mekanizmalar yoluyla değişmesine neden olduğu açıklanmaktadır. Göçün, toplam talebi artırmak yolu ile fiyatların yükselmesine, emek arzının artışı ve iş gücü piyasasında ücretlerin düşmesine neden olduğu bulgulanmıştır.

4.1.2. Emek Piyasasının Değişkenleri

Suriyeli sığınmacıların Türkiye emek piyasasını ne ölçüde ve ne yönde etkilendiğini analiz etmek için nüfusuna oranla en fazla sığınmacı barındıran kentlerle beraber, komşu kentlerdeki işgücü piyasası istatistikleri de önem dikkate alınmalıdır. Bu çalışmada, sığınmacıların yoğun yaşadıkları kentler ve bu kentlere yakın kentlerdeki işsizlik, istihdam ve işgücüne katılma oranı dikkate alınmıştır. Suriyeli sığınmacılara ait mevcut istatistiklerle emek piyasasına etkilerini net anlamda ifade etmek çok iddialı olmayacağı kanaatindeyim, ancak ciddi anlamda bir fikir verebilir. Türkiye emek piyasasında işsizlik, istihdam ve işgücüne katılma oranları söz konusu yıllarda dünya ve ülke ekonomisinin konjonktürel yapısından da etkilenmiştir.

Suriyeli sığınmacılarla ilgili dinamik bir süreç devam etmektedir. Bu nedenle bölgeye gelen ve bölgeden ayrılan sığınmacı sayı ve sığınmacıların nitelikleri sürekli değişmektedir. Sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı kentlere yapılan yardım ve desteklerin büyüklüğü ve farklılığı emek piyasası üzerinde etkili olmaktadır. Suriyeli sığınmacıların emek piyasası üzerindeki etkilerini anlamak, değerlendirmek ve elde edilen verilerle sağlıklı entegrasyon politikaları üretmek, mevcut ve olası tehditleri fırsata çevirmek için önemli avantajlar sağlayacaktır.

İşsizlik oranı, emek piyasasının en belirleyici değişkenidir. Suriyeli sığınmacıların yoğun yaşadığı kentler ve etki alanındaki komşu kentlerde işsizlik oranları Tablo 4.4’de yer almaktadır. Tablo 4.4’de dikkat çeken ilk nokta, 2010 ile 2017 yılları arasında işsizlik oranlarında dalgalanmaların yaşanmasına rağmen Türkiye genelinde ciddi bir değişikliğin olmadığı görülmektedir. 2010 yılında, Suriyelilerin henüz Türkiye’de olmadığı zamanda işsizlik oranı yüzde 11,9 iken, 2012 yılında yüzde 8,4’e kadar düşmüş ve ardından sürekli yükseliş göstererek 2016 yılında yüzde 10,9 olarak gerçekleşmiştir. 2017 yılında işsizlik oranında önemli bir değişim olmadığı görülmektedir. 2010 yılındaki işsizlik değeri ile 2017 yılı işsizlik

değeri arasında yaklaşık bir puan fark bulunmaktadır (Tablo 4.4). Türkiye geneli olarak bakıldığında Suriyeli sığınmacıların işsizlik oranları üzerinde etkisinin olmadığı ya da çok sınırlı kaldığı yönünde yapılan değerlendirmelerin haklı olduğu ortaya çıkmaktadır. Farklı metotlarla gerçekleştirilen birçok araştırmanın ortak sonuçlarından birisi işsizlik oranlarının ya hiç etkilenmediği ya da çok sınırlı ölçüde etkilendiği yönündedir. Türkiye geneli için geçerli olan bu değerlendirmeler en çok Suriyeli sığınmacı barındıran bölgeler özelinde ele alındığında geçerliliğini yitirmektedir.

2010 yılından, 2018 yılına kadar, söz konusu bölgelerin tamamında işsizlik oranlarının arttığı gözlenmektedir. Süreçten en çok etkilenen kentlerin başında gelen Hatay'ın yer aldığı TR63 bölgesinde 2010 yılında yüzde 13,6 olan işsizlik oranı 2015 yılında 3 puan artarak yüzde 16,4'e yükselmiştir, 2016 yılında yüzde 14,4 olarak gerçekleşen işsizlik oranı, 2017 yılında yüzde 11,5'e kadar düşüş yaşamıştır (Tablo 4.4). Türkiye'nin Ortadoğu'ya yönelik lojistik faaliyetlerinin merkezi durumunda olan Hatay, göç sürecinde en çok etkilenen bir kent olarak önemli ekonomik kayıplar yaşamıştır. Ulaşım ve lojistik sektöründe faaliyetlerin sınırın kapılarının kapanmasından dolayı durma noktasına gelmesi binlerce insanın yük taşıma araçlarını satmasına neden olmuştur. Çok sayıda lojistik sektörde yer alan firma kapanmıştır. Kapanan firmalarda ve satılan araçlarda çalışanların çoğu işsiz kalmıştır. Hatay inanç turizmi açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Bu süreçte turizm sektörü de eski canlılığını kaybetmiştir. Turizm sektöründe faaliyet gösteren firmalar kapanmıştır. Turizm sektöründe çalışan resmi kayıtlı istihdamın önemli bir bölümü işsiz kalmıştır. İşsiz kalanlar kayıt dışına katılmak zorunda kalmıştır. Ücret düşüklüğü işverenler tarafından çoğu kez "bir yerli işçi yerine iki Suriyeli çalıştırmanın daha uygun" olacağı biçimde aktarılmaktadır (Lordoğlu ve Aslan, 2015:263). Hatay ekonomisinin önemli kaynaklarından biri olan sınır ticaretinin savaş nedeni ile durması 25 bin ailenin bu ticaret nedeni ile olumsuz olarak etkilendiğini belirten raporlar bulunmaktadır (IMPR, 2012:58). Hatay'da Türk vatandaşları açısından meydana gelen kayıtlı istihdam kayıpları ve yükselen işsizlik oranları Suriyeli sığınmacıların emek piyasasına girişlerinden kaynaklanmadığı, Suriye'de yaşanan iç savaş sebebiyle kapanan pazarlardan kaynaklandığı tespiti daha gerçekçi olduğu düşünülmektedir. Alan çalışmasında Türk vatandaşları ve Suriyeli sığınmacılarla yapılan görüşmeler ve gözlemler bu tespiti doğrulamaktadır.

Tablo 4.5. Seçilmiş Bölgelerde Emek Piyasası Değişkenleri (2010-2017) (TÜİK)

TR 63, TRC1, TRC2 ve TRC3 Bölgelerinin İşsizlik Oranları (%)								
Bölgeler	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
TR63 Hatay, Kahramanmaraş,	13.6	12.0	10.4	12.2	15.4	16.4	14.4	11,5
TRC1 Gaziantep, Adıyaman, Kilis	12.1	14.4	11.8	7.3	8.0	9.9	14.3	15,1
TRC2 Şanlıurfa, Diyarbakır	13.1	8.4	6.9	17.5	17.4	17.5	17.2	13,8
TRC3 Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	11.8	12.7	21.3	21.1	24.0	24.8	28.3	26,9
Türkiye Geneli	11.9	9.1	8.4	9.0	9.9	10.3	10.9	10,9
TR 63, TRC1, TRC2 ve TRC3 Bölgelerinin İstihdam Oranları (%)								
Bölgeler	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
TR63 Hatay, Kahramanmaraş,	42.6	43.4	43.3	40.3	36.7	35.8	39.4	42,4
TRC1 Gaziantep, Adıyaman, Kilis	39.4	36.5	38.5	42.0	39.7	39.8	38.7	39,8
TRC2 Şanlıurfa, Diyarbakır	29.1	30.1	26.8	31.2	35.0	36.1	37.4	41,4
TRC3 Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	31.8	29.6	29.2	29.2	28.2	28.7	28.0	28,2
Türkiye Geneli	41.1	43.1	43.6	43.9	45.5	46.0	46.3	47,1
TR 63, TRC1, TRC2 ve TRC3 Bölgelerinde İşgücüne Katılım Oranları (%)								
Bölgeler	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
TR63 Hatay, Kahramanmaraş,	49.3	49.3	48.3	45.9	43.3	42.8	46.0	47,9
TRC1 Gaziantep, Adıyaman, Kilis	44.8	42.6	43.6	45.3	43.2	43.1	45.2	46,8
TRC2 Şanlıurfa, Diyarbakır	33.5	32.8	28.8	37.9	42.3	43.7	45.2	48,1
TRC3 Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	36.0	33.9	35.0	36.9	37.1	38.2	39.1	38,6
Türkiye Geneli	46.5	47.4	47.6	48.3	50.5	51.3	52.0	52,8

Sığınmacıların hemen hemen her alanda etkilerinin en fazla hissedildiği bölgelerin başında gelen Kilis ve Gaziantep'in yer aldığı TRC 1 bölgesi, Suriyeli sığınmacıların en yoğun olduğu bölgedir. Kilis, nüfusunun yüzde 80,53'ü kadar Suriyeli barındırırken Gaziantep'te bu oran yaklaşık yüzde 21,02, Şanlıurfa'da yüzde 22.19'dur (Tablo 4.4).

İşsizlik oranı bakımından TRC1 bölgesinin Suriyeli sığınmacı akımından nerdeyse hiç etkilenmediğini ifade etmek mümkündür. İlk sığınmacı girişinin yaşandığı 2011 yılında bölgede yüzde 14,4 olan işsizlik oranı, 2013'de yüzde 7,3'e kadar düşmüş ve ardından tekrar yükselişe geçerek 2016'da yüzde 14,3 ve 2017'de %15,1 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 4.4).

Gaziantep'in sanayi karakterinin ön planda olması, tekstil ve dokuma olmak üzere vasıfsız emek işçi ihtiyacına olan talebi artırmaktadır. Suriyeli sığınmacılar emek arzı ile emek açığı olan sektörlerde ihtiyaca cevap vermektedir. Suriyeli sığınmacıların emek ve sermaye piyasasında aktif olmaları tepkilere neden olsa da vasıfsız işgücü talebini karşılamaktadırlar. Şanlıurfa Valisi Abdullah ERİN'in Şanlıurfa Organize Sanayi Bölgesinde faaliyette olan fabrikalarda, yaklaşık 25 bin kişiye istihdam alanı yaratmaya çalışması ve istihdam alanlarında Suriyeli yatırımcılara fabrika açmaları için gereken kolaylıkları sağlaması gibi yaklaşımlar her iki kentte Suriye sermayeli şirketlerin yatırımları ile ekonomiye önemli katkılar sağlayacağı yönünde düşünceleri desteklemektedir.

Şanlıurfa'nın yer aldığı TRC 2 bölgesinde işsizlik oranlarının sürekli Türkiye ortalamasının üzerinde gerçekleştiği görülmektedir(Tablo 4.4). Bu durum Suriyeli sığınmacıların ülkeye gelmesinden önceki süreç için de geçerlidir. İşsizlik oranlarının bu kadar yüksek olmasında Şanlıurfa için özellikle tarımda makineleşmenin, Diyarbakır için ise son dönemlerde yaşanan terör olaylarının etkili olduğu düşünülmektedir. Şanlıurfa'da Suriyeli sığınmacıların daha çok mevsimlik tarım işleri ile inşaat işlerinde kayıt dışı olarak düşük ücretlerle çalıştıkları bilinmektedir.

Mardin'in yer aldığı TRC3 bölgesinde işsizlik oranları Türkiye ortalamasının çok üzerindedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin geleneksel olarak işsizlik oranları diğer bölgelere göre daha yüksek oluşunun gerisinde bölgenin diğer bölgelere göre daha az yatırım alması ve bölgenin hâkim unsurunun tarım sektörü olması, Gaziantep dışında hızlı göç vermesi gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır (Lordoğlu ve Aslan, 2015:263). Suriyeli sığınmacıların etkinliği bakımından TRC3 bölgesinde sadece Mardin kentinin dikkate değer bir durumu söz konusu olabilmektedir. Nüfusunun yüzde 12'si kadar Suriyeli barındıran Mardin dışındaki (Batman, Şırnak, Siirt) bölge kentlerinin emek piyasasını etkileyecek düzeyde sığınmacı mevcudu yoktur. Bölgede Suriyeli sığınmacıların etkisi ile açıklanamayacak düzeydeki işsizlik düzeyinin (2016 için yüzde 28,3 ve 2017 için yüzde 26,9) olması ayrıca araştırılması açısından önemli görülmektedir(Tablo 4.4).

Türkiye genelinde istihdam oranı 2010 yılında yüzde 41,1'den, 2017 yılına kadar sürekli sürekli artış göstermiş 2017'de yüzde 47,1 olmuştur (TÜİK; 2018). Aynı süreçte Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde (TRC 2

hariç) en fazla üç puan düşmüştür(Tablo 4.4). Ancak bölgede yapılan araştırmaların neredeyse tamamı istihdam oranlarındaki düşüşte Suriyeli sığınmacıların negatif etkisini tespit etmemiştir. Söz konusu bölgelerde ağırlıklı iktisadi sektörlerin tarım ve mevsimlik işler ile düşük vasıflı emek yoğun hizmetler (çiftçilik, inşaat, lokanta hizmetleri, Gaziantep için tekstil) olduğu dolayısıyla kayıt dışı istihdamın yoğun olduğu bilinmektedir.

Suriyeli sığınmacıların sahip oldukları kalifikasyonlar ve son dönemlere kadar hukuken kayıtlı sektörde yer alamamaları nedeniyle kayıt dışı sektörde, düşük çalışma standartları ve ücretlere razı oldukları, bölgede yapılan analizlerin ortak bulguları arasında en önde gelmektedir. Caprio ve Wagner (2015) Suriyeli sığınmacıların Güneydoğu Anadolu Bölgesinde kayıt dışı sektörde ücretleri düşürdüğü, Türk işçilerinin yerini aldığını kayıt dışı sektörde her 10 mülteci 6-7 Türk işçisini işinden ettiğini bulgulamışlardır. Suriyelilerin istihdam edilmedikleri kayıtlı sektör istihdamına dolaylı etkileri olduğu, kayıt dışı sektördeki her 10 sığınmacının kayıtlı sektörde 3-4 yeni istihdam yarattıkları aynı araştırmanın sonuçları arasında yer almaktadır. Suriyeli sığınmacılara Türk işgücü piyasasında istihdamın yapısını değiştirmektedir. Bu kapsamda kayıt dışı kadın istihdamı ve yarı zamanlı, vasıfsız Türk işçilerinin istihdamı azalırken, kayıtlı ve erkek istihdamı da artış göstermiştir.

Emek piyasasının belirleyici değişkenlerinden olan İşgücüne Katılma Oranı, 2010 yılından 2016 yılına kadar hem Türkiye genelinde hem de Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde (TR 63 hariç) sürekli artış göstermiştir (Tablo 4.4). İşgücüne katılımı bu gelişmelerin sığınmacılar nedeniyle etkilendiğine dair net kanıt yoktur. Yapılan araştırma ve analizler de işgücüne katılım üzerinde sığınmacıların etkisinin olmadığı görülmektedir. İşsizliğin, Türkiye işgücü piyasasının kendi dinamikleri ile ilgili olduğu açıktır. Nüfus artışı, kadınların çalışma hayatına katılmasının teşvik edilmesi, tarımsal istihdamın azalması, hizmet sektöründe istihdam artışı ve hükümetin son dönemlerde başlattığı istihdam seferberliği ile kamu istihdam politikalarının etkinliği iş gücüne katılımı etkili olduğu gözlenmiştir.

4.1.3. Türkiye Emek Piyasasında Suriyeli Sığınmacıların Oluşturduğu Fırsatlar ve Tehditler

Suriyeli sığınmacıların genelde Türkiye ekonomisine etkilerinin teorik olarak analiz edildiği bu çalışma, Gaziantep ve Şanlıurfa özelinde bir alan araştırması ile desteklenmiştir. 3 milyon 642 bin 738 sığınmacının (Mart 2019) ekonominin geneli üzerindeki etkileri yoğun olarak yaşadıkları sınır kentlerinde daha fazla hissedilmektedir. Toplam talep artışından etkilenen üretim ve istihdam diğer alanlarda da dolaylı olarak etkisini göstermektedir.

Türkiye göç sürecinde Suriyeli sığınmacılar için yaklaşık 35 milyar dolar harcamamıştır. Uluslararası toplumun katkısı ise sadece 526 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Dünyadaki Suriyeli sığınmacıların yarısından fazlası Türkiye’de yaşamaktadır. Türkiye tek başına bu yükü üstlenmiştir. Türkiye’yi BM Mülteciler Yüksek Komiserliği "*dünyanın en fazla sığınmacıya ev sahipliği yapan ülkesi*", UNICEF de "*dünyanın en fazla sığınmacı çocuğa ev sahipliği yapan ülkesi*" ilan etmiştir (AA:2017).

Yatırım, üretim ve istihdama aktarılması gereken kaynakların Suriyeli sığınmacılar için harcanması Türkiye’de tepkilere neden olmaktadır. Suriyelilerin yoğunlukla yaşadığı bölgelerde temel ihtiyaçların karşılanması için harcanan 35 milyar dolar ekonomik aktivitelere canlılık kazandırmıştır. Suriyelilerin de bir tüketici oldukları ve ihtiyaç duydukları (gıda, giyim, barınma, temizlik, sağlık, eğitim vb.) mal ve hizmetleri satın almak suretiyle ülke ekonomisine katkı da bulundukları hatırlanmalıdır. Tüm dünyadan Suriye’ye giden yardım malzemeleri de sınır kentlerdeki firmalar tarafından karşılanmakta olup bu durum özellikle tekstil, gıda alanlarında faaliyet gösteren firmalar açısından fırsat yaratmıştır. Erdoğan (2014), Suriyeli mültecilerin yoğun olarak bulunduğu Güneydoğu illerinde artan ekonomik faaliyetlerin ve artan nakit dolaşımının sığınmacılara yapılan yardımların ekonomiye dönüşümünden kaynakladığını ifade etmektedir. Bu durum üretimin artmasını ve iç savaşla birlikte sorun yaşayan ihracatın toparlanmasını sağlamaktadır (Lordoğlu ve Aslan, 2016: 796 ve ORSAM-TESEV, 2015: 18). Bu durum emek piyasalarında üretim artışı nedeniyle kayıtlı istihdamda da kısmi artışlara da neden olmuştur.

Suriyeli sığınmacıların emek piyasasına ilişkin en büyük tehditlerinden biri Türk işçilerin yerini alarak işsizliğe sebep olmaları yönündedir. Ancak, Türkiye genelinde, Suriyelilerin yoğun olarak barındığı bölgelerde yapılan alan araştırmaları bu etkinin ya hiç olmadığı ya da belli kesimler için son derece sınırlı olduğu yönündedir. Yapılan bir araştırmada Suriyeli sığınmacıların yerel istihdama etkileri bulunmadığını, bununla birlikte, bölgesel seviyede bazı kesimlerin (eğitim ve vasıf seviyesi düşük gruplar) sınırlı bir ölçüde negatif yönde etkilendiği ifade edilmektedir(Akgündüz, Berg ve Hassink, 2015:18).

Diğer bazı araştırmalar da bu tezi desteklemektedir. Merkez Bankası'nın raporunda Suriyeli sığınmacıların Türk vatandaşlarının istihdam seviyesi üzerinde sadece kayıt dışı istihdam üzerinde gözlemlendiği ileri sürülmüştür. Sığınmacı girişi, kayıt dışı istihdamda yaklaşık 2,2 puan azalışa neden olmuş ve bu durumdan en fazla vasıfsız, eğitim düzeyi düşük erkekler ile kadınlar etkilenmiştir (Ceritoglu ve diğerleri, 2015: 23). Benzer sonuçlar bir başka araştırmada da ortaya çıkmıştır. Caprio ve Wagner,(2015) yerli halkın kayıt dışı sektörlerde işinden edildiğini düşük eğitimliler ve kadınlarının bu durumdan en çok etkilediğini, kadınların iş gücünden çekilmesiyle birlikte gittikçe artan sayıda katılımının da zorlandığını böylece Suriyelilerin *"kayıt dışı işgücüne yönelik bir arz şoku"* etkisinin olduğunu tespit etmişlerdir (Carpio ve Wagner: 2015:19). Bazı çalışmalar, mültecilerin kayıt dışı sektörlerde işsizlik oranlarını artırmalarına yol açtığını gösterirken (Lordoğlu ve Aslan, 2016: 791), kayıtlı istihdamda Suriye sığınmacıların ihtiyaç ve hizmetlerini tedarik etmek için kurulan işyerleri ve firmalarda bazı yeni istihdam alanları ortaya çıktığını (Ceritoğlu vd., 2015:5) ortaya koymaktadır. Suriyeli sığınmacıların ucuz kayıt dışı emek arz etmesi, kayıt dışındaki yerli işçilerin aleyhine gelişmektedir. Bu sektörlerdeki fiyatların yaklaşık yüzde 4 oranında düştüğü, kayıtlı emek yoğun sektörlerde fiyatların hiç değişmediği tespit edilmiştir (Konuk ve Tümen, 2016:5). Suriyelilerin bir başka etkisinin ise sığınmacıların yerliler için daha yüksek ücretli resmi istihdam yaratmalarına yol açmasıdır (Carpio ve Wagner, 2015, s.19).

Suriyeli sığınmacıların işsizlik üzerindeki etkilerinin sınırlı olduğu araştırmalarla kanıtlanırken, geçimlerini sağlamak için çalıştıkları işlerin çoğunlukla yerel işgücünün istemediği ve çalışmak istemediği işler olduğu görülmektedir. Bu işlerin en belirgin ortak özellikleri arasında ağır ve tehlikeli işler ve düşük ücretler dikkat çekmektedir.

Ancak bu durum emek piyasası için dezavantaj oluşturmamaktadır. Koyuncu, (2016:110)'ya göre, Suriyelilerin emek piyasalarında özellikle Türklerin fazla tercih etmedikleri mevsimlik sektörlerdeki vasıfsız eleman açığını kapattıkları, bu sektörlerin tam kapasite çalışma imkânına kavuştukları bizzat sektör temsilcileri tarafından ifade edilmektedir. Ayrıca, Suriyelilerin vasıfsız işlerde istihdam edilmesiyle birlikte söz konusu sektörlerdeki yerel halkın bir kısmının bir üst statüdeki daha yüksek ücretli işlerde istihdamına imkân sağladıkları da unutulmamalıdır.

Emek piyasasına ilişkin bir başka tehdit ücretlerle ilgilidir. Suriyeli sığınmacıların kayıt dışı sektörlerde istihdam edildikleri, işverenlerin her türlü ücret teklifini kabul ettikleri bu durumun Türk işçilerin aleyhine geliştiğini, işverenlerin aynı ücretle bir Türk işçi yerine iki Suriyeli işçiyi çalıştırma eğiliminde oldukları yönündeki ifadeler doğrudur ancak bu durum Suriyeli sığınmacılardan kaynaklanmamaktadır. Şöyle ki, kayıt dışı çalışmak Suriyelilerin tercihi değil, hukuki engellerin varlığından kaynaklanan bir zorunluluktur. 2016 yılına kadar Suriyeli sığınmacılara çalışma izni verilmediği için kayıt kaçak olarak çalışma çalışmaya başladılar. 2016 yılından sonra sığınmacılara çalışma izni, süresi ve koşulları mevzuatla düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile yüzde 10 kota uygulaması getirilmiştir. İşverenin Suriyeli çalıştırmak için talep ettiği işçileri Türk işçilerden temin edemediğini ispat etmesi halinde sığınmacı çalıştırabilmesi yönündeki düzenleme ayrı bir kısıtlama getirmiştir. Bu kısıtlamalar Türkiye işçileri korumaya yönelik hukuki uygulamalardır, ancak Suriyeli sığınmacıların çalışma zorunluluğunda olmaları kaçak çalışmayı artırmıştır. Türk işverenlerin sığınmacıları çalıştırması üretim maliyetlerini düşürmek düşüncesinin ötesinde emeğe bakış ve insan haklarına saygı ile örtüşmelidir. Ancak çok sayıda işveren sığınmacıları düşük ücret ve kötü çalışma koşullarında kaçak olarak çalıştırmaktadır. Ailesinin geçimini sağlamak için çaresiz kalmış Suriyeli sığınmacıların işverenlerle ücret pazarlığı yapma ya da önerilen ücreti reddetme şansları çok azdır. Buna vasıfsızlık, eğitimsizlik, dil bilmezlik gibi faktörler de eklenince ücret konusu tamamen işverenin insafına kalmaktadır. Suriye'de işsiz ya da vasıfsız işçi olan veya gündelik işlerde çalışan insanların her tür işte daha düşük ücretle ve sigortasız çalıştırılması, iş gücünü ve ücret seviyesini olumsuz etkilemiştir. Yapılan araştırmalar ve hazırlanan raporlardan (Lordoğlu ve Aslan, 2016:806; Koyuncu, 2014: 78-79; Sanduvaç, 2013:

17-18; AFAD, 2014:65) görüleceği üzere ülkemize gelen sığınmacıların büyük çoğunluğu vasıfsızdır. Suriye’de iken profesyonel bir meslek sahibi olanların yaklaşık %5 civarında olması da durumu özetler niteliktedir. Dolayısıyla ailesinin geçimini sağlamak durumunda olan sığınmacıların bulabildikleri her türlü işte ücrete bakmaksızın çalıştıkları görülmektedir (Koyuncu, 2016:112). Vasıflı sığınmacıların Türk işçilerle benzer ve eşit ücret aldıkları da bilinmektedir.

Suriyeli sığınmacıların demografik yapısı analiz edildiğinde, emek piyasası ve ekonominin geneli için başlangıçta bir tehdit oluşturdukları, ancak ilerleyen süreç için ciddi bir fırsat potansiyeline dönüştükleri görülmektedir. Sığınmacıların yüzde 45,75’sinin 0-19 yaş aralığında olduğu tespit edilmiştir, aynı yaş aralığında Türkiye nüfusunun oranı yüzde 31,16’dır (Tablo 4.2). Bu yaş grubu için başlangıçta gıda, sağlık, barınma ve eğitim gibi harcamalarının yüksek olması doğaldır.

İşgücüne katılım yaşına geldiklerinde Türkiye emek piyasasına ciddi katkı sağlama potansiyelleri bulunan sığınmacıların, Türkiye’nin nüfus artış hızı azalırken, çalışma çağındaki nüfusun artması ve yüksek sayılara ulaşması ‘demografik fırsat penceresi’ veya ‘demografik armağan’ olarak adlandırılmaktadır. Demografik fırsat penceresi toplumun yaş yapısındaki değişikliklerle ilgilidir. Genç bağımlı nüfusun azaldığı, yaşlı bağımlı nüfusun ise henüz artmadığı dönemde bu iki bağımlı nüfusun toplamı en alt düzeydedir. Buna karşılık çalışma çağındaki nüfusun en üst düzeyde olduğu bu dönem iyi değerlendirildiğinde eşsiz bir büyüme fırsatı yakalanabilmektedir. Burada en önemli faktör kuşkusuz çalışma çağındaki nüfusa verilecek iyi bir eğitim ile beceri ve yetkinliklerinin artırılması olacaktır. Suriyeli sığınmacıların demografik yapıları Türkiye için fırsat penceresinin daha uzun süre açık tutulmasına katkıda bulunacağı öngörülebilir. Suriyeli mültecilerin demografik yapısı bu öngörüyü destekleyecek yapıdadır. Yaşlı bağımlılık oranı çok düşüktür, ancak genç bağımlılık oranı da yüksektir. Suriyeli sığınmacıların demografik yapısı sığınmacıların tamamının Türkiye’de kalacağı varsayılarak bir simülasyon yapıldığında 2020 için öngörülen toplam bağımlılık oranı, 2030 yılında gerçekleşmektedir (Binatlı ve Esen, 2016:4).

Ucuz işgücü olmaları nedeniyle emek piyasasının yapısını bozduğu gerekçesiyle tehdit olarak algılanan göçmenlerin durumu Suriyelilere özgü bir durum değildir. Literatürde “ikiye bölünmüş emek piyasası kuramı” olarak bilinen ve gelişmiş ülkelerde, sermaye yoğun işler ile emek yoğun işlerden kaynaklanan iki

tabakalı yapıya vurgu yapan kuramın temel noktası; göçün, yerli işçilerin kabul etmediği işler için düşük seviyedeki işgücüne olan talep tarafından yönlendirilmesidir (Lordoğlu, Kıroğlu ve Tanyılmaz, 2004: 10). Bu anlamda Suriyeli sığınmacıların da Türk sanayicisi için bir fırsat teşkil ettiği yapılan araştırma ve görüşmelerle tespit edilmiştir. Yukarıda da ifade edildiği gibi sığınmacılar daha ziyade Türk vatandaşlarının kabul etmediği işleri üstlenmekte ve bu anlamda ekonomi için ciddi bir katkı sağlamaktadırlar. ORSAM ve TESEV işbirliği ile hazırlanan Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri raporuna da iş dünyası ile yapılan görüşmelerde yerel halkın tarım sektörü ya da fabrikalarda işçi olarak çalışmak istemediği ve bu alanda işgücüne büyük ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir (ORSAM ve TESEV, 2015:18). Dolayısıyla Suriyeliler yerel halkın iş fırsatlarını elinden almamakta, tersine vasıfsız işgücü gerektiren iş kollarındaki açığı kapatmaktadır (Koyuncu, 2016:115).

Gaziantep'te Jeoloji Müzesi, Tabiat Müzesi ve Taş Müzesi'nde Suriyeli sığınmacıların emeği bulunmaktadır. Taş işçiliğinde Gaziantep umut verici gelişmeler görülmektedir. Taş işçiliği Şanlıurfa'da inşaat sektöründe önemli bir faaliyet alanıdır, Suriyeli sığınmacılar taş işçiliğinde yoğun olarak çalıştırılmaktadır. Daha çok kültür, sanat ve ibadet yerlerinde kullanılan taşların işçiliğinde çalıştırılan sığınmacıların işe aşınası ise, Suriye'nin Halep kentinde gelmektedir. Suriyeli sığınmacıların bir kısmı göç öncesi çalıştıkları işlerde uzmanlaştıkları için Türkiye'de kolay iş bulmaktadır

Suriyeli sığınmacıların ülkeye gelirken beraberlerinde getirdikleri sermaye ve ülkede yaptıkları yatırımlar hem ekonominin geneli hem de emek piyasası bakımından bugün ve gelecek için önemli fırsatlara işaret etmektedir. Ekonomik göçle zorunlu göçün en önemli farkı, evlerini terk etmek zorunda kalan mültecilerin ellerinden gelen her şeyi taşımaya çalıştıklarıdır. Çoğu zaman, değerli eşyalarını nakit haline getirmeye çalışırlar. Türkiye'ye sığınan 3 milyon 642 bin 738 Suriyelinin yasal ve yasa dışı yollarla Türkiye'ye 3 milyar dolar sermaye taşıdıkları tahmin edilmektedir. Türk bankalarında şu an 1,2 milyon TL'lik Suriyelilerin mevduatı bulunmaktadır (Sağıroğlu, 2016:136). 2015 yılında Türkiye'de en fazla şirket kuran ve şirket sermayesi getiren Suriyelilerin, her 9 liralık yabancı yatırımın 2 lirasına sahip olduğu, yabancı ortaklı şirketlerin kurulmasıyla Türkiye'ye toplam 918 milyon liralık yatırımın 205 milyon lirasını getirdikleri tespit edilmiştir. Suriyeliler,

Türkiye'de en fazla şirket kuran ve şirket sermayesi getiren yabancılar arasında ilk sırayı almıştır. 2015'in 11 ayında bin 429 şirket kuran Suriyelilerin yatırımlarına en çok yaklaşabilen Almanlar ise 310 şirketin sahibi olurken Suriyeli işadamlarının, Almanları beşe katladığı ortaya çıkmıştır (AA, 2016). Suriyeli yatırımcıların kurdukları ya da ortak oldukları şirketler her geçen gün artmaya devam etmektedir. Bu anlamda Suriyeli sığınmacıları sadece tüketici olarak görmemek ülke ekonomisine katkıları perspektifinden de değerlendirmek gerekmektedir.

Nitekim Suriyeli sermayedarların sadece yatırım yapmakla kalmaması aynı zamanda Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkeleri ile son derece iyi bağlantılara sahip Suriyeli tüccarların Türkiye'den ticaret yapması, Türkiye mallarını sahip oldukları iş bağlantıları üzerinden bu pazarlara ulaştırmaları dolayısıyla ihracatı, pazar payını ve rekabet gücünü artırdıkları da hatırlanmalıdır. Dahası yabancı sermaye aracılığıyla yatırım imkânlarının ve çeşitliğinin zenginleştirilmesi, ulusal ve küresel düzeyde rekabetçi işletmelerin sayısının artırılması, bu yolla bölgesel rekabet imkânlarının ve lojistik altyapısının güçlendirilmesi de imkân dâhilindedir (Koyuncu, 2016:125). Suriyeli yatırımcılar ile bugün Türkiye'de kurulacak olan işbirliği ve ortaklıkları savaş sonrasında süreceği düşünülmektedir. Her iki ülke yatırımcıları tarafından dile getirilen işbirliği ve ortaklık taleplerinin, gerekli hukuki zeminin oluşturulması ve iş adamlarının doğru yönlendirilmesi durumunda, sadece bugün için değil savaş sonrası Suriye'nin inşa edilmesinde de iki ülke arasında başta ekonomi olmak üzere birçok alanda işbirliklerine katkı sağlayacağı açıktır (Koyuncu, 2016:127).

4.2. SURIYELİ SİĞINMACILARIN SERMAYE PİYASASINA ETKİLERİ

2011 yılında Suriye krizinin başlamasından bu yana 3,6 milyondan fazla Suriyeli (Mart 2019) Türkiye'ye gelmiş ve geçici koruma altında yaşamaktadır. Sığınmacılar arasında girişimci ruhu olan çok sayıda Suriyeli, farklı alanlarda küçük, orta ve büyük boy işletmeler kurarak ekonomiye katkı sağlamaktadır. Türkiye'ye yerleşen Suriyeli sığınmacılar daha çok Kobani, Halep, Kamışlı ve Haseki'den gelmiştir. Halep'ten gelenler daha çok kalifiye işçi ve sanayici, diğer yerlerden gelenler daha çok vasıfsız işçilerden oluşmaktadır. Şanlıurfa'ya gelen sığınmacılar daha çok Suriye'nin kırsal bölgelerinden, Gaziantep'e gelen sığınmacılar ise daha çok Halep'ten gelmiştir (Subaşı, 2018: 40-44).

Gaziantep ve Şanlıurfa kentlerinde sanayi, tarım, inşaat alanlarında sığınmacılar ekonomik hayata üç şekilde katılmaktadır. Hane halkı gibi tüketici, iş gücü olarak vasıflı/vasıfsız çalışanlar ve sermayelerini üretime ve ticarete aktaran yatırımcılar olarak sığınmacıları ekonomide aktif olarak görmek mümkün. Her üç yönlü etkileri ile yaşadıkları kentlerin hem ekonomisine hem de kentsel büyümesine katkı sağlamaktadırlar. Gaziantep'te 427 bin 859 kayıtlı Suriyeli bulunmaktadır Gaziantep Türkiye'de en çok sığınmacı barındıran kentler arasında üçüncü sırada yer almaktadır. İstanbul 560 bin 706, Şanlıurfa 451 bin 434 ev sahipliği yapmaktadır(Göç İdaresi, 21 Mart 2019). Gaziantep ve Şanlıurfa, Suriye göçü öncesi de Güneydoğu'da iç göç alan ve nüfusu hızlı artan iki kent olarak bilinmektedir. Şanlıurfa'ya yerleşen Suriyeli sığınmacıların bir kısmı Kürt ve Arap kökenli olduğu için, yakın akraba ilişkileri içinde kentte ekonomik ve sosyal uyum içinde olmaya özen göstermektedir. Şanlıurfa'da yerel halkla dil, kültür ve inanç bağları daha güçlü olan sığınmacılar bu avantajı ekonomide iyi kullanmaktadır.

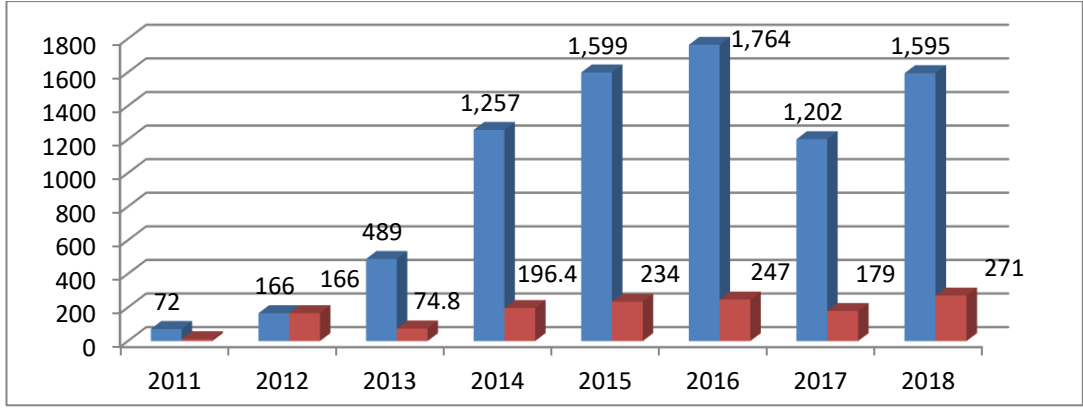
Suriyeli iş insanlarına verilen ulusal ve yerel kamu desteği ile Güney sınırında yer alan kentlerde ihracat artışı meydana gelmiştir. Bu kentlerden biri Gaziantep diğeri Şanlıurfa'dır. Kilis, Mersin, Adana ve Hatay gibi kentlerde de ihracat artışı görülmektedir. Ancak çalışmanın alanı sadece Gaziantep ve Şanlıurfa ile sınırlı olması nedeni ile diğer kentler analiz kapsamına alınmamıştır. Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye yük olduğu, işsizliği artırdığı ve ücretleri düşürdüğü yönündeki tartışmalar devam ederken, Suriyeli sığınmacılar arasında sermayeleri, yetenekleri, bilgileri ve meslekleri ile çok sayıda sığınmacı Türkiye ekonomisine katkı sağlamaya devam etmektedir.

Gaziantep ve Şanlıurfa'da Suriyeli sığınmacıların ekonomik entegrasyonu ilk yıllar çok zor olsa da son yıllarda ciddi bir uyum sağladıkları görülmektedir. Her iki kentte, sığınmacıların topluma ve ekonomiye uyumunun sağlanması için yerel sivil toplum kuruluşları ve hükümet her türlü desteği vermektedir. Suriyeli sığınmacıların kentlerin ekonomisi ile bütünleşmesi hem yerel halkla bütünleşmeye, hem de ulusal düzeyde ekonomik refaha ve huzura katkı sağlayabilir. Savaş öncesi Şanlıurfa ile Suriye ekonomik ilişkilerinde önemli bir gelişme olmadığı için, Şanlıurfa ekonomisi göçten fazla olumsuz etkilenmemiştir. Şanlıurfa yatırımlarının Suriye'de mevcut istikrarsızlıktan etkilendiği görülmektedir. Yerel iş gücünün talep etmediği işlerde çalışan sığınmacılar kentte iş gücü açığını kapatmada can simidi oldukları da bir

gerçektir. 467 dolayında Suriyeli şirketin faaliyet gösterdiği Şanlıurfa'da, Organize Sanayi Bölgesi'nde yaklaşık 2 milyon dolarlık yatırım yapıldığı ifade edilmektedir. ayrıca küçük işletme ve dükkân olarak tanımlanan işyerlerinin sayısı da hızla yükselmektedir (ORSAM, Ocak 2015: 195).

Göç öncesi, Suriyeli işletmeler Türkiye'deki yabancı sermayeli işletmelerin sadece yüzde ikisini, toplam yabancı sermayenin ise yüzde birini oluşturmaktaydı. Suriyeliler sekiz yıl içinde Türkiye genelinde toplam 8 bin dolayında resmi işletme kurmuş bulunmaktadır. Sadece son on iki ayda Suriyeliler tarafından resmi olarak binden fazla işletme kurulmuştur. Bu rakam her işgünü neredeyse dört Suriyeli işletme kurması anlamına gelmektedir. Suriyeli işletmeler, Türkiye'de yabancılar tarafından kurulan tüm şirketlerin yüzde 20'sini oluşturmaktadır. Tüm yabancı sermayenin yaklaşık yüzde yedisine denk gelen 1,2 milyar TL (verilerin raporlanması itibarıyla 381 milyon doları aşmaktadır) yatırım yapmışlardır. Suriyeli işletmeler Türkiye'de yabancılar tarafından sahip olunan tüm şirketlerin beşte birini temsil etmektedir (Türkiye-Suriye İş Ortaklığı, 2018).

Türkiye'de düzenli olarak Suriyeli işletmelerin kentlere ve sektörlerle göre dağılımına ilişkin veriler ilk kez 2017 yılının ilk döneminden itibaren yayınlanmaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren, Suriyeliler tarafından resmi olarak kurulan tüm işletmelerin yaklaşık yüzde 94'ü İstanbul, Bursa, Mersin, Hatay, Şanlıurfa ve Gaziantep'te kurulmuştur. Suriyeli sığınmacıların sermayesi ile kurulan ve resmi kayıtlarda sayıları 8 binden fazla olan şirketler, 100 bin dolayında çalışana istihdam imkânı sağlamaktadır (UTESAV; 2018). Dünya Gazetesi'nde İrem Çetingöz'ün haberine göre, Suriye'den dışarı çıkan sermayenin 50 milyar dolar olduğu ve bu sermayenin çok az bir bölümünün Türkiye'ye geldiği, sermayenin çoğunun Mısır ve diğer Arap ülkelerine gittiği ifade edilmektedir. Arapça dilinin sermayenin Arap ülkelerine akmasında etkili olduğu açıklanmaktadır (Dünya Gazetesi, 17.08.2017).

Şekil 4.2. Türkiye’de Kurulan Suriye Sermaye Şirket Sayısı ve Sermaye Miktarı (Milyon TL)
(TEPAV, Suriye Sermayeli Şirketler Bülteni, 2011-2019)

2011 yılı Nisan ayında Türkiye’ye göç eden sığınmacılar aynı yıl içinde 72 şirket kurarak Türkiye ekonomisine katkı sağlamaya başlamıştır. 2012 yılında 166 şirket, 2013 yılında 489 şirket kuran Suriyeli sığınmacılar, 2013 yılından itibaren her yıl, yeni şirket kuran yabancılar arasında ilk sırada yer almaktadır (Building Markets, 2017). Suriyeli sığınmacılar, 2011-2019 yılları arasında toplam 8 bin 215 şirket kurarak Türkiye ekonomisine üretim ve ticaret amaçlı önemli miktarda sermaye akışı sağlamıştır. Bu şirketlerin % 66’sı mikro ölçekli, % 71’i hizmet sektöründe faaliyet göstermektedir. Şirketlerde ortalama 7,3 kişi istihdam edilmektedir (TEPAV; 2011-2019). Suriyeli iş insanları ve sivil toplum kuruluşları ile yapılan görüşmelerde ve yapılan gözlemlerde, kayıt dışı kurulan Suriye ortak sermayeli şirketlerin sayısı ile beraber, 2011-2019 yılları arasında Türkiye’de kurulan Suriye ortak sermayeli şirket sayısı 10 binden fazladır (SİAD, 2019).

Türkiye’nin Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanununa (2003) göre; yabancı vatandaşlar tarafından Türkiye’de kurulan şirketler, diğer tüm Türk işletmeleri ile aynı hak ve ayrıcalıklardan faydalanmaktadır. Bunun anlamı, Türkiye’deki tüm yabancılar tarafından ve yabancı sermaye ile kurulan işletmelerin fiilen Türk şirketi olduğudur.

Şekil 4.2’de görüldüğü gibi, 2014 yılında kurulan şirket sayısı, 2012 yılına göre yaklaşık 7.5 kat artış göstermiş ve bin 257 olarak gerçekleşmiştir. 2015 yılında artarak devam eden şirket sayısı 2016 yılında en yüksek seviyeye ulaşmıştır. 2017 yılında kurulan Suriye şirket sayısında ise bir önceki yıla göre 562 şirketin azaldığı görülmektedir. Kurulan şirket sayısı, 2018 yılında artarak devam etmiş ve bin 595 olarak gerçekleşmiştir. 2018 yılı itibariyle Suriye ortak sermayeli şirket sayısı

1.595'e, Suriye ortak sermayesi ise 271,1 milyon TL'ye ulaşmıştır. Suriyeli şirketlerin sayısı 2019 yılında da artarak devam etmektedir. Şubat 2019 yılında sermayesi 13 milyon lira olan dolayında olan 71 Suriye ortak sermayeli şirket kurulmuştur (TEPAV, 2019).

Suriyeli yatırımcıların öz sermayeleri ile kurdukları şirketlerin İstanbul Sanayi Odası (İSO) "Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu (İSO 500)" listesinde etkileri görülmeye başlamıştır. Bölgesel işsizlik ve enflasyon üzerinde olumsuz etkilerine rağmen, Suriyeli sığınmacıların iş dünyasında ki yatırımları ile bölgesel düzeyde özellikle gıda ve tekstil sektörlerinde güçlü bir performans sergiledikleri görülmektedir (İSO; 2018).

2011 yılı itibari ile Suriyeli işletmeler Türkiye'deki yabancı sermayeli işletmelerin sadece yüzde 2'sini oluştururken bu oran 2018'de % 20'ye kadar yükselmiştir. 2017 yılında Suriyeli sığınmacılara ait işletmelerin yaklaşık (% 94)'ü İstanbul, Bursa, Mersin, Hatay ve Gaziantep'te kurulmuştur. Suriye sermayeli işletmelerin (% 80'i) toptan ve perakende ticaret, imalat, inşaat ve gayrimenkul alanında faaliyet göstermektedir (TEPAV, 2018).

Türkiye'de yabancılar tarafından kurulan tüm şirketler içinde Suriyeli işletmelerin sayısı % 20 dolayındadır, bu işletmelerin toplam yabancı sermaye miktarı içindeki payı ise 1,2 milyar TL'dir. Türkiye'de doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasında Suriyeli sığınmacıların yatırım miktarı yaklaşık beşte bir oranındadır (TOBB, Kurulan/Kapanan Şirket İstatistikleri, 2018).

Kayıt dışı işletmelerle birlikte, toplam Suriyeli işletme sayısı 10.000 olarak tahmin edilmektedir. Resmi olarak tescil edilmiş işletmelerin sayısı her geçen gün artarak devam etmektedir. Kayıt dışı Suriyeli işletmelerin varlığı haksız rekabete ilişkin suçlamalara hedef olmuş ve bu tür algılar faydalı ortaklıkların kurulmasını geciktirmektedir. Küçük yerel işletme sahipleri, kayıt dışı Suriyeli işletmelerin vergi denetimleri, sağlık düzenlemeleri veya belediye zabıtalارının denetimine tabi olmadıklarından şikâyet etmektedir.

Türkiye'de yatırımları 10 bin dolayında olan Suriyeli yatırımcı üretim ekonomisini desteklemektedir. Ayrıca, sığınmacılar beşeri sermaye ile açık işlerde istihdama katılması ve tüketici rolleri ile de tüketimde talep yaratması ekonomik büyüme üzerinde pozitif etki yaratmaktadır. Tüketim harcamalarında meydana gelen

yüksek artış, düşük oranda enflasyon üzerinde negatif etkilerine rağmen, ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkileri Suriye göçü sürecinde artırarak devam etmektedir.

Gaziantep Ticaret Odası'na kayıtlı Suriyeli firma savaştan önce 60 iken, 2014 Ekim itibarıyla 209'a yükselmiştir, devam eden göç sürecinde, Gaziantep'te 2018 yılı kayıtlarına göre kurulan toplam işletme sayısı 2 bin dolayındadır (GSO, GTO; 2018). Şanlıurfa'da Suriyeli sığınmacıların sermayesi ile kurulan 467 işletme bulunmaktadır (ŞUTSO; 2018).

Suriyeli şirketlerin farklı sektörlerde dış ticaret üzerinde pozitif etkileri görülmektedir. Küçük, orta ve büyük işletmelerle türünden kurulan yaklaşık 10 bin dolayında işletme Ortadoğu ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkeye ihracat yapmaktadır. İstanbul, Bursa, Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis, Hatay, Mersin ve Adana gibi kentlerde sermayeleri ile kurdukları işletmelerde ihracata ve istihdama katkı sağlayan sığınmacıların, dış ticaret açığının azalmasında da önemli etkileri olmaktadır. Özellikle sınır kentlerde kurulan şirketlerin Ortadoğu ağırlıklı ihracatları dikkat çekmektedir.

Gaziantep'te 2 bin 200 (GSO ve GTO; 2018), Şanlıurfa'da 380 dolayında şirket kurulmuştur (ŞUTSO,2018). Son yıllarda Suriyeli sığınmacılar daha çok İstanbul, Bursa, Ankara, Gaziantep, Şanlıurfa, Mersin, Adana, Hatay ve Kilis'te kurulan şirketler daha çok gıda, tekstil, ayakkabı gibi alanlarda ihracat yapmaktadır (SİAD, 2019). Gaziantep, 2016 yılında dünyanın ilk rekabetçi 10 kenti arasında yer almasında Suriyeli sığınmacıların katkısı bulunmaktadır(Aldemir, 2015; 31).

Gaziantep, Kahramanmaraş, Adana, Osmaniye, Mersin ve Hatay'da faaliyet gösteren gıda şirketlerinin, ISO 500 listesinde hızla yükselmelerinde sığınmacıların önemli payı bulunmaktadır. Çünkü Suriyeli sığınmacılar en çok bu illerde yaşamaktadır. Özellikle gıda ve tekstil ürünleri tüketiminde etkili oldukları gözlenmiştir. Suriyeli İşadamları Derneği (SİAD) üyeleri ve diğer Suriyeli şirketlerin Şanlıurfa Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü tarafından yapılan arsa tahsis protokolü ile 150 dönüm arazi üzerinde 80 milyon lira dolayında 20 fabrika kurulması planlanmaktadır. 500 dolayında kişiye istihdam imkânı sağlayacak olan yatırımların Türkiye ekonomisine önemli katkılar sağlayacaktır. Türkiye genelinde Suriyeli İş Adamları Derneği (SİAD)'a bağlı yaklaşık 300 dolayında şirketin 15 bin kişiye istihdam olanağı sağladığı ifade edilmektedir(SİAD, 2019).

Tablo 4.6. Suriyeli Şirketlerin En çok Faaliyet Gösterdiği Sektörler (TOBB ve TEPAV)

Faaliyet Açıklama (Nace Rev. 2)	Şirket Sayısı	Toplam Sermaye (Milyon TL)	Suriye Ortak Sermayesi (Milyon TL)
Toptan ticaret	427	81,5	62,8
Gayrimenkul faaliyetleri	148	23	17,3
Bina inşaatı	124	37,3	32
Perakende ticaret	120	23,7	16,1
Seyahat acentesi, tur operatörü ve diğer rezervasyon hizmetleri ve ilgili faaliyetler	41	6	4,8
Yiyecek ve içecek hizmeti faaliyetleri	34	4,2	2,9
Gıda ürünlerinin imalatı	31	6,7	6
Motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin toptan ve perakende ticareti ile onarımı	31	4,5	3,6
İdare merkezi faaliyetleri; idari danışmanlık faaliyetleri	22	1,6	1,3
Giyim eşyalarının imalatı	17	2	1,6
Kara taşımacılığı ve boru hattı taşımacılığı	14	2	1,3
Diğer hizmet faaliyetleri	14	2	1,7
Eğitim	12	2,3	1,6
Bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faaliyetler	11	1,8	1,8
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	10	5,8	1,8

Tablo 4.5’te, 2017 yılı verilerine göre, Suriye ortak sermayeli şirketlerin (427 şirket) en çok “toptan ticaret” sektöründe yoğunlaştığı görülmektedir. Bu şirketlere ait 81,5 milyon TL sermaye aynı şekilde “toptan ticaret” sektöründe yoğunlaşmaktadır. İkinci en büyük sektör (148 şirket) ile gayrimenkul faaliyetleri gelmektedir. Gayrimenkul sektöründe yoğunlaşmanın iki önemli nedeni bulunmaktadır. Suriyeli sığınmacıların nüfus olarak fazla olması ve göç edenlerin daha çok aileleri ile göç etmeleri konut ihtiyacında talep şoku yaratmış olabilir. Diğer bir neden ise, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı ve barınmak amaçlı gayrimenkule yatırım yapıldığı düşünülebilir.

2017 yılında Suriye ortak sermayeli kurulan şirketlerin en çok faaliyet gösterdiği ilk 15 sektör arasında dördüncü sırada yer alan sektör perakende ticaret sektörüdür. 3 milyon 642 bin 738 Suriyeli sığınmacının Türkiye nüfusuna eklenmesi ile ortaya çıkan 86 milyon nüfuslu bir ülkede perakende ticaret sektöründe 120 şirket kuruldu. Bu şirketlere ait sermaye miktarı ise 23,7 milyon TL’dir (TOBB ve TEPAV; 24 Ocak 2018). Tablo 4.5’ e göre, Suriye ortak sermayeli kurulan şirketlerin en çok faaliyet gösterdiği ilk 15 sektör sıralamasında, 2011-2019 yılları arasında önemli bir değişim olmamıştır.

2010 yılı Suriye krizi öncesi Suriyelilerin ve Suriyeli işletmelerin en yoğun olduğu kentlerin ihracat verileri ile 2017 yılı verileri karşılaştırıldığında, bu kentlerdeki ihracat artışında önemli bir artış gözlenmektedir. Suriyeli işletmelerin sayısında meydana gelen artış ile ilişkili olduğu görülmektedir. Ancak, Türkiye’nin ihracat mevzuatına göre, vergilendirilmeyen insani yardım bile olsa, sınır ötesi sevkiyatların değerinin toplam ihracat rakamına dahil edilmesini gerektirmektedir. Bu durum, Öncü Pınar sınır kapısına ev sahipliği yapan sınır kenti olan Kilis’ten

yapılan ihracatta meydana gelen dikkate değer artışı kısmen açıklarken, çok sayıda Suriyeli sığınmacıyı barındıran diğer kentlerde de kendi ihracat rakamlarında genel olarak bir artış yaşamıştır. Bu konunun tek önemli istisnası, yıllardır sınırı fiili olarak kapalı olan Şanlıurfa olmuştur. Şanlıurfa'nın diğer pazarlara ihracatı artarken söz konusu olan bu düşüş, temel olarak Suriye'ye yapılan ihracattaki düşüşten kaynaklanmaktadır. Suriye'den göç etmeden önce pek çok Suriyeli işletme, Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) bölgesindeki müşterilerine ihracat yapmaktaydı. 2010 yılından sonra, geleneksel olarak Suriyeli işletmeler tarafından tercih edilen pazarlara Türkiye'den ciddi bir ihracat artışı olmuştur.

Suriyeli sığınmacılar, Türkiye'ye göç ettikten sonra kurdukları şirketlerle Ortadoğu ağırlıklı olmak üzere, Asya ve bazı Avrupa ülkelerine yeni pazarlara doğrudan ihracat yapmaktadırlar. Şanlıurfa'da, Suriye sermayeli şirketler Katar, Cezayir, Yemen ve Sudan'a; Gaziantep ve Mersin'de kurulan şirketler, Çad ve Güney Sudan'a; Hatay'da kurulan şirketler Çad'a; Kilis'te kurulan Suriye sermayeli şirketler, Birleşik Arap Emirlikleri, Yemen, Libya, Cezayir, Katar, Sudan, Mısır, Kuveyt, Fas, Umman ve Tunus'a ihracat yapmaktadır(ŞUTSO;SİAD ve GSO; 2018).

Suriyeli işletmelerin uzun dönemli başarısı hem Türkiye'nin hem de Suriye'nin uzun dönemli refahı için hayati önem taşımaktadır. Suriye'deki çatışma ortamı barışa ve refaha dönüştükten sonra, Suriye'de yeniden yapılanma ve kalkınma sürecindeki işlerin önemli bir kısmı Suriyeli tedarikçiler tarafından yapılacaktır. Bu işletmeler bir dizi yerel ve uluslararası kaynaktan hızlı bir şekilde kaliteli mal ve hizmetleri temin etmek durumunda kalacaktır. Türk ve Suriyeli işletmeler Suriye'deki ihtiyaçları karşılamak üzere ortaklaşa katkıda bulunmak durumunda olacaktır. Suriyeli işletmelerin, Türk pazarında başarısız olmaları, sonrasında Suriye'nin yeniden yapılanması için katkı sağlayamayacak olmaları anlamına gelmektedir. Bu işletme sahiplerine şimdiden yatırım yapmak, Suriye'nin geleceğine yatırım yapmak demektir.

Suriyeli işletmelerle Türk işletmeler arasında ortaklıklar geliştirmek her iki taraf için de önemli faydalar sağlayacaktır. Suriyeli işletmelerin büyüyen ihracat rakamlarına katkıları ile kayıtlı ve kayıt dışı işgücünü bünyesine katma yönündeki yetenekleri, Türkiye ekonomisi üzerinde olumlu bir etki sağlamıştır. Suriyeli işletmeler yurtdışındaki yeni pazarlara erişim sağlayabilirken, Türk işletmeler Suriyeli girişimcilerin Türk pazarında başarılı olmasına yardım edebilir. Suriyeli ve

Türk işletmeler arasındaki ortaklıkların sayısı hâlâ sınırlı olmasına karşın, müşterek malikleri veya stratejik ortakları Türk olan Suriyeli işletmeler daha yüksek oranlarda büyüyüp daha çok istihdam sağladıklarını ve bilgiye erişimde daha az zorlukla karşılaştıklarını bildirmektedir. Suriyeli işletmelerle Türk işletmelerin ortaklıklarını kolaylaştırmak sadece Türkiye’de yeni fırsatlar yaratmakla kalmayacak, ayrıca bölge ekonomilerinin gelişimine de katkı sağlayacaktır.

Görülen hızlı büyümeye rağmen, Suriyeli işletmelerin Türk pazarında nispeten yeni olduğunu hatırlamakta fayda var. Suriyeli mikro ölçekli işletmeler ortalama 2 yıl, küçük ölçekli işletmeler ortalama 3 yıl ve orta ölçekli işletmeler ise ortalama 4 yıldır Türkiye’de faaliyet göstermektedir (TİM; 2018). Gaziantep ve Şanlıurfa’da yapılan saha araştırmasında elde edilen bulgulardan yola çıkarak, yeni bir pazarda iş yapmak isteyen Suriyeli girişimcilerin kendilerine özgü ve kayda değer zorluklarla karşılaştıklarını söylemek mümkündür. Suriyeli işletme sahipleri Türk kanunları, bankacılık düzenlemeleri ve pazar dinamiklerini anlamakta güçlükler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Suriyeli işletmelerin Türkiye ekonomisine olumlu katkılarına rağmen, pek çok Suriyeli işletmenin Türkiye’deki geleceği belirsizliğini korumaktadır. Yerel halk Suriyeli sığınmacıları, kendilerini mağdur eden uzun süre kalan, gitmesi gereken misafirler ve ülkeye yük olarak görmektedir.

İnsani Gelişme Vakfı ve Ipsos Sosyal Araştırmalar Enstitüsü tarafından hazırlanarak 2017 yılı Temmuz ayında açıklanan ve Türkiye’de kamp dışında yaşayan Suriyeli mültecilerin yaşam koşullarını inceleyen "Mülteci Hayatlar Monitörü" adlı rapora göre yaklaşık 650,000 Suriyeli kayıtlı veya kayıtsız istihdamda yer aldığı ifade edilmektedir.

Yerel iş gücü ile sığınmacılar arasında ucuz emek konusunda bir rekabet yaşandığı bu rekabette yerel işgücünün haklılığı kabul görse de, Suriye sermayeli şirketler kayıt dışı da olsa özellikle Türkçe bilmeyen Suriyeli işgücü fazlasını hızlı bir şekilde bünyelerine alma imkânı oluşturmaktadır. Ücret yönünde düşük, sosyal güvenlik yönünde kısıtlı olmasına rağmen, sığınmacıların az da olsa düzenli bir geliri olması toplumsal gerilimin azaltılmasında önem arz etmektedir. Eşitsizliklerin üzerine sürdürülebilir bir şekilde gidilmesi ancak kapsayıcı ekonomik politikalar ile sağlanabilir. Suriyeli işletmeleri kayıt altına alma çabaları, Türkiye’nin cömert ev sahipliği yanı sıra yerel insanın haklı ekonomik kaygılarını azaltma bakımından önemli bir adım oluşturmaktadır.

Suriyeli sığınmacıların kurdukları işletmeler doğrudan yabancı sermaye stoku, GSYİH, istihdam, vergi gelirleri ve dış ticarete katkı yaparak ekonomik büyümeyi artırıcı etkiler yapmaktadır. Suriyelilerin, Türkiye’de yatırımları istikrarlı şekilde devam etmektedir. İstanbul, Ankara, Hatay, Bursa, Mersin, Adana, Gaziantep, Şanlıurfa ve Kilis gibi yoğun olarak Suriyeli şirketlerin kurulduğu kentlerde ekonomik hayatın canlılığı dikkat çekmektedir.

Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadıkları bu kentlerde, ISO 500 listesine ilk kez giren Suriyeli şirket sayısında da artış gözlenmiştir. ISO 500 listesinde Gaziantep’te üç yeni şirket listeye girmiş ve toplam Gaziantep kökenli şirket sayısı 24’e yükselmiştir. ISO 500 listesinde yer alan Gaziantep şirketleri, ISO 500 içinde yer alan toplam şirketlerin satış hacminin % 2,7’sini karşılamaktadır (İSO; 2018). Suriyeli sığınmacıların yoğun olduğu kentlerin 2011-2018 ihracat verileri ile aynı kentlerin 2010 yılı ve öncesine ait ihracat verileri karşılaştırıldığında Suriye sermayeli şirketlerin küçük istisnalar hariç, her yıl artan oranlarda ihracata katkı yaptıkları görülmektedir. Bu kentler arasında en çok Bursa, Hatay, Mersin, İstanbul Gaziantep, Kilis ve Şanlıurfa bulunmaktadır (TİM; 2018).

2011-2019 yılları arasında Türkiye için küresel ve ulusal birçok olumsuzluk ekonomide kısa süreli daralmalara yol açmıştır. Türkiye, terör olayları, darbe girişimleri, dövizde spekülasyon oyunları, faiz lobileri gibi bir çok ekonomik ve siyasi oyunlara karşı mücadele ederken beklenen ekonomik gelişme hedeflerinden fazla uzaklaşmaktan ortalama bir performans sergilemiştir.

Bu süreçte Suriyeli sığınmacılar yatırımları, tüketimleri ve istihdama katkıları ile ekonomide görülebilir bir büyümeye destek vermiştir. Türkiye’nin Ortadoğu’da önemli ihracat elçileri olarak dış ticarete katkıları 2011 yılından bu güne hızlı bir artışla devam etmektedir. Gelecek yıllarda uzun planlar dâhilinde Suriyeli sığınmacıların yeni yatırımlar için öncü çalışmalar yapmaktadır. Resmi olarak kurulan Suriyeli şirketler vergi mükellefi olarak farklı türden vergiler ödemektedir. 2011-2019 yılları arasında sayıları 8 bin dolayında olan şirketlerin vergi ödeme yolu ile ekonomiye katkıları önemlidir. Suriyeli sığınmacılara yönelik oluşturulan, işsizliğe yol açtıkları yönünde yapılan tartışmalar doğru olmadığı yapılan birçok araştırmada ve gözlemlerde görülmektedir.

2016 yılında meydana terör olayları, başarısız darbe girişimi, jeopolitik gerginlikler, Rusya Federasyonu ile dış politikada yaşanan olumsuzluklar ve yakın coğrafyadaki savaşların yarattığı sorunlar 2017 yılında da kısmen etkisini devam ettirmiştir. Türk Lirası, 2017 yılında küresel konjonktür ve yurtdışındaki gelişmelerin etkisiyle yabancı ülke paraları karşısında değer kaybetmiştir. Bu süreçte Suriye sermayeli şirketlerin Türkiye ekonomisine katkıları devam etmiştir. Türkiye ekonomisi 2017 yılında % 7,4'lük bir büyüme hızı göstermesine rağmen, aynı yıl Suriyeli şirketlerin sayısında 562 azalma olduğu görülmektedir(TOBB, 2017: 20-28). Bu hızlı azalmanın Türkiye ekonomisinde yaşanan kısa dönemli sorunlardan kaynaklandığı söylenebilir. Suriyeli sığınmacıların kurdukları işletmelerin sayıları gelecek yıllarda artarak devam edebilir. Çünkü Gaziantep ve Şanlıurfa'da yapılan yatırım planlarının en az 10 yıllık bir süreç içinde büyük projeler içermektedir.

Türkiye ekonomisinde dönemsel olarak azalan bir büyüme gerçekleşmiştir. Bu süreçte ortaya çıkan işsizlik Suriyeli sığınmacılarla ilişkilendirilmektedir. Sığınmacılar Türkiye'de ki işsizliğin artmasına ciddi bir katkı sağlamamıştır. Ancak kayıt dışı sektörlerde çalışan yerel işçiler arasında çalışmak istemeyen işçilerin yerine Suriyeli işçiler istihdam edilmiştir. Kayıt içi ekonomide Suriyeli işçilerin işsizliğe katkısı bulunmuyor (Gür; 2018:38).

Çalışma hayatında yeni istidam olanakları ve iş tanımlarının oluşmasına da katkı sağlayan doğrudan yabancı sermaye yatırımı işsizliği azaltıcı olumlu etkiler yapmaktadır. Üretimde yeni teknoloji kullanılması, Araştırma ve Geliştirme (AR-GE) faaliyetleri ve yeni uluslararası pazarların keşfi uluslararası ticareti artırıcı etkileri bulunmaktadır. Bu etkiler yatırım yapılan ülkenin dış ticaret açığını azaltıcı olumlu etkiler yaratacaktır. Teknoloji kullanımı ülkelerin dış ticareti üzerine baskılar yaparak döviz piyasası üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ülkelerin döviz tasarrufuna da katkılar sağlar. Doğrudan yabancı sermaye yatırımı, yatırım yapan şirket ve kişilere de önemli katkılar sağlamaktadır. Özellikle düşük vergi, enerji, sosyal güvenlik primi ve arazi gibi teşvikler, ucuz iş gücü ve hammadde avantajı sağlamaktadır.

ABD yıllardır uyguladığı göçmen politikasıyla, dünyada en yüksek katma değere sahip küresel ölçekteki teknoloji şirketlerinin %40'ını göçmenlerin sermayesi ile kurmuştur. Apple, Google, Facebook, Amazon, Oracle, IBM, Uber, Yahoo, Texas Instrument, Abey, AT&NT, Tesla, Qualcomm şirketleri, ABD'nin küresel ölçekteki

teknoloji şirketlerinin % 40'ını temsil etmektedir (Alkin, 2018:17). Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (DYSY), yatırım yapılan ülkenin doğal kaynaklarının ekonomiye kazandırılması açısından önemli katkılar sağlamaktadır. Üretim faktörlerinin kullanılmasına yönelik teknik bilgi, uzmanlık ve teknoloji transferi sunarak üretimde ve yönetimde verimlilik artışı sağlamaktadır.

4.3. SURIYELİ SİĞINMACILARIN EMEK VE YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI AÇISINDAN TÜRKİYE EKONOMİSİNE ETKİLERİNE YÖNELİK BİR SAHA ÇALIŞMASI GAZİANTEP VE ŞANLIURFA ÖRNEĞİ

4.3.1. Araştırma Yöntemi

Bu araştırma, kuramsal ve kavramsal yaklaşımlar ışığında göç, göç sebeplerini ve sonuçlarını, ayrıca göçmen, sığınmacı ve mülteci kimlik kavramını, bölgesel ilişkili politik gelişmeleri tarihsel gelişmeler sürecinde incelemiştir. Çalışmada Suriyeli sığınmacılara “tüketen ve yük olan yabancılar” olarak değil, bilimsel veriler ışığında, “üreten bireyler” bakış açısı ile yaklaşılmaktadır. Suriyeli sığınmacıların Türkiye ekonomisine etkilerinin analiz edildiği bu çalışma dört bölümde oluşmaktadır. Suriyeli sığınmacıların Türkiye ekonomisine etkileri, genelde teorik olarak analiz edilirken, yerelde Gaziantep ve Şanlıurfa’da bir saha çalışması ile elde edilen verilerden yola çıkarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Suriyeli sığınmacıların Türkiye ekonomisine yerel düzeyde etkilerini ölçmek için iki farklı anket kullanılmıştır. Anketlerden biri, Suriyeli iş insanlarının doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının sermaye piyasasında ve yabancı sermaye içindeki etkilerini belirlemek, diğer anket ise, Suriyeli sığınmacıların (iş gücü) emek piyasasına olan etkilerini ölçmek için uygulanmıştır. Her iki anket Gaziantep ve Şanlıurfa kentlerinde uygulanmıştır. Basit Tesadüfî Yöntemle seçilen örneklem gruplara uygulanmıştır. Çalışma ayrıca, yerinde gözlem ve yüz yüze görüşmelerle desteklenmiştir. Nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı bu çalışmada, anket yöntemi ve yüz yüze görüşme tekniği ile 418 Suriyeli yatırımcı ve 453 Suriyeli çalışan sığınmacıya ulaşılmıştır.

Suriyeli sığınmacılara ait şirketlerin iletişim bilgileri bu çalışma kapsamında resmi izinler dâhilinde Gaziantep Sanayi Odası, Gaziantep Ticaret Odası, Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası ve Şanlıurfa İş Adamları Derneği'nden temin edilmiştir. Çalışmada, örneklere ulaşmak çok kolay olmamıştır. Ülkelerini terk etmek zorunda kalan sığınmacılara yönelik son yıllarda çok sayıda araştırmacı farklı sorularla yaklaşmaktadır. Yoğun görüşmeler bilimsel çalışma olsa da sığınmacılar bu görüşmelerden tedirgin olmaktadır. Benzer durum bu çalışmada da ortaya çıkmıştır, ancak bu zorluk Suriyeli iş dernekleri ve sivil toplum kuruluşları ile yapılan yüz yüze görüşmelerde aşılma çalışılmıştır.

Gaziantep ve Şanlıurfa'da emekleri ile çalışma hayatına katılan Suriyeli sığınmacılara yönelik uygulanan iş gücü anketi ile sığınmacıların emek piyasasına etkileri ölçülmeye çalışılmıştır. Benzer zorluklar iş gücü görüşmelerinde de yaşanmıştır. Suriyelilere ait istihdam bürolarının desteği ayrıca Suriyeli iş insanlarının desteği alınarak çalışma gerçekleşmiştir. Göç olgusunun çok karmaşık ve çok yönlü olması nedeni ile bu çalışmada nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan nicel veriler ile Suriyeli sığınmacıların Türkiye ekonomisine etkileri bölgesel düzeyde araştırılmıştır.

4.3.2. Araştırmanın Önemi

Göçün tarihsel süreçte toplumsal yaşamları nasıl etkilediği, insanların ekonomik ve sosyal davranışlarını nasıl değiştirdiği de araştırma konusu içinde yer almıştır. Bu amaçla göç, tarihsel olaylardan kaynaklanan ve toplumsal olayları açıklamada bir kavram olarak da önem arz etmektedir.

Türkiye stratejik konumu ile dünya göç tarihinde iki rol üstlenmiştir. Bir rolü ile göç veren ülkelerle göç alan ülkeler arasında bir köprü görevi görürken, diğer rolü ile uluslararası göçlere ev sahipliği yapmaktadır. Dünya göç tarihinde milyonlarca göçmenin umut kapısı olan Türkiye'nin göç tarihi ile ilgili yeterli bir literatür bulunmaması, bu çalışmanın yapılmasında önemli bir faktör olarak benimsenmiştir.

Literatürde bu konuda yeterince çalışma olmaması bu konunun araştırılması için bir gerekçe olmuştur. Bu sebeple, Suriyelilerin Türkiye'ye kitlesel göçü, son yılların en önemli zorunlu kitlesel yer değiştirme hareketi olarak etkileri ve sonuçları ile önem arz etmektedir. Suriyeli sığınmacılar, Türkiye ekonomisine sermaye ve emek piyasası üzerine olan etkileri ile önem arz etmektedir. Bu etkiler ekonomiye

hem olumlu hem de olumsuz olarak yansımaktadır. 3 milyon 642 bin 738 kişi Suriyeli sığınmacının göç yolu ile Türkiye'ye açık kapı politikası ile yerleşmesi ekonomik olduğu kadar toplumsal açıdan da önem arz etmektedir. Özgün bir değere sahip olan bu çalışma, bilimsel araştırma ilkelerine bağlı olarak hem teorik yönü ile hem de saha çalışmaları ile etik kurallara bağlı kalmıştır. Çalışma, iktisat alanında bir doktora tezi olarak göç yazınına ayrıca kavramsal ve kuramsal bir katkı sağlaması düşünülmektedir.

4.3.3. Araştırmada Cevap Aranılan Sorular

Bu araştırmada, göç ile ilgili sorular yeniden ifade edilmeye, verileri ışığında da mevcut literatür güncelleştirilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın tasarımı, literatür taraması ve saha çalışmasının planlanması sürecinde araştırılması gereken sorular, Suriye'den Türkiye'ye göçün temel belirleyicileri olmaktadır.

- Türkiye'nin göçün varış ülkesi olarak seçilmesinde etkili olan unsurlar hangileridir?
- 3 milyon 642 bin 738 Suriyeli sığınmacının zorunlu göç yolu ile geldiği Türkiye'de nüfusun % 4,4'üne tekabül etmeleri, hangi ekonomik sorunlara neden olacaktır?
- Yerelde saha çalışması ile elde edilen verilerden hareketle, Suriyeli sığınmacıların ekonomik faaliyetlere katılımlarının ortak noktası ne olabilir?
- Suriyeli sığınmacıların ekonomik etkileri “tüketen sığınmacılar” yönündeki algıları ve tartışmaları ortadan kaldırabilir mi?
- Suriyeli sığınmacıların emek piyasasına “ucuz emek” ve “vasıfsız işgücü” olarak katıldıkları, bu yönü ile çalışma ücretlerini düşürdükleri ve işsizliğe yol açtıkları yönünde ki tartışmaların gerçek payı nedir?
- Tüketen sığınmacı anlayışından yola çıkarak sığınmacıların yük oldukları düşüncesi diğer taraftan, Türkiye'de öz sermayeleri ile açtıkları yaklaşık 10 bin dolayında şirket ile ülke ekonomisine sağladıkları katkı, toplumsal bakış açısını nasıl değiştirecektir?
- Türkiye'de istihdam açığını yerel iş gücü ile kapatmakta zorlanan işletmelerin bu sorununa sığınmacılar çözüm olacak mı?

- Dış ticaret verilerinde meydana gelen artışa Suriye sermayeli firmaların katkılarının boyutları nedir?
- Vergi ödeme ve istihdam sağlama açısından Suriyeli yatırımcıların ekonomiye katkılarının ulusal düzeyde makroekonomik verilere yansımaları nedir?

4.3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi

2011-2019 yılları arasında resmi veya belgesiz Türkiye'ye giriş yapan Suriyeli sığınmacı sayısı, 3 milyon 642 bin 738 olarak kayıt altına alınmıştır. Kayıt altına alınan Suriyeli sığınmacı arasında çalışma yaşında (15-64) toplam 2 milyon 178 bin 183 (%60) Suriyeli sığınmacı bulunmaktadır. Gaziantep'te 15-64 yaş grubunda yaklaşık ise 256 bin 715 kişi bulunmaktadır. Şanlıurfa'da 15-64 yaş grubunda 271 bin 050 kişi yaşamaktadır. (Göç İdaresi, Mart 2019). Çalışmanın ana kütlesini oluşturan 15-64 yaş grubu Suriyeli sığınmacıların sayısı her iki ilde toplam 527 bin 765 kişidir. Saha çalışması iki ilde toplam 871 dolayında örneklem üzerinde yapılmıştır.

Araştırma örnekleminin seçiminde, Türkiye'de en fazla göç alan kentler arasında ikinci ve üçüncü sırada yer alan Gaziantep ve Şanlıurfa kentleri araştırma alanı olarak seçilmiştir. Çalışma alanlarını ve örneklem grubunun oluşturduğu kişileri daha yakından tanımak için yaklaşık iki yıl Gaziantep ve Şanlıurfa'da gözlemler yapılmıştır. Türkiye'de hizmet veren Suriye iş insanların kurduğu dernekler ve istihdam bürolarına gerçekleştirilen ziyaretlerde iş insanları ve çalışanlarla yüz yüze görüşmeler yapılmıştır.

Araştırmada, Suriyeli yatırımcılarla emek piyasalarında emek arz eden Suriyeli iş gücünün Türkiye ekonomisine bölgesel katkıları araştırılmıştır. Sığınmacıların sermaye ve emek yolu ile katkılarının araştırmasında nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Gözlem, görüşme ve belge analizi gibi araçların kullanılması ile veriler kendi doğal ortamında, gerçeklere uygun olarak toplanmaya çalışılmıştır.

Suriyeli iş adamlarının açtıkları şirketlerin kent içinde çok dağınık olması, bazı iş adamlarının görüşmeyi reddetmesi ve bir kısmının da pasif olması nedeni ile 418 yatırımcı ve emek piyasasında 453 iş gücü ile görüşmeler yapılmıştır. İş gücüne ulaşmada pek önemli sorunlar yaşanmamıştır. Seçilen 453 örneklemin yerel iş gücü

piyasaları üzerine etkilerinin güvenilir olması açısından farklı sektörlerde örneklem seçilmesine özen gösterilmiştir. Her iki alanda seçilen örneklem grupları, belli bir yaş grubunda (15-64) yer alan Gaziantep ve Şanlıurfa’da yaşayan Suriyeli sığınmacılar arasında seçilmiştir. Örneklem büyüklüğünü oluşturan ana kütlenin her iki sınır kentinde yüksek olması çalışmanın güvenilirliği açısından önem arz etmektedir.

Maksimum çeşitlilik örnekleme ile araştırma konusu içinde görel olarak oluşturulan küçük bir örnekleme, çalışılan bir probleme taraf olabilecek örneklerin (yatırımcı ve işçi) çeşitliliği en fazla düzeyde yansıtılmaya çalışılmıştır. Bu yöntemi uygulamadaki amaç, çeşitlilik arasında paylaşılan ortak olguların varlığıdır, bu ortak olgular problemi farklı yönleri ile açıklamaya çalışacak ve çalışmayı özgün kılacaktır.

Araştırmanın etik sorumluluğu ve gereken resmi izinler alındıktan sonra mevcut belgeler, kimlikler ve iletişim bilgileri anket formu ile beraber kurum ve katılımcılara bilgi toplamadan önce verilmiştir. Posta, telefon ve yüz yüze yapılan iletişim sürecinde araştırma bulguları toplanmıştır. Araştırmaya katılan sığınmacıların gerçek isimleri sorulmadan yapılan bilgi toplama çalışmasında çok sayıda katılımcı isimlerini açıklayarak çalışmamızı güveni konusunda destek olmuştur.

Bilgi toplamada kullanılan soru formlarında soru türü ve içeriği, kullanılan sözcükler ve cümleler özenle seçilmiştir. Sorular, katılımcıların bilgi düzeylerini, demografik özelliklerini, göç öncesi yaşadıkları bölgeleri, göç sonrası beklentilerini, ekonomik etkilerini ve algılarını ölçmeye uygun olarak tasarlanmıştır. Çoğu görüşmede bilgilerin doğru olarak toplanması için Arapça rehberlerden destek alınmıştır.

Geniş ve karışık bir saha çalışması yerine, araştırma derinlemesine ve daraltılarak yapılmıştır. Gaziantep ve Şanlıurfa kentleri ile alan sınırlandırılması yapılmıştır, ancak yapılan anket çalışmalarında örneklem grubunda yer alan kişilerin kendine özgü tutum ve davranışlarına sınırlama getirilmemiştir. Saha çalışmasında örneklem grubunu oluşturan 418 Suriyeli yatırımcı ve 453 Suriyeli çalışan ile daha önce belirlenen yerlerde görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler katılımcıların çalıştığı iş yerlerinde ve iş yerleri dışında yapılmıştır.

Anketlerde ve yüz yüze yapılan görüşmelerde Türkçe, Arapça ve İngilizce olmak üzere üç dil kullanılmıştır. Görüşmelerde etik kurallar ve resmi izinler dâhilinde hareket edilmiştir. Görüşme talebini kabul etmeyen yatırımcı ve çalışanların yaklaşımları saygı ile karşılanmış ve teşekkür ile karşılık verilmiştir.

4.3.5. Araştırmanın Kullanılan Analiz Teknikleri

Araştırmada elde edilen veriler SPSS 25.0 programında analiz edilmiş olup, araştırmaya katılan bireylerin demografik özelliklerinin yanı sıra diğer özelliklerine ait dağılımların belirlenmesi için frekans ve yüzde analizleri yapılmıştır. Araştırmada kapsamında araştırmaya başlamadan önce cevap aranan sorulara yönelik hipotezlerin test edilmesinde, kategorik değişkenler arasındaki ilişkilerin istatistiki olarak %95 güven düzeyinde belirlenmesi için ki-kare analizi yapılmıştır. Ki-kare testi, gözlenen frekanslar ile beklenen frekanslar arasındaki farkın istatistik olarak anlamlı olup olmadığı temeline dayanır (Tokol 1996,72). Ki-kare testi, serbestlik derecesi (sd) ile karakterize edilir. Dağılımın ortalaması sd'ye ve var-yansı ise sd'nin iki katına eşittir. Ki-kare değerleri, sıfır ile artı sonsuz arasında değerler alır. Dağılım; küçük sd'lerinde basık olmasına rağmen sd arttıkça normal dağılıma yaklaşır. Yapılan ki-kare testleri sonucunda çaprazlanan değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiş ve bu ilişkiler %95 güven düzeyinde yorumlanmıştır.

4.4. SURIYELİ SİĞINMACILARIN EMEK PİYASASINA ETKİLERİNE YÖNELİK ALAN ARAŞTIRMASI: BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde geliştirilmiş olan ölçme araçlarından elde edilen verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan bulgular konularak yorumlanmıştır.

Tablo 4.7. Suriyeli İş Gücünün Demografik Yapısı

Cinsiyet	Sayı	Yüzde(%)
Kadın	160	35,3
Erkek	293	64,7
Toplam	453	100,0
Yaş	Sayı	Yüzde(%)
15-20 yaş	96	21,2
21-26 yaş	106	23,4
27-32 yaş	105	23,2
33-38 yaş	81	17,9
39-44 yaş	42	9,3
45 yaş veya üzeri	23	5,1
Toplam	453	100,0
Medeni Durum	Sayı	Yüzde(%)
Evli	183	40,4
Bekâr	210	46,4
Dul	60	13,2
Toplam	453	100,0
Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde(%)
Okur-Yazar/İlköğretim	56	12,4
Lise	138	30,5
Üniversite	212	46,8
Lisansüstü	47	10,4
Toplam	453	100,0

Tablo 4,6’da, Suriyeli İş Gücünün Cinsiyet, Yaş, Medeni Durum ve Eğitim Durumuna Göre Dağılımları incelenmiştir. Suriyeli İş Gücünün %35,3’ünün kadın, % 64,7’sinin erkek, yaşlarına göre dağılımları incelendiğinde, %21,2’sinin 15-20 yaş, %23,4’ünün 21-26 yaş, %23,2’sinin 27-32 yaş, %17,9’unun 33-38 yaş, %9,3’ünün 39-44 yaş, %5,1’inin 45 yaş ve üzeri olduğu belirlenmiştir.

Medeni durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, %40,4’ünün evli, %46,3’ünün bekâr, %13,2’sinin dul, eğitim durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, %12,4’ünün okur-yazar/ilköğretim, %30,5’inin lise, %46,8’inin üniversite, %10,4’ünün lisansüstü olduğu belirlenmiştir.

Türkiye’de yaşayan 3 milyon 642 bin 738 Suriyeli sığınmacı nüfusu içinde kadın nüfusu erkek nüfusundan düşüktür (Mülteciler Derneği, Mart 2019). Suriyeli sığınmacı nüfusunun, 1 milyon 976 bin 55’i erkeklerden, 1 milyon 666 bin 683’ü ise kadınlardan oluşmaktadır.

Kadın ve erkek nüfusu arasındaki fark Şanlıurfa ve Gaziantep ilinde yapılan işgücü anketine de yansımaktadır. Suriyeli iş gücü daha çok 21-32 yaş arasında yoğunlaşmaktadır. 45 yaş ve üzeri çalışan Suriyeli iş gücü sayısı en düşük yaş grubu olarak görülmektedir. Suriyeli iş gücünün büyük bir bölümü bekârdır. Eğitim durumlarına göre analiz edilen Suriyeli iş gücünün daha çok üniversite ve lise mezunlarından oluştuğu görülmektedir. En düşük grubu lisansüstü eğitim yapanlar oluşturmaktadır.

Tablo 4.8. Suriyeli İş Gücünün Türkçe Konuşma Düzeylerine Göre Dağılımları

Türkçe Konuşma Düzeyi	Sayı	Yüzde(%)
Çok İyi	81	17,9
İyi	204	45,0
Orta	118	26,0
Zayıf	50	11,0
Toplam	453	100,0

Tablo 4.7’de, Suriyeli iş gücünün Türkçe konuşma düzeylerine göre dağılımları incelendiğinde, %17,9’unun çok iyi, %45,0’inin iyi, %26,0’ının orta, %11,0’inin zayıf olduğu belirlenmiştir. 2011 yılında Türkiye göç eden Suriyeli iş gücünün Türkçeyi iyi konuştukları ve büyük bir bölümünün ise orta düzeyde Türkçe konuştuğu görülmektedir. Toplumsal uyumun başarılı devam etmesinde, kültür, gelenek ve inançların etkileri yanında, Türkçeyi iyi konuşmaları da kısmen etkili olmaktadır.

Tablo 4.9. Suriyeli Çalışanların Bildikleri Yabancı Dillere Göre Dağılımları

Bilinen Yabancı Diller	Sayı	Yüzde(%)
Fransızca	73	16,1
Almanca	69	15,2
İngilizce	238	52,5
Türkçe	73	16,1
Toplam	453	100,0

Tablo 4.8 ’de, Suriyeli iş gücünün bildiği yabancı dillere göre dağılımları incelendiğinde, %16,1’inin Fransızca, %15,2’sinin Almanca, %52,5’inin İngilizce, %16,1’inin diğer olduğu belirlenmiştir. Suriyeli iş gücü yabancı dil olarak daha çok İngilizce bilmektedir. Türkçe ve Fransızca ikinci derecede bildikleri yabancı dil olarak görülmektedir.

Tablo 4.10. Suriyeli İş Gücünün Türkiye'ye Göç Etmeden Önceki Mesleklerine Göre Dağılımları

Suriye'deki Meslekleri	Sayı	Yüzde(%)
İşçi	86	19,0
Terzi	28	6,2
Öğretmen	77	17,0
Sağlık Personeli	19	4,2
Öğrenci	187	41,3
Diğer	56	12,4
Toplam	453	100,0

Tablo 4.9'da, Suriyeli iş gücünün Türkiye'ye göç etmeden önceki mesleklerine göre dağılımları incelendiğinde, %19,0'ının işçi, %6,2'sinin terzi, %17,0'ının öğretmen, %4,2'sinin sağlık personeli, %41,3'ünün öğrenci, %12,4'ünün diğer olduğu belirlenmiştir. Suriyeli iş gücünün Türkiye'ye göç etmeden önceki mesleklerine göre dağılımlarına bakıldığında, öğrencilerin ilk sırada yer aldıkları, öğrencileri işçi ve öğretmenlerin takip ettiği görülmektedir. İş gücü arasında en az sağlık çalışanları bulunmaktadır.

Tablo 4.11. Suriyeli İş Gücünün Türkiye'de Sahip Oldukları Mesleklere Göre Dağılımları

Türkiye'deki Meslekleri	Sayı	Yüzde(%)
İşçi	116	25,6
Terzi	28	6,2
Öğretmen	78	17,2
Sağlık Personeli	22	4,9
Öğrenci	181	40,0
Diğer	28	6,2
Toplam	453	100,0

Tablo 4.10'da, Suriyeli iş gücünün Türkiye'de sahip oldukları mesleklerine Göre dağılımları incelendiğinde, %25,6'sının işçi, %6,2'sinin terzi, %17,2'sinin öğretmen, %4,9'unun sağlık personeli, %40,0'ının öğrenci, %6,2'sinin diğer olduğu belirlenmiştir. Suriyeli çalışanların, Suriye'deki mesleklerini Türkiye'de devam ettikleri görülmektedir. İlk sırada öğrenciler, ikinci sırada işçiler ve üçüncü sırada ise öğretmenler gelmektedir.

Tablo 4.12. Suriyeli İş Gücünün Türkiye Mesleğinde Çalışma Sürelerine Göre Dağılımları

Türkiye'deki Mesleklerinde Çalışma Süreleri	Sayı	Yüzde(%)
1 yıldan az	53	11,7
1 yıl	47	10,4
2 yıl	84	18,5
3 yıl	131	28,9
4 yıl	101	22,3
5 yıl ve üzeri	37	8,2
Toplam	453	100,0

Tablo 4.11’te, Suriyeli iş gücünün Türkiye’deki mesleklerinde çalışma sürelerine göre dağılımları incelendiğinde, %11,7’sinin bir yıldan az, %10,4’ünün bir yıl, %18,5’inin iki yıl, %28,9’unun üç yıl, %22,3’ünün dört yıl, %8,2’sinin beş yıl ve üzeri olduğu belirlenmiştir. Türkiye’de mesleklerini devam ettiren Suriyeli işgücünün bu mesleklerde çalışma süreleri analiz edilince, daha çok kendi mesleklerinde üç ve dört yıl çalışanların oranı yüksektir. Beş yıl ve üzerinde kendi mesleklerinde çalışan iş gücü sayısı en düşük düzeyde görülmektedir.

Tablo 4.13. Suriyeli İş Gücünün Aktif Çalışma Durumuna Göre Dağılımları

Şuan Çalışma Durumu	Sayı	Yüzde(%)
Evet	217	47,9
Hayır	236	52,1
Toplam	453	100,0

Tablo 4.12’de Suriyeli iş gücünün şuan çalışma durumuna göre dağılımları incelendiğinde, %47,9’unun evet, %52,1’inin hayır olduğu belirlenmiştir. Suriyeli iş gücünün yaklaşık yarısına yakını (%47,9) herhangi bir işte çalıştığı görülmektedir. Çalışanların büyük bir bölümü kendi mesleklerinde çalışmadığı halde farklı işlerde çalışmaktadır. İş gücünün çoğu kayıt dışı istihdamda çalıştığı görülmektedir.

Tablo 4.14. Suriyeli İş Gücünün Çalışmama Sebebine Göre Dağılımları

Çalışmama Sebebi	Sayı	Yüzde(%)
İş Bulamadım	28	11,9
Okuyorum	167	70,8
Hastalık	15	6,4
Çalışmak İstemiyorum	15	6,4
Diğer	11	4,7
Toplam	236	100,0

Tablo 4.13’de Suriyeli iş gücünün çalışmama sebebine göre dağılımları incelendiğinde, %11,9’unun iş bulamadım, %70,8’inin okuyorum, %6,4’ünün hastalık, %6,4’ünün çalışmak istemiyorum, %4,7’sinin diğer olduğu belirlenmiştir. 15-64 yaş grubu Suriyeli iş gücünün çalışmama sebepleri arasında, en fazla herhangi bir eğitime dâhil ve okudukları için çalışmadıkları görülmektedir. İş arayan, ancak iş bulamayanların %11,9 dolayındadır. Türkiye’de olduğu gibi Gaziantep ve Şanlıurfa’da çalışmak isteyen Suriyeli iş gücü içinde çok az bir kısmın iş bulamadığı görülmektedir.

Çalışmak isteyen iş gücünün emek piyasasında en az yerel iş gücü kadar istihdam olanaklarından faydalandıkları görülmektedir. Suriyeli iş gücü için çalışmak istemediğini ifade eden %6,4 oranında bir grubun varlığı da azımsanacak bir oran değildir.

Tablo 4.15. Suriyeli İş Gücünün Gelir Durumuna Göre Dağılımları

Gelir Durumu	Sayı	Yüzde(%)
500-1000 TL	146	32,2
1001-1500 TL	106	23,4
1501-2000 TL	121	26,7
2001-2500 TL	35	7,7
2501 TL veya üzeri	45	9,9
Toplam	453	100,0

Tablo 4.14’de Suriyeli iş gücünün gelir durumuna göre dağılımları incelendiğinde, %32,2’sinin 500-1000 TL, %23,4’ünün 1001-1500 TL, %26,7’sinin 1501-2000 TL, %7,7’sinin 2001-2500 TL, %9,9’unun 2501 TL veya üzeri olduğu belirlenmiştir. Suriyeli iş gücünün gelir durumu analiz edebilecek olursa, asgari ücretin altında herhangi bir ücret ile çalışanların oranı %81,9 dolayındadır. Türkiye emek piyasasında Suriyeli çalışanların düşük ücretle çalıştıklarına yönelik tartışmaları destekler nitelikte olan anket sonuçlarında, 1000 TL ve altında ücret alanların oranı %32,2 ile en yüksek düzeyde görülmektedir.

Tablo 4.16. Suriyeli İş Gücünün Gaziantep ve Şanlıurfa’da Çalışmak İçin Mesleki Eğitim Alma Durumuna Göre Dağılımları

Türkiye’de Çalışmak İçin Meslek Eğitimi Alma Durumu	Sayı	Yüzde(%)
Evet	87	19,2
Hayır	366	80,8
Toplam	453	100,0

Tablo 4.15’de, Suriyeli iş gücünün Gaziantep/Şanlıurfa’da çalışmak için meslek eğitimi alma durumuna göre dağılımları incelendiğinde, %19,2’sinin evet, %80,8’inin hayır olduğu belirlenmiştir.

Anketin yapıldığı Gaziantep ve Şanlıurfa’da, Suriyeli iş gücünün %80,8’i, Türkiye’nin her alanda mesleki eğitim olanakları geniş olan bir ülke olmasına rağmen mesleki eğitim almak istemediğini açıklamıştır. Çok düşük oranda (%19,2) mesleki eğitim alma isteği, sığınmacıların çalışma isteğine de yansımaktadır.

Mesleki eğitim kursları her alanda kamu kurumları tarafından ücretsiz verilmektedir. Ayrıca İşçi Bulma Kurumu(İş KUR), eğitim ve istihdam programları kapsamında ücretsiz mesleki eğitim vermektedir. Türkiye’de farklı sivil toplum kuruluşları da ücretli/ücretsiz mesleki eğitim amaçlı kurslar ve eğitimler vermektedir. Ancak, Suriyeli iş gücünün mesleki eğitim almaması emek piyasası için düşündürücüdür.

Tablo 4.17. Suriyeli İş Gücünün Türkiye’de Yaşadıkları Kentlere Göre Dağılımları

Türkiye’de Yaşanan Kent	Sayı	Yüzde(%)
Gaziantep	224	49,4
Şanlıurfa	229	50,6
Toplam	453	100,0

Tablo 4.16’da, Suriyeli iş gücünün Türkiye’de yaşanan ile göre dağılımları incelendiğinde, %49,4’ünün Gaziantep, %50,6’sının Şanlıurfa olduğu belirlenmiştir.

Anket çalışması Gaziantep ve Şanlıurfa’da gerçekleştirilmiştir. Her iki kentte birbirine yakın sayıda örneklem seçilmesine özen gösterilmiştir. Gaziantep daha çok sanayi yönü ile tercih edilirken, Şanlıurfa tarım ağırlıklı ancak sanayide gelişmekte olan bir kent özelliği ile tercih edilmiştir.

Tablo 4.18. Suriyeli İş Gücünün Gaziantep ve Şanlıurfa’da Alınan Eğitime Göre Dağılımları

Türkiye’de Alınan Eğitim	Sayı	Yüzde(%)
Kuaför	18	20,7
Mobilyacı	8	9,2
Oto Tamircisi	16	18,4
Boyacı	8	9,2
Elektrik Tamircisi	12	13,8
El Sanatları	6	6,9
Diğer	19	21,8
Toplam	87	100,0

Tablo 4.17’de Suriyeli iş gücünün Gaziantep ve Şanlıurfa’da alınan eğitime göre dağılımları incelendiğinde, %20,7’sinin kuaför, %9,2’sinin mobilyacı, %18,4’ünün oto tamircisi, %9,2’sinin boyacı, %13,8’inin elektrik tamircisi, %6,9’unun el sanatları, %21,8’inin diğer olduğu belirlenmiştir.

Suriyeli iş gücünün çok az bir kısmı mesleki eğitim almıştır. Eğitim alanların en fazla kuaför, oto tamircisi, elektrik tamircisi gibi kısa sürede ve basit şekilde öğrenilen ve istihdamı kolay, ayrıca ücretleri de piyasa ücretleri üzerinde olan mesleklerde yoğunlaştığı görülmektedir.

Tablo 4.19. Suriyeli İş Gücünün, İç Savaş Bittikten Sonra Tekrar Suriye'ye Dönme İsteğine Göre Dağılımları

İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği	Sayı	Yüzde(%)
Evet	220	48,6
Hayır	115	25,4
Kararsız	105	23,2
Avrupa Ülkelerine Gitmek İstiyorum	13	2,9
Toplam	453	100,0

Tablo 4.18'de, Suriyeli iş gücünün iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönme isteğine göre dağılımları incelendiğinde, %48,6'sının evet, %25,4'ünün hayır, %23,2'sinin kararsız, %2,9'unun Avrupa ülkelerine gitmek istiyorum olduğu belirlenmiştir. İç savaş bittikten sonra, Suriyeli iş gücünün tekrar Suriye'ye dönme istekleri analiz edildiğinde, dönmek isteği olanları yaklaşık % 48,6 ile hemen hemen toplam iş gücünün yarısına yakın olduğu görülmektedir. Kararsız olanlarla dönmek istemeyenlerin sayılarının birbirine yakındır.

AB ülkeleri mültecileri güvenlik açısından potansiyel tehdit, çalışma hayatında ise yerli iş gücünün yapmak istemediği ayak işlerini yapan kişiler olarak görmektedir. Politik açıdan bakıldığında Avrupa ülkeleri Hristiyan dinine mensup olan mültecilere genelde kapılarını açtığı, beyin göçü konusunda ise iyi eğitilmiş mültecileri tercih ettiği en çok görülen ayrımcılık yaklaşımıdır. Avrupa'nın bu ırkçı yaklaşımına karşı Türkiye geçmişte Iraklı mültecilere ve 2011 yılında Suriyeli sığınmacılara kapılarını açmıştır. Suriyeli sığınmacılar hem Avrupa'nın bu ırkçı yaklaşımını hem de Türkiye'nin insani yaklaşımını karşılaştırmaktadır. Yüz yüze yapılan görüşmelerde ve her iki kentte yapılan anket çalışmasında elde edilen bulgular da görüldüğü gibi Suriyeli sığınmacıların büyük oranda Avrupa ülkelerine gitmek istemedikleri ortaya çıkmıştır. İçişleri Bakanlığı tarafından 16 Nisan 2019 tarihinde yapılan açıklama göre ülkesine dönen Suriyeli sayısının 321 bin 93 kişi olduğu belirtildi. Bu resmi veriler saha çalışmamızı desteklemektedir.

Tablo 4.20. Suriyeli İş Gücünün Türkiye'ye Giriş Tarihine Göre Dağılımları

Türkiye'ye Giriş Yapılan Tarih	Sayı	Yüzde(%)
2011	45	9,9
2012	62	13,7
2013	118	26,0
2014	110	24,3
2015	118	26,0
Toplam	453	100,0

Tablo 4.19’da, Suriyeli iş gücünün Türkiye’ye giriş yapılan tarihe göre dağılımları incelendiğinde, %9,9’unun 2011, %13,7’sinin 2012, %26,0’nın 2013, %24,3’ünün 2014, %26,0’nın 2015 olduğu belirlenmiştir. Suriyeli iş gücünün Türkiye’ye daha çok 2013 yılı ve sonraki yıllarda yoğun olarak giriş yaptıkları görülmektedir. Meslek öğrenme ve iş bulma gibi çabalar da yine bu tarihlerde yoğunlaşmaktadır. 2013 yılından önce giriş yapan sığınmacı iş gücünün henüz yerleştiği kentleri ve iş dünyasını tanımadığı gerekçesi ile çalışma hayatında yer almadıkları düşünülebilir.

Tablo 4.21. Suriyeli İş Gücünün Türkiye’de Yaşadıkları Kent İle İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye’ye Dönme İsteği Arasındaki İlişki

Türkiye’de Yaşanan İl		İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye’ye Dönme İsteği			
		Evet	Hayır	Kararsız	Avrupa’ya gitme isteği
Gaziantep	n	123	8	18	0
	%	82,60	5,40	12,10	0,00
Şanlıurfa	n	97	107	87	13
	%	31,90	35,20	28,60	4,30

Suriyeli iş gücünün Türkiye’de yaşadıkları kent ile iç savaş sonrası tekrar Suriye’ye dönme isteği arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre, Suriyeli iş gücünün Türkiye’de yaşadıkları kent ile iç savaş sonrası tekrar Suriye’ye dönme isteği arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır. Gaziantep’te yaşayanların %82,60 oranında büyük çoğunluğu iç savaş sonrası tekrar Suriye’ye dönmek istediklerini belirtirken Şanlıurfa yaşayanların %35,20 oranında büyük çoğunluğunun dönmek istemedikleri belirlenmiştir. Göç ettikleri ülkelere dönmek isteyenlerin oranı Gaziantep’te daha fazla olmasına rağmen, Şanlıurfa’da bu oran düşük görülmektedir. Yapılan gözlem ve yüz yüze görüşmelerde Gaziantep’in bir sanayi kenti olarak barınma ve hayatı ikame etme açısından fiyatların yüksek olması kısmen Suriyeli iş gücünün savaş sonrası ülkelere dönme isteklerini güçlendirmektedir. Şanlıurfa’da yaşayan Suriyeli iş gücünün savaş sonrası ülkelere dönme istekleri Gaziantep’e oranla çok düşük olduğu görülmektedir. Yapılan gözlem ve yüz yüze görüşmelerde Şanlıurfa’nın tarım ağırlıklı ve sanayide gelişmeye açık bir kent olması ile yaşamın ikamesi ve barınması açısından fiyatlarının Gaziantep’ten daha düşük olması iş gücünün dönme isteklerini azaltmaktadır. Şanlıurfa’da savaş sonrası ülkelere dönmek isteyen ve istemeyen iş gücü oranı arasında % 3,30 gibi bir küçük fark bulunurken, Gaziantep’te bu fark %77,20 ile önemli bir farktır.

Yüz yüze yapılan görüşmelerde ve gözlemlerde, Gaziantep'te Suriyeli sığınmacılara karşı ön yargılar, toplumsal baskılar, küçük kavgalar ve güncel sorunların Suriyeli iş gücünün savaş sonrası ülkelere dönme kararlarını önemli derecede etkilemiştir. 2011-2018 yılları arasında Gaziantep'te yerel halk ile Suriyeliler arasında çok sayıda olay gerçekleşmiş ve farklı olaylarda hayatını kaybeden insanlar olmuştur. Benzer olaylar Şanlıurfa'da da meydana gelmiştir. Şanlıurfa'da yaşananlar Gaziantep kadar kente yayılmamış ve yerel halk tarafından büyük tepkilere yol açmamıştır. Avrupa ülkesine gitme isteğine verilen cevaplarda, sadece Şanlıurfa'da %4,30 kişinin Avrupa ülkelerine gitme isteğinde olduğu görülürken, Gaziantep'te gitmek isteyen olmamıştır. Suriyeli iş gücünün Avrupa'ya gitme istediğinin çok zayıf olması, Avrupa ülkelerinin mültecilere karşı sergiledikleri yaklaşımlarla ilişkili olduğu söylenebilir.

Tablo 4.22. Cinsiyete Göre İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği Arasındaki İlişki

Cinsiyet		İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği			
		Evet	Hayır	Kararsız	Avrupa'ya gitme isteği
Kadın	n	51	53	50	6
	%	31,90	33,10	31,30	3,80
Erkek	n	169	62	55	7
	%	57,70	21,20	18,80	2,40

Suriyeli iş gücünün cinsiyeti ile iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönme isteği arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli çalışanların cinsiyeti ile iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönme isteği arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır. Cinsiyeti kadın olanların %33,10 oranında büyük çoğunluğu iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönmek istemediklerini belirtirken erkek olanların %57,70 oranında büyük çoğunluğunun dönmek istedikleri belirlenmiştir.

Suriyeli iş gücünün cinsiyeti ile iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönme isteği arasındaki ilişkide, kadınların yaklaşık yarısının ülkesine dönüş yapacağı yönünde, erkeklerin ise % 57,70'nin dönüş yapma isteğinde olduğu görülmektedir. Gelecek yıllarda Suriye'de yaşanabilecek bir ortamın belirsizliği ile Türkiye'de kendilerini bekleyen bir belirsizlikten kaynaklanan gelecek kaygısı, kararsızların (kadın ve erkek) sayısının yüksek olmasına neden olduğu düşünülebilir.

Tablo 4.23. Suriyeli İş Gücünün Yaşları İle İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İstekleri Arasındaki İlişki

Yaş		İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği			
		Evet	Hayır	Kararsız	Avrupa'ya gitme isteği
15-20 yaş	n	22	58	16	0
	%	22,90	60,40	16,70	0,00
21-26 yaş	n	51	23	28	4
	%	48,10	21,70	26,40	3,80
27-32 yaş	n	65	11	25	4
	%	61,90	10,50	23,80	3,80
33-38 yaş	n	49	8	19	5
	%	60,50	9,90	23,50	6,20
39-44 yaş	n	24	8	10	0
	%	57,10	19,00	23,80	0,00
45 yaş ve üzeri	n	9	7	7	0
	%	39,10	30,40	30,40	0,00

Suriyeli iş gücünün yaşı ile iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönme isteği arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün yaşı ile iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönme isteği arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

Yaşı 15-20 olanların, %60,40 oranında büyük çoğunluğu iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönmek istemediklerini belirtirken, 21-26 yaş olanların %48,10 oranında, 27-32 yaş olanların %61,90 oranında, 33-38 yaş olanların %60,50 oranında, 39-44 yaş olanların %57,10 oranında, 45 yaş ve üzeri olanların %39,10 oranında büyük çoğunluğunun dönmek istedikleri belirlenmiştir.

Savaş sonrası ülkesine dönmek isteyen Suriyeli iş gücü en çok, (27-32 yaş, 33-38 yaş ve 39-44 yaş) grubunda yer almaktadır. Çalışma izinleri olmayan ve kayıt dışı düşük ücretle çalışmak zorunda kalan Suriyeli iş gücü çözüm olarak ülkesinin savaş sonrası yaşanabilir bir ülke olmasını ümit etmektedir. Tekrar ülkesine dönmek istekleri sadece çalışma hayatı değildir.

Yaşadıkları kentlerde yaşam zorlukları ve hayat pahalılığı da dönüş isteklerini artıran nedenler arasında yer almaktadır. Bir başka neden ise toplumsal baskı ve ön yargılardır. Ülkesine dönmekte kararsız olanların sayısı da çok yüksektir. Kararsızların ülkesine dönme isteğini, yaşadıkları kentlerde gelecek beklentilerinin gerçekleşmesi düzeyi belirleyecektir.

Tablo 4.24. Suriyeli İş Gücünün Medeni Durumu İle İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği Arasındaki İlişki

Medeni Durum		İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği			
		Evet	Hayır	Kararsız	Avrupa'ya gitme isteği
Evli	n	136	23	24	0
	%	74,30	12,60	13,10	0,00
Bekâr	n	79	81	50	0
	%	37,60	38,60	23,80	0,00
Dul	n	5	11	31	13
	%	8,30	18,30	51,70	21,70

Suriyeli iş gücünün medeni durumu ile iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönme isteği arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün medeni durumu ile iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönme isteği arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

Medeni durumu evli olanların %74,30 oranında büyük çoğunluğu iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönmek istediklerini belirtirken bekâr olanların %38,60 oranında büyük çoğunluğu dönmek istemediğini, dul olanların %51,70 oranında büyük çoğunluğunun kararsız oldukları belirlenmiştir. Suriyeli iş gücü içinde evli olanların savaş sonrası ülkesine dönmek isteği bekar olanlardan daha yüksektir. Kararsızların sayısında da önemli artış görülmektedir. Kararsızların yaşadıkları kentlerden beklentileri doğrultusunda düşüncelerinin değişmesi söz konusu olabilir.

Tablo 4.25. Suriyeli İş Gücünün Eğitim Durumu İle İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği Arasındaki İlişki

Eğitim Durum		İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği			
		Evet	Hayır	Kararsız	Avrupa'ya gitme isteği
Okur-Yazar/İlköğretim	n	31	0	21	4
	%	55,40	0,00	37,50	7,10
Lise	n	82	43	13	0
	%	59,40	31,20	9,40	0,00
Üniversite	n	84	61	58	9
	%	39,60	28,80	27,40	4,20
Lisansüstü	n	23	11	13	0
	%	48,90	23,40	27,70	0,00

Suriyeli iş gücünün eğitim durumu ile iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönme isteği arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün eğitim durumu ile iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönme isteği arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

Eğitim durumu okur-yazar/ilköğretim olanların %55,40 oranında, lise olanların %59,40 oranında, üniversite olanların %39,60 oranında, lisansüstü olanların %48,90 oranında büyük çoğunluğunun iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönmek istedikleri belirlenmiştir.

Savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönmek isteyen iş gücü arasında lise mezunları ilk sırada yer alırken, eğitim düzeyi düşük olanlar ikinci sırada ve lisansüstü eğitim alanlar üçüncü sırada yer almaktadır.

Tablo 4.26. Suriyeli İş Gücünün Bildiği Yabancı Dil İle İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği Arasındaki İlişki

Yabancı Dil		İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği			
		Evet	Hayır	Kararsız	Avrupa'ya gitme isteği
Fransızca	n	55	5	11	2
	%	75,30	6,80	15,10	2,70
Almanca	n	46	7	12	4
	%	66,70	10,10	17,40	5,80
İngilizce	n	112	70	49	7
	%	47,10	29,40	20,60	2,90
Türkçe	n	7	33	33	0
	%	9,60	45,20	45,20	0,00

Suriyeli iş gücünün bildiği yabancı dil ile iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönme isteği arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün bildiği yabancı dil ile iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönme isteği arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır. Bildiği yabancı dil Fransızca olanların %75,30 oranında, Almanca olanların %66,70 oranında, İngilizce olanların %47,10 oranında büyük çoğunluğu iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönmek istediklerini belirtirken Türkçe olanların %45,20 oranında büyük çoğunluğunun dönmek istemedikleri belirlenmiştir.

Tablo 4.27. Suriyeli İş Gücünün Suriye'deki Mesleği İle İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği Arasındaki İlişki

Suriye'deki Meslek		İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği			
		Evet	Hayır	Kararsız	Avrupa'ya gitme isteği
İşçi	n	65	11	10	0
	%	75,60	12,80	11,60	0,00
Terzi	n	15	2	11	0
	%	53,60	7,10	39,30	0,00
Öğretmen	n	26	22	23	6
	%	33,80	28,60	29,90	7,80
Sağlık Personeli	n	9	0	10	0
	%	47,40	0,00	52,60	0,00
Öğrenci	n	76	66	41	4
	%	40,60	35,30	21,90	2,10
Diğer	n	29	14	10	3
	%	51,80	25,00	17,90	5,40

Suriyeli iş gücünün Suriye'deki mesleği ile iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönme isteği arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün Suriye'deki mesleği ile iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönme isteği arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

Suriye'deki mesleği işçi olanların %75,60 oranında, terzi olanların %53,60 oranında, öğretmen olanların %33,80 oranında, sağlık personeli olanların %47,40 oranında, diğer olanların %51,80 oranında büyük çoğunluğunun iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönmek istedikleri belirlenmiştir. Sağlık personelinin tekrar Suriye'ye dönme istekleri açısından kararsız olanların oranı gitmek isteyenlerden daha fazladır.

Tablo 4.28. Suriyeli İş Gücünün Türkiye'de Çalışma Süresi İle İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği Arasındaki İlişki

Türkiye'de Çalışma Süresi		İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği			
		Evet	Hayır	Kararsız	Avrupa'ya gitme isteği
1 yıldan daha az	n	12	14	22	5
	%	22,60	26,40	41,50	9,40
1 yıl	n	15	7	17	8
	%	31,90	14,90	36,20	17,00
2 yıl	n	46	17	21	0
	%	54,80	20,20	25,00	0,00
3 yıl	n	72	36	23	0
	%	55,00	27,50	17,60	0,00
4 yıl	n	54	29	18	0
	%	53,50	28,70	17,80	0,00
5 yıl ve üzeri	n	21	12	4	0
	%	56,80	32,40	10,80	0,00

Suriyeli iş gücünün Türkiye'de çalışma süresi ile iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönme isteği arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün Türkiye'de çalışma süresi ile iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönme isteği arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

Türkiye'de çalışma süresi 1 yıldan az olanların %41,50 oranında, 1 yıl olanların %36,20 oranında büyük çoğunluğunun iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönmek konusunda kararsız olduklarını belirtirken 2 yıl olanların %54,80 oranında, 3 yıl olanların %55,00 oranında, 4 yıl olanların %53,50 oranında, 5 yıl ve üzeri olanların %56,80 oranında büyük çoğunluğunun dönmek istedikleri belirlenmiştir.

Suriyeli iş gücünün Türkiye’de çalışma süresi ile iç savaş sonrası ülkesine dönme isteği arasındaki ilişki analiz edilecek olursa, Türkiye’de uzun süre çalışanların daha çok ülkesine dönüş yapmak istedikleri görülmektedir. Çalışma ortamı ve düşük ücretler daha çok dönüş isteklerinde etkili olduğu düşünülebilir.

Tablo 4.29. Suriyeli İş Gücünün Çalışma Durumu İle İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye’ye Dönme İsteği Arasındaki İlişki

Çalışma Durumu		İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye’ye Dönme İsteği			
		Evet	Hayır	Kararsız	Avrupa’ya gitme isteği
Evet	n	141	28	42	6
	%	65,00	12,90	19,40	2,80
Hayır	n	79	87	63	7
	%	33,50	36,90	26,70	3,00

Suriyeli iş gücünün çalışma durumu ile iç savaş sonrası tekrar Suriye’ye dönme isteği arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün çalışma durumu ile iç savaş sonrası tekrar Suriye’ye dönme isteği arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır. Çalışma durumu evet olanların %65,00 oranında büyük çoğunluğu iç savaş sonrası tekrar Suriye’ye dönmek istediklerini belirtirken hayır olanların %36,90 oranında büyük çoğunluğunun dönmek istemedikleri belirlenmiştir. Gaziantep ve Şanlıurfa’da yapılan ölçümlerde tekrar ülkesine dönmek isteyenlerin daha çok çalışanlar olduğu görülmektedir.

Tablo 4.30. Suriyeli İş Gücünün Çalışmama Sebebi İle İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye’ye Dönme İsteği Arasındaki İlişki

Çalışmama Sebebi		İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye’ye Dönme İsteği			
		Evet	Hayır	Kararsız	Avrupa’ya gitme isteği
İş Bulamadım	n	22	0	3	3
	%	78,60	0,00	10,70	10,70
Okuyorum	n	50	72	45	0
	%	29,90	43,10	26,90	0,00
Hastalık	n	3	4	8	0
	%	20,00	26,70	53,30	0,00
Çalışmak İstemiyorum	n	0	4	7	4
	%	0,00	26,70	46,70	26,70
Diğer	n	4	7	0	0
	%	36,40	63,60	0,00	0,00

Suriyeli iş gücünün çalışmama sebebi ile iç savaş sonrası tekrar Suriye’ye dönme isteği arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün çalışmama sebebi ile iç savaş sonrası tekrar Suriye’ye dönme isteği arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

Çalışmama sebebi iş bulamadım olanların %78,60 oranında büyük çoğunluğunun iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönmek istediklerini belirlenirken okuyorum olanların %43,10 oranında büyük çoğunluğunun istemiyorum olduğu belirlenmiştir. Hastalık olanların %53,30 oranında, çalışmak istemiyorum olanların %46,70 oranında büyük çoğunluğunun iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönmek konusunda kararsız oldukları belirlenirken diğer olanların %63,60 oranında büyük çoğunluğunun dönmek istemedikleri belirlenmiştir.

Tablo 4.31. Suriyeli İş Gücünün Gelir Durumu İle İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği Arasındaki İlişki

Gelir Durumu		İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği			
		Evet	Hayır	Kararsız	Avrupa'ya gitme isteği
500-1000 TL	n	49	51	46	0
	%	33,60	34,90	31,50	0,00
1001-1500 TL	n	60	15	25	6
	%	56,60	14,20	23,60	5,70
1501-2000 TL	n	91	16	14	0
	%	75,20	13,20	11,60	0,00
2001-2500 TL	n	10	18	4	3
	%	28,60	51,40	11,40	8,60
2501 TL veya üzeri	n	10	15	16	4
	%	22,20	33,30	35,60	8,90

Suriyeli iş gücünün gelir durumu ile iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönme isteği arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün gelir durumu ile iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönme isteği arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

Gelir durumu 500-1000 TL olanların %34,90 oranında, 2001-2500 TL olanların %51,40 oranında büyük çoğunluğunun iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönmek istemedikleri belirlenirken 1001-1500 TL olanların %56,60 oranında, 1501-2000 TL olanların %75,20 oranında büyük çoğunluğunun istiyor olduğunu belirlenmiştir. 2501 TL veya üzeri olanların %35,60 oranında büyük çoğunluğunun iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönmek konusunda kararsız oldukları belirlenmiştir.

Savaş sonrası Suriye'ye dönmek isteyen gelir grupları arasında en fazla asgari ücret düzeyinde bir gelire sahip olanlar görülmektedir. Asgari ücret düzeyi üzerinden ücret alanları ülkesine dönme istekleri düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 4.32. Suriyeli İş Gücünün Türkiye’de Meslek Eğitimi Alma Durumu İle İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye’ye Dönme İsteği Arasındaki İlişki

Meslek Eğitimi Alma		İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye’ye Dönme İsteği			
		Evet	Hayır	Kararsız	Avrupa’ya gitme isteği
Evet	n	31	36	20	0
	%	35,60	41,40	23,00	0,00
Hayır	n	189	79	85	13
	%	51,60	21,60	23,20	3,60

Suriyeli iş gücünün meslek eğitimi alma durumu ile iç savaş sonrası tekrar Suriye’ye dönme isteği arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün meslek eğitimi alma ile iç savaş sonrası tekrar Suriye’ye dönme isteği arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır. Mesleki eğitim alanların %41,40 oranında büyük çoğunluğunun iç savaş sonrası tekrar Suriye’ye dönmek istemedikleri belirlenirken mesleki eğitim almayanların %51,60 oranında büyük çoğunluğunun dönmek istedikleri belirlenmiştir.

Tablo 4.33. Suriyeli İş Gücünün Çalışma Durumu, Çalışmama Sebebi ve Türkiye’de Mesleki Eğitim Alma Durumu İle Yaş Arasındaki İlişki

Çalışma Durumu		Yaş					
		15-20 yaş	21-26 yaş	27-32 yaş	33-38 yaş	39-44 yaş	45 yaş veya üzeri
Evet	n	0	34	74	66	29	14
	%	0,00	15,70	34,10	30,40	13,40	6,50
Hayır	n	96	72	31	15	13	9
	%	40,70	30,50	13,10	6,40	5,50	3,80
Çalışmama Sebebi		Yaş					
		15-20 yaş	21-26 yaş	27-32 yaş	33-38 yaş	39-44 yaş	45 +
İş Bulamadım	n	1	3	8	7	6	3
	%	3,60	10,70	28,60	25,00	21,40	10,70
Okuyorum	n	91	69	3	4	0	0
	%	54,50	41,30	1,80	2,40	0,00	0,00
Hastalık	n	0	0	12	0	0	3
	%	0,00	0,00	80,00	0,00	0,00	20,00
Çalışmak İstemiyorum	n	0	0	4	4	7	0
	%	0,00	0,00	26,70	26,70	46,70	0,00
Diğer	n	4	0	4	0	0	3
	%	36,40	0,00	36,40	0,00	0,00	27,30
Türkiye’de Mesleki Eğitim Alma		Yaş					
		15-20 yaş	21-26 yaş	27-32 yaş	33-38 yaş	39-44 yaş	45+
Evet	n	8	26	26	3	12	12
	%	9,20	29,90	29,90	3,40	13,80	13,80
Hayır	n	88	80	79	78	30	11
	%	24,00	21,90	21,60	21,30	8,20	3,00

Suriyeli iş gücünün çalışma durumu ile yaş arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli çalışanların çalışma durumu ile yaş arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır. İş gücünün %34,10 oranında büyük çoğunluğunun 27-32 yaş olduğu belirlenirken çalışmayanların %40,70 oranında büyük çoğunluğu 15-20 yaş olduğu belirlenmiştir. Suriyeli iş gücünün çalışmama sebebi ile yaş arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün çalışmama sebebi ile yaş arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

Çalışmama sebebi iş bulamama olanların %28,60 oranında, hastalık olanların %80,00 oranında büyük çoğunluğunun 27-32 yaş olduğu belirlenirken okuyorum olanların %54,50 oranında büyük çoğunluğunun 15-20 yaş olduğu ve çalışmak istemiyorum olanların %46,70 oranında büyük çoğunluğu 39-44 yaş olduğu belirlenmiştir.

Suriyeli iş gücünün Türkiye’de mesleki eğitim alma durumu ile yaş arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün Türkiye’de mesleki eğitim alma durumu ile yaş arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

Türkiye’de mesleki eğitim alma durumu evet olanların %29,90 oranında büyük çoğunluğunun 21-26 ve 27-32 yaş aralığında olduğu belirlenirken mesleki eğitim almayanların %24,00 oranında büyük çoğunluğunun 15-20 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.34. Suriyeli İş Gücünün Türkiye’de Mesleki Eğitim Alma Durumu ve Türkiye’de Eğitim Alınan Alan İle Cinsiyet Arasındaki İlişki

Türkiye’de Mesleki Eğitim Alma		Cinsiyet	
		Kadın	Erkek
Evet	n	34	53
	%	39,10	60,90
Hayır	n	126	240
	%	34,40	65,60
Türkiye’de Eğitim Alınan Alan		Cinsiyet	
		Kadın	Erkek
Kuaför	n	6	12
	%	33,30	66,70
Mobilyacı	n	0	8
	%	0,00	100,00
Oto Tamircisi	n	4	12
	%	25,00	75,00
Boyacı	n	0	8
	%	0,00	100,00
Elektrik Tamircisi	n	6	6
	%	50,00	50,00
El Sanatları	n	6	0
	%	100,00	0,00
Diğer	n	12	7
	%	63,20	36,80

Suriyeli iş gücünün Türkiye’de mesleki eğitim alma durumu ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün Türkiye’de mesleki eğitim alma durumu ile cinsiyet arasındaki ilişki istatistiksel olarak %95 güven seviyesinde anlamlı değildir.

Suriyeli iş gücünün Türkiye’de eğitim aldığı alan ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün Türkiye’de eğitim aldığı alan ile cinsiyet arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır. Türkiye’de elektrik tamircisi eğitimi alanların %50,00 oranında, el sanatları eğitimi alanların %100,00 oranında, diğer eğitimlerden alanların %63,20 oranında büyük çoğunluğunun kadın olduğu belirlenirken, kuaförlük eğitimi alanların %66,70 oranında, oto tamircisi eğitimi alanların %75,00 oranında, mobilyacı eğitimi alanların %100,00 oranında, boyacı eğitimi alanların %100,00 oranında büyük çoğunluğunun erkek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.35. Suriyeli İş Gücünün Çalışma Durumu ve Suriye’deki Meslekleri İle Türkiye’de Eğitim Durumu Arasındaki İlişki

Çalışma Durumu		Eğitim Durumu			
		Okur-yazar/ ilköğretim	Lise	Üniversite	Lisansüstü
Evet	n	25	62	95	35
	%	11,50	28,60	43,80	16,10
Hayır	n	31	76	117	12
	%	13,10	32,20	49,60	5,10
Suriye’deki Meslek		Eğitim Durumu			
		Oku/yazar/ilköğretim	Lise	Üniversite	Lisansüstü
İşçi	n	25	50	8	3
	%	29,10	58,10	9,30	3,50
Terzi	n	11	10	7	0
	%	39,30	35,70	25,00	0,00
Öğretmen	n	0	0	63	14
	%	0,00	0,00	81,80	18,20
Sağlık Personeli	n	0	0	7	12
	%	0,00	0,00	36,80	63,20
Öğrenci	n	11	66	102	8
	%	5,90	35,30	54,50	4,30
Diğer	n	9	12	25	10
	%	16,10	21,40	44,60	17,90

Suriyeli iş gücünün çalışma durumu ile eğitim durumu arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün çalışma durumu ile eğitim durumu arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır. Çalışanların %43,80 oranında, çalışmayanların ise %49,60 oranında büyük çoğunluğunun üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir.

Suriyeli iş gücünün Suriye’deki meslekleri ile eğitim durumu arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün Suriye’deki meslekleri ile eğitim durumu arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır. Suriye’deki mesleği işçi olanların %58,10 oranında büyük çoğunluğunun lise, terzi olanların %39,30 oranında büyük çoğunluğunun okur-yazar/ilköğretim, öğretmen olanların %81,80 oranında, öğrenci olanların %54,50 oranında, diğer olanların %44,60 oranında üniversite, sağlık personeli olanların %63,20 oranında büyük çoğunluğunun lisansüstü mezunu olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.36. Suriyeli İş Gücünün Çalışma Durumu ve Türkiye’de Mesleki Eğitim Alma Durumu İle Suriye’deki Meslekleri Arasındaki İlişki

Çalışma Durumu		Suriye’deki Meslek					
		İşçi	Terzi	Öğretmen	Sağlık Personeli	Öğrenci	Diğer
Evet	n	60	13	71	16	27	30
	%	27,60	6,00	32,70	7,40	12,40	13,80
Hayır	n	26	15	6	3	160	26
	%	11,00	6,40	2,50	1,30	67,80	11,00
Türkiye’de Mesleki Eğitim Alma		Suriye’deki Meslek					
		İşçi	Terzi	Öğretmen	Sağlık Personeli	Öğrenci	Diğer
Evet	n	11	8	29	4	26	9
	%	12,60	9,20	33,30	4,60	29,90	10,30
Hayır	n	75	20	48	15	161	47
	%	20,50	5,50	13,10	4,10	44,00	12,80

Suriyeli iş gücünün çalışma durumu ile Suriye’deki meslekleri arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün çalışma durumu ile Suriye’deki meslekleri arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır. Çalışanların %32,70 oranında Suriye’de öğretmen, çalışmayanların %67,80 oranında Suriye’de öğrenci oldukları belirlenmiştir. Suriyeli iş gücünün Türkiye’de mesleki eğitim alma durumu ile Suriye’deki meslekleri arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli çalışanların Türkiye’de mesleki eğitim alma durumu ile Suriye’deki meslekleri arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır. Türkiye’de mesleki eğitim alanların %33,30 oranında büyük çoğunluğunun öğretmen olduğu belirlenirken eğitim almayanların %44,00 oranında büyük çoğunluğunun öğrenci olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.37. Suriyeli İş Gücünün Türkiye’deki Meslekleri İle Eğitim Durumu Arasındaki İlişki

Türkiye’deki Meslek		Eğitim Durumu			
		Okur-yazar/ ilköğretim	Lise	Üniversite	Lisansüstü
İşçi	n	28	61	23	4
	%	24,10	52,60	19,80	3,40
Terzi	n	11	10	7	0
	%	39,30	35,70	25,00	0,00
Öğretmen	n	0	0	60	18
	%	0,00	0,00	76,90	23,10
Sağlık Personeli	n	0	0	10	12
	%	0,00	0,00	45,50	54,50
Öğrenci	n	11	62	99	9
	%	6,10	34,30	54,70	5,00
Diğer	n	6	5	13	4
	%	21,40	17,90	46,40	14,30

Suriyeli iş gücünün Türkiye’deki meslekleri ile eğitim durumu arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün Türkiye’deki meslekleri ile eğitim durumu arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır. Türkiye’deki meslekleri işçi olanların %52,60 oranında büyük çoğunluğunun lise, terzi olanların %39,30 oranında büyük çoğunluğunun okur-yazar/ilköğretim, öğretmen olanların %76,90 oranında, öğrenci olanların %54,70 oranında, diğer olanların %46,40 oranında büyük çoğunluğunun üniversite, sağlık personeli olanların %54,50 oranında büyük çoğunluğunun lisansüstü olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.38.Suriyeli İş Gücünün Çalışma Durumu ve Türkiye’de Mesleki Eğitim Alma İle Türkiye’deki Meslekleri Arasındaki İlişki

Çalışma Durumu		Türkiye’deki Meslek					
		İşçi	Terzi	Öğretmen	Sağlık Personeli	Öğrenci	Diğer
Evet	n	85	13	75	20	16	8
	%	39,20	6,00	34,60	9,20	7,40	3,70
Hayır	n	31	15	3	2	165	20
	%	13,10	6,40	1,30	0,80	69,90	8,50
Türkiye’de Mesleki Eğitim Alma		Türkiye’deki Meslek					
		İşçi	Terzi	Öğretmen	Sağlık Personeli	Öğrenci	Diğer
Evet	n	9	8	30	4	28	8
	%	10,30	9,20	34,50	4,60	32,20	9,20
Hayır	n	107	20	48	18	153	20
	%	29,20	5,50	13,10	4,90	41,80	5,50

Suriyeli iş gücünün çalışma durumu ile Türkiye’deki meslekleri arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün çalışma durumu ile Türkiye’deki meslekleri arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

Çalışanların %39,20 oranında işçi olduğu belirlenirken çalışmayanların %69,90 oranında büyük çoğunluğunun öğrenci olduğu belirlenmiştir. Suriyeli iş gücünün Türkiye’de mesleki eğitim alma durumu ile Türkiye’deki meslekleri arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün Türkiye’de mesleki eğitim alma durumu ile Türkiye’deki meslekleri arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır. Türkiye’de mesleki eğitim alanların %34,50 oranında büyük çoğunluğunun öğretmen olduğu belirlenirken eğitim almayanların %41,80 oranında büyük çoğunluğunun öğrenci olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.39. Suriyeli İş Gücünün İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği İle Türkiye'deki Meslek Grupları Arasındaki İlişki

İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye'ye Dönme İsteği		Türkiye'deki Meslekte Çalışma Süresi					
		İşçi	Terzi	Öğretmen	Sağlık Personeli	Öğrenci	Diğer
Evet	n	12	15	46	72	54	21
	%	5,50	6,80	20,90	32,70	24,50	9,50
Hayır	n	14	7	17	36	29	12
	%	12,20	6,10	14,80	31,30	25,20	10,40
Kararsız	n	22	17	21	23	18	4
	%	21,00	16,20	20,00	21,90	17,10	3,80
Avrupa'ya Gitmek İstiyorum	n	5	8	0	0	0	0
	%	38,50	61,50	0,00	0,00	0,00	0,00

Suriyeli iş gücünün iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönme isteği ile Türkiye'deki meslekleri arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönme isteği ile Türkiye'deki meslek grupları arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

İç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönme isteyenlerin %32,70 oranında, gitmek istemeyenlerin %31,30 oranında, gitme konusunda kararsız kalanların %21,90 oranında büyük çoğunluğunun sağlık personeli olduğu belirlenirken Avrupa ülkesine gitmek isteyenlerin %61,50 oranında büyük çoğunluğunun terzi olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.40. Suriyeli İş Gücünün Türkiye'ye Giriş Yapılan Tarih İle Çalışma Durumu Arasındaki İlişki

Türkiye'ye Giriş Yapılan Tarih		Çalışma Durumu	
		Evet	Hayır
2011	n	19	26
	%	42,20	57,80
2012	n	45	17
	%	72,60	27,40
2013	n	52	66
	%	44,10	55,90
2014	n	71	39
	%	64,50	35,50
2015	n	30	88
	%	25,40	74,60

Suriyeli iş gücünün Türkiye'ye giriş yapılan tarih ile çalışma durumu arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün Türkiye'ye giriş yapılan tarih ile çalışma durumu arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

Türkiye'ye giriş yapılan tarih 2011 olanların %57,80 oranında, 2013 olanların %55,90 oranında, 2015 olanların %74,60 oranında büyük çoğunluğunun çalışmadığı belirlenirken, 2012 olanların %72,60 oranında, 2014 olanların %64,50 oranında büyük çoğunluğunun çalıştıkları belirlenmiştir.

Tablo 4.41. Suriyeli İş Gücünün Türkiye’de Yaşanan Kent ve Türkiye’de Mesleki Eğitim Alma Durumu İle Çalışma Durumu Arasındaki İlişki

Türkiye’de Yaşanan İl		Çalışma Durumu	
		Evet	Hayır
Gaziantep	n	141	83
	%	62,90	37,10
Şanlıurfa	n	76	153
	%	33,20	66,80
Türkiye’de Mesleki Eğitim Alma		Çalışma Durumu	
		Evet	Hayır
Evet	n	46	41
	%	52,90	47,10
Hayır	n	171	195
	%	46,70	53,30

Suriyeli iş gücünün Türkiye’de yaşanan il ile çalışma durumu arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün Türkiye’de yaşanan il ile çalışma durumu arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır. Türkiye’de yaşanan il Gaziantep olanların %62,90 oranında çalışıyor olduğu belirlenirken Şanlıurfa olanların %66,80 oranında çalışmıyor olduğu belirlenmiştir Suriyeli iş gücünün Türkiye’de mesleki eğitim alma durumu ile çalışma durumu arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün Türkiye’de mesleki eğitim alma durumu ile çalışma durumu arasındaki ilişki istatistiksel olarak %95 güven seviyesinde anlamlı değildir.

Tablo 4.42. Suriyeli İş Gücünün İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye’ye Dönme İsteği İle Çalışma Durumu Arasındaki İlişki

İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye’ye Dönme İsteği		Çalışma Durumu	
		Evet	Hayır
Evet	n	141	79
	%	64,10	35,90
Hayır	n	28	87
	%	24,30	75,70
Kararsız	n	42	63
	%	40,00	60,00
Avrupa Ülkesine Gitmek İstiyorum	n	6	7
	%	46,20	53,80

Suriyeli iş gücünün iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönme isteği ile çalışma durumu arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün iç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönme isteği ile çalışma durumu arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır. İç savaş sonrası tekrar Suriye'ye dönme isteği isteyenlerin %64,10 oranında büyük çoğunluğunun çalışıyor olduğu belirlenirken dönmek istemeyenlerin %75,70 oranında, kararsız olanların %60,00 oranında, Avrupa ülkesine gitmek istiyorum olanların %53,80 oranında büyük çoğunluğunun çalışmıyor olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.43. Suriyeli İş Gücünün Türkiye’de Mesleki Eğitim Alma Durumu ve Türkiye’de Yaşanan Kent İle Aylık Gelir Arasındaki İlişki

Türkiye’de Mesleki Eğitim Alma		Aylık Gelir				
		500-1000 TL	1001-1500 TL	1501-2000 TL	2001-2500 TL	2501 TL +
Evet	n	19	31	11	14	12
	%	21,80	35,60	12,60	16,10	13,80
Hayır	n	127	75	110	21	33
	%	34,70	20,50	30,10	5,70	9,00
Türkiye’de Yaşanan İl		Aylık Gelir				
		500-1000 TL	1001-1500 TL	1501-2000 TL	2001-2500 TL	2501 TL veya üzeri
Gaziantep	n	43	64	91	14	12
	%	19,20	28,60	40,60	6,30	5,40
Şanlıurfa	n	103	42	30	21	33
	%	45,00	18,30	13,10	9,20	14,40

Suriyeli iş gücünün Türkiye’de mesleki eğitim alma durumu ile aylık gelir arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli çalışanların Türkiye’de mesleki eğitim alma durumu ile aylık gelir arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır

Türkiye’de mesleki eğitim alanların %35,60 oranında büyük çoğunluğunun 1001-1500 TL olduğu belirlenirken mesleki eğitim almayanların %34,70 oranında büyük çoğunluğunun 500-1000 TL arasında aylık gelirleri olduğu belirlenmiştir.

Suriyeli iş gücünün Türkiye’de yaşanan il ile aylık gelir arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli çalışanların Türkiye’de yaşanan il ile aylık gelir arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

Türkiye’de yaşanan kent Gaziantep olanların %40,60 oranında büyük çoğunluğunun 1501-2000 TL aralığında aylık gelir aldıkları belirlenirken Şanlıurfa olanların %45,00 oranında büyük çoğunluğunun aylık 500-1000 TL arasında geliri olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.44. Suriyeli İş Gücünün İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye’ye Dönme İsteği İle Aylık Gelir Arasındaki İlişki

İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye’ye Dönme İsteği		Aylık Gelir				
		500-1000 TL	1001-1500 TL	1501-2000 TL	2001-2500 TL	2501 TL veya üzeri
Evet	n	49	60	91	10	10
	%	22,30	27,30	41,40	4,50	4,50
Hayır	n	51	15	16	18	15
	%	44,30	13,00	13,90	15,70	13,00
Kararsız	n	46	25	14	4	16
	%	43,80	23,80	13,30	3,80	15,20
Avrupa’ya gitmek istiyorum	n	0	6	0	3	4
	%	0,00	46,20	0,00	23,10	30,80

Suriyeli iş gücünün iç savaş sonrası tekrar Suriye’ye dönme isteği ile aylık gelir arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün iç savaş sonrası sonra tekrar Suriye’ye dönme isteği ile aylık gelir arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

İç savaş sonrası tekrar Suriye’ye dönme isteği evet olanların %41,40 oranında büyük çoğunluğunun aylık gelirinin 1501-2000 TL olduğu, hayır olanların %44,30 oranında, kararsız olanların %43,80 oranında büyük çoğunluğunun aylık gelirinin 500-1000 TL olduğu belirlenmiştir. Ayrıca Avrupa ülkesine gitmek istiyorum olanların %46,20 oranında büyük çoğunluğunun aylık gelirinin 1001-1500 TL olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.45. Suriyeli İş Gücünün Türkiye’de Yaşanan Kent ve İç Savaşa Sonrası Tekrar Suriye’ye Dönme İsteği İle Türkiye’de Mesleki Eğitim Alma Durumu Arasındaki İlişki

Türkiye’de Yaşanan İl		Türkiye’de Mesleki Eğitim Alma	
		Evet	Hayır
Gaziantep	n	39	185
	%	17,40	82,60
Şanlıurfa	n	48	181
	%	21,00	79,00
İç Savaş Sonrası Tekrar Suriye’ye Dönme İsteği		Türkiye’de Mesleki Eğitim Alma	
		Evet	Hayır
Evet	n	31	189
	%	14,10	85,90
Hayır	n	36	79
	%	31,30	68,70
Kararsız	n	20	85
	%	19,00	81,00
Avrupa Ülkesine Gitmek İstiyorum	n	0	13
	%	0,00	100,00

Suriyeli iş gücünün Türkiye’de yaşanan il ile Türkiye’de mesleki eğitim alma durumu arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün Türkiye’de yaşanan il ile Türkiye’de mesleki eğitim alma durumu arasındaki ilişki istatistiksel olarak %95 güven seviyesinde anlamlı değildir.

Suriyeli iş gücünün iç savaş sonrası tekrar Suriye’ye dönme isteği ile Türkiye’de mesleki eğitim alma durumu arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli iş gücünün iç savaş sonrası tekrar Suriye’ye dönme isteği ile Türkiye’de mesleki eğitim alma durumu arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

İç savaş sonrası tekrar Suriye’ye dönmek isteyenlerin %85,90 oranında, dönmek istemeyenlerin %68,70 oranında, dönme konusunda kararsız olanların %81,00 oranında, Avrupa ülkesine gitmek isteyenlerin %100,00 oranında Türkiye’de mesleki eğitim almadıkları belirlenmiştir.

Kilis, en çok Suriyeli sığınmacı barındıran bir kent olduğu için araştırmaların çoğu da bu kentte yaşayan sığınmacılara yönelik yapılmıştır. 2016 yılında yapılan bir araştırmada, elde edilen bulgularda Suriyeli sığınmacıların %42’nin öğrenci olduğu, çalışanların %35’nin 500-1000 TL arası düşük ücretle çalıştığı ve savaş sonrası sığınmacıların % 79’nun ülkesine geri dönmek istediği ve %60 oranında sığınmacıyı Kilis’te iş bulduğu ortaya çıkmıştır (Paksoy ve Karadeniz, 2016:797).

Bu araştırma Gaziantep ve Şanlıurfa’da yaptığımız saha çalışmasında elde edilen bulguları destekler niteliktedir. Bu durumda Suriyeli sığınmacıların hangi kentte olursa olsun demografik yapıları ile sermaye ve emek piyasalarına benzer etkileri olduğu görülmektedir. Özellikle savaş sonrası Suriye’de hayatın normale dönmesinden sonra tekrar ülkelerine dönem isteyen sığınmacıların Kilis’te ki oranları ile araştırmamızın yapıldığı Gaziantep ve Şanlıurfa’da önemli derecede benzerlik göstermesi de dikkat çekicidir.

4.5. SURIYELİ SIĞINMACILARIN SERMAYE PİYASASINA ETKİLERİNE YÖNELİK ALAN ARAŞTIRMASI: BULGULAR VE YORUMLAR

Tablo 4.46.Suriyeli Yatırımcıların Demografik Yapısına Göre Dağılımları

Cinsiyet	Sayı	Yüzde(%)
Erkek	390	93,3
Kadın	28	6,7
Toplam	418	100,0
Yaş	Sayı	Yüzde(%)
18-25 yaş	20	4,8
26-33 yaş	78	18,7
34-41 yaş	250	59,8
42 yaş ve üzeri	70	16,7
Toplam	418	100,0
Eğitim Durumu	Sayı	Yüzde(%)
İlköğretim	36	8,6
Ortaöğretim	58	13,9
Lise	98	23,4
Üniversite	185	44,3
Lisansüstü	41	9,8
Toplam	418	100,0

Tablo 4.45’de Suriyeli Yatırımcıların cinsiyet, yaş ve eğitim durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, %6,7’sinin kadın, %93,3’ünün erkek, yaşlarına göre dağılımları incelendiğinde, %4,8’inin 18-25 yaş, %18,7’sinin 26-33 yaş, %59,8’inin 34-41 yaş, %16,7’sinin 42 yaş ve üzeri olduğu belirlenmiştir. Eğitim durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, %8,6’sının ilköğretim, %13,9’unun ortaöğretim, %23,4’ünün lise, %44,3’ünün üniversite, %9,8’inin lisansüstü olduğu belirlenmiştir. Suriyeli yatırımcıların en çok (34-41) yaş aralığında ve üniversite mezunu oldukları görülmektedir. Kadın yatırımcıların oranı çok düşüktür.

Tablo 4.47. Suriyeli Yatırımcıların Türkiye’de Yatırım Yaptığı İle Göre Dağılımları

Türkiye’de Yaşanan Kent	Sayı	Yüzde(%)
Gaziantep	218	52,2
Şanlıurfa	200	47,8
Toplam	418	100,0

Tablo 4.46’da, Suriyeli yatırımcıların Türkiye’de yatırım yaptığı ile göre dağılımları incelendiğinde, %57,2’sinin Gaziantep, %47,8’inin Şanlıurfa olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.48. Suriyeli Yatırımcıların Şirketinin Hukuki Statüsüne Göre Dağılımları

Şirketin Hukuki Statüsü	Sayı	Yüzde(%)
Adi Şirket	177	42,3
Anonim Şirket	91	21,8
Limitet Şirket	126	30,1
Komandit Şirket Veya Holding	24	5,7
Toplam	418	100,0

Tablo 4.47’de, Suriyeli yatırımcıların şirketinin hukuki statüsüne göre dağılımları incelendiğinde, %42,3’ünün adi şirket, %21,8’inin anonim şirket, %30,1’inin limitet şirket, %5,7’sinin komandit şirket veya holding olduğu belirlenmiştir. Suriyeli yatırımcılar daha çok adi şirket kurarak ekonomiye katkılar sağlamaktadır. Limitet şirket kuruluşları ikinci sırada yer almaktadır.

Tablo 4.49. Suriyeli Yatırımcıların Şirketin Ortağı Olmasına Göre Dağılımları

Şirketin Ortağı Olma Durumu	Sayı	Yüzde(%)
Evet	212	50,7
Hayır	206	49,3
Toplam	418	100,0

Tablo 4.48’de, Suriyeli yatırımcıların şirketin ortağı olmasına göre dağılımları incelendiğinde, %50,7’sinin evet, %49,3’ünün hayır olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.50. Suriyeli Yatırımcıların Ortak Sayısına Göre Dağılımları

Ortak Sayısı	Sayı	Yüzde(%)
1	122	57,5
2	48	22,6
3	22	10,4
4	20	9,4
Toplam	212	100,0

Tablo 4.49’da Suriyeli yatırımcıların ortak sayısına göre dağılımları incelendiğinde, %57,5’inin 1, %22,6’sının 2, %10,4’ünün 3, %9,4’ünün 4 olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.51. Suriyeli Yatırımcıların Ortaklarının Milliyetlerine Göre Dağılımları

Ortaklarının Milliyetleri	Sayı	Yüzde(%)
Suriye Arap Cumhuriyeti	106	50,0
Türk Cumhuriyeti	62	29,2
Diğer	44	20,8
Toplam	212	100,0

Tablo 4.50’de Suriyeli yatırımcıların ortaklarının milliyetlerine göre dağılımları incelendiğinde, %50,0’ının Suriye Arap Cumhuriyet, %29,2’sinin Türk Cumhuriyeti, %20,8’inin diğer olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.52. Suriyeli Yatırımcıların Şirketlerinin Kuruluş Tarihine Göre Dağılımları

Şirketlerinin Kuruluş Tarihi	Sayı	Yüzde(%)
2012	8	1,9
2013	84	20,1
2014	130	31,1
2015	84	20,1
2016	28	6,7
2017	46	11,0
2018	38	9,1
Toplam	418	100,0

Tablo 51’de, Suriyeli yatırımcıların şirketlerinin kuruluş tarihine göre dağılımları incelendiğinde, %1,9’unun 2012, %20,1’inin 2013, %31,1’inin 2014, %20,1’inin 2015, %6,7’sinin 2016, %11,0’ının 2017, %9,1’inin 2018 olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.53. Suriyeli Yatırımcıların Kuruluş Sermayesine Göre Dağılımları

Kuruluş Sermayesi	Sayı	Yüzde(%)
10.000-30.000 TL	190	45,5
30.001-100.000 TL	66	15,8
100.001-300.000 TL	140	33,5
300.001-500.000 TL	22	5,3
Toplam	418	100,0

Tablo 4.52’de, Suriyeli yatırımcıların kuruluş sermayesine göre dağılımları incelendiğinde, %45,5’inin 10.000-300.000 TL, %15,8’inin 30.001-100.000 TL, %33,5’inin 100.001-300.000 TL, %5,3’ünün 300.001-500.000 TL olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.54. Suriyeli Yatırımcıların Faaliyet Alanına Göre Dağılımları

Faaliyet Alanına	Sayı	Yüzde(%)
Tekstil	22	5,3
Gıda	58	14
Restoran	40	9,6
Elektronik	52	12,5
Mobilya	36	8,7
Turizm	19	4,6
Eğitim	36	8,7
Otomotiv	48	11,6
Sağlık	46	11,1
Diğer	45	10,8
Toplam	415	100,0

Tablo 4.53’de, Suriyeli Yatırımcıların faaliyet alanına göre dağılımları incelendiğinde, %5,3’ünün tekstil, %14,0’ının gıda, %9,6’sının restoran, %12,5’inin elektronik, %8,7’sinin mobilya, %7,7’sinin turizm, %8,6’sının eğitim, %11,6’sının otomotiv, %11,1’inin sağlık, %10,8’inin diğer olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.55.Suriyeli Yatırımcıların Çalışan Sayısına Göre Dağılımları

Çalışan Sayısı	Sayı	Yüzde(%)
1-3 kişi	242	57,9
4-9 kişi	92	22
10-15 kişi	44	10,5
16 kişi ve üzeri	40	9,6
Toplam	418	100,0

Tablo 4.54’de Suriyeli yatırımcıların çalışan sayısına göre dağılımları incelendiğinde, %57,9’unun 1-3 kişi, %22,0’ının 4-9 kişi, %10,5’inin 10-15 kişi, %9,6’sının 16 kişi ve üzeri olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.56 .Suriyeli İşverenlerin Çalışanların Milliyetine Göre Dağılımları

Çalışanların Milliyeti	Sayı	Yüzde(%)
Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşı	366	87,6
Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı	52	12,4
Toplam	453	100,0

Tablo 4.55’te Suriyeli yatırımcıların çalışanların milliyetine göre dağılımları incelendiğinde, %87,6’sının Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşı, %12,4’ünün Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.57. Suriyeli Yatırımcıların Çalışanlarının Milliyeti Suriye Arap Cumhuriyeti Olanların Sayısına Göre Dağılımları

Milliyeti Suriye Arap Cumhuriyeti Olanların Sayısı	Sayı	Yüzde(%)
1-3 kişi	247	64,7
4-9 kişi	73	19,1
10-15 kişi	34	8,9
16-20 kişi	26	6,8
21-30 kişi	2	0,5
Toplam	382	100,0

Tablo 4.56’da Suriyeli Yatırımcıların milliyeti Suriye Arap Cumhuriyeti olanların sayısına göre dağılımları incelendiğinde, %64,7’sinin 1-3 kişi, %19,1’inin 4-9 kişi, %8,9’unun 10-15 kişi, %6,8’inin 16-20 kişi, %0,5’inin 21-30 kişi olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.58. Suriyeli Yatırımcıların Çalışanlarının Milliyeti Türkiye Cumhuriyeti Olan Sayısına Göre Dağılımları

Milliyeti Türkiye Cumhuriyeti Olanların Sayısı	Sayı	Yüzde(%)
1-3 kişi	58	59,2
4-9 kişi	25	25,5
10-15 kişi	9	9,2
16-20 kişi	6	6,1
Toplam	86	100,0

Tablo 4.57’de, Suriyeli yatırımcıların iç savaş sonrası tekrar Suriye’ye dönme isteğine göre dağılımları incelendiğinde, %59,2’sinin 1-3 kişi, %25,5’inin 4-9 kişi, %9,2’sinin 10-15 kişi, %6,1’inin 16-20 kişi olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.59. Suriyeli Yatırımcıların İhracat Yapma Durumlarına Göre Dağılımları

İhracat Yapma	Sayı	Yüzde(%)
Evet	86	20,6
Hayır	332	79,4
Toplam	418	100,0

Tablo 4.58’de, Suriyeli yatırımcıların ihracat yapma durumlarına göre dağılımları incelendiğinde, %20,6’sının evet, %79,4’ünün hayır olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.60. Suriyeli Yatırımcıların 2017’de Toplam İhracat Miktarı Göre Dağılımları

2017’de Toplam İhracat Miktarı	Sayı	Yüzde(%)
0-50.000 USD	54	62,8
50.001-100.000 USD	24	27,9
100.001-150.000 USD	8	9,3
Toplam	86	100,0

Tablo 4.59’da, Suriyeli Yatırımcıların 2017’de toplam ihracat miktarı göre dağılımları incelendiğinde, %62,8 0-50.000 USD, %27,9’unu 50.001-100.000 USD, %9,3’ünün 100.001-150.000 USD olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.61. Suriyeli Yatırımcıların 2018’de Toplam İhracat Miktarı Göre Dağılımları

2018’de Toplam İhracat Miktarı	Sayı	Yüzde(%)	
0-50.000 USD	46	53,5	
50.000-150.000 USD veya üzeri	40	46,5	
Toplam	86	100,0	

Tablo 4.60’da, Suriyeli yatırımcıların 2018’de toplam ihracat miktarı göre dağılımları incelendiğinde, %53,5’inin 1-3 USD, %46,5’inin 4 USD veya üzeri olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.62. Suriyeli Yatırımcıların İhracat Yaptığı Ülkelere Göre Dağılımları

İhracat Yapılan Ülkeler	Sayı	Yüzde(%)
Orta Doğu	74	86,0
Avrupa	12	14,0
Toplam	86	100,0

Tablo 4.61’de, Suriyeli yatırımcıların ihracat yaptığı ülkelere göre dağılımları incelendiğinde, %86,0’ının Orta Doğu, %14,0’ının Avrupa olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.63. Suriyeli Yatırımcıların 2017’de Türkiye Cumhuriyeti Devletine Ödediği Gelir Ve Kurumlar Vergisi Toplam Tutarına Göre Dağılımları

2017’de Devlete Verilen Gelir Ve Kurumlar Vergisi Toplamı	Sayı	Yüzde(%)
8.000-20.000 TL	250	59,8
20.001-50.000 TL	62	14,8
50.001 TL ve Üzeri	106	25,4
Toplam	418	100,0

Tablo 4.62’de, Suriyeli yatırımcıların 2017’de Türkiye Cumhuriyeti devletine ödediği gelir ve kurumlar vergisi toplam tutarına göre dağılımları incelendiğinde, %59,8’inin 8-20.000 TL, %14,8’inin 20.001-50.000 TL, %25,4’ünün 50.001 TL ve üzeri olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.64. Suriyeli Yatırımcıların KOBİ’lere Verilen Devlet Teşviklerinden Yararlanma Durumuna Göre Dağılımları

KOBİ’lere Verilen Devlet Teşviklerinden Yararlanma	Sayı	Yüzde(%)
Evet	0	0,0
Hayır	418	100,0
Toplam	418	100,0

Tablo 4.63'te, Suriyeli yatırımcıların KOBİ'lere verilen devlet teşviklerinden yararlanma durumuna göre dağılımları incelendiğinde, %100,0'ının hayır olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.65.Suriyeli Yatırımcıların Türkiye'den Önce Suriye'de İşletme Olmasına Göre Dağılımları

Türkiye'den Önce Suriye'de İşletme Olması	Sayı	Yüzde(%)
Evet	310	74,2
Hayır	108	25,8
Toplam	418	100,0

Tablo 4.64'te Suriyeli yatırımcıların Türkiye'den önce Suriye'de işletme olmasına göre dağılımları incelendiğinde, %72,4'ünün evet, %25,8'inin hayır olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.66. Suriyeli Yatırımcıların Şirketlerinin Ortağı Olması ve Ortakların Milliyetleri İle Yatırım Yapılan Kent Arasındaki İlişki

Şirketin Ortağı Olması		Yatırım Yapılan İl	
		Gaziantep	Şanlıurfa
Evet	n	110	102
	%	51,90	48,10
Hayır	n	108	98
	%	52,40	47,60
Ortakların Milliyeti		Yatırım Yapılan İl	
		Gaziantep	Şanlıurfa
Suriye Arap Cumhuriyeti	n	46	60
	%	43,40	56,60
Türk Cumhuriyeti	n	40	22
	%	64,50	35,50
Diğer	n	24	20
	%	54,50	45,50

Suriyeli yatırımcıların şirketlerinin ortağı olması ile yatırım yapılan kent arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre katılımcıların şirketlerinin ortağı olması ile yatırım yapılan il arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır. Şirketin ortağı olanların %51,90 oranında, olmayanların %52,40 oranında büyük çoğunluğunun Gaziantep olduğu belirlenmiştir.

Suriyeli yatırımcıların şirketin ortağının milliyeti ile yatırım yapılan il arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre katılımcıların ortağın milliyeti ile yatırım yapılan il arasındaki ilişki istatistiksel olarak %95 güven seviyesinde anlamlıdır değildir.

Tablo 4.67.Suriyeli Yatırımcıların Şirketlerinin Kuruluş Sermayesi İle Yatırım Yapılan İl Arasındaki İlişki

Şirketin Kuruluş Sermayesi		Yatırım Yapılan İl	
		Gaziantep	Şanlıurfa
10-30.000 USD	n	8	182
	%	4,20	95,80
30.001-100.000 USD	n	24	42
	%	36,40	63,60
100.0001-300.000 USD	n	70	70
	%	50,00	50,00
300.0001-500.000 USD	n	18	4
	%	81,80	18,20

Suriyeli yatırımcıların şirketlerinin kuruluş sermayesi ile yatırım yapılan kent arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre katılımcıların şirketlerinin kuruluş sermayesi ile yatırım yapılan il arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır. Şirketin kuruluş sermayesi 10-30.000 USD %95,80 oranında, 30.001-100.000 USD olanların %63,60 oranında büyük çoğunluğunun yatırım yapılan ilin Şanlıurfa olduğu belirlenirken, 100.001-300.000 USD olanların %50,00 oranında, 300.001-500.000 USD olanların %81,80 oranında büyük çoğunluğunun Gaziantep olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.68.Suriyeli Yatırımcıların Şirketlerinin Kuruluş Sermayesi İle Ortak Olması Arasındaki İlişki

Şirketin Kuruluş Sermayesi		Ortak Olması	
		Evet	Hayır
10-30.000 USD	n	104	86
	%	54,70	45,30
30.001-100.000 USD	n	18	48
	%	27,30	72,70
100.001-300.000 USD	n	71	69
	%	51,00	49,00
300.001-500.000 USD	n	20	2
	%	90,90	9,10

Suriyeli yatırımcıların şirketlerinin kuruluş sermayesi ile yatırım yapılan il arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre katılımcıların şirketlerinin kuruluş sermayesi ile yatırım yapılan il arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır. Şirketin kuruluş sermayesi 10-30.000 USD olanların %54,70 oranında, 100.001-300.000 USD olanların %51,00 oranında, 300.001-500.000 USD olanların %90,90 oranında büyük çoğunluğunun ortağı olduğu belirlenirken, 30.001-100.000 USD olanların %72,70 oranında, büyük çoğunluğunun ortağının olmadığı belirlenmiştir.

Tablo 4.69.Suriyeli Yatırımcıların Şirketlerinin Faaliyet Alanı İle Şirkette Çalışanların Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşı Sayısı Arasındaki İlişki

Şirketin Faaliyet Alanı		Çalışanların Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşı				
		1-3	4-9	10-15	16-20	21-30
Tekstil	n	4	4	8	6	0
	%	18,20	18,20	36,40	27,30	0,00
Gıda	n	26	12	12	2	0
	%	50,00	23,10	23,10	3,80	0,00
Restoran	n	8	20	0	10	2
	%	20,00	50,00	0,00	25,00	5,00
Turizm	n	11	15	0	2	0
	%	40,00	55,00	0,00	5,00	0,00
Elektronik	n	48	4	0	0	0
	%	92,30	7,70	0,00	0,00	0,00
Mobilya	n	22	8	2	0	0
	%	68,80	25,00	6,30	0,00	0,00
Eğitim	n	32	2	0	0	0
	%	94,10	5,90	0,00	0,00	0,00
Otomotiv	n	42	0	4	0	0
	%	91,30	0,00	8,70	0,00	0,00
Sağlık	n	28	8	4	0	0
	%	70,00	20,00	10,00	0,00	0,00
Diğer	n	24	0	4	6	0
	%	70,60	0,00	11,80	17,60	0,00

Suriyeli yatırımcıların şirketlerinin faaliyet alanı ile şirkette çalışanların Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşı sayısı arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre katılımcıların şirketlerinin faaliyet alanı ile şirkette çalışanların Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşı sayısı arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

Şirketin faaliyet alanı tekstil olanların %36,40 oranında büyük çoğunluğunun şirkette çalışanların Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşının 10-15 olduğu belirlenirken, restoran olanların %50,00 oranında, turizm olanların %55,00 oranında büyük çoğunluğunun 4-9 olduğu belirlenmiştir.

Gıda olanların %50,00 oranında, elektronik olanların %92,30 oranında, mobilya olanların %68,80 oranında, eğitim olanların %94,10 oranında, otomotiv olanların %91,30 oranında, sağlık olanların %70,00 oranında, diğer olanların %70,60 oranında büyük çoğunluğunun şirkette çalışanların Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşının 1-3 olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.70. Suriyeli Yatırımcıların Şirketlerinin Şirketin Faaliyet Alanı İle Şirkette Çalışanların Türk Cumhuriyeti Vatandaşı Sayısı Arasındaki İlişki

Şirketin Faaliyet Alanı		Şirkette Çalışanların Türk Cumhuriyeti Vatandaşı			
		1-3	4-9	10-15	16-20
Tekstil	n	0	4	0	0
	%	0,00	100,00	0,00	0,00
Gıda	n	8	4	4	0
	%	50,00	25,00	25,00	0,00
Restoran	n	6	0	0	0
	%	100,00	0,00	0,00	0,00
Turizm	n	0	6	4	0
	%	0,00	60,00	40,00	0,00
Elektronik	n	6	0	0	0
	%	100,00	0,00	0,00	0,00
Mobilya	n	2	0	0	0
	%	100,00	0,00	0,00	0,00
Eğitim	n	20	0	0	0
	%	100,00	0,00	0,00	0,00
Otomotiv	n	3	5	0	0
	%	40,00	60,00	0,00	0,00
Sağlık	n	0	8	0	6
	%	0,00	57,10	0,00	42,90
Diğer	n	0	4	0	0
	%	0,00	100,00	0,00	0,00

Suriyeli yatırımcıların şirketinin faaliyet alanı ile şirkette çalışanların Türk Cumhuriyeti vatandaşı sayısı arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre katılımcıların şirketinin faaliyet alanı ile şirkette çalışanların Türk Cumhuriyeti vatandaşı sayısı arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

Şirketin faaliyet alanı tekstil olanların %100,00 oranında, turizm olanların %60,00 oranında, otomotiv olanların %60,00 oranında, sağlık olanların %57,10 oranında, diğer olanların %100,00 oranında büyük çoğunluğunun şirkette çalışanların Türk Cumhuriyeti vatandaşı sayısının 4-9 olduğu belirtirken, gıda olanların %50,00 oranında, restoran olanların %100,00 oranında, elektronik olanların %100,00 oranında, mobilya olanların %100,00 oranında eğitim olanların %100,00 oranında büyük çoğunluğunun 1-3 olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.71.Suriyeli Yatırımcıların Ortaklarının Milliyetleri İle Şirkette Çalışanların Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı Sayısı Arasındaki İlişki

Ortakların Milliyeti		Çalışanların Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı			
		1-3	4-9	10-15	16-20
Suriye Arap Cumhuriyeti	n	8	4	0	0
	%	66,70	33,30	0,00	0,00
Türk Cumhuriyeti	n	8	19	9	2
	%	21,10	50,00	23,70	5,30
Diğer	n	16	0	0	0
	%	100,00	0,00	0,00	0,00

Suriyeli yatırımcıların ortakların milliyeti ile şirkette çalışanların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı sayısı arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre katılımcıların ortakların milliyeti ile şirkette çalışanların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı sayısı arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

Ortakların milliyeti Suriye Arap Cumhuriyeti olanların %66,70 oranında, diğer olanların %100,00 oranında büyük çoğunluğunun şirkette çalışanların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının sayısı 1-3 olduğu belirlenirken, Türkiye Cumhuriyeti olanların %50,00 oranında büyük çoğunluğunun Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının sayısı 4-9 olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.72. Suriyeli Yatırımcıların İhracat Yapma Durumu İle 2017’de Devlete Ödenen Gelir Ve Kurumlar Vergisi Toplamı Arasındaki İlişki

İhracat Yapma Durumu		2017’de Şirketin Devlete Ödediği Gelir ve Kurumlar Vergisi Toplamı		
		8-20.000 TL	20.001-50.000 TL	50.001 TL ve Üzeri
Evet	n	48	30	8
	%	55,80	34,90	9,30
Hayır	n	202	32	98
	%	60,80	9,60	29,50

Suriyeli yatırımcıların ihracat yapma durumu ile 2017’de Türkiye devlete ödedikleri gelir ve kurumlar vergisi toplamı arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Ki-kare analizi sonucuna göre katılımcıların ihracat yapma durumu ile 2017’de Türkiye Cumhuriyeti devletine ödediğiniz gelir ve kurumlar vergisi toplamı arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır. İhracat yapma durumları evet olanların %55,80 oranında, hayır olanların %60,80 oranında büyük çoğunluğunun 2017’de Türkiye Cumhuriyeti devletine ödediğiniz gelir ve kurumlar vergisi toplamı 8-20.000 TL olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.73. Suriyeli Yatırımcıların İhracat Yapma Durumu İle Türkiye’den Önce Suriye’de İşletme Olması Arasındaki İlişki

İhracat Yapma Durumu		Türkiye’den Önce Suriye’de İşletme Olması	
		Evet	Hayır
Evet	n	88,40	11,60
	%	234	98
Hayır	n	70,50	29,50
	%	88,40	11,60

Suriyeli yatırımcıların ihracat yapma durumu ile Türkiye’den önce Suriye’de işletme olması arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre katılımcıların ihracat yapma durumu ile Türkiye’den önce Suriye’de işletme olması arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır. İhracat yapma durumları evet olanların %88,40 oranında, hayır olanların %88,40 oranında büyük çoğunluğunun Türkiye’den önce Suriye’de işletmesi olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.74. Suriyeli Yatırımcıların Yatırım Yaptıkları Kent ve Şirketlerinin Kurulduğu Tarih İle 2017 Yılı Toplam İhracat Miktarı Arasındaki İlişki

Yatırım Yapılan Kent		2017 Yılı Toplam İhracat Miktarı		
		0-50.000 USD	50.001-100.000 USD	100.001-150.000 USD
Gaziantep	n	44	4	0
	%	91,70	8,30	0,00
Şanlıurfa	n	10	20	8
	%	26,30	52,60	21,10
Şirketin Kurulduğu Tarih		2017 Yılı Toplam İhracat Miktarı		
		0-50.000 USD	50.001-100.000 USD	100.001-150.000 USD
2012	n	3	1	0
	%	75,00	25,00	0,00
2013	n	22	10	0
	%	68,80	31,30	0,00
2014	n	20	8	2
	%	66,70	26,70	6,70
2015	n	8	0	2
	%	80,00	0,00	20,00
2017	n	2	3	5
	%	20,00	30,00	50,00

Suriyeli yatırımcıların yatırım yaptıkları il ile 2017 yılı toplam ihracat miktarı arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre katılımcıların yatırım yaptıkları il ile 2017 yılı toplam ihracat miktarı arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

Yatırım yaptıkları kent Gaziantep olanların %91,70 oranında büyük çoğunluğunun 2017 yılı toplam ihracat miktarı 0-50.000 USD olduğu belirlenirken, Şanlıurfa olanların %52,60 oranında büyük çoğunluğunun 2017 yılı toplam ihracat miktarı 50.001-100.000 USD olduğu belirlenmiştir.

Suriyeli yatırımcıların şirketi kurduğu tarih ile 2017 yılı toplam ihracat miktarı arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre katılımcıların şirketi kurduğu tarih ile 2017 yılı toplam ihracat miktarı arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

İhracat yapma durumu 2012 olanların %75,00 oranında, 2013 olanların %68,80 oranında, 2014 olanların %66,70 oranında, 2015 olanların %80,00 oranında büyük çoğunluğunun 2017 yılı toplam ihracat miktarı 0-50.000 USD olduğu belirlenirken, 2017 olanların %50,00 olanların büyük çoğunluğunun 2017 yılı toplam ihracat miktarı 100.001-150.000 USD olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.75.Suriyeli Yatırımcıların Yatırım Yaptıkları Kent ve Şirketlerinin Kurulduğu Tarih İle 2018 Yılı Toplam İhracat Miktarı Arasındaki İlişki

Yatırım Yapılan Kent		2018 Yılı Toplam İhracat Miktarı	
		0-50.000 USD	50.000-150.000 USD
Gaziantep	n	36	12
	%	75,00	25,00
Şanlıurfa	n	10	28
	%	26,30	73,70
Şirketin Kurulduğu Tarih		2018 Yılı Toplam İhracat Miktarı	
		0-50.000 USD	50.000-150.000 USD
2012	n	0	4
	%	0,00	100,00
2013	n	15	17
	%	45,00	55,00
2014	n	24	6
	%	80,00	20,00
2015	n	4	6
	%	40,00	60,00
2017	n	2	8
	%	20,00	80,00

Suriyeli yatırımcıların yatırım yaptıkları il ile Türkiye’den önce Suriye’de işletme olması arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre katılımcıların yatırım yaptıkları il ile Türkiye’den önce Suriye’de işletme olması arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

Yatırım yaptıkları kent Gaziantep olanların %75,00 oranında büyük çoğunluğunun 2018 yılı toplam ihracat miktarı 0-50.000 USD olduğu belirlenirken, Şanlıurfa olanların %73,70 oranında büyük çoğunluğunun 2018 yılı toplam ihracat miktarı 50.000-150.000 USD veya üzeri olduğu belirlenmiştir.

Suriyeli yatırımcıların şirketi kurduğu tarih ile 2018 yılı toplam ihracat miktarı arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre katılımcıların şirketi kurduğu tarih ile 2018 yılı toplam ihracat miktarı arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

İhracat yapma durumu 2014 olanların %80,00 oranında büyük çoğunlukla 2018 yılı toplam ihracat miktarının 0-50.000 USD olduğu belirlenirken, 2012 olanların %100,00 oranında, %2013 olanların %55,00 oranında, 2015 olanların %60,00 oranında, 2017 olanların %80,00 oranında büyük çoğunluğunun 2018 yılı toplam ihracat miktarının 50.000-150.000 USD veya üzeri olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.76. Suriyeli Yatırımcıların Şirketinin Ortak Sayısı ve Şirketlerinin Kuruluş Sermayesi İle Yatırım Yapılan Kent Arasındaki İlişki

Şirketin Ortak Sayısı		Yatırım Yapılan Kent	
		Gaziantep	Şanlıurfa
1	n	74	48
	%	60,70	39,30
2	n	22	26
	%	45,80	54,20
3	n	12	10
	%	54,50	45,50
4	n	2	18
	%	10,00	90,00
Şirketin Kuruluş Sermayesi		Yatırım Yapılan Kent	
		Gaziantep	Şanlıurfa
10-30.000 TL	n	82	108
	%	43,20	56,80
30.001-100.000 TL	n	32	34
	%	48,50	51,50
100.001-300.000 TL	n	86	54
	%	61,40	38,60
300.001-500.000 TL	n	18	4
	%	81,80	18,20

Suriyeli yatırımcıların şirketinin ortak sayısı ile yatırım yapılan il arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli işverenlerin şirketinin ortak sayısı ile yatırım yapılan il arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

Şirketin ortak sayısı 1 olanların %60,70 oranında, 2 olanların %54,50 oranında büyük çoğunluğunun yatırım yaptığı il Gaziantep olduğu belirlenirken 2 olanların %54,20 oranında, 4 olanların %90,00 oranında büyük çoğunluğunun yatırım yaptığı il Şanlıurfa olduğu belirlenmiştir.

Suriyeli yatırımcıların şirketlerinin kuruluş sermayesi ile yatırım yapılan il arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli işverenlerin şirketlerinin kuruluş sermayesi ile yatırım yapılan il arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

Şirketin kuruluş sermayesi 10-30.000 TL olanların %60,70 oranında, 30.001-100.000 TL olanların %51,50 oranında büyük çoğunluğunun yatırım yaptığı il Şanlıurfa olduğu belirlenirken 100.001-300.000 TL olanların %61,40 oranında, 300.001-500.000 TL olanların %81,80 oranında büyük çoğunluğunun yatırım yaptığı il Gaziantep olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.77.Suriyeli Yatırımcıların İhracat Yapma Durumu ve Türkiye’den Önce Suriye’de İşletme Olması İle Şirketin Kuruluş Sermayesi Arasındaki İlişki

İhracat Yapma Durumu		Şirketin Kuruluş Sermayesi			
		10-30.000 TL	30.001-100.000 TL	100.001-300.000 TL	300.001-500.000 TL
Evet	n	6	18	56	6
	%	7,00	20,90	65,10	7,00
Hayır	n	184	48	84	16
	%	55,40	14,50	25,30	4,80
Türkiye’den Önce Suriye’de İşletme Olması		Şirketin Kuruluş Sermayesi			
		10-30.000 TL	30.001-100.000 TL	100.001-300.000 TL	300.001-500.000 TL
Evet	n	108	52	128	22
	%	34,80	16,80	41,30	7,10
Hayır	n	82	14	12	0
	%	75,90	13,00	11,10	0,00

Suriyeli yatırımcıların ihracat yapma durumu ile şirketin kuruluş sermayesi arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli yatırımcıların ihracat yapma durumu ile şirketin kuruluş sermayesi arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

İhracat yapma durumu evet olanların %65,10 oranında büyük çoğunluğunun şirketinin kuruluş sermayesi 100.001-300.000 TL olduğu, hayır olanların %55,40 oranında büyük çoğunluğunun şirketinin kuruluş sermayesi 10-30.000 TL olduğu belirlenmiştir.

Suriyeli yatırımcıların Türkiye’den önce Suriye’de işletmelerinin olması durumu ile şirketin kuruluş sermayesi arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli yatırımcıların Türkiye’den önce Suriye’de işletmelerinin olması durumu ile şirketin kuruluş sermayesi arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır.

Türkiye’den önce Suriye’de işletmeleri olanların %41,30 oranında büyük çoğunluğunun şirketinin kuruluş sermayesi 100.001-300.000 TL olduğu, işletmesi olmayanların %75,90 oranında büyük çoğunluğunun şirketinin kuruluş sermayesi 10-30.000 TL olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.78.Suriyeli Yatırımcıların 2017’de Devlete Ödediği Gelir ve Kurumlar Vergisi Toplam Tutarı İle İhracat Yapma Durumu Arasındaki İlişki

2017’de Devlete Verilen Gelir Ve Kurumlar Vergisi Toplamı		İhracat Yapma Durumu	
		Evet	Hayır
8-20.000 TL	n	48	202
	%	19,20	80,80
20.001-50.000 TL	n	30	32
	%	48,40	51,60
50.001 TL ve üzeri	n	8	98
	%	7,50	92,50

Suriyeli yatırımcıların 2017’de Türkiye Cumhuriyeti Devletine ödediği gelir ve kurumlar vergisi toplam tutarına ile ihracat yapma durumu arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli işverenlerin 2017’de Türkiye Cumhuriyeti Devletine ödediği gelir ve kurumlar vergisi toplam tutarına ile ihracat yapma durumu arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır. 2017’de Türkiye Cumhuriyeti Devletine ödediği gelir ve kurumlar vergisi toplam tutarı 8-20.000 TL olanların %80,00 oranında, 20.001-50.000 TL olanların %51,60 oranında, 50.001 TL ve üzeri olanların %92,50 oranında büyük çoğunluğunun ihracat yapmadığı belirlenmiştir.

Tablo 4.79.Suriyeli Yatırımcıların İhracat Yaptıkları Ülkeler İle 2017 Yılı Toplam İhracat Miktarı Arasındaki İlişki

İhracat Yapılan Ülkeler		2017 Yılı Toplam İhracat Miktarı		
		0-50.000 TL	50.001-100.000 TL	100.001-150.000 TL
Ortadoğu	n	50	20	4
	%	67,60	27,00	5,40
Avrupa	n	4	4	4
	%	33,30	33,30	33,30

Suriyeli yatırımcıların ihracat yaptıkları ülkeler ile 2017 yılı toplam ihracat miktarı arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli yatırımcıların ihracat yaptıkları ülkeler ile 2017 yılı toplam ihracat miktarı arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır. İhracat yapılan ülkeler Ortadoğu olanların %67,60 oranında, Avrupa olanların %,33,30 oranında büyük çoğunluğunun 2017 yılı toplam ihracat miktarı 0-50.000 TL olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.80.Suriyeli Yatırımcıların Türkiye’den Önce Suriye’de İşletmelerinin Olması Durumu İle 2017 Yılı Toplam İhracat Miktarı Arasındaki İlişki

Türkiye’den Önce Suriye’de İşletmelerinin Olması		2017 Yılı Toplam İhracat Miktarı		
		0-50.000 TL	50.001-100.000 TL	100.001-150.000 TL
Evet	n	52	16	8
	%	68,40	21,10	10,50
Hayır	n	2	8	0
	%	20,00	80,00	0,00

Suriyeli yatırımcıların Türkiye’den önce Suriye’de işletmelerinin olması durumu ile 2017 yılı toplam ihracat miktarı arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli Yatırımcıların Türkiye’den önce Suriye’de işletmelerinin olması durumu ile 2017 yılı toplam ihracat miktarı arasındaki ilişki istatistiksel olarak %99 güven seviyesinde anlamlıdır. Türkiye’den önce Suriye’de işletmelerinin olması durumu evet olanların %68,40 oranında büyük çoğunluğunun 2017 yılı toplam ihracat miktarı 0-50.000 TL olduğu belirlenirken daha önce işletmesi olmayanların %,80,00 oranında büyük çoğunluğunun 2017 yılı toplam ihracat miktarı 50.001-100.000 TL olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.81.Suriyeli Yatırımcıların Türkiye’den Önce Suriye’de İşletmelerinin Olması İle 2018’de Toplam İhracat Miktarı Arasındaki İlişki

Türkiye’den Önce Suriye’de İşletme Olması		2018’de Toplam İhracat Miktarı	
		0-50.000 USD	50.000-150.000 + USD
Evet	n	40	36
	%	52,60	47,40
Hayır	n	6	4
	%	60,00	40,00

Suriyeli Yatırımcıların Türkiye’den önce Suriye’de işletmelerinin olması ile 2018’de toplam ihracat miktarı arasındaki ilişkiyi incelemek için ki-kare analizi yapılmıştır.

Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre Suriyeli yatırımcıların Türkiye’den önce Suriye’de işletmelerinin olması ile 2018’de toplam ihracat miktarı arasındaki ilişki istatistiksel olarak %95 güven seviyesinde anlamlı değildir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Suriye iç savaşının neden olduğu kitlesel göç, Türkiye’yi dünyanın en fazla sığınmacı barındıran ülkesi durumuna getirmiştir. Bu gelişmelerin Türkiye’ye toplumsal, siyasi ve ekonomik yansımaları olacağı muhakkaktır. Türk emek piyasası süreçten önemli ölçüde etkilenmiştir. Suriyeli sığınmacıların emek piyasası üzerindeki etkileri incelenirken bir yönü ile sığınmacıların oluşturdukları negatif etkiler bir başka ifade ile tehditler; diğer yandan yaptıkları katkılar; yani fırsatlar değerlendirilmiştir.

Suriyeli sığınmacılar Türkiye’ye göç ettikten kısa bir süre sonra tasarruflarını yerleştikleri her kentte yatırıma dönüştürerek ekonomiye katkı sağlamaya başlamıştır, yatırımlar hızla devam etmektedir. Kayıt altına alınmış yaklaşık 8 bin dolayında şirket kuran Suriyeli sığınmacı yatırımcılar, gelecek yıllarda ekonomik kalkınmaya önemli katkı sağlamaya devam edecektir. Yatırımları ile emek piyasasında istihdama da ayrıca katkıları olacağı yapılan araştırmalarda görülmektedir. Suriyeli sığınmacılar Türkiye ekonomisi için önemli fırsatlara işaret etmektedir. 2015 yılında Suriyeliler, Türkiye’de en fazla şirket kuran ve şirket sermayesi getiren yabancılar arasında ilk sırayı almıştır. Suriyeli yatırımcılar ile bugün Türkiye’de kurulacak olan işbirliği ve ortaklıkların savaş sonrasında da süreceği düşünülmektedir.

Suriyeli sığınmacıların Türkiye emek piyasası ve yabancı sermaye yatırımları üzerine etkilerini araştıran bu çalışmada analiz, rapor ve değerlendirmelerin ışığında önemli tespitlere ulaşılmıştır. Suriyeli sığınmacıların genel olarak kayıtlı istihdamda önemli bir olumsuz etki oluşturmadığı, kayıt dışı istihdam oranları ve ücretleri üzerinde olumsuz etkisi olduğu belirlenmiştir. Sığınmacı yoğunluğunun yüksek olduğu bölgelerde, artan toplam talep ve düşen işgücü maliyetlerinin kayıtlı sektörde istihdam artışına yol açtığı görülmüştür. Kayıt dışı işlerini kaybedenlerin işsiz kaldıkları ya da işgücü dışına çıktıkları gözlemlenmiştir. İşsizlik oranları ve kayıtlı

istihdamda hafif de olsa artış yaşanırken, işgücüne katılım, kayıt dışı istihdam ve iş bulma oranları bir miktar gerilemiştir. İşgücü piyasasında genel olarak dezavantajlı gruplar olarak adlandırılan kadınlar, gençler ve eğitim düzeyi düşük olanlar etkiyi biraz daha fazla hissetmişlerdir. Türkiye’de kayıt dışı istihdamın yaygın olması Suriyeli sığınmacıların bölgedeki işgücü piyasaları üzerindeki olumsuz etkisini arttırmıştır.

Türkiye’de bulunan Suriyelilere yönelik kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve vatandaşlarca yapılan yardımlar, 35 milyar doları bulmuştur. Türk vatandaşlarının gözünde yatırım, üretim ve istihdama aktarılması gereken kaynaklar Suriyeli sığınmacılar için harcanmış olması tepkilere neden olmaktadır.

Suriyelilerin yoğunlukla yaşadığı bölgelerde temel ihtiyaçların karşılanması için harcanan kaynaklar ekonomik aktivitelere canlılık kazandırmıştır. Suriyelilerin tüketici olarak ihtiyaç duydukları (gıda, giyim, barınma, temizlik, sağlık, eğitim vb.) mal ve hizmetleri satın almak suretiyle ülke ekonomisine katkıda bulundukları aşikârdır. Tüm dünyadan Suriye’ye giden yardım malzemeleri de sınır illerindeki firmalar tarafından karşılanmakta olup bu durum özellikle tekstil, gıda alanlarında faaliyet gösteren firmalar açısından fırsat yaratmıştır.

Suriyeli sığınmacıların emek piyasasına ilişkin en büyük tehditlerinden birisi Türk işçilerin yerini alarak işsizliğe sebep olmaları yönündedir. Ancak gerek Türkiye genelinde, gerekse Suriyelilerin yoğun olarak barındığı bölgelerde yapılan alan araştırmaları bu etkinin ya hiç olmadığı ya da belli kesimler için son derece sınırlı olduğu yönündedir.

Suriyeli sığınmacıların işsizlik üzerindeki etkilerinin sınırlı olduğu araştırmalarla kanıtlanırken geçimlerini sağlamak için çalıştıkları işlerin de çoğunlukla Türklerin talep olmadıkları, yapmak istemedikleri işler olduğu ortaya çıkmaktadır. Suriyelilerin emek piyasalarında özellikle Türklerin çok da tercih etmedikleri mevsimlik sektörlerdeki vasıfsız eleman açığını kapattıkları, bu sektörlerin tam kapasite çalışma imkânına kavuştukları bizzat sektör temsilcileri tarafından ifade edilmektedir.

Emek piyasasına ilişkin bir başka tehdit ücretlerle ilgilidir. Suriyeli sığınmacıların kayıt dışı sektörlerde istihdam edildikleri ve ücret seviyesini düşürdükleri ifade edilmektedir. Ancak kayıt dışı çalışmak Suriyelilerin tercihi değil,

çalışma izinleri ile ilgili hukuki bir zorunluluktur. Ailesinin geçimini sağlamak için çaresiz kalmış Suriyeli sığınmacıların işverenlerle ücret pazarlığı yapma ya da önerilen ücreti reddetme şansları çok azdır. Buna vasıfsızlık, eğitimsizlik, dil bilmezlik gibi faktörler de eklenince ücret konusu tamamen işverenin insafına kalmaktadır.

Suriyeli sığınmacıların ağırlıklı olarak genç bireylerden oluşması Türkiye emek piyasasına demografik avantaj sağlama potansiyeli taşımaktadır. Bu durum toplumun yaş yapısındaki değişikliklerle ilgilidir. Genç bağımlı nüfusun azaldığı, yaşlı bağımlı nüfusun ise henüz artmadığı dönemde bu iki bağımlı nüfusun toplamı en alt düzeydedir. Buna karşılık çalışma çağındaki nüfusun en üst düzeyde olduğu bu dönem iyi değerlendirildiğinde bir büyüme fırsatı yakalanabilmektedir. Burada en önemli faktör kuşkusuz çalışma çağındaki nüfusa verilecek iyi bir eğitim ile beceri ve yetkinliklerinin artırılması olacaktır. Suriyeli sığınmacıların demografik yapıları Türkiye için fırsat penceresinin daha uzun süre açık tutulmasına katkıda bulunacağı öngörülmektedir.

Ucuz işgücü olmaları nedeniyle emek piyasasının yapısını bozduğu gerekçesiyle tehdit olarak algılanan Suriyeli sığınmacıların Türk sanayicisi için bir fırsat teşkil ettiği yapılan araştırma ve görüşmelerle tespit edilmiştir. Dolayısıyla Suriyeliler yerel halkın iş fırsatlarını elinden almamaktadır, tersine vasıfsız işgücü gerektiren iş kollarındaki açığı kapatmaktadır.

Suriyeli sığınmacıların ülkeye gelirken beraberlerinde getirdikleri sermaye ve ülkede yaptıkları yatırımlar hem ekonominin geneli hem de emek piyasası bakımından bugün ve gelecek için önemli fırsatlara işaret etmektedir. 2015 yılında Suriyeliler, Türkiye'de en fazla şirket kuran ve şirket sermayesi getiren yabancılar arasında ilk sırayı almıştır. Suriyeli yatırımcılar ile bugün Türkiye'de kurulacak olan işbirliği ve ortaklıkların savaş sonrasında süreceği düşünülmektedir. Her iki ülke yatırımcıları tarafından dile getirilen işbirliği ve ortaklık taleplerinin, gerekli hukuki zeminin oluşturulması ve iş adamlarının doğru yönlendirilmesi durumunda, sadece bugün için değil savaş sonrası Suriye'nin inşa edilmesinde de iki ülke arasında başta ekonomi olmak üzere birçok alanda işbirliklerine katkı sağlayacağı açıktır.

Savaşın bitme ihtimalinin belirsiz olması, Suriyelilerin uzun süre Türkiye’de kalacaklarına işaret etmektedir. Sığınmacılara yönelik parasal yardım düzenlemelerinin sığınmacıların bağımlılığını artıracak ve yerel ekonomilerde aktif katkıda bulunmalarını engelleyeceği öngörülmektedir. Emek piyasasındaki tüm fırsat ve tehditlerin ortaya koyduğu temel gerçek Suriyeli sığınmacılara etkin bir entegrasyon politikasının gerekliliğidir. Entegrasyonunun başarılı olabilmesi için rekabetin yaratacağı ekonomik çatışmalar göz önünde bulundurulmalıdır. Ucuz emek piyasasında artan rekabetin yaratacağı sosyal çatışmalardan kaçınmak için en başarılı çözüm, yeni istihdam olanaklarının yaratılmasıdır. Suriyeli sığınmacıların emek piyasasına sunduğu beşeri sermaye, becerilerini tanımlayan ve bunları yerel pazarların ihtiyaçlarıyla eşleştiren düzenlemeler yardımıyla ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmaları sağlanabileceği düşünülmektedir. Sığınmacılara istihdam olanakları sağlanması, hem kendileri hem de yaşadıkları toplumun refahı için son derece önemli görülmektedir.

Türkiye’ye göç eden Suriyeli sığınmacıların sermaye ve emek piyasası üzerine olan etkilerinin araştırıldığı bu çalışmada, ortaya çıkan sonuçlardan hareketle, uluslararası göç doğru yönetildiği takdirde ekonomik ve sosyal gelişmeye katkıda bulunmaktadır. Bu anlamda yapılması gerekenleri bir öneri olarak sıralamak gerekirse şu adımların atılması uygun olacaktır.

Öneriler

Suriyeli işveren ve işgücünün sermaye ve emek piyasasında karşılaştıkları sorunların bir yabancı sorunu olarak görülmesi yerine ulusal bir sorun olarak algılanması gerekmektedir. Bu düşünce ile hareketle sermaye ve emek piyasasında önemli bir yeri olan sığınmacıların ekonomiye ve topluma kazandırılması kolay olacaktır. Bu amaçla, Suriyeli sığınmacılarla ilgili çok boyutlu bir entegrasyonun başarılması, onların kendi ayakları üzerinde durabilmeleri ve ekonomiye potansiyel katkılarının pratik katkıya dönüşmesi ise onlarla ilgili hukuki çerçevenin revize edilmesine bağlıdır. Türkiye, konukseverliği kalıcı hukuki normlara dönüştürmelidir.

Türkiye’de hem yatırım hem de istihdam açısından mevzuatta uygulamada sorunlar ve kısıtlar bulunmaktadır. Kamusal hizmetlerinden yararlanmak için yaşanan dil sorunun çözümü için sürekli Türkçe eğitim merkezleri açılmalıdır. Ayrıca kamusal hizmetlerin en verimli şekilde sunulması için Arapça bilen çalışanlara ağırlık verilmesi zorunlu bir ihtiyaçtır.

Suriyeli sığınmacılar arasında çalışma hayatında yer alan işgücü içinde vasıflı ve vasıfsız çalışanlar da bulunmaktadır. Suriyeli iş gücünün karşılaştığı en büyük sorun mevzuatta yer alan istihdam kısıtlamasıdır. Türkiye’de yabancıların çalışma izinleri yaklaşık iki milyon Suriyeli aktif nüfus için önemli bir engel oluşturmaktadır. Sığınmacı iş gücü istihdamında ücret ve çalışma koşulları açısından karşılaşılan hukuk dışı durumların kamu kurumları tarafından önlenmesi gerekmektedir.

Asgari ücretin altında istihdam edilen sığınmacıların sosyal güvenlik sistemi dışında bırakılmaları hem ülke için önemli bir ekonomik kayıp olacaktır, hem de sığınmacıların emeğinin sömürüsüne zemin hazırlayacaktır. Çalışma ve sosyal güvenlik mevzuatının sığınmacılara çalışma hayatında eşit haklar, iş güvencesi ve sosyal güvenlik sistemine dâhil edilecek şekilde mevzuat uygun hale getirilmelidir.

Çalışma hayatının zenginleştirilmesi ve kayıt dışı istihdamın önlenmesi için mesleki eğitimin hem yaygınlaştırılması hem de sürekliliği önem arz etmektedir. Sığınmacıların mesleki becerilerinin zenginleştirilmesi ve mesleki eğitimde çok çeşitliliğin benimsenmesi ile yeni meslekler ve yeni iş alanlarının ekonomiye kazandırılması mümkündür. Bu amaçla teorik ve uygulamada sadece sığınmacılara yönelik teorik ve masa başında mesleki eğitim verilmelidir, ayrıca meslek danışmanlığı sisteminden sığınmacılar uzun süre yararlandırılmalıdır.

Suriyeli çocukların çalışma hayatında çok fazla yer alması toplumsal beklentiler için tercih edilir bir sonuç değildir. Bu nedenle, çalışan çocukların iş hayatında sayılarının azaltılması için çocukların ülkemizde olduğu gibi zorunlu eğitime tabi olmalarının yolu açılmalıdır.

Suriyeli sığınmacı işadamları Türkiye’de bulundukları bölgenin yerel ekonomi ve kapasitesine yatırım yapan başarılı işletmeler kurarak kendi yollarını çizebilmiştir. Türk paydaşlar da bu olumlu katkıların ve Suriyeli işletmelerin potansiyel katma değerinin farkındadır. Ancak, önce Türkiye’de sonrasında Suriye’de başarılı olmaları için, bu işletmelerin kanun önündeki eşit hakları ve eşit sorumlulukları olduğu bilgisine erişim ihtiyaçları vardır. Hem Suriyeli hem de Türk işletmeler birbirleriyle düzenli etkileşimden fayda sağlayabilir ve sinerjiler ortaya çıkarabilir. Suriyeli-Türk işletme ortaklıklarını kolaylaştırmak sadece Türkiye’ye yeni fırsatlar oluşturmakla kalmayacak, ayrıca bölgenin ekonomik büyümesine de katkı sağlayacaktır.

Türkiye'nin ihtiyacı olan yabancı sermaye açığının kapatılmasında Suriyeli sığınmacı işadamları önemli bir potansiyeldir. Bu konuda yapılacak işleri kurumsal düzeyde sıralamak gerekirse, bunları şu başlıklar altında toplamak mümkündür.

- Suriyeli girişimcilerin Türkiye'de işletme kurma ve faaliyet gösterme sürecinde yardımcı olması için Arapça rehberler hazırlayabilir. Gaziantep Ticaret Odası bu konuda deneyimlidir.
- İşletme kurmak isteyen Suriyeli girişimciler için yardım masaları kurabilir. Türk hukuku ve mevzuatı, bankacılık düzenlemeleri, mevcut yatırım ve ihracat destekleri hakkında eğitim ve destek sağlanabilir. Bu konuda Gaziantep'te Suriyeli yatırımcılar kendi aralarında kurdukları danışmanlık bürosu ile yatırımcılara şirket kurma ve muhasebe kayıtları konusunda bilgi desteği vermektedir. Şanlıurfa'da ise sığınmacıların istihdamı için Rızık Bürosu bugüne kadar yaklaşık 20 bin dolayında Suriyeli gencin istihdamına aracılık yaptığı bilinmektedir. Bu desteğin veya danışmanlığın resmi olarak Türkiye'de kamu kurumlarının vermesi bir ihtiyaçtır.
- İş dünyası toplantıları organize edilebilir. Suriyeli ve Türk işletmeleri tarafsız bir ticaret veya sanayi odaları altında bir araya gelebilir. Suriyeli işletmelerin kendi ticari faaliyetlerini Türk işletmelerine tanıtması için bir platform ve buluşma yeri sağlanabilir. Bu toplantıların İngilizce yapılması potansiyel ortaklar için ortak bir çalışma dili sağlayabilir.
- Hükümetin ekonomik paydaşları: Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar geçen süreçte Kafkasya, Ortadoğu, Asya ve Avrupa'dan milyonlarca mülteci, göçmen ve sığınmacıya ev sahipliği yapmış Türkiye, ayrıca Avrupa'ya gerçekleşen göçlerin de geçiş köprüsü olmaktadır. Türkiye'de bir göç bakanlığı kurulması acil bir zorunluluktur.
- Suriyeliler ve yerinden edilmiş diğer girişimciler tarafından daha fazla doğrudan yabancı yatırım yapılması önündeki engelleri ortadan kaldırmak için bir yol haritası hazırlanabilir. Odalar, belediye ve valilik birimleri gibi yatırımcı ve girişimci karşılama kurumlarının kurumsal kapasitelerine yatırım yapabilir.
- Veriler daha erişilebilir kılınabilir. Güvenilir bir platform yoluyla bölgedeki işletmeler hakkında kapsamlı bilgiye erişmek, ilgili yatırımcılar ve potansiyel ortakların aradığı işletme profilleri bulmasını sağlayacaktır. Detaylı veriler ile

Suriyeli ve Türk işletmelerin katkıları ve ihtiyaçları hakkında daha ileri araştırmalar yapılabilir.

- Kayıt dışıyla mücadele hızlandırılabilir. Yüksek vergi ve sigorta primlerine ilişkin algı Suriyeli veya Türk olsun pek çok işletmeyi kayıt dışı ekonomiye yönlendirmektedir. Suriyeli ve Türk işletmelere verilen teşvikler, adil rekabeti teşvik edecek ve toplumsal gerilimi düşürecek şekilde tasarlanmış bir çerçeve içinde sunulmalıdır.
- İşletmeler için verilen teşviklere eşit erişim sağlayabilir. Suriyeli işletmelerin Türk ekonomisine katkıları, ancak Türkiye’de kalmaları, mültecileri ve yerel çalışanları istihdam etmeleri ve vergi geliri üretmeleri halinde sürdürülebilir. Suriyeli girişimcilerin mevcut iş teşviklerinden nasıl faydalanabileceklerini anlamalarını sağlamak, büyümeleri önündeki engellerin üzerine gitmede ve bu işletmeleri iş ortaklıkları için daha cazip hale getirmede önemli bir adımdır.
- Özgün marka gelişimini destekleyebilir. Marka gelişimi için potansiyel sunan özgün ürünlere sahip olan Suriyeli işletmelere teşvikler sağlayabilir. Vergi ve sigorta muafiyeti, danışmanlık hizmetleri ve Türk şirketleriyle ortaklık gibi fırsatlar sunabilir.
- Suriyeli işletmelerin ihracat potansiyeli güçlendirilebilir. Suriyeli işletmelerin Türk işletmeleriyle birlikte uluslararası fuarlara katılmalarına yardımcı olabilir ve maliyetlerini düşürmeye çalışan Suriyeli ihracatçılara destek sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- AA (2016), *Türkiye'ye En Fazla Sermaye Getiren Yabancılar Suriyeliler*, <http://aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiyeye-en-fazla-sermaye-getiren-yabancilar-suriyeliler/504554> 13.01.2016
- AA (2017), *Türkiye'deki Suriyelilere 25 Milyar Dolarlık Yardım*, <http://aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyedeki-suriyelilere-25-milyar-dolarlik-yardim/782973> 30.03.2017
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç sosyolojisi*. Nobel Yayınları, Ankara, ss.3-25.
- AFAD,(2013). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013 Saha Araştırması Sonuçları. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
- AFAD (2014), Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri, Kardeş Topraklarındaki Misafirlik Raporu, <https://www.afad.gov.tr/Dokuman/TR/79-20140529153928-suriye-den-turkiye-yenufushareketleri,-kardes-topraklarindaki-misafirlik,-2014.pdf>, erişim tarihi: 17.11.2014.
- AFAD (2017). Afet Raporu – Suriye, <https://www.afad.gov.tr/tr/2372/Afet-Raporu-Suriye> (Erişim Tarihi: 22.05.2017)
- Akad, M. ve Dinçkol, A. (2000). *1982 Anayasası ve Anayasa mahkeme kararları*, T.C. Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında 5678 Sayılı Kanun, Der Yayınları, No: 397 İstanbul, s.156.
- Akan, Y. ve Arslan, İ. (2008). *Göç ekonomisi*, Türkiye Üzerine Bir Uygulama. Ekin Yayınları, Ankara, s.3.
- Akgündüz, Y. E., Berg, Marcel V.D. and Hassink, W. (2015). *The Impact of Refugee Crises on Host Labor Markets: The Case of the Syrian Refugee Crisis in Turkey*. Discussion Paper No: 8841. The Institute for the Study of Labor (IZA). Bonn. Germany, p.18.

- Alam, M., Toriman, M., Siwar, C., Molla, R. and Talib, B. (2011). *The impacts of agricultural supports for climate change adaptation: farm level assessment study on paddy farmers*. Alam, MM, Mohd Ekhwan, T., Siwar, C., Molla, RI, and Talib, B, pp.178-182.
- Aldemir, T. (2015). Suriyeli Sığınmacılar ve Türkiye Ekonomisi Evrensel Tecrübe Işığında Bir Etkiyi Konuşmak, <http://www.utesav.org.tr/yayinlar-suriyeli-siginmacilar-ve-turkiye-ekonomisi-raporu-17.html>, 05.02.2019.
- Alkin, K. (2018). Suriyeli Sığınmacılar ve Türkiye Ekonomisi Evrensel Tecrübe Işığında Bir Etkiyi Konuşmak, Uluslararası Teknoloji Ekonomi Ve Sosyal Araştırma Vakfı (UTESAV), <http://www.utesav.org.tr/yayinlar-suriyeli-siginmacilar-ve-turkiye-ekonomisi-raporu-17.html>, 09.03.2019.
- Altun, U. ve Görel, Ö. (2013). Sığınmacılar ve Mülteciler Raporu. *Türkiye Barolar Birliği Yayınları*, 311:91-95.
- Amarendu N, A. (2009). Essays in International Migration, Thesis Lee Kuan Yew School of Public Policy National University of Singapore, pp.1-2.
- Arango, J. (2000). Explaining migration: a critical view. *International social science journal*, 52(165):283-296.
- Baklacioğlu, Ö. N. (2010). *Dış politika ve göç, Yugoslavya'dan Türkiye'ye göçlerde Arnavutlar (1920-1990)*. Derin Yayınları, İstanbul, s.9.
- Balkan, B. ve Tümen, S. (2016). Immigration and Prices: Quasi-Experimental Evidence from Syrian Refugees in Turkey, IZA Discussion Paper No. 9642, Forschungsinstitut zur Zukunft der Arbeit Institute for the Study of Labor, <http://ftp.iza.org/dp9642.pdf>, 02.10.2018
- Barkın, E. (2004). 1951 tarihli mülteciliğin önlenmesi sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, (1): 330-333.
- Bezm-i Alem Üniversitesi (2015). *İstanbul'da yaşayan geçici koruma altındaki Suriyeliler. İhtiyaç Analizi Raporu*. İstanbul.
- Binatlı, A.O. ve Esen, O. (2016). *Suriyeli mültecilerin bölgesel işgücü piyasalarına etkisi” Ortadoğudaki çatışmalar bağlamında göç sorunu*, Yayını. Haz: Elif Yıldırımçı, Efil Yayınevi, 2016, Ankara, s.4.
- Building Markets. (2017), <https://buildingmarkets.org/our-impact/turkey>
- Cali, M. ve Sekkarie, S. (2015). *Much ado about nothing? The economic impact of refugee invasions*. In *Brookings Inst Future Dev Forum*.

- Carpio, X.V.D. and Wagner, M. (2015). *The Impacts of Syrian Refugees on the Turkish Labor Market*. Policy Research working, p.7402. World Bank Group.
- Castles, S. ve Miller, M. J. (1998), *The Age of Migration*, Mcmillan, London.
- Corbett, J. (2005), “Ernest George Ravenstein: The Laws of Migration, 1885” <http://www.csiss.org/classics/content/90>, 05.03.2018.
- Castles, S., Miller, M. J., Bal, B.U. ve Akbulut, İ. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi, ss.2-30.
- Ceritoğlu, E., Yunculer, H.B.G., Torun, H. and Tumen, S. (2017). *The Impacts of Syrian Refugees on Natives’ Labor Market Outcomes in Turkey: Evidence from a Quasi-experimental Design*. Central Bank Report. Ankara.
- Cortes, P. (2008). The effect of low-skilled immigration on US prices: evidence from CPI data. *Journal of political Economy*, 116(3):381-422.
- Çağlayan, S. (2011). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 17:69-81.
- Çam, F. (2014). *Avrupa birliği göç politikaları, Makedonya Bulgaristan Türkiye*. Alter Yayınları, Ankara, s.12.
- Çelik, F. (2006). *İç göçlerin itici ve çekici güçler yaklaşımı ile analizi*, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 27, Temmuz-Aralık 2006, ss.149-170
- Çiçekli, B. ve Demir, O.Ö. (2013). *Türkiye koridorunda yasadışı göçmenler*. Karınca Yayınları, Ankara ,s.49.
- De Haas, H. (2007). Turning the tide? Why development will not stop migration. *Development and change*, 38(5):819-841.
- De Haas, H. (2008). The myth of invasion: the inconvenient realities of African migration to Europe. *Third world quarterly*, 29(7):1305-1322.
- Deniz, T. (2014). Uluslararası göç sorunu perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181(181):175-204.
- Erdoğan, R.T. (2019). <https://tr.euronews.com/2019/01/28/erdogan-multecilere-35-milyar-dolar-kaynak-aktardik>, Erişim 21.04.2019.
- Erol, M. ve Ersever, O. G. (2014). Göç krizi ve göç krizine müdahale. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 24(1):47-68.
- Ekşi, N. (2006). *Yabancılar hukukuna ilişkin temel konular*, Beta Yayınları, 4 Baskı, İstanbul, s.10-57.

- EKŞİ, N. (2012). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (Tasarısı)*, İstanbul, Beta Yay. s. 22
- Ekşi, N. (2016). İklim mültecileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (4),10-58.
- Fassmann, H., Reeger, U. and Sievers, W. (Eds.). (2009). *Statistics and reality: Concepts and measurements of migration in Europe*. Amsterdam University Press.
- GİGM (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü) (2017). Giriş-Çıkış İstatistikleri, http://www.goc.gov.tr/icerik6/giris-cikis_363_378_4708_icerik
Erişim Tarihi: 28.04.2017
- GİGM (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü) (2017). http://www.goc.gov.tr/files/_dokuman19.pdf Erişim Tarihi: 28.04.2017
- GİGM. (2014). “Geçici Koruma Yönetmeliği”. <http://www.goc.gov.tr/files/files/20141022-15-1.pdf>. Erişim Tarihi: 28.04.2017
- GİGM. (2017). “Geçici Koruma”http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik Erişim Tarihi: 28.04.2017
- Grigg, D. B. (1977). EG Ravenstein and the laws of migration. *Journal of Historical geography*, 3(1):41-54.
- Güllüpınar, F. (2011). *Göç olgusu ve uluslararası göç kuramları*, İnsan ve Toplum. (N. Suğur, Dü.) Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, s.108-111.
- Gür, N,ve Tatlıyer, M. (2018). *Giriş: bütünlüklü bir fotoğraf oluşturabilmek Suriyeli sığınmacılar ve Türkiye ekonomisi-evrensel tecrübe ışığında bir etkiyi konuşmak*. Uluslararası Teknolojik Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Vakfı (UTESAV)Yayını, s.9-11. <http://www.utesav.org.tr/yayinlar-suriyeli-siginmacilar-ve-turkiye-ekonomisi-raporu-17.html>, 10.02.2019.
- Gür, N. (2018), *Suriyeli sığınmacılar ve Türkiye ekonomisi evrensel tecrübe ışığında bir etkiyi konuşmak*, Uluslararası Teknoloji Ekonomi ve Sosyal Araştırma Vakfı (UTESAV), <http://www.utesav.org.tr/yayinlar-suriyeli-siginmacilar-ve-turkiye-ekonomisi-raporu-17.html>, 06.01.2019.
- Haas, de H. (2007). *Migration and Development: A Theoretical Perspective*, University of Bielefeld, University of Bielefeld, Center on Migration, Citizenship and Development (COMCAD), pp.1-82

- <https://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/64001/notesfortheoryof00pior.pdf>, 23.08.2018.
<https://independent.academia.edu/NinoSergihttps://www.tobb.org.tr/UlkeRehberi/Sayfalar/suriye.html>, 13.4.2018.
- IMPR Uluslararası Ortadoğu Barış Araştırmaları Merkezi (2013), “Türkiye ile Suriye Arasındaki Krizin Gaziantep ve Hatay Ekonomileri Üzerine Etkileri” Rapor No: 12
- Kalaycı, S. (2014). Sığınmacıların Korunmasına Yönelik Türk Sivil Toplum Kuruluşları, İHH İnsani Yardım Vakfı İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, s.s.1-20, <https://insamer.com/> 2.4.2018
- Kalkan, B. (2018). Suriyeli Sığınmacılar ve Türkiye Ekonomisi Evrensel Tecrübe Işığında Bir Etkiyi Konuşmak, Uluslararası Teknoloji Ekonomi Ve Sosyal Araştırma Vakfı (UTESAV),<http://www.utesav.org.tr/yayinlar-suriyeli-siginmacilar-ve-turkiye-ekonomisi-raporu-17.html>, 06.01.2019.
- Karadeniz, M. (2016). Kilis'te Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların İl Ekonomisine Etkisi, *Yüksek Lisans Tezi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı*, Kilis
- Kaya, A. ve Erdoğan, M.M. (2015). *Türkiye'nin göç tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s.5.
- Kaya, İ., ve Eren, E. Y. (2015). Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki durumu: Arada kalanların hakları ve yükümlülükleri. SETA
- Kerr, S. P. and Kerr, W. R. (2011). Economic impacts of immigration: A survey (No. w16736). National Bureau of Economic Research.
- Konuk, B. B., & Tumen, S. (2016). Immigration and prices: Quasi-experimental evidence from Syrian refugees in Turkey (No. 1601).
- Koyuncu, A. (2016). *Nimet Mi? Külfet Mi? Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıları ve göç ekonomisi üzerine bir derkenar, Türkiye'de geçici koruma altındaki Suriyeliler: Tespitler Ve Öneriler*, (Edit: Adem Esen, Mehmet Duman), WALD: Dünya Yerel Yönetim Ve Demokrasi Akademisi Vakfı Yayını, 2016, İstanbul, s.78-125.
- Kurt, H. (2006). Göç Eğilimleri ve olası etkileri, *Yönetim Bilimleri Dergisi* 4(1): 148-178.
- LaLonde, R. J. and Topel, R. H. (1997). Economic impact of international migration and the economic performance of migrants. *Handbook of population and family economics*, 1:799-850.

- Lach, S. (2007). Immigration and prices. *Journal of Political Economy*, 115(4):548-587.
- Lee, E. (1966). A Theory of Migration. *Demography* 3:47-57.
- Lee, S. M. (1996). Issues in research on women, international migration and labor. *Asian and Pacific Migration Journal*, 5(1):5-26.
- Lewis, W. A. (1954). Economic development with unlimited supplies of labour. *The manchester school*, 22(2):139-191.
- Lordoğlu, K. ve Aslan, M. (2015). Beş sınır kenti ve işgücü piyasalarında değişim: 2011-2014. *Göç Dergisi*, 2(2):249-267. <http://tplondon.com/dergi/index.php/gd/article/view/51> adresinden erişildi.
- Lordoğlu, K., Aslan, M. (2016). En fazla Suriyeli göçmen alan beş kentin emek piyasalarında değişimi: 2011-2014. *Çalışma ve Toplum Dergisi*. 2:789-808.
- Lordoğlu, K., KIROĞLU, M. ve TANYILMAZ, K. (2004). *Türkiye’de enformel istihdam ve yabancı kaçak işgücü*. Marmara üniversitesi çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri bölümü, UĞINAR PROJE RAPORU, İstanbul.
- Massey, D. S. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and development review*, 19(3):431-466.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. and Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and development review*, 19(3):431-466.
- Myers, N. (2002). Environmental refugees: a growing phenomenon of the 21st century. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London. Series B: Biological Sciences*, 357(1420):609-613.
- Moody, Cat (2006). Migration and Economic Growth: A 21st Century Perspectiv, New Zealand Treasury Working Paper 06/02, pp.1-51.
- Mülteci Hayatlar Monitörü, 2017, <https://www.sozcu.com.tr/2017/ekonomi/gayriresmi-calisan-suriyeli-sayisi> 650-bin-1976195/
- Nino Sergio; (2014), Migration and International Development,
- Olçay, Z. İ. Y. A. (2012). Mülteci-göçmen belirsizliğinde iklim mültecileri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 99.
- ORSAM-TESEV. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri, Rapor No: 195.1-44, <https://orsam.org.tr/tr/suriyeli-siginmacilarin-turkiye-ye-etkileri-raporu-orsam-tesev-afad-tobb-etu-09-01-2015-2/>, 03.03.2019.

- Özer, İ. (2016). *Doğu ve Güneydoğu komşu Ülkelerinden Türkiye'ye yönelik göç hareketleri*. Ankara: Adalet Yayınları, s.16-18.
- Özgür, N. (2012). Modern Türkiye'nin Zorunlu Göçmenleri: Muhacirler, İskanlılar, Mübadiller, İslamlar, Soydaşlar, G Grubu, Mülteciler, Tekne Mültecileri, iç. Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar, (der. İ. Gülfer İhlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner), İstanbul: İletişim Yayınları ,s.201.
- Özpınar, E., Çilingir Y.S. ve Düşündere A.T. (2016), *Türkiye'deki Suriyeliler: İşsizlik Ve Sosyal Uyum*, TEPAV Yayını (Değerlendirme Notu), Ankara, s.1
- Özyakışır, D. (2013). *Göç, kuram ve bölgesel bir uygulama*. Nobel Yayınları. Ankara, s.5-51.
- Paksoy, S. ve Karadeniz, M.(2016). Kilis'te çalışan suriyeli sığınmacıların sosyo ekonomik yapısı üzerine bir araştırma, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (58):785-798. www.esosder.org , 26.07.2018.
- Pazarcı, H. (1989). *Uluslararası hukuk dersleri II. Kitap*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, s.167-173.
- Petersen, W. (1958). A general typology of migration. *American Sociological Review*, 23(3):256-266.
- Piore, M. J. (1972). Notes for a theory of labor market stratification.
- Ravenstein, E. G. (1885). The laws of migration. *Journal of the statistical society of London*, 48(2): 167-235. Blackwell Publishing for the Royal Statistical Society, pp. 196-199, London
- Redford, A. (1976). *Labour migration in England, 1800-1850*. Manchester University Press.
- Sağiroğlu, A.Z. (2016). Not Only A Burden But Also A Contribution: Impacts Of Syrians On Turkish Economy, Eroğlu, D. Cohen, J.H., Sirkeci, I. (eds.) (2016). *Turkish Migration 2016 Selected Papers*. London: TPL.
- Sanduvaç, Z. Türkmen, M. (2013), *Kamp Dışında Yaşayan Suriyeli Sığınmacılar İçin Durum Analiz Raporu*, Aralık/2013, CWW ve Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, http://www.mavikalem.org/wp-content/uploads/2014/05/Durum-Analizı-Suriyeli-Sığınmacılar_Sanlıurfa-2013-.pdf
- Saraçlı, M. (2010) *Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler*, Doktora Tezi, GÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü

- Sayes, H. (2014), *International Migration Governance*, Faculty of Law, Kyushu University, <https://www.academia.edu>, 12.12.2018.
- Sergio, N. (2014), *Migration and International Development*, <https://independent.academia.edu/NinoSergi>.
- Shacknove, A. E. (1985). Who is a Refugee?. *Ethics*, 95(2), 274-284.
- Sriskandarajah, D. (2005). Migration and development. A paper prepared for the Policy Analysis and Research Programme of the Global Commission on International Migration. Global Commission on International Migration, September.
- Skeldon, M. (2008) International Migration as a Tool in Development Policy: A Passing Phase? *Population and Development Review*, 34 (1):1-18
- Stalker, P. (2002). Migration trends and migration policy in Europe. *International migration*, 40(5):151-179.
- Subaşı, N. (2018). Öteki Türkiye'de din ve modernleşme. Kopernik Yayını
- Şahin, K. (2008). Aydın Örneğinden Hareketle Göç Ve Kentle Bütünleşme: Kemer Ve Osman Yozgatlı Mahalleleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma, *Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı*.
- TCMB, Fiyat Endeksi (Tüketici Fiyatları) (2003=100)'e göre <http://tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Enflasyon+Verileri/> ,01.04.2019.
- Tekeli, İ. (1975). Göç teorileri ve politikaları arasındaki ilişkiler. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 1(1):153-176.
- TEPAV Suriye Sermayeli Şirketler Bülteni - Şubat 2019, 22.02.2018.
- TEPAV.(2018). Suriye Sermayeli Şirketler Bülteni, Ankara, <https://www.tepav.org.tr/tr/calismalarimiz/s/399>, 01.01.2019.
- TOBB (2011) Ekonomik Raporu
- TOBB; Suriye Şirketler Bilgileri,
- Toksöz, G. (2006), *Uluslararası emek göçü*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul ,s.16.
- TÜİK (2017), <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24628> Erişim Tarihi: 25.05.2017
- TÜİK (2017), <http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do> Erişim Tarihi: 24.05.2017

- Tutar, H. Ve Özyakışır, D. (2013). TRA 2 Bölgesinden İstanbul'a Göç Hareketlerinin nedenlerine İlişkin Bir Araştırma. *Sosyoloji Konferansları*, 31(58):31-58.
- TÜSİAD. (2004). Türkiye’de İş Gücü Piyasasının Kurumsal Yapısı ve İşsizlik, TÜSİAD Yayın No: T/200-11/381.
- TÜSİAD. (2019). 2019 Yılına Girerken Türkiye ve Dünya Ekonomisi, Yayın No: 2019-02/602.
- ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ (2014), Hayatta Kalma Mücadelesi: Türkiye’deki Suriye’den Gelen Mülteciler- <http://amnesty.org.tr/uploads/Docs/hayattakalma-mucadelesi-turkiye’dekisuriye’den-ge-len-multeciler720.pdf>.Erişim: 02.05.2017.
- Unat, N.A. (2006). *Bitmeyen göç, Konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 2. Baskı. İstanbul, ss.52-67.
- UNHCR. (2000).The State of The World’s Refugees 2000: Fifty Years of Humanitarian Action, Oxford Universty Press, Mark Cutts and Frances Nicholson, <https://www.unhcr.org/pubs/sowr2000/prelims.pdf>, 03.04.2019.
- Volkan, D. V. (2017). Göçmenler ve Mülteciler, Travma, Sürekli Yas, Önyargı ve Sınır Piskolojisi. Pusula Yayınları. Ankara, s.3.
- WEF,(2017).<https://www.weforum.org/events/world-economic-forum-annual-meeting-2017>
- Wickramasekera, P. (2000). Asian Labour Migration: Issues and Challenges in an Era of Globalization, İnternational Migration Programme, ILO, GENEVA, (1-53)
- Zaim, S. (2006). Türkiye’den Göçler. 8-11 Aralık 2005 Uluslararası Göç Sempozyumu, İstanbul, s. 327-330.
- Zachariadis, M. (2012). Immigration and International Prices. *Journal of International Economics*, 87(2): 298-311.
- Zelinsky, W. (1971). The hypothesis of the mobility transition. *Geographical review*, 219-249.

ÖZGEÇMİŞ

Aziz İLGAZİ, 1964 yılında Malatya’da doğdu. Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Bölümünde (1993) mezun oldu. Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümünde (2016) Mezun oldu. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Bölümünde (1996) Mezun oldu. Atatürk Üniversitesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümünde (2019) Mezun oldu. 2015 yılında Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı’nda doktora programına başladı. 2012 yılından başladığı akademik hayata halen öğretim görevlisi olarak Harran Üniversitesi’nde devam etmektedir. Akademik hayata başlamadan, önce uzun yıllar ulusal basında diplomasi ve politika muhabiri ve gazeteci olarak çalıştı.

VITAE

Aziz İLGAZİ was born in 1964 in Malatya. He graduated from Anadolu University, Faculty of Economics, Department of Economics (1993). He graduated from Anadolu University, Faculty of Economics, Department of Labor Economics and Industrial Relations (2016). He graduated from Istanbul University, Institute of Social Sciences, Department of Labor Economics (1996). Atatürk University, Department of Public Relations and Publicity (2019) in 2015, he started his doctorate in Gaziantep University Social Sciences Institute, Department of Economics. He has been continuing her academic life as an academician at Harran University since 2012. Before starting his academic career, he worked for many years in national press as diplomacy and policy reporter and journalist.